

LIBERTI FROMONDI
IN ACADEMIA LOVANIENSI
S. TH. DOCT. ET PROF. ORD.

VESTA,
SIVE
ANTARISTARCHI
VINDE X,

Aduersus Iac. Lansbergium Philippi F.
Medicum Middelburgensem.

In quo Decretum S. Congregationis S.R.E. Cardinalium
anno M. DC. XVI. & alterum anno M. DC. XXXIII.
aduersus Copernicanos terræ motores editum, iterum
defenditur.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. XXXIV.

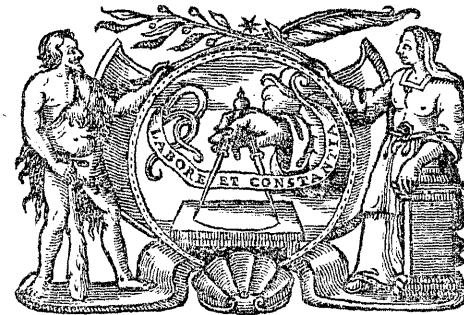
3
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

LIBERTI FROMONDI
IN ACADEMIA LOVANIENSI
S. TH. DOCT. ET PROF. ORD.

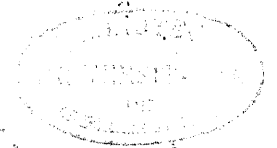
VESTA,
SIVE
ANTARISTARCHI
VINDE X,

Aduersus Iac. Lansbergium Philippi F.
Medicum Middelburgensem.

In quo Decretum S. Congregationis S. R. E. Cardinalium
anno M. DC. XVI. & alterum anno M. DC. XXXIII.
aduersus Copernicanos terræ motores editum, iterum
defenditur.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI
M. DC. XXXIV.

REVERENDO ADMODVM
IN CHRISTO PATRI
D. IO. CHRYSOSTOMO
VANDERSTERRE,

Illustris Monasterij S. MICHAELIS Antwerp.
Canonicorum Ord. PRÆMONSTRATENSIS

A B B A T I
DIGNISSIMO, COLENDISSIMO
L. M. D. C. Q.

CCASIO aliquando quæsitâ, iam
ecce reperta est, REVERENDE
ADMODVM D. PRÆSVL, quâ
palàm tester, & veteris Antuer-
piensis contubernij memoriam
gratiamque apud me manere, & quantus in-
clytæ Domûs vestræ admirator sim, præ-
fertim vbi nuper accessit istud noui Præsu-
lis insigne fastigium. Ita est, REVERENDE
D. PRÆSVL: alia sunt, dum oculos per Bel-
gium circumduco, affluentiam opum aut ma-

iestate ædificiorum augustiora Monasteria, nullum est (aut validissimè fallor) in quo sanctitatis & doctrinæ (quæ veræ & unicæ Religiosorum opes sunt) mixtura, temperie quadam cælesti, admirabilior. Hic enim Theologia viget, Philosophia floret, sacrarum concionum pulpita sic feruent, vt Auditoriorum spatia, quantumuis laxa, studio & multitudine confluentium, in arctum constipentur, cum maximâ iam tot annorum admiratione admirandæ illius Urbis, quæ nihil solet admirari. Et vestra Theologia etiam qualis? Non frigida illa videlicet, quæ omne suum lumen intellectu suspendit, nullâ scintillâ deciduâ in affectum voluntatis; sed melior & diuinior altera, quæ ignem & incendia diuini amoris in voluntatem & omnes animæ vires depluit. Mysticam, inquam, Theologiam Scholasticæ (quas olim SS. Patres, & vester præsertim Augustinus, sociauerant, posteri malè dissociauerant) reconciliatis. Scis enim, REVERENDE D. PRÆSVL, quàm scientia (quæ sola tantùm inflat) non satis sit ad implendum totum Pastorale munus, nisi solida pietas in supplementum, imò in partem principalem acce-

accesserit: ideoque tuos, curæ animarum ex Ordinis sui instituto destinatos, pietate iuxta, imò suprâ (& sic oportet) ac scientiâ formas & erudis, nec alienâ tantùm, sed tuapte manu. Hoc est reuerà Abbatem, id est, Patrem spiritalem exercere: temporalia, inquam, in curâ quidem, sed non principali habere; & studere spatiis charitatis magis, quàm latifundiis, suos locupletare. Hoc veteres etiam illi SS. Abbates, Norbertus, Bernardus, Benedictus, Augustinus, Basilius, olim faciebant; per quorum vestigia non graderis tantùm, sed grassaris animosè. Quoties profectò generosam tuam pietatem, altâ tamen animi demissione subnixam, considero; toties Diui & animosi CHRYSOSTOMI, quem nomine, eloquio, & masculâ animi alacritate refers, in mentem venit: Magni deinde etiam Basilij exemplum. Ad hunc enim cùm S. Ephræm visendum, sanctitatis eius famâ ex eremo excîtus (& quia Basilius *instar COLUMNÆ IGNIS, vertice calum attingentis*, ei in ecstasi obuersatus fuerat) Cæsaream celebri die Theophaniæ venisset, & ad Ecclesiam Cathedralē Basilium magnificè procedentem, *indutum stolâ*

*Amphi-
loch. E-
pisc. Icon.*

candidâ, Clerumq; sacrum qui iuxta illum erat, candidis amictum vestibus vidisset, ad fraterculum suum Ephræm conuersus, Frustrâ nos, opinor, frater, ait, laborem hunc sumpsimus. Hic tantis stipatus turbis, tantaq; præditus dignitate, IGNIS COLUMNA est? Id mihi quidem prodigiosum videtur. Sed mox errorem suum confessus est, vbi Basilio sacros codices legente, linguam igneam per os eius loquentem conspexit. Et profectò malè cum Seraphinis ageretur, si Luciferos omnes esse, sine humilitate & charitatis igne oporteret; & nemo, nisi superbus, terrenis operibus posset superuolare. Imò superbi hoc non possunt, quia diuinæ istæ alæ elatis & superbis non nascuntur; typho tantùm suo tument & leuantur, nec Seraphicis alis in Deum supra seipsos euolare possunt.

*D. Augustinus
Epist. ad Roman.*

Non improbâ vsurum me hyperbole existimo, neque virtutes tuas, REVERENDE D. PRÆSVL, vltra verum & meritum incendam, si COLUMNAM IGNIS te quoque appellauero; & periculosæ adulationis infamiam quisque facilè à me spernet, qui te inadulabilem, & ab omni animi fastu demississimum esse, & virtutes omnes Deo regerere, non tibi

tibi adscribere, mecum intelliget. Quid enim aliud perpetuò agis, quàm instar COLUMNÆ IGNEÆ, voce, opere, exemplo filios tuos amore diuinorum incendere; & quocumque etiam pergis, caelestium monitorum in alios faces & incendia spargere? Rarò enim, & ferè subfrigidè, extra pietatem necessaria verba fundis: de vitâ, virtutibus, imitatione Sanctorum, præsertim tui Ordinis, omnis tibi ferè sermo abit; quos scriptis etiam publicare & illustrare, conquisitis vndique & curiosè veteribus memoriis, iam pridem es aggressus. Ne verò diuinus ille ignis, ex absentia sui Solis, in animis filiorum qui foris apud oues suas ruri agunt, aliquando tepesceret; pagatim eos circuis, ac domum subinde ad EXERCITIA SPIRITALIA, & flabellandum sanctis meditationibus diuini amoris ignem, reuocas: STATVTORVM tui Ordinis obseruantissimus, & memor diuinæ illius parænesis REVERENDI D. IO. DRVSII (quem nuper, eheu, atra dies, tristi, non inclyto Monasterio suo Parcensi tantùm, sed toti Belgio, funere nobis abstulit) quam limini STATVTORVM RENOVATORVM præfixit. *Qui in aliorum*

In Prefat. Statut. Præmonstrat.

aliorum gubernaculis occupantur, ait ille o. man-
pitns, sapius ad sua Monasteria redire, & tam-
quam columba ad fenestras suas remolare consue-
scant, ibidem gemituri & se expolituri, & tunc
ad sanctos suos labores redituri. Nec enim sic pro
amore Dei diligenda quies, ut proximorum uti-
litas curaq; postponatur; nec sic pro amore proxi-
mi, occupationi inserviendum, ut funditus de-
serta quiete, superni amoris ignis plane tepescat,
imò extingatur; sed omnia ita sunt mode-
randa, ut activa vita laboriosa occupationi suc-
cedat contemplativa vita, ad spirituales vires
reparandas, suavisima & fructuosissima quies.
Nec enim aliter sine periculo labis aut lapsus,
per lutum peccatorum, aut inter scabiosas
oues incedere diu Pastor potest, nisi animum
à terrenis erigere, & intra seipsum ac diuinæ
familiaritatis solitudinem se idemtidem reci-
pere condiscat. Tunc verò si *ex illo adyto ad*
agendum quis procedat, in actu humano plerum-
que tranquillitas manet: quæ facile aliàs turba-
tur; & inconstanter in iis fluctuat, qui nimis
effusè aut diu in exteriora versi, rarò in se &
diuini secessus adyta reuertuntur, aliis sæpè
inutiles, sibi semper periculosi.

D. Au-
gustinus
Epist. ad
Nebrid.

Ceteras

Ceteras tuas & illustris Monasterij tui do-
tes, REVERENDE D. PRÆSVL, longum iam
enarrare, & aliàs fortasse intra locum facie-
mus, & magis vacui. Finio igitur nunc, si mu-
nusculum istud non magnæ rei (imò Medici
ægotantis melancholica tantum somnia) tibi
in manum porrexero. Iac. Lansbergij Medici
Middelburgensis confutatio est, qui formo-
sam Antuerpiam vobiscum, imò nos omnes
mortales cum vniuerso terrarum Orbe, circa
Solem immobilem volare credit; & quia rem
tam bellam ei accredere nolui, despuor & va-
pulo. Quis credat phlegmaticis Zelandis ce-
rebrum tam igneum & volatile esse? Ego ve-
rò Ecclesiæ Catholicæ, SS. Patrum, & Aristo-
telis ac Ptolemæi, id est, veram, non imagi-
nosam Philosophiam præponere malui; & ter-
ram hanc morientium cum meliori alterâ
TERRA VIVENTIVM, hoc est, Orbem ter-
rarum & cælum Empyreum, fundum & te-
ctum Vniuersi immobilia facio: cetera om-
nia intermedia irrequieta sunt, & in motu.
Ego verò in amore & cultu tui, REVERENDE
D. PRÆSVL, & memoriâ gratissimâ primæ
meæ iuuentutis, quando olim Professionis

**

Phi-

Philosophicæ tyrocinia apud vos posui. & exinde illustrem vestram Domum amare, & Urbem illam urbium admirari numquam destiti. Antuerpiam, Orbem terrarum non Urbem Iul. Scaligero placuit olim appellare; nec mihi displicet, neque hanc ei laudem volo detrectare: annulum tamen nunc potius tantum vocemus, cuius S. MICHAELIS Monasterium sit pala, tu verò, REVERENDE D. PRÆSVL, gemma ei inserta, tamquam STELLA radians in suo Epicyclo. Quod utinam diu sic facias in terris, ut deinde æternum possis in cælis. Ita voueo

REVERENDÆ ADMODVM D. T.

deuotissimus

LIB. FROMONDVS.

AD

AD LECTOREM.

OMINES quidam laui & imaginatione nimis leues, credunt se duplici rapidissimo motu, cum uniuerso terrarum Orbe, singulis horis per millia-ria Germ. fermè mille volare; & eò usque atra bilis eorum ebullit, ut clament, sententiam qua terram quiescere, & calum ac sidera circumcurrere putat, improbabilem, sine verisimilitudine & absurdè excogitatam, vanorum hominum absurdissima commenta esse. Iac. Lanf. berg.

Et quamquam hæc risu fortasse potius reuincenda erant, ne grauitate adorarentur, aut baculo magis quam calamo castiganda, ut nuper Vir eruditione & dignitate inter Belgij Principes mihi dicebat; quia tamen Sacra Cardinalium Congregatio anno M. DC. XVI. censurâ suâ eos ferire dignata fuit, nec illi tamen compescebantur, credentes naturâ rerum à se pugnante & Astronomicis argumentis se satis tutos, ANT-ARISTARCHVS raptò calamo, argumentorum istorum imbecillitatem, & non minus ratione naturali quam Theologicâ nudos esse nuper ostendit. Non tulit hoc Iac. Lansbergius Medicus Middelburgensis, Phil. Lansbergij filius (quamquam natales suos toto Libro obnixè dissimulet, ne irâ potius quam

quàm iudicio videatur in hanc rixam profiliisse) & arrepto non stilo, ut in pulvere scholastico solet, sed fuscinâ (ita eloquentiam eius & genus dicendi appello) tamquam retiarius in Arenâ furens, ferulae à rude tantum armatum me inuadit. Causa tantarum subito intemperiarum precipua, quòd nescierim Phil. Lansbergium parentem, in antro Trophoniij fuisse, & quidquid somniando etiam diceret, pro oraculo in Zelandiâ adorari. Quòd, inquam, inter Copernicanorum vulgus in ANT-ARISTARCHO eum tractavi, & demonstrationes eius scientificas, quibus nullâ ratione poterat contradici, pseudo-graphorum fucos, puerilia sophismata, * *συνδαιερα κα- τατετριμυδρα* cum Platone appellavi, & aliis quibusdam non nimis (ut verum dicam) molliter eum defricui; ut tumorem illum quo se contra veritatem, & sacra Scriptura, ac S.R.E. Cardinalium auctoritatem tam turgidè efferebat, paullisper comprimerem.

* Scruta, siue sumpellēctilem detritam

Quia verò Clar. Vir Io. Bapt. Morinus Matheseos in Acad. Parisiensi Regius Professor, non multò blandius, demonstrationes Lansbergianas vanas & viro Mathematico indignas, Petr. Bartholinus Danus non vnus flocci, ausi sunt nuncupare, eos etiam incurrit & infestâ cuspide petit Iac. Lansbergius; sed modestè ferè & ex interuallo: in me verò largissimè iram despumat, & repetit sine fine. Morinus enim solum aliquoties ei cauillator, momus,

momus, & omnia Astronomo indigna dicit, Bartholinus ingenij stupor, & animam pro sale habet; at ego, ubique cauillator, calumniator, inuerecundæ nec ingenuæ frontis, malignis dentibus, fabulosus, histrionicæ pro meis Cardinalibus saltator, nec plus habeo sapientiæ quàm lapis, & alia quibus miserum suum Libellum à capite ad calcem conspurcauit.

Εἴ τι γὰρ αὐτῷ — οὐείδεα μὴδέαδ

Homer.

Πολλὰ μάλ', εἰδ' αὖ νηὺς ἐκατόν (ὅτι) ἀχθῆ ἀγοίτ'

Licet enim ei opprobria loqui

Plurima, quorum pondus ne quidem centum transtrorum nauis portaret.

Vt tamen magis ex vindictâ quàm ex vero ista in me sparsisse intelligeremus, post omnia addit: Si tuâ dignitate & opinione putas factum durius, ut olim Comicus, Responsum, non maledictum habe, nam læsisti prius. Læsi sanè, aut destrinxi, sed doctrinam precipuè, mi Lansbergi; pleraque verò que sine delectu in me congeris, non doctrina vitia sunt, sed hominis. Verumtamen irâ & omni idcirco indignatione tam procul absum, ut letanti etiam & gratias agenti sim propior. Numquam enim aliàs antè tam improbabilis & deridicula sententia Copernicanorum mihi apparuit, quàm ubi Jac. Lansbergius raptis undique argumentis tam enixè conatus est Ptolemæo colorem & sanguinem detrabere, sicutum

ac inanem probabilitatis speciem Copernico inducere. Satyricum etiam istud caninumq; scribendi genus & lingua flagella, vanitatem qua studiis sapè nostris adnascitur, veluti paleas, viliter excutiant. Nec dubito, quin etiam à diuinâ providentiâ factum, ut Phil. Lansbergij DE MOTV TERRÆ DIVRNO ET ANNO exemplar, ex Clar. & Ampl. Viri Eryc. Puteani bibliothecâ, casu venerit in meas manus (unde ANT-ARISTARCHO quaedam interspergerem, confricaremq; falsè & paullo asperius) ad exprimendos ventos & componendum typhum quo turgebant, & in Pythagoricis insomniis immodicè & usque ad delicias suas (sed aliorum risus) sibi placebant Lansbergij. Itaque pro mutuâ istâ vitiorum nostrorum medelâ ne iras, mi Lansbergi, sed gratias inuicem reddamus. Si tamen irasci, & in cothurno tuo tragœdiam continuare mauoles, ego tamen Comicum in focco contrâ agere pergam, & fulminum tuorum crepitibus risu tantum respondebo. Quomodo enim aliter possim? Rem enim totam istam pro ridiculâ, & terræ quietem tam in comperto, quàm digitos meos in numero habeo. Et tamen (ut à vestris nuper audiebam) vulgaris iam penè est apud vos, & non tantum intra eruditos, sed in turbam etiam nautarum, aurigarumq; se sparsit Copernicani motus persuasio. Sed præcipuè tamen qui ex altero Orbe illic renauigant, afflati ferè redeunt Copernicana telluris vertigine,

gine, & inter mirabilia quæ apud Indos vidisse narant, libenter aliquid intergarrunt de Solis statu & terræ mobilitate. Suaves & bellatuli! Quasi verò certiora ibi, quàm in Oceano Belgico, motus telluris indicia, & acutiùs aut alia in Orbe illo videant Hollandi Zelandiq;, quàm Hispani & Lusitani, qui insanire putent qui iis dixerit, Solem non oriri & occidere, sed terram revolutione suâ diem & noctem circumducere. Verumtamen talibus paradoxis nomen & admirationem apud vulgus sibi facere debent, quæ compendiosissimè ac sine studio docti esse, aut videri, & in numerum eruditorum, tamquam fuci in alueare, irrepere volunt.

Fama etiam ibi (sic audio) apud quosdam temerè vulgavit, me olim etiam in Copernici sensu & Philosophiâ fuisse, sed Decreto Sacra Congregationis Cardinalium exterritum, in Aristotelis & Ptolemæi castra refugiisse. Quàm errant! Nimis enim magnâ semper admiratione in Aristotele defixus fui, quàm ut tralatitiis & ridiculis argumentis, lenitateq; desultoriâ potuerim umquam aliò transfugisse. Sed hoc, opinor, volunt dicere: Me inter discipulorum scholas, ingenium Copernici & terræ motus subtilitatem (sed ut veteres quidam malas feminas, aut febrem quartanam) aliquando laudauisse, & argumenta Aristotelis ac Ptolemæi, ad exercitationem ingenij, conatum in speciem solum & dicis ergò dissol-
uere.

* terra
volat,

uere. Aliàs enim intima mea mens expressa in ANTARISTARCHO, & mihi semper sedit vetus iste adagio, ἢ γὰρ ἰταῖα, quod Maiores nostri in re incredibili & fabulosissimâ solent usurpare. Poëta ingenioso, inquam, iam olim credidi, terram ponderibus librata suis, in medio uniuersi, circa centrum suum colligi & acquiescere; ideoq; VESTAM, quod vi suâ staret, à cæcis illis appellatam fuisse.

Ouid.

Stat vi terra suâ, vi stando VESTA vocatur.
Nec Theologia solum, sed Philosophia conterranei mei, Belgarum illo suo eruditissimi, mihi semper placuit. Adelmannus est (alij Adelinum vocant) Scholasticus Leodiensis circa annum M. XL. qui Epistolâ DE VERITATE CORP. ET SANGVINIS DOMINI IN EUCHAR. ad Berengarium hereticum, in Academiâ Carnotensi olim condiscipulum, Gentiles, ait, magni quidam & nobiles Philosophi multa falsa, quæ iure contemnimus, non solum de Creatore Deo, sed de hoc mundo & his quæ in eo sunt, sensisse inueniuntur. Quid enim absurdius affirmari potest, quàm cælum astraque omnia stare, terram verò rapidâ vertigine in medio circumferri; falli verò eos qui putent cælestia moueri, quemadmodum falluntur nauigantes, quibus turres atque arbores cum ipsis littoribus videntur recedere? Solem prætereà non calere, niuem nigram esse, audire quis ferat? Sunt apud illos plura æquè monstro-

Tom. XI.
SS. Patrum.

monstrôsa, quæ prosequi longum est & nugatorium. De quibus Doctor noster, Dicentes, inquit, Rom. I. se esse sapientes, stulti facti sunt. Ideò ipsis en alterâ iam vice helleborum propinamus, mi Adelmanne; nisi Anticyras nauigare & ibi bibere malint. Alterum autem, amabò, faciant, ut postliminio mentis citò ad se redeant; ego enim melancholicis & imaginosis istis non libenter componor, & tritum istud nimis scio:

— Bacchæ bacchanti si velis aduorsari, Plant.

Ex insanâ infaniorum facies, feriet sæpiùs;
meminiq; vulgaris olim paræmia, Φαλακρός ὢν κῆκεῖς μὴ νυσάξῃ ἀντιπρόσωπῳ & , Qui caluus est, non debet aduersâ fronte cum ariete concurrere. Quamquam nec alij me pro caluo aut omnino excorni fortasse habituri sint; quia præuaricationem metuebam, & prodam, non defendam veritatem, si tam animosos Jac. Lansbergij assultus languide excipiam, & fungino capite contra lapidea ista crania experiri velim.

Quia verò APOLOGIAM suam in TRACTATVS & CAPITA concidit Lansbergius; ut calcem calce premerem, per eadem vestigia secutus sum, & TRACTATVM TRACTATVI, CAPITIBVS CAPITA totidem opposui. Hoc etiam ad intelligentiæ & iudicij tui lucem, Lector, afferre aliquid fortasse poterit. Ut, inquam, mutuâ istâ comparatione &

ex

ex parallelo, merita utriusque caussa alternis respicias, & facilius veritati suffragium feras. Cui, seposito partium affectu, unice, quaso, fauceas. Ego certè fauori meo nihil dari postulo. Nec enim de aduersario victoriam, sed veritatem quæsi aduersus mendacium. Vale.

A D E V M D E M.

N alterà etiam vice te alloquor, amice Lector. Dum enim clarissimi Typographi præsum, alio opere inchoato nondum feriatum, me paulisper exspectare iubet, superueniunt Bruxellâ litteræ ab Illustrissimo & Reuerendissimo D. Fabio de Lagonissa ex Marchionibus Montis Herculei, Archiepiscopo Compsano, in Belgio & Burgundia comitatu Nuntio Apostolico, ad Exim. D. Cor. Iansenium S. Th. Doct. & Scripturæ sacræ hîc Prof. Regium, quarum tibi copiam & conscientiam facere subiecto exemplari, pro bono existimavi.

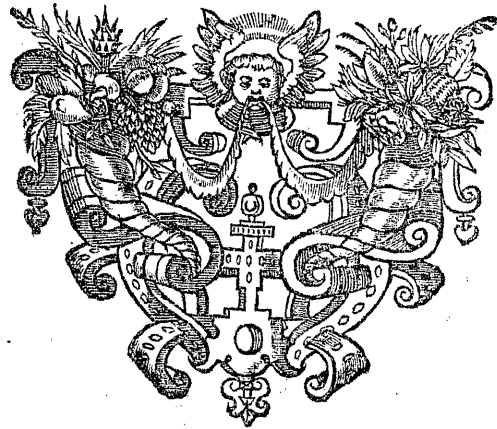
Admodum R^{de} Domine. Ab annis iam aliquot Tractatus Nic. Copernici de Revolutionibus orbium cælestium, qui terram, non Solem, moueri, mundi tamen centrum esse contendit, à S. Congregatione Indicis Librorum suppressus est; eo quòd hanc sententiam sacræ Paginæ prorsus repugnare

pugnare constet. Quam etiam opinionem cum Galileo Galilei Florentino, tam scripto quàm voce docere postmodum prohibuisset S. Officij Congregatio, eo non obstante idem Galileus Libellum quemdam qui GALILEVS GALILEI inscribitur, quiq; Copernici doctrinam redolet, prælo mandare ausus est. Verùm hic in S. Officio Inquisitioni exhibitus, carceriq; mancipatus, erronei dogmatis prauitatem penitus abiurare coactus est: in custodiâ illâ eousque detinendus, donec Eminentissimis DD. Cardinalibus sufficientem egisse pœnitentiam videbitur. Atque hoc Academia Belgicis significari prædicta S. Congregatio voluit, vt huic veritati se conformare omnes velint. Ideò ceteros quoque istius Vniuersitatis Professores à Dom^{one} Suâ de hoc admoneri cupimus. Vale. Bruxellæ Kalendis Septembris, CIO. IO. C. XXXIII.

Vides igitur, iterum Roma per Eminentissimos Cardinales damnatam erroris hoc anno Pythagoræ & Copernici sententiam, & omnes Sedis Apostolicæ subditos ab istâ doctrinâ iam arceri. Non audient tamen, scio, inobedientes Ecclesiæ filij, aduersus auctoritatem grauissimam tam surdi & peruicaces, quàm ad argumentorum clarissimam lucem cæci aut sponte coniuuentes. Nempe pudebit opinionem mutare, quam iam editis Libris tam latè vulgauerunt, aut re-

*Galileus
Pythagorismum
Romæ ab-
iurare co-
actus.*

petitâ imaginatione tam altè animo impresserunt, ut
 vertigine telluris cerebro penitus conceptâ, verti se
 iam imaginentur : ut in morbo quibusdam euenire
 solet, qui omnia sub pedibus & circa se gyrari ac
 ambulare credunt, cum tamen, præter mentem eo-
 rum sedibus suis emotam, uniuersa conquiescant.
 Quid facimus? Ego certè argumentis humanis di-
 uinisq; quod potui. Si à me sanari nolint, depono, &
 trado Hippocrati. Iterum vale.

APPRO-

A P P R O B A T I O.

Vesta, siue Ant-Aristarchi Vindex Eximij Domi-
 ni Liberti Fromondi, in Academiâ Louanienfi
 S. Theol. Doctõris & Professõris Ordinarij, aduersus Ia-
 cobum Lansbergium Philippi filium, Copernicanos seu
 terræ motores redarguens, sacrae Paginae & Decretis Ec-
 clesiae conformis, instructionem solidam & recreatio-
 nem gratam curioso Lectõri adferet, quare typis meri-
 tõ euulgabitur. Datum Antuerpiae hac xxvii. Septem-
 bris M. DC. xxxiii.

*Zegerus van Hontsum Canonicus & Pœnitentiarius
 Antuerpiensis, Librorum Censor.*

S V M M A P R I V I L E G I I.

PHILIPPVS IV. Hispaniarum & Indiarum Rex Ca-
 tholicus, & Potentissimus Belgarum ac Burgun-
 dionum Princeps, Diplomate suo sanxit, nequis Liberti
 Fromondi in Academiâ Louanienfi S. Th. Doctõris & Profes-
 soris Vestam, siue Ant-Aristarchi Vindicem aduersus Iac. Lans-
 bergium Philippi filium Medicum Middelburgensem, præter
 Balthasaris Moreti voluntatem vllõ modo intra nouen-
 nium imprimat, aut alibi terrarum impressum in has
 Inferioris Germaniae ditones importet, venalemve ha-
 beat. Qui secus faxit, confiscatione Librorum & aliâ
 graui poenâ mulctabitur, vt latius patet in litteris datis
 Bruxellæ, xv. Nouemb. M. DC. xxxiii.

Signat.

Steenhuysse.

*** 3

IN-

INDEX TRACTATVVM ET CAPITVM.

TRACTATVS PRIMVS.

CAP. I. Quatuor priora Lansbergiorum argumenta prorsus inu-
alida ad astruendum terræ motum diurnum. In reuolutione octa-
uæ Sphæræ spatio 24. horarum nulla violantur naturæ leges. Concinnus
est, terram quiescere, calum moueri. pag. 3.

CAP. II. In firmamento plures motus apparere possunt, etiamsi
ipsum sit primum mobile. 10.

CAP. III. Motum terræ Copernicanum non esse velociorem motu
pila aneo tormento explosæ, ad causam nihil referre. Quæ ad sisten-
dam primi mobilis rapiditatem afferuntur, futilia esse. 12.

CAP. IV. Facillime intelligi potest, quomodo calo moto, necesse
non sit totum fluidi & lubrici aëris elementum, ac terram ipsam unâ
moueri ab Ortum in Occasum. 18.

CAP. V. Argumentum quo ex terrâ physicâ, motum terræ Coper-
nicanicum Lansbergius probat, vanum & inutile esse. 23.

TRACTATVS SECVNDVS.

CAP. I. Cælo nullum, terræ maximum periculum esse, ne tantâ
Copernicani motus rapiditate disiliat. Nihili esse, quæ Ptolomæo re-
ponunt Copernicus & Copernicani. 29.

CAP. II. In motu terræ diurno, aues, nubes, misibilia reuerâ re-
dirent versus Occasum. Ptolomæus defensus. Terra Copernicana nauis
aperta, non clausa, habet imaginem. 43.

CAP. III. Aristoteles perperam à Lansbergio reiectus. Pondera non
recident in eandem terræ partem, si sit ullus terræ diurnus motus.
Tormenti ietus in Occasum quàm in Ortum re uerâ longior in super-
ficie terræ apparebit. 59.

CAP. IV. Terra non pendet in aëre, ut corpus leue, sed grauissi-
mo pondere in centrum suum undique incumbit. Moini ergo circulari
resistit. Vana esse omnia, quæ ex facilitate mouendi onera nauium in
aquis, arguitur Lansbergius. 67.

TRA-

TRACTATVS TERTIVS.

CAPVT PRIMVM. 76.

CAP. II. Ex Scripturâ sacrâ lucem aliquam scientiis naturalibus
accendi posse. Qui negant, impij sunt. Hoc enim est, Deum rei natu-
ralis ignarum, aut mendacem facere. 76.

CAP. III. Malè quibusdam exemplis, Scripturæ sacræ, ad rerum
naturalium intelligentiam, inutilitas à Iac. Lansbergio ostenditur. 82.

CAP. IV. S. Ambrosius perperam accusatus, quasi sacrâ Scripturâ
ad probandas naturæ quæstiones sit abusus. Zacharias Papa à Lans-
bergiorum censurâ iterum vindicatus. 88.

CAP. V. Frustrâ Scripturæ sacræ & D. Augustini nodos iactat, &
conatur excutere Lansbergius. 93.

CAP. VI. Copernicanos pessimos sacræ Scripturæ interpretes esse.
Psalten à Iac. Lansbergio malè & insolenter enarrari. 98.

TRACTATVS QVARTVS.

CAP. I. Demonstratio Lansbergiana ab apparentiis Lunaribus sum-
pta, pseudographia est, & euidenter principium petit, aut à potentiâ
ad actum, ut Logici loquuntur, sophisticè procedit. 106.

CAP. II. Clamores & iniuria in Fromondum ac Morinum sparsa,
Lansbergios demonstrationis suæ pseudographia laqueis irretitos, ne-
queunt liberare. 110.

CAP. III. Demonstrationem Lansbergianam à festinatione, statu,
regressu Planctarum sumptam, eodem vitio laborare. 117.

CAP. IV. Frustrâ fumos alios & nebulas spargit, ut paterna de-
monstrationis mendam obscuret Iac. Lansbergius. Compendiosius &
concinnius est, sidera omnibus necessariis motibus onerare, quàm ho-
rologio cælesti nouam terræ rotam inserere. 122.

CAP. V. Quadam non inepta ex Cap. I. Geneleos à Pet. Bartholi-
no obiecta Copernicani. Terram in centro, calum in circumferentiâ
uniuersi in principio Deus creauit. 125.

TRACTATVS QVINTVS.

CAP. I. Argumentum Aristotelis, & alterum è tubo Belgico sum-
ptum vellicat tantum, non dissoluit Lansbergius. 136.

CAP. II. Immane illud Copernicanorum inter Saturnum & fixas
vacuum chaos, molestis fixarum monstris nequidquam conatur
Lansbergius excusare. 142.

TRA-

TRACTATUS SEXTVS.

CAP. I. *Falsum est, Dei sapientiam, potentiam, bonitatem magis attolli & celebrari, si systema mundi potius ad Copernici normam, quàm Ptolomai aut Tychois condiderit Deus. Vranometriam Phil. Lansbergij imaginariam esse.* 151.

CAP. II. *Athei veris, non ludicris & tralatitiis armis expugnandi. Meditationes piæ, veritatis fundo debent inniti. Liber Sapientie sacer est. Empyreum Sphæris mobilibus superstrui debet, sed non argumento oui & gallinæ. Vana, quæ de brutis ad finem vniuersi suspirantibus afferuntur. Iudex controuersiarum, præter Scripturam sacram, in Ecclesiâ à Christo necessario debuit institui.* 158.

ANACEPHALÆOSIS.

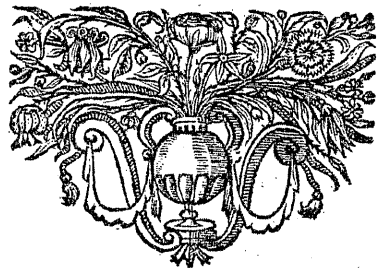
173.

ERRATA.

Pag. 56. lin. 16. à fine, *sollitare*, lege *sollicitare*.

Pag. 57. lin. 15. à fine, *negare*, lege *asserere*.

Ibidem lin. vltimâ, *affirmant*, lege *negant*.

LIBERTI

LIBERTI FROMONDI
VESTA
SIVE
ANTARISTARCHI
VINDE X

Aduersus IAC. LANSBERGIVM & COPERNICANOS *terra motores.*

TRACTATUS PRIMVS.

IN limine statim primo APOLOGIÆ suæ conqueritur Iac. Lansbergius, ab ANTARISTARCHO *Criticos, Poëtas, Historicos, & nescio quos, in auxilium vocari.* Quasi verò non parem in Copernicanos querelam iacere possim, quòd Iac. Lansbergium Medicum aduocent, qui arteriæ pulsus, quàm motum terræ Copernicanum melior fortassis explorare. In *Criticis*, credo, numerat Lipsium, qui Copernici paradoxum, *delirium* appellauit; in *Poëtis* Buchananum, qui eleganti carmine Copernicanos refellit. Et nonne Copernicus ipse (vt ostenderet, quomodo Sol moueri diceretur, etiamsi re verâ staret) Principem Poëtarum in auxilium

Lipsius
lib. 2.
differt. 19.
Physiol.

lium vocauit, qui alicubi cecinerat,

Virgil.
Aeneid. 3.

Prouehimur portu, terraque vrbesque recedunt?

Et quis hodie & olim Astronomus, ex Georgicis Virgilij non aliquid decerpfit? Solet enim gens Poëtarum rei fideralis esse consultissima. Et nos igitur Principem istum etiam aduersus Copernicum consulamus, quod pænè neglexit noster ANT-ARISTARCHVS.

Aeneid. 2.

Vertitur interea calum, & ruit Oceano nox.

Et aliubi: —————*nox humida donec*

Aen. 11.

Fruertit calum stellis fulgentibus aptum.

Ecce duobus versibus motum diurnum quem Copernicus terræ dat, cælo restituit. Apud ipsum etiam annuo motu Sol, non terra Copernicana, annum circumcurrit.

Aeneid. 3.

Interea magnum Sol circumuoluitur annum.

Virgilius
non fuit
Pythagori.
6166.

Neutro igitur motu Virgilius est Copernicanus. Scio tamen Poëtas, vt metrum suum inueniant, aliquando per metaphoras & omnem dicendi licentiam euagari. sed ideò neminem ex illâ natione in doctrinæ huius fundo subiicimus, sed in parietes solùm, aut certè in peristromatum picturas aduocamus. Siccum enim illud & nudum (præsertim in materiâ quæ cultum patitur) dicendi genus non mihi valdè blanditur, & præter ossa ac neruos, etiam caro, cutis, & colorum amœnitas in Scriptore placet.

Historici etiam plurimarum rerum materiam Philosophis suggerere debent. Omniscios enim eos esse conuenit. Et ne putes rem naturæ ab ipsis ignorari, Seneca & Plinius naturales historias conscribere.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

Quatuor priora Lansbergiorum argumenta prorsus inualida ad astruendum terræ motum diurnum. In reuolutione octauæ sphaerae spatio 24. horarum nulla violantur naturæ leges. Concinnius est, terram quiescere, calum moueri.

NEGAT Iac. Lansbergius quatuor argumenta prima Phil. Lansbergij parentis, quæ neglectim attigeram (ita proiecta & nihili mihi videbantur) Fromondum suo cauillo potuisse eludere. Primum erat. Cæli quò terræ propiores, eò proprium motum celeriores habent. Luna enim celerius Mercurio, Mercurius Venere, &c. ab Occasu in Ortum retrocedunt: igitur Ptolemæus non debuit cælo primo mobili velocissimum motum 24. horarum tribuere. Alterum argumentum est. *Sapiens mundi Architectus violasset sine causâ leges proportionis & ordinis, in toto cælo à se seruatas, si octauæ sphaera omnium maximæ celerrimam reuolutionem concessisset.* Quò vngue nodus tam Gordius dissolui potest? Ludente & facillimo. Audi enim. Recessus Planetarum proprius ab Occasu in Ortum perpetuò decrescit tardaturq; (id est, Planeta superior tardius ambitum suum maiore in Zodiaco absoluit) & lex ista Firmamentum etiam tangit. Nam Luna velocissimè, stellæ fixæ tardissimè per Signiferum videntur reciprocari. Et huc vsq; naturâ obseruat quod cupit Phil. Lansbergius.

Deinde, quia sidera omnia, ad distribuendas eorum influentias, cottidie ab Ortum in Occasum reuolui oportuit, sphaera altera prima mobilis (si Ptolemæo credimus) adiecta est, quæ reliquas inferiores, 24. circiter horarum spatio circumduceret. Quodnam hîc peccatum? quænam naturæ violatæ leges, quod Lansbergij secundum argumentum tanto hiato clamat? Imò, veluti supremi Principes legibus suis in obsequium rapiunt contrarias subditorum voluntates; ita summa & capitalis illa inter mobiles sphaera, subiectas & in contrarium renitentes rapidiore motu euincere debuit: nec quidquam ad dispergendas & modulandas in numero & mensurâ (qui vnicus est motuum cælestium finis) per mundum elementarem siderum influentias, melius fortasse & concinnius à sapientissimo Opifice fieri potuit. Vides ergo iam,

A 2

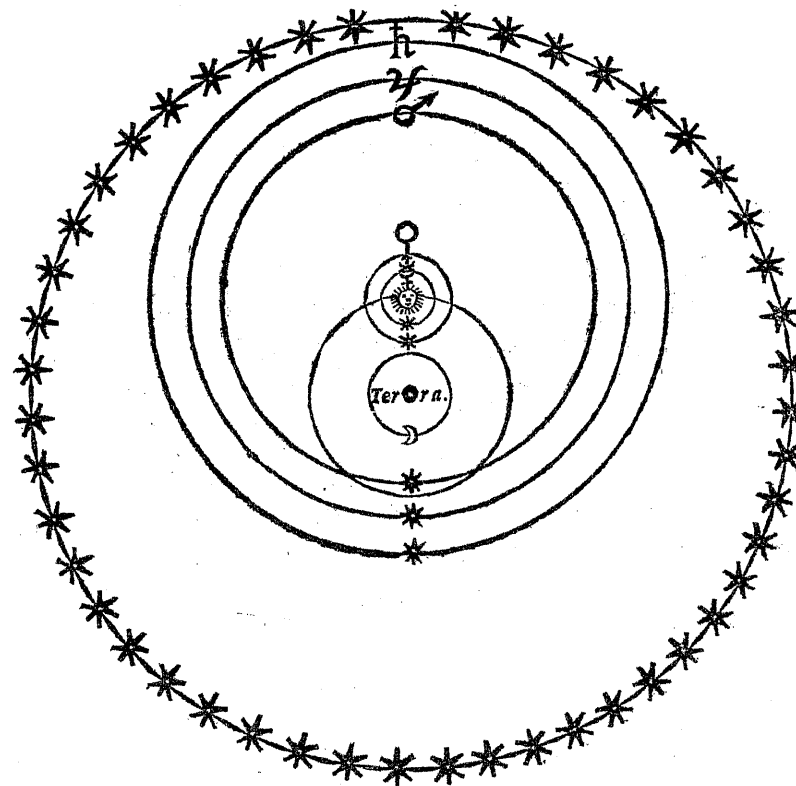
opior,

opinor, quàm sine neruis, & meritò neglectim à me habita sint duo illa priora argumenta, quæ pueriliter nimis iactas.

Quòd verò ais, *Deum cuiusq; spheræ motum, magnitudinì fecisse proportionalem: esseq; id ipsum evidens, à Lunâ ad Saturnum usque, sicuti inductione probari potest. Nam Luna suam circumuolutionem absoluit diebus 29. Mercurius 80. Venus 9. mensibus, &c.* putauit te magis memorem. Oblitus enim te Copernicanum, Ptolemæi systema iam restituis. Simili enim argumento & gradatione ordinem Planetarum à Lunâ ad Saturnum constituit Ptolemæus. Si Copernicanus es, & ad Saturnum scandere vis, à Lunâ non ad Mercurium, sed ad Martem proximè saltare debueras. Si verò ad Solem descendere volebas, Venus ante Mercurium poni debuit. Sed neque si à Sole (Copernicani mundi centro) scandas fursum, vllâ certâ parallaxi aut firmo argumento probare potes quod hîc gratis assumis, *Cuiusque spheræ motum magnitudinì factam proportionalem;* quod euincunt fluctuantes & latè euariantes circa Planetarum parallaxes, Principum Astronomorum sententiæ. Hoc fundamento subruto, aut vacillante, cadunt plurimi parentis tui pseudographi, isto pede malè nixi. Qualis iste quem olim cum risu legebam. *Ex propriis Tychois hypothesebus,* inquebat, *clarissimè euincam,* longè maiorem esse fixarum à terrâ distantiam, quàm Tycho posuerit. Et huic *certissima* probationi subiicit duo fulcra imaginaria & numquam ab ipso probanda. Nempe, magnitudinem octauæ spheræ esse proportionalem motui eius ab Occasu in Ortum. Deinde, spheram Saturni multò longiùs à terrâ distitam esse, quàm octauam spheram Tychonicam. Et tamen ibidem, si Deo placet, ait, *Nil in Astronomia recipiendum, nisi quod firmissimis demonstrationibus munitum est.* Itaque etiam si systema Lansbergianum (non tantum à Ptolemæo & Tycho, sed etiam à Copernico in tam multis abludens) cælo papyrio inscribillatum, sat elegans & concinnum oculis videatur, non statim idèò veritati & prototypo est consentaneum. Sed finis, ob quem creata cælestia, præcipuè inspicendus est; qui est influxus siderum, influxuumq; per mundum elementarem dispensatio. Vnde proportio ad dispensandas siderum influentias aptissima, etiam concinnissima est: veluti acies patente explicata campo, non ea plurimum artis & concinnitatis habet, quæ oculis è longinquo spectantium maximè blanditur, sed

An magnitudo spheræ ad alterius magnitudinem habeat se ut motus ad motum, est incomperum.
Phil. Lansberg. in Delineat. 2. cæli.

sed quæ ad pugnam & victoriam est validissima. Nihil autem ad finem quo cæli cælestesq; motus conditi sunt, bellius & vtilius videtur fieri potuisse, quàm si stellæ fixæ, & inter Planetas duo luminaria ad terram proprios suos conuerterent motus; ceteri verò Planetæ, tamquam secundarij, Solem ceu regem & centrum sui motûs circumluderent, vt ex variis aspectibus nutum eius respectantes, & radios excipientes, ad agendum in mundum elementarem, secundum arcanas & à nemine intelligendas diuini Conditoris leges, exstimularentur. Quæ Tychonici & mihi probabilissimi systematis (etsi quibusdam fortè hîc & ibi additamentis perficienda) est imago, quam hîc vides.

Vanæ igitur, & vt pappi volant tuæ istæ voces: *Terra quies optimam proportionis normam violat & prorsus inuertit.*
Sed cælum primum mobile supra spheram fixarum, est vanum
A 3 com-

commentum, & natura contrarium, ait Lansbergius pater. Et videte rationem dignam tantâ affeueratione. *Quia diligentissimi rerum natura interpretes*, inquit, *omnes vno ore affirmant, supra sphaeram fixarum, neque tempus esse, neque locum, aut vacuum, nedum nouam sphaeram, inferiores secum rapientem in Occasum.* Certè enim Alphonfus & omnes Arabes post Ptolemæum, aliiq; sine numero summi viri, naturæ diligentissimi, motum, & consequenter tempus, in sphaerâ primâ mobili supra fixas posuerunt, & compertæ vanitatis hanc Lansbergij tam impressam affirmationem ostendunt. Addit deinde. *Vti extra ouum nihil præter testam reperitur, que totam oui substantiam includit, ita supra sphaeram fixarum non est noua quærenda, quia illa continet & complexu suo inuoluit totam substantiam mundi.* Bellè. Sed Ptolemæus tibi reponet, sphaeram fixarum non esse vltimam oui mundani testam, sed aliam quamdam superiorem sphaeram, inter omnes mobiles primam, quam ictu tam languido, & vnius oui iactu non valuisti confringere.

Verumtamen in ANT-ARISTARCHO nuper, & apud discipulos in Philosophiâ olim, hypothesim Aristotelis Ptolemæo prætuli, & supra fixas, cum Phil. Lansbergio (sed aliis argumentis) mobiles omnes sphaeras diffringere conatus fui. Igitur, palàm fateor, Firmamentum, seu octaua sphaera, est mihi primum mobile. Ergo tardiùs moueri debuit motu proprio, quàm cæli Planetarum terris propinquiores, reclamabit statim Lansbergius.

Attamen sit ita sanè. Nam motum octauæ sphaeræ proprium vocant Astronomi, illum tardissimum quo fixæ per Zodiacum, more Planetarum, verè vel apparenter, ab Occasu in Ortum retrocedunt. Apparenter verò solùm retrocedere, proximo Cap. ostendam. Præter hunc autem motum proprium (& apparentem forsitan etiam quamdam Trepidationem) est alius verus motus, qui nulli fortè cælo proprius est (etsi alij aliter) sed omnibus communis: & octauæ sphaeræ impressus omnes inferiores, eodem ferè 24. horarum spatio, ab Oriente in Occidentem corripit, diemque ac noctem (abrepto secum corpore Solari) nobis alternat, & tamquam Princeps, subditas sibi omnes vsque ad Lunam sphaeras in leges suas & obsequium rapit. Hæc tamen ex sententiâ Ptolemæi & communi ferè Astronomorum, qui sphaeram à sphaerâ impelli existimant: quid enim ego hîc autumem,

in

Motus
diurnus
omnibus
sphaeris
communis,
nulli pro-
prius.

in Libris Cæli olim latè differui, & alicubi leuiter indicauit noster ANT-ARISTARCHVS.

Ant-arist.
cap. 16.

Nempe, verius forsitan esse, omnes sphaeras Planetarum (aut potius Planetas in æthere liquido palantes) concomitante solùm, non rapiente sphaerâ fixarum primâ mobili, cottidie ab Ortum in Occasum circumferri. Hoc enim fieri etiam potest concinnissimè. Vt, inquam, omnes vniuersim stellæ tam Planetæ quàm fixæ, singulis diebus, vno communi motu immediatè sibi impresso circumgyrentur ab Ortum in Occasum, vt eodem modo quo Sol terram circumlustrent, ac influentias suas in orbem diffeminent. Sed tamen ne per eosdem perpetuò parallelos incederent, & eadem stella vnam eandemque terræ partem perpendiculariter semper irradiaret, sed aliis etiam Climatibus sua beneficia aliquando impertiret, datus est omnibus recessus obliquus in Zodiaco, verus vel apparens (nam apparens tantumdem potest ac verus, vt Cap. sequenti patebit.) Planetæ verò prætereà, tamquam Solis pedissequi, etiam iussi sunt choreas suas deque circa Solem ducere, quo motu nunc ad terram necessariò se submitunt, nunc in altum rescandunt. Plures autem isti motus, si ad spatium mundi imaginarium immobile referantur, vnicus motus variè figuratus sunt, siue, numquam mobile in diuersis spatiis imaginariis simul replicant. Quod euidentius est, si omnes motus, præter vnum, tantùm apparentes sint. Attamen hoc etiam verum est, licet sint plures motus veri super diuersas magnitudines facti. Nam, exempli gratiâ, duplici vero motu mouetur ambulans hæc illac in naui ventis aut remis impulsâ, & tamen duo isti motus, si ad alueum fluminis immobilem, aut ad spatium imaginarium comparentur, vnicum quodammodò componunt, quo per varias spiras ambulans in spatio imaginario se distorquet.

Tertium argumentum, inquis, *licet verisimilitudine non careat, tamen à Fromondo neglectum fuit.* Cur non negligere, quod trium dierum Philosophus potuit contemnere? *Inherentia octauæ sphaeræ sidera*, dixerat tertio Lansbergius pater, *numquam mutant situm, sed easdem distantias inter se perpetuò retinent: unde colligimus eam aut immobilem esse, aut tardissimè moueri.* Eodem argumento probabis Lansbergi, rotam Zelandici currus, equis incitatissimis volantem, aut immobilem esse, aut tardissimè moueri, quia clauis eius *easdem distantias inter se perpetuò retinent.* Subdis

Primum
mobile for-
tasse non
rapit se-
cum calos
inferiores.

Tota spha-
ra moueri
potest, etsi
stella ei in-
fixa non
mutent in-
ter se di-
stantiam.

deinde tamquam alteram probationem. *Vt enim extardo Saturni motu recte concluditur, Sphæram eius lente moueri, sic bonâ consequentiâ statuitur, motum octauæ sphære lentissimum esse aut nullum, quia fixæ aut tardæ, aut nihil promouentur.* Sanè, ex motu astri colligitur motus sphære, si astrum sphære, ceu clauus rotæ, infigatur; & inde recessus verus aut imaginarius octauæ sphære per Zodiacum tardior, quàm Saturni demonstratur: sed quid hoc ad alterum motum, quo octaua & omnes vniuersim subiectæ sphære, ab Ortum in Occasum spatio 24. horarum rapiuntur?

Adiicit etiam Lansbergius pater in supplementum. *Terra, non quietem, sed perpetuam agitationem propriè conuenire, euidentis est: cum ex quatuor elementis constet, quæ ex Dei instituto, assidue in se mutuo operantur* (id est, elementa qualitatibus primis inter se contrariis,

Frigida compugnant calidis, humentia siccis.)

ergo etiam agitantur motu Copernicano. Bella consequentia, & planè gemella huius, quam Iac. Lansbergius Medicus optimè intelliget. Membra humani corporis inuicem se labefactant temperamentis contrariis; igitur perpetuâ vertigine in orbem agitantur circa hominis umbilicum, tamquam centrum sui motus. Itaque inconsequens planè est, si elementa qualitatibus contrariis se alterent, vt etiam motu locali agantur circa terræ centrum, aut discurrant per Zodiacum. Cur verò motus localis diurnus & annuus, qui celum non corrumpit sed perficit, Soli potius quàm terræ conueniat, ANTARISTARCHVS plurifariam fatis fuisse differit.

Quantum Phil. Lansbergij argumentum fuit. *Sphæra celestes motu diurno non indigent, sed sola terra. Hac enim omnium quæcumque sinu gestat, quasi mater est. Itaque veluti pia mater, quoties liberis innouendis operam dat, seipsam prius, mox etiam liberos, ordine & successiue igni obuertit; ita etiam terra, se primùm, mox quidquid in sinu continet, Soli exponit fouendum & reficiendum.* Deinde, ait Iac. Lansbergius (nam Philippus pater ibi ne γρὸ quidem eâ de re mutit) *terra expeditius & maiori compendio moueri potest diurno motu, quàm Sol & vniuersum calum.* Et addit. *Has rationes Fromondus dissimulans, ne attigit quidem: & tamen sibi persuadet Copernicanos se egregiè debellasse.*

Res ridicula! Toto ANTARISTARCHO exagito & exufflo

A motu alterationis ad motum localem male argumentatur Lansbergius.

flo compendiosum illum terræ motum, & tamen, *Ne attigi quidem.* Vide saltem Cap. x. & vbi que incommoda ac absurda quæ confertim nascuntur (quidquid retinere conamini) contra sensum & rationem, ex duplii illo terræ motu.

De matre, partem anticam & posticam filioli sui, igni obuertente ad calefactandum, nugas agitis tuque paterque tuus: quas fatis, opinor, Cap. XIII. ANTARISTARCHI difflui, cum veru & affato Kepleri. Hic enim, imagine concinniori quàm illâ cui parentis, dixerat, coquis in more & arte esse, affatum veru transfixum vertere ante ignem, non verò ignem circa affatum gyrare; igitur & terra, instar decumani & grandis affati, conuertere se debet ad Solem, non Sol ei circumferri. Risi eum (quid enim in istis aliud facerem?) & in exemplo pari putavi parentem tuum fatis etiam deridiculum fuisse. Parce, Iac. Lansbergi, indignor in Copernicanis istis naniis horas ad res vtilis à Deo hominibus datas, tam infeliciter infumi. Itaque dixi, & repeto. *Deus calum, Solem, Lunam, & omnia astra cali creauit in ministerium cunctis gentibus quæ sub calo sunt*, ideoque hominibus famulari debent, & terram in qua homines degunt, instar famulorum circumcurrere, & lucem ceteraque cæli beneficia iis dispensare. Id autem ministerium per terræ motum præberi non potest, quia dissiliret tam rapidâ vertigine, & alia incommoda sunt, quæ toto ANTARISTARCHO sparsimus, & importunitas tua fortasse coget nos hic repetere. Commodius verò & minori periculo mater filiolum, coquus affatum, ante ignem solent conuertere. Nil ergo refert quòd terra & homines indigeant Sole: nam dominus etiam operâ famulorum eget, & tamen sinit eos in officiis suis, ipse immotus, circumcurrere. Deinde, vt egregiè Cleomedes, *Ἡλίου ὑπὸ πολλῆς δυνάμεως ἐμπονεῖν παρέχει τὴν γῆν, ὡς καὶ καρποφορεῖν ἀντὶ καὶ ζωογονεῖν.* Sol multa virtute sufflat & impregnat terram, vt fructus & animalia generet. Sol igitur vir est, terra mulier. Quid autem in Zelandiâ solet? virne mulierem, an mulier ambit virum? Certè in Brabantiâ feminæ non solent ire procatum. Ridicula hæc sunt: sed dignum patellâ operculum, & pleraque vestra talia sunt apud eos qui melancholiam paulisper expuerunt.

De Io. Bapt. Morino quod addis, viderit ipse, ego enim eum numquam vidi. Secundum tamen & tertium argumentum eius, quòd nauis, nescio quâ, expugnaturum te in sequentibus iactas,

B cum

Ant. arist. c. 16.

Quia coquus affatum, & mater in fantem ante ignem conuertit, terram sic verti ad Solem ridiculè colligunt Keplerus & Lansbergius.

Deut. 4.

Sidera famulari debent, & eam circumcurrere.

Cleom. lib. 2.

Solemnis
vbiq;
cauillena
& batto-
logia Lans-
bergij.

cum M. Varrone dicam, *cras fortè credo, hodie nihil*. Denique solemne illud tuum, & tamquam versum vbiq; intercalarem coccyx occinis: *Manet ergo inconcussum quartum D. Lansbergij argumentum: neque id Fromondus, neque Morinus suis cauillis potuerunt eludere*. Et iterum in proximi Cap. lemmate: *Quintum argumentum à Fromondi cauillis vindicatur*. Idem recinit Cap. iv. & sine fine.

Scin' autem quid sit cauillari? Si fumis (quod quandoque solet) pro iocose irridere & sale aliquo defricare, non infiteor me aliquando id facere: quis enim inter tot nugas, *tam ferreus ut teneat se?* Si pro, *scienter falsum dicere*, ut apud I. C. & Ciceronem est solemne, nego vniquam à me factum: & nisi tu sæpissime, in gratiam defenditandi patris, toto hoc Libello cauilleris, malè apud omnes verè eruditos mereberis de ingenij tui commendatione.

CAPVT II.

In Firmamento plures motus apparere possunt, etiam si ipsum sit primum mobile.

DIxerat Lansbergius pater, octauam sphaeram duobus simul contrariis motibus, manifestâ absurditate, à nostris agitari. Negavi id esse absurdius, quàm Zelandum nautam à prorâ versus puppim contra nauis suæ motum inambulare. Is enim etiam gemino simul motu, vno nauis, altero suo in contrarias partes colluctatur. Sic Ptolemæum & omnes qui cælum *dvas gy* primum mobile octauæ sphaeræ superstruunt, facile liberabam omni absurditate. Octaua enim sphaera ab Occasu in Ortum, sub primo illo mobili retrocedere tam potest, quàm nauta in suâ naui. Sed Iac. Lansbergius ait à patre supponi, supra octauam, nullam sphaeram mobilem esse, à quâ ab Ortum in Occasum octaua corripiatur, & sub quâ intereà motu proprio recedat ab Occasu in Ortum. Et sic coronam ciuicam promeritum se putat, ac patrem egregiè defensas. Sed mox, opinor, faxo,

Vt turbata volet rapidis ludibria ventis.

Alia quæ in me balbutit, nil attinet memorare, & quàm omnia in ipsum patremque redeant, quisque breuî, spero, intelliget, qui plusculum ingenij habet & bonæ mentis. Reditum ergo nauis à prorâ versus puppim, contra motum suæ nauis, mihi conce-

concedis, si Deo placet, & etiam Firmamentum (eadem enim est ratio) posse retrocedere contra raptum primi mobilis Ptolemæi, si tale aliquod in rerum naturâ sit. Quæro iam ex te, quid operetur motus ille nauis, quo tardiùs ambulat contra motum celeriore suæ nauis? An distrahit nautam & ita replicat (sic Philosophi hodie loquuntur) ut instar Sosis illius Plautini, in duobus simul sit locis? Non existimo te sic desipere, ut hoc, contra proprium sensum, sapias. Quid igitur illo suo recessu nauta proficit? Meditare quantum voles, hoc solùm reperies. Facit, ut motus alter quem nauis imprimebat nauis, tardior sit quàm erat futurus, si quietus in naui nauta permansisset: vnde etiam ipse citiùs peruenisset ad littus. Si enim nauta in prorâ mansisset, simul cum prorâ etiam attigisset littus, cum tamen iam à puppi (quo usque se promouit ambulando contra motum nauis) debeat per totam longitudinem nauis redire ad proram, ut exiliat & littus contingat. Eodem prorsus vndiq; modo, si Firmamentum contra motum rapidiorem alicuius sphaeræ superioris, versus Ortum recederet, hoc tantùm proficeret, ut paulò tardiùs raperetur ab Ortum in Occasum motu altero sibi impresso à sphaerâ superiore. Imaginare igitur stellam aliquam Firmamenti (puta, superiorem in Cingulo Orionis, quæ Equinoctialem ferè contingit) surgere cum puncto aliquo sphaeræ superioris. Ecce iam, punctum istud sphaeræ superioris, siue cæli primi mobilis, spatio 24. horarum præcisè circulum suum absoluet & ad horizontem redibit: sed stella Orionis non sequetur pari passu, quia à puncto illo primi mobilis intereà temporis versus Orientem recessit. vnde aliquantulo tardiùs quàm 24. horarum spatio, ad horizontem redire eam oportet: nempe cum puncto alio Orientaliori, quàm sit illud cum quo die præcedenti surrexerat.

Destruere iam imaginatione tuâ primum mobile Ptolemæicum (quod ego & pater tuus facimus) & fac eodem illo motu quo antè (id est, paulò tardiori, quàm ut 24. horis quibus iam utimur, circulum absoluat) stellam Orionis, & totum Firmamentum ab Ortum in Occasum moueri, habebis in Firmamento (quod iam supremum cælorum mobilium erit) imaginem duplicis motus, non minùs atque si à sphaerâ mobili superiore raperetur in Occasum, & proprio altero motu in Ortum retrocederet. Hoc olim in Philosophiâ discipulos docui, Aristotelemque (qui cælos omnes

Nauta in
nauis am-
bulantis
duplex mo-
tus instar
vnius est,
si ad spa-
tium im-
mobile
imagina-
rium com-
paretur.

Fixæ vi-
dentur
tantum re-
trocedere,
non verò
retrocedunt
ab Occasu
in Ortum.

ab Ortum in Occasum mobiles esse, & tamen supra Firmamen-
tum, nullum aliud primum mobile agnouit) aduersus Ptole-
mæum & Copernicum defensabam, nequedum facti pœnitet.
Breuiter ergo. Firmamentum, etsi supremum mobile sit, vnico
quidem vero motu diurno ab Ortum in Occasum rapitur, sed præ-
tereà habet imaginem alterius, quo apparet in Ortum reciproca-
re; quia paullò tardiùs diurnum parallelum circumcurrit, quàm
24. ordinariis nostris horis. Si hæc non capis, roga Deum, vt tibi
mentem dilater: & disce, parentem tuum teque, si satis perspicaces
effetis, potuisse ex motu Zelandi nauæ intelligere, quomodo
in Firmamento appareat duplex motus (imò etiam plures: quod
ostendere est in promptu) siue mobilem ei aliam sphæram super-
ponitis, siue nullam. Poteram hæc etiam in ANT-ARISTAR-
CHŌ tam explicatè diffundere, sed vt fatear verum (vtinam tu
tam candidus esses) non veniebat tunc in mentem, à Phil. Lans-
bergio nullam Firmamento sphæram mobilem superstrui. Ima-
ginem verò illam obliquæ reciprocationis fixarum per Zodia-
cum, sapientissimus Opifex inuenit, ne eadem fixæ, vt antè ad-
huc monui, per eosdem terræ parallelus perpetuò circumage-
rentur, sed hæc illac ab Æquatore versus polos, Planetarum ritu,
paullatim discessisse viderentur, ad disseminandas, secundum in-
effabiles suas leges, mundo elementari siderum istorum influen-
tias. Apparet autem recessus ille obliquus, quia parallelus, quem
motu diurno vnaquæque fixa centro suo describit, perfectus cir-
culus non est, nec in se recurrit, sed instar spiræ, molliter detorque-
tur in latus.

CAPVT III.

*Motum terræ Copernicanum non esse velociorem motu pile
æneo tormento explosæ, ad causam nihil referre. Quæ ad si-
stendam primi mobilis rapiditatem afferuntur, futilia esse.*

Lansbergius pater, *Concludimus itaque, inquit, motum diurnum
non in sphæram Saturni, aut fixarum, sed in solam terram cade-
re: quæ decimam sextam tantum milliaris partem, vnico momento
percurrendam habet; quantam etiam pile æneo explosæ, eo-
dem temporis spatio conficit.*

Vt hic ostendam, quàm mihi meus honor sit vilis, modò vin-
cat

cat & triumphet veritas, cui vni studuit noster ANT-ARISTAR-
CHVS, dicam sincerissimè quid acciderit. Numquam aptid CO-
pernicum, Tychonem, Maginum, Clauium, aut Latinum alium
Astronomum legeram (nisi omnis memoria me fugit) *momentum*
vsurpatum pro scrupulo secundo (quomodo tamen paullò
adhuc antè idem Phil. Lansbergij versor, vt postea, sed serò, ad-
uertit, vsurpauerat.) Clar. etiam D. Vendelinum nostrum, quo
in Astronomicis & totà re Matheos neminem in Belgio supe-
riorem scio, nuper interrogauit, num vmquam meminisset, scrupulum
secundum ab aliquo Astronomo *momentum* appellatum
fuisse. Negauit, & addidit, vocem istam in eo significato planè
insolentem esse. Philosophi verò *momentum* appellant, non par-
ticulam aliquam temporis diuiduam, sed punctum indiuisibile.
Ego igitur insolentiâ vocis offensus, & quia Libri Lansbergiani
alienum exemplar, paucis horis percurrere volebam, illicò putauit,
minutum, voluisse dicere. Et inde admiratio mea: quòd mo-
tum quem pile è tormento æneo explosa vno minuto temporis
conficit, motui diurno æquinoctialis terrestris Lansbergius æqua-
ret; cum hic, sine dubio, longè rapidior sit. Mirabar etiam in-
considerantiam, quòd terram motu illo diurno decimam sex-
tam tantum milliaris partem vno minuto percurrere diceret.
Itaque, non diffimulo, si momentum pro scrupulo secundo acce-
perit, nec reprehensionem nec risum commeritus hic fuit. Si
enim terræ æquinoctialis vno horæ minuto, 4. milliatia Germ.
motu diurno decurrit, vt placet Copernicanis, vno scrupulo se-
cundo decimam quintam milliaris partem tranfluolabit, quòd in
Lansbergij calculum proximè incidit. Si etiam æneum tormen-
tum pilam vno horæ minuto ad longitudinem dimidiati millia-
ris Ger. expuit, & in distantia decimæ sextæ partis milliaris, siue
octauæ dimidiati, octies aut circiter (de quo disceptant Bombar-
darij & experientes) vehementiori impetu murum quatit, quàm
in distantia dimidiati milliaris (vbi iam cylindrus æreus quem
pila ante se agebat, & circumuoluti spiritus pulueri pilam ve-
hentes, dissipati sunt, vt philosophantur Nicol. Tartalea & Alex.
Capobiancus) confiteor etiam tecum, pilam in primâ octauâ par-
te dimidij, siue in decimâ sextâ totius milliaris, octies rapidiùs
transfluolasse, ac proinde velocitatem illam motum diurnum terræ
Copernicanum circiter adæquare. Non enim fortasse tam puer
B 3 sum

sum in istis, quàm videri vis: & condona, si quid duriusculum insolenti significatu *momenti* illius deceptus, in parentem dixi. Tibi etiam multa toto hoc Libello condonabo, & omnibus istis furiis ac intemperis quibus me laceras, monitionem subinde Christianam, aut risum tantum reponam. Nam tibi non magis irasci, quàm Medicus atrabiliario, possum. Ne tamen etiam nimis altè efferaris, & debellatum iam pro Copernicanis existimes, scito celeritatem illam pilæ ænei tormenti, ne Plauti quidem ciccum ad causam nostram principalem referre; quod neque tacitum fuit ab ANT-ARISTARCHO. Ad respuendum enim motum terræ diurnum sufficit nobis, primo illi & rapidissimo æneæ pilæ volatui, celeritate parem esse.

Igitur, à diuerticulo repetatur fabula. Cùm Gilberto, vociferanti raptum diurnum cæli ab Ortu in Occasum, esse velocitate incomprehensibilem ac fabulosum, respondi *Opera Dei magna & incomprehensibilia esse*, & D. Nazianzenum (& quis SS. Patrum sapiens non dicit?) imò Tychonem idem in hac eadem re inculcantem laudauissem, ac paucissima in rerum naturâ esse quæ magnoperè comprehendamus; ecce Iac. Lansbergius, *Vt Lectori persuadeas*, inquit, *tam rapidum octauæ cæli motum, neque improbabilem, neque à naturâ cæli alienum videri debere, seposito paullisper Aristotelis pileo, Ciceronis togam callidè induis, & Oratorio potius stilo, quàm rationibus Philosopho dignis, magna, incomprehensibilia, & mirabilia Dei opera ex Iobi 9. prædicas.* Quidni prædicem, quod omnes debent, & sentiunt qui Dei sensum habent? Dic, quid in naturâ rerum pro comprehenso habeas? Si corporis humani & tui, si muscæ vnus conformationem & fabricam, modumque quo pedes numerosè mouet aut alas ingeniosè quatit, introspectisti; dic nobis, & supra Hippocratem Galenumque, tuum altissimè te efferimus, qui in talibus admirari, aut leuiter suspicari se posse dixerunt, nihil scire. Verè enim Xenophanes olim: *Homini est opinari, Dei scire.* Et hanc diuinorum operum incomprehensibilitatem prædicare, negas Philosopho dignum? Si nudam & nullâ argumentorum probabilitate protectam sententiam afferremus, ferendum forsitan esset; sed quid iam, vbi tot eruditæ rationibus doctissimi ex Græciâ, Arabiâ, Latio, homines eam cumulauerunt, vt præ eâ Copernicus inuestis, aut nebulâ tenuissimè vestitus videri possit? Sed pergis deinde. *Quasi verò*, in-

Ant-ar.
cap. 13.
Iob 9.

Vnius muscæ volatui comprehendere non potest Lansbergius.

quis, *vanorum hominum absurdissima commenta & erronea in naturalibus dogmata, imperscrutabilia sint Dei opera.* Itane raptus cæli, & quies terræ, quam Scriptura sacra tantum non difertè, SS. Patres omnes, & maxima quæque humani generis tot sæculis ingenia disertissimè affirmant, *vanorum hominum absurdissima sunt commenta?* Et melancholicorum aliquot Pythagoricorum inuenta, qui nouum mundi systema ex atrâ bile sibi concinnauerunt, inter Democriti & Epicuri quisquillas & veterum ægrotorum somnia multis sæculis abiecta, quæ à centum iam solum annis sustulit Copernicus, absurditatis suspecta non erunt? Non existimaui Æsculapij filium esse tam vacui capitis.

Quantò te sapientior, & diuiniior, Princeps Astronomorum sæculi nuper elapsi, de ipsâ istâ siderum petnitate aduersus Rothmannum, Tycho. *Hic elucet*, inquit, *incomprehensibilis Dei Opificis imperscrutabilis Sapientia & potestas, qui cæli corporibus tam vastis, omni cogitatione celeriore motum, eundemque simul & uniformem, & diuisum duplicemque, attribuere & voluit & potuit.* Ac postea: *Conueniens erat, motum cæli infinitatem quamdam præ se ferre, ideoque tantâ rapiditate naturaliter cieri, vt cogitatio nostra eam vix assequi possit, ipsis sensibus hinc omnino obstupescens, & motum celerrimum à quiete, nisi post aliquod temporis interuallum, non discernentibus.* Tantâ nimirum diuini Numinis Sapientiâ, vt intellectus humanus hinc obmutescat. Obmutescet etiam tu, ad tam erudita & diuina, Lansbergi. Pergis tamen balbutire. *Apage istas nenas Fromonde: nam si ille disputandi modus semel in Philosophorum Scholis obtinuerit, quiduis, Poëtarum more, in Philosophiâ fingere licebit, & tandem, vt inquit ille, Pascentur in aethere cerui.* Acutè. Cameli etiam saltabunt ad lyram, addere poteras. Nempe, quia Philosophia adspicere opera Dei, non perscrutari & introspicere potest, ideo nulla, aut inter Poëtarum nugas releganda erit. Scilicet tu in Philosophiâ Copernicanâ *tam cernis acutum Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius*, qui biennium iam totum, adscitis etiam in auxilium alienis oculis, laboras rimando, quid pro ratiunculis aliquot parentis tui, quas per ANT-ARISTARCHVM disseminaueram, in me regeri possiet, & paucas istas nec valdè locupletes schedas concinnares.

Sed Achillem tuum inspiciamus, quo octauæ spheræ motum diurnum expugnas. *Deus*, inquit, *incorporeis Angelis motum cele-*

ritate

ritate incomprehensibilem concessit, corporeis verò motum dedit comprehensibilem, aut saltem iis motibus similem, qui à validissimis causis apud nos perficiuntur. Licet enim nullus corporum motus pernicior sit motu caelestium, eum tamen in omnibus & singulis Planetis, aut celeritate parem, aut supparem, aut saltem analogum deprehendimus motui globi è tormento explosi. Hòccine est illud tam pugnax argumentum, quod motum cæli euincit, & in terram deiicit? Vis ergò omnem cæli motum metiri celeritate motuum qui hîc à flammâ nitrij pulueris, & id genus validissimis causis efficiuntur? Quâ ergo, quæso te, mensurâ iam à tribus sæculis utebantur, quando nondum repertus tormentorum fulminalium vsus? An, si iam (quod ingenium humanum potest, & in dies proficere videmus) alius pulueris aut tormenti modus incitator inuentus fuerit, quo pilæ maiori impetu excutiantur, Planetæ etiam incitabunt suos motus, ne nimium dissimiles sint motibus, qui hîc perficiuntur à validissimis causis? Et nõnne, quæso te, motus terræ annuus Copernicanorum, bombardariæ pilæ volatum longissimè præuertit? Cur deinde eodem etiam argumento non colligis, maximas siderum moles nullo modo, aut vix, excedere vastissimum hoc terræ elementum quod calcamus? Si enim in celeritate motuum valet argumentum, cur non in magnitudinibus?

Itaque, mi homo, veluti caelestia corpora in imensum ferè magnitudine superant ea quæ hîc circà videmus, ita velocitas motuum illorum celeritatem corporum elementarium, à puluere nitrio & similibus causis validissimis, longissimè præuertit. Quod vt percipias, fac per imaginationem, totam vniuersi compagem à terræ, siue vniuersi centro vsque ad vltimam cælorum sphaeram, esse corpus vnum continuum & rigidum instar adamantis: poterit, sine dubio, integer iste vniuersi globus (aut nimis parùm Mathematicus & Philosophus es, si negas) spatio 24. horarum circummagi. Si enim terra Copernicana (quæ tunc erit pars illius globi centralis) valeat 24. horis circummagi, poterit etiam vnâ & totus ille globus. Et tamen tantò rapidior erit circumferentiæ motus, quantò hæc vltima mundi circumferentia ambitum terræ excedit. Quo exemplo distantur telæ illæ aranearum, quibus Io. Bapt. Morinum captas.

Sed à quâ causâ, inquires, vltima cælorum mobilium circumferentia,

Stultum est arbitrari, nullum motum ab agente naturali perfici posse, qui bombardariæ pilæ volatum longissimè antecurrat.

ferentia, 24. horis circummagitur? An à Deo miraculosè & supra naturam? Minimè verò: sed vel ab intelligentia (vt Aristoteli, D. Augustino, & viris eruditissimis hodie ac olim placet) vel à naturâ ipsius mobilis, cuius potentia loco motiua vehementissima & maximi impetûs est, quia per vastissimum corpus extensa, quemadmodum grauitas lapidis, aut terræ, tantò maiori impetu deorsum mouet, quantò lapis, aut terræ pars grandior ac densior fuerit. Hinc se publicat statim vanitas tui clamoris, quo exultans vociferaris, *Fromondum manifestum documentum dedisse, sententiam, quam defendit, absurdam & improbabilem esse*: quia scripseram, *Deum sphaeram primo mobili centuplo maiorem intra 24. horarum, imò vnus hora, spatium, posse reuoluere*. Non enim in cottidiano cæli motu confugio ad absolutam Dei potentiam, vt tu dicis (*vt tu calumniaris*, dicere oporteret, si Lansbergiano stilo vellem loqui, sed non assueui talibus Latini sermonis deliciis) at in motu sphaeræ quam primo mobili centuplo maiorem Deus crearet, quam aio 24. horis, imò vnâ horâ, ab ipso posse reuolui. Imò (vt ex superuacuo hoc tibi donem) non dubito quin intelligentiâ ex Ordine aliquo superiori, tantam sphaeram intra 24. horas, aut breuius, naturalibus suis viribus circummagere valeat. Quod minus impensè admirareris, si veteres quosdam Peripateticos legisses, qui cum grauitatem & leuitatem cælo detrahant, aiunt, *integram caelestem sphaeram, vnus musica impulsu, loco posse dimoueri*.

Sed imaginatione consequi non potestis, vt conquerimini, tantam rapiditatem primi mobilis. Verumtamen Philosophum multa intellectu debet, quæ imaginatione penetrare nequit. Longius quippe intellectus, quàm bruta & obtusa nostra imaginatio, in rerum essentias & difficultates intrat. Nescio etiam, cur hîc tantoperè difficultatem imaginationis accusetis: nam circa Planetarum magneticos illos motus, magis difficilia & perplexa Keplerus & alij imaginari non abnuitis. Deinde, dixisti paullo antè, motum cæli debere *saltem analogum esse motui globi è tormento explosi*. Motus autem primi mobilis analogiam & proportionem cum volatû talis globi habet, cum vterque sit finitæ celeritatis, & minor maiorem metiri possit, etiam si proportionem illam ignoremus, quia distantia præcisa primi mobilis à terrâ hætenus est incomperta Mathematicis. Cogita etiam paulisper, an momento, aut in ictu oculi & tempore breuissimo, imaginationem ab Ortu

Ant-arist. cap. 13.

Sphaera longè amplior quàm prima mobilis, posset 24. horarum spatio circummagi.

ad Occasum transmittere non possis: forsitan non es tam debilis cerebri quàm putas, & celeritatem cælestis motus intra 24. horas assequi poteris.

Tractat. 5.
cap. 1.

Sed ecce, dum posteriora tua etiam video, vbi incredibilis illa fixarum amplitudo, & immensitas quam octauæ sphæræ tribuitis, ab ANT-ARISTARCHO oppugnatur, in asylum fugis quod tibi iam ostendi, & hîc contemnis. *Fecit Deus*, inquis, *magna corpora, deinde his maiora, tunc maxima, atq; tandem tam vasta & immensa magnitudinis, vt captum nostrum suâ immensitate excedant. Id autem fecit sapiens mundi Architectus singulari consilio, vt non solum in minimis, sed etiam in maximis admirabilis fieret.* En, opera Dei magna & incomprehensibilia iam ipse fateris, & qui velocitatem octauæ sphæræ à te non capi inuidiosissime conquerebaris, octauam nunc sphæram fabricas, quæ immensitate suâ captum tuum excedit. O quàm olim & hodie istud verum! *Mendacem memorem esse oportet.*

CAPVT IV.

Facillimè intelligi potest, quomodo celo moto, necesse non sit totum fluidi & lubrici aëris elementum, ac terram ipsam vnâ moueri ab Ortum in Occasum.

Ant-ar.
c. 16.

Septimum Lansbergij patris argumentum erat, Totum non posse moueri quiescente parte; igitur, si cælestes sphæræ in systemate Ptolemaico, ab Ortum in Occasum moueantur, necesse est terram vnâ moueri. Negauit ANT-ARISTARCHVS terram esse sphærarum cælestium partem, sed in iis contineri, vt pedem in calceo: posse autem infinitis exemplis continens moueri immoto contento: Reponit Iac. Lansbergius, me *vim argumenti eius & solidam consequentiam non percepisse.* Debet enim *absurdum & impossibile*, inquit, *merito videri, totum elementaris sphæra ambiens ab octauâ sphærâ abripi, & elementarem sphæram, istius ambientis partem contentam, quietam permanere.* Quid tricaris & implicas Lansbergi? loquere disertè. Estne terra pars sphærarum cælestium, aut etiam sphæræ elementaris quæ terram ambit? Dicis, est *pars contenta*: eodem modo, vt mox significas, quo *fœtus utero contentus* est pars vteri, & *naui contenta* sunt pars nauis. Igitur etiam verè dixit ANT-ARISTARCHVS, terram esse

se partem sphæræ cælestis, vt pedem calcei. Vocemus ergo contentum partem sui continentis, & voce abutamur, potius quàm tecum de Grammaticâ litigemus, & ad *solidâ consequentiâ* oculum propius admoueamus, quam ANT-ARISTARCHVS percipere non potuit.

Matre gravidâ motâ, inquis, *fœtus utero contentus, eodem modo mouetur. Et naui motâ, omnia nauis contenta similiter mouentur. Quâ igitur fieri potest, vt telluris globus sui continentis raptum non vnâ sequatur?* Quàm blitea & languida interrogatio! Et hæc-
Terra non alligatur ambientî calo, vt fœtus utero.
cine est illa *solida consequentia*, quam in antecessum prædicasti *tanto promissor hiatus?* Mi Lansbergi, vbi mens tua, vbi cerebrum est? Medicus es, nec ignoras fœtum per vmbilicum utero alligari, & pondere etiam suo vterum premere eique affigi; vti etiam homines & onera nauium grauitate suâ defiguntur, & incubant suo continenti, vt proinde necesse sit, utero, aut naui motâ, fœtum, & onera nauem prementia, motum eundem sequi. Terra verò incubarne cælestibus sphæris, obsecro, & ab iis gestatur, sicuti homines & cetera onerum gestat nauis?

Itaque dixi, nec dixisse piger, sphæras cælestes nimis longo interuallo ambire terrâ, quàm vt eam secum corripiant in orbem, præsertim in sententiâ, quam vbique & disertissimè in hoc ipso ANT-ARISTARCHI Cap. fateor mihi magis allubescere: nullas Planetarum solidas sphæras esse, sed vniuersum à terrâ ad stellas fixas interuallum corpore aëreo, aut alio liquente plenum esse. Et quâ igitur fide dicis, à me *defendi, octauo calo circumducto omnes contentos orbes, ad elementarem sphæram vsque abripi?* Etiam si deinde eccentricos & epicyclos Ptolemæi non respuerem, olim semper fluctuavi, an sphæra superior inferiorem sollicitaret ad motum, quia superficies duræ & glaberrimæ sunt, nec altera alteram premit, aut contendit intrare in eius spatium. Pernegavi igitur octauæ cæli raptum vsque ad terram descendere, qui meâ mente, nec descendit ad Lunæ semitam. vnde causam aliam motûs liquidi ætheris per quem Planetæ volant, assignat Cap. ipso isto ANT-ARISTARCHVS, quod dissimulas, & tamen vidisti.

Addidi quoque, etiam si cum Ptolemæo arbitremur Lunam solido orbe elementum aëris aut ignis ambiente vehi, raptum tamen eius diurnum non posse ad terram peruenire: idq; Galilæi & Sarisij experimentis probavi, quæ silentio pressisti. Totum verò

rò vnus interrogatiunculæ spiritu putasti egregiè te difflauisse.

Verùm, ais, hac nihil quàm effugia esse, quis non videt? Nam cum raptus octauæ calæ ad spheram Lunæ vsque descendere possit, quis mente aut animo concipiet, cur similiter ad elementarem spheram non descendat? Angustissimâ profectò mente eum esse oportet, qui non possit concipere, quomodo ad terram vsque (quod affirmavi) non descendat. Nam licet in solidâ & rigente, vt v. g. æneâ spherâ, si circumferentia moueatur circa centrum, omnes partes vsque ad centrum debeant vnâ circumagi; non tamen vbi partes spheræ interiores fluxæ & malè coherentes sunt, quia tunc inferiores à superioribus firmiter apprehendi nequeunt, & circa centrum pari passu in orbem rapi. Vnde licet solidus orbis Lunæ (si talis fortè aliquis sit) subiecti ætheris dorsum distringendo ad aliquantam altitudinem fortasse secum abducatur, tractus tamen iste paullatim, deorsum versus, elanguescit, conquiescitq; tandem, vt Galilæi & Sarisij experimenta ostendunt, de pelui concavâ & glabrâ, quæ in orbem rapta, vniuersum quem continet aërem non vnâ circumducit.

Vt peluis eodem vestigio in orbem circumacta, non totum aërem inclusum circumducit, ita nec primum mobile aërem terra contingit.

Nec amplius (nisi valdè fallor) voluit Io. Bapt. Morinus, cum dixit, *elementarem globum in illâ mundi parte collocatum fuisse, vbi motus mundanæ machinæ ex suâ naturâ non elanguescit tantum, sed omnino desinit.* Quem præclarâ hac ratione refellis, quod *in omnibus sphericorum corporum motibus partes omnes à summo ad imum vsque mouentur, solo Mathematico centro excepto.* Quasi tam blennus sit, vt id ignoret Morinus, si sphericum corpus materiæ solidæ, rigentis, & continuæ sit, quale æs aut lignum. Sed mundana machinæ non est talis, cum eius partes discontinuæ sint; nam spheræ cælestes rigidæ, elementa verò à cælo vsque ad terram liquida & fluxa sunt.

Figuram ergo illam Mathematicam quâ Morinum doces, *motum mundanæ machinæ versus centrum non elanguescere secundum partes proportionales*, compendi facere poteras, nisi ad suppleudas vacuas tuas & vbiq; interhiantes paginas necessaria fuit. De mundi enim machinâ, tamquam de spherâ continuâ & rigidâ, solemni tuâ *metaphysicâ* loqueris.

Sed lepidum etiam est, quod in Archimedeâ illâ demonstratione Morino inculcas, *partes proportionales paruorum & magnorum circularum in vnica spherâ æquè velociter moueri.* Si diceres, eodem

eodem tempore ambitus suos absolueret, aut pari passu circumambulare, ferri poterat; iam verò nemo auriga est, qui nesciat, circumferentiam rotæ velocius, quàm modiolum cui inferitur axis, circumagi. Licet enim vno tempore axem circumeant, spatium tamen quod modiolus ambit, est breuius quàm circumferentiæ. æquè velociter autem mouentur, quæ æquali tempore decurrunt spatium æquale. Et tamen post rem tam præclare gestam, triumphum & solemne tuum epiphonema recinis: *Stat ergo D. Lansbergij argumentum immotum, quo contendebat absurdum & aduocatum esse, totum moueri & partem quiescere. neque id argumentum Fromondus, nec Morinus suis cauillis potuerunt eludere.* Miser es, & misericordiam mihi mouisti (ex intimo animi mei sensu loquor) mi Lansbergi, qui non tantum Fidei orthodoxæ lumen (quo ad beatam & æternam vitam duci poteras) sed rationis tantum non videris amisisse. Irascere, aut ride, quantum voles, ego te defleo.

Dixeram etiam, quod etsi daremus cæli raptum vsque ad infimum & attiguum terræ aërem peruenire, non tamen idcirco valeret terrâ circumagere, quia aër nimis molles & languidas manus iniiceret bruto & ponderoso terræ elemento. Respondet, valdè scilicet ad rem, Lansbergius. *Neque hoc tamen cauillo difficultas tollitur. Nam hoc dato, aër terræ circumfluus abriperetur: quod ad destruendum octauæ calæ raptum sufficit. Nam si rapido suo motu omnes spheræ ad Lunam vsque secum abripit, qui fieri potest, vt aërem cælum quod terram ambit, immobile maneat atque eundem raptum non sequatur? est enim molle & leue corpus, quod minimo impetu facile impellitur.* Disputo aduersus Mæstlinum & Keplerum, qui orbem terræ ab aëre impellendum credunt, si aër terræ circumfluus à cælo in orbem circumduceretur: & dato, quod verum esset, aërem circumduci, nego tamen terram vnâ abducendam esse. Lansbergius rapit hoc sibi, tamquam darem iam (quod toto illo Cap. toties negavi) aërem terræ circumfluum à cælo abripi. Nimis auidus & rapax es, mi Lansbergi. *Qui dicit, Etiam si darem gratis verum esse antecedens, nego consequentiam, in Dialecticâ bonâ, non dat antecedens.* Itaq; nego in primis antecedens, aërem nempe terræ contiguum à primo mobili tam distito in orbem posse corripri. deinde hoc dato, nego terræ molem tam grauem vnâ impellendam & secuturam aëris tam lubrici & fluxi motum.

Minores circuli in eadē spherâ tardius mouentur.

Etsi aër terra proximè à cælo in orbem abriperetur (quod est falsum) non tamen necesse esset, terram eius motu sequi.

Sed iterum tamen probas aëreū cælum, siue totum aëris elementum vsque ad terram, à primo mobili corripiendum, quia rapiuntur sphaeræ caelestes vsque ad Lunam. Homo oculatissime, non vidisti hoc ipso Cap. ANT-ARISTARCHVM negantem sphaeras solidas Planetarum? Ait enim disertè: *Verius est longè, nullum, vsque ad stellas fixas, occurrere solidum fornicem; quod altissima Cometarum trasectiones, & alia quadam satis ostendunt.* Quomodo ergo imaginarij eccentrici & epicycli à primo mobili abripi possunt? Deinde, fac esse veros, non imaginarios, propior tamen sum, aut valdè inclino, vt negem sphaeram inferiorem à superiori rapi, nisi ei pondere suo grauitèr incubet ac premat (quod tamen in Scholâ Aristotelis affirmari non potest, qui grauitatem & leuitatem à cælis respuit) aut sphaerarum superficies sint rugis quibusdam exasperatæ; quod, nisi de concauâ sphaeræ Lunaris superficie (vt suspicatus est Lotharius Sarsius) vix potest aliquâ veri similitudine asseri. Vnde, si intelligentia impellit primum mobile, verior fortassis erit, qui orbès, & corpora ipsa Planetarum à suis itidem intelligentiis proximè faciet ab Ortu in Occasum circumagi. Denique, vt antè tibi dixi, da Lunæ suam sphaeram, da ei motum diurnum (à quacumque causâ is imprimatur) tota tamen aëris profunditas vsq; ad terram non circumducitur: quia est corpus molle & leue, vt tu ipse dicis, ideoq; pars superior à cælo rapta, facilè ab inferiori se diuidit, nec tam firmiter apprehendit, vt pari passu secum in orbem trahat; quemadmodum faceret, si tota sphaera aërea, corpus solidum ac rigens, non molle & fluidum esset. Itaque exempli causâ, imaginare sphaeram Lunæ rapi celeritate vt 100. deinde proximum fluidi ætheris dorsum, celeritate vt 90. Partem inferiorem celeritate vt 80. Ac gradatim descendendo semper, ita per partes æquales decrescat celeritas, vt pars sphaeræ aëris inferior, tardius quàm superior (nimis molliter eam trahens) suum absoluat circuitum; intelliges, raptum aëris & motum omnem antequam ad terram peruenerit, facilè posse conuiescere, & te hoc toto Cap. nihil dixisse. Quod enim addis, aërem *minimo impetu facile impelli*, verum est, si *minimum impetum*, valdè paruum intelligas. Sed tamen quantuluscumque impetus iste sit, debet ei imprimi vt loco dimoueatur: pars verò aliqua aëris inferior motum cæli tam parum & morosè sentiscit, vt vires ei reliquæ
ad

ad sollicitandam & vellicandam partem aëris sequentem non suppetant; vnde necesse est omnem ibi motum tandem elanguescere & emori.

CAPVT V.

Argumentum quo ex terrâ physica, motum terræ Copernicanum Lansbergius probat, vanum & inutile esse.

Hic exilis, tripudias, epinicia canis, & maximas nugas agis. Audite tanti triumphum materiam.

Lansbergius pater in argumentis terræ motus hoc etiam posuerat. Quod *terra physica* cottidie circa centrum suum, & quidem ab Occasu in Ortum, spontè reuolueretur; quocirca sibi *dubium* Ant. arist. c. 20. non esse, quin magna tellus eodem modo singulis diebus circumagatur. Miratus primò sum, quomodo hoc tantum terræ physice miraculum, vt pleraque Chymicorum, per Scholas Philosophorum & Medicorum, ac in omnium conscientiam latius non esset dispersum. Deinde, quia apud Gilbertum legeram, *terrella* magneticæ à Petro Peregrino datam simillimam ac gemellam planè vertiginem, suspicatus sum *terram physicam* pro *terrella* accepisse. Audite enim Gilbertum. *Petrus Peregrinus*, inquit, Gilbert: lib. 6. c. 4. *constanter affirmat, terrellam super polos suos à Meridiano suspensam moueri circulariter integrâ reuolutione 2.4. horis: quod tamen adhuc videre non contigit. De quo motu etiam dubitamus propter lapidis ipsius pondus, tum quia tellus tota, vti mouetur à se, ita etiam ab aliis astris promouetur: quod proportionaliter in parte quavis (vt in terrella) non contingit.* Quis ex istâ similitudine & germanitate motus, *terram physicam* à Lansbergio vsurpatam pro Peregrini *terrella* non existimet? Itaque negaui verum esse de *terrâ physica*, quod Gilbertus de *terrella* negat aut dubitat. Falsum, inquam, & ab aliquot fuliginosis Chymicis confictum, aut spirituum cerebri vertigine imaginatum esse censui (nequedum mutò). *terra physica*, aut *terrella* diurnum vllum motum competere ab Occalu in Ortum.

Sed Phil. Lansbergius, inquit, *motum terræ physica se vidisse scribit.* Itane scribit tantum? Curti tibi filio tantum prodigium etiam non ostendit, & tu quoque Alcibiades hæc sacra Eleusina stupenti mundo non euulgas? Cur etiam Phil. Lansbergius
terrâ

terrâ hac admirabili, vix ut argumento (vt ipse nobis dicit) est usus? Argumentum enim istud potius in Librum totum diffundi debuit. Terram Chymicorum physicam motu terra congruo moueri, vt scribis, & 24. horis, telluris Copernicanæ ritu circum axem suum reuolui, & id neglectim ac pænè insuper haberi à Copernicanis? Crede mihi, negligentia ista ex diffidentiâ venit: & audisti paullò antè, quàm Gilbertus (in re tamen magneticâ & fornacibus Chymicorum, si quis alius, accubus, & Copernicanorum facilè pertinacissimus) Peregrino de terrellâ non fidat, & argumentum illud in ambiguo aut in nullo ponat; de aliâ verò terrâ physicâ, ne verbum quidem mutiat. Sed neque Tycho, tantus ciniflo, aliq; sine fine Chymicorum proceres eam agnouere. Attamen Phil. Lansbergium vidisse, iterùm mihi recantabis, neque debuisse me aliis meliori fronte, sinceritate & fide præditis mendacij crimen obicere. Sed non valuit ab oculis fortasse senex tantus æui, mi Lansbergi, nec mentitur,

Qui videt, aut vidisse putat per nubila Lunam.

Addis etiam deinde, mihi esse quàm familiare mendacij alios coarguere, & multis id euincere non fore tibi difficile; sed nolle in his colligendis bonas horas collocare, & cetera, quibus

Frigidus hibernas canâ niue conspuit Alpes.

Quòd tibi temporis cura sit, nec ANTARISTARCHI angulos excutis, vt inuenias vbi alios mendacij solitus sum arcessere, vehementer laudo; ne frustra sis & labor iste in irritum tibi cadat. Vellem etiam in vestigandis Pythagoricorum insomniis parcior fuisses, & horas tuas bonas in Artemidori *ὄνειροι* potius collocasses; id enim artem Medicam, quam profiteris, propius alluisset.

Verum tamen vbinam parens tuus terra physicâ mirificum illum motum scribit se vidisse, mi Lansbergi? Nam tantum adscribentem video, quid apud Libauium, Fanianum, & Ioannem Dee legerit, non quid ipse viderit. Addit tamen deinde. *Qui hodie etiamnum eam artem excolunt, sciunt terram physicam non modo singulis diebus vnâ reuolutionem absoluere, sed quod apprimè consideratu dignum est, constanter ferri ab Occasu in Ortum. Quocirca mihi dubium non est, quin magna tellus eodem modo circumagatur diebus singulis, iuxta illud Hermetis Trismegisti, Sic mundus creatus est. In quo seridè acquiesco. Quinam autem illi hodierni artis cultores?*

Phil. Lansberg. lib. 1. c. 22. Pto-gymnas.

cultores? Si inter eos se numerat, cur in re tantâ dentes comprimit, nec se vidisse palàm nobis edicit? Et te filium rem istam celasset, præsertim vbi illa motio, vt inquit, statim in principio operis se offert, & tam facilè oculis se ingerit? Non possum vt credam, mi Lansbergi. Et Tychonem etiam rem tam obuiam non aduertisse (quod miratur pater tuus, ego puer sim, si velim credere) qui in re Chymicâ æui sui facilè Princeps, & ad Rothmannum scribit, *Si quando mecum fueris, forsân quadam in his spectabis prius desiderata, nec ubique obuia. Non enim minori conamine & sumptu Astronomiam hanc terrestrem excolo, quàm illam caelestem, ordinatis ad eam ritè tractandam opportunis structuris, & fornacum magnâ varietate copiâ, quæ omnia calamus referre non sustinet?*

Breuitè ergo Lansbergi, quære Middelburgenses anus, quæ tibi in isto terra physicâ motu credant, viri in re Medicâ hîc magni mecum rident. Et ecce commodum etiam in manus & oculos incidit Vir eruditissimus & πολυμαθὴς ille Marinus Merfen-
 nus, qui hoc idem parentis tui argumentum reiectans & deridens, *Terram physicam seu Chymicam, inquit, utpote Hermeticam hominibus melancholicis, Paracelsistis & Fludistis relinquo. Viderint imaginarij filij Hermetis, qui licet in suis aquis, salibus, oleis, pulueribus, aut spiritibus motum aliquem deprehenderent, attamen ille non arguet terra motum. Viderint illi heretici Astronomi unde Hermes suum illud, Sic mundus creatus est, hausserit, & qui putrum putumq; Dei verbum sequuntur, potius Dauidem verum Prophetam dicentem, Qui fundauit terram super stabilitatem suam, quàm fictum Hermetem audiant & amplectantur.*

I iam Iac. Lansbergi, & Stentoreâ voce clama: *Cum hæc scripsisti, Fromonde, euidentissimum tuæ imperitiæ dedisti documentum: ex quâ in scribendo tibi orta temeritas & in accusando impudens audacia. Nam imperitum te esse ostendis: & reliqua quæ tibi*

Raucaq; garrulitas, studiumq; immane loquendi suggerit. Mones deinde. Noli igitur, Fromonde, accusare homines in rimandis natura arcanis, te longè diligentiores & feliciores.

Attamen profectò, mi Lansbergi, mentiar, si multis annis quos inter studia & Professionem Philosophicam transegi, fatear me omnino indiligentem fuisse. De tuâ & parentis diligentia, nec scio, nec scire laboro. Vnum scio, vtrumque in re istâ fuisse infelicissimum. Quòd autem etiam frontem meam, sincerita-

D tem,

Marin. Merfen. c. 1. Gen. vers. 10. q. 9. a. 7.

Terra physica ab Occasu in Ortum cotidie se sponte reuoluit, germana nomen, & melancholicorum ludibrium est.

tem, & fidem accusas; facis quod solent qui istis carent, ut videantur habere. Gratias quoque dolori tuo habeo, quo miseriam meam deploras, quod ad adyta illa fornacum & *terra physica* miracula, hebetudo mea nequiverit penetrare. *Condolendum plerisque miseris*, lacrymabili voce infis, qui propter suam ignorantiam se aliorum iudices ac censores prebent, quiq; acuta aliorum inuentia, prout ignorantia dicitur, acerbè carpunt, &c. Papæ, quantum est, mi Heraclite, in inuento isto *physica* & fabulosa *terra*, acumen! Nisi enim Lansbergij & Chymici vobiscum aliquot fabulantur, fac me, oro, ut hoc tam expositum naturæ miraculum, quod statim in principio operis Chymici se offert, semel tantum oculis attingam. Nec oppidè, nec valdè locuples sum; quidquid tamen in fortunis meis est, spondeo, tuum erit, & contemnere possum, modò me facias isto *terra physica* spectaculo beatum.

Concesso deinde gratis *terrella*, aut *terra physica* diurnâ vertigine, negat tamen ANT-ARISTARCHVS inde consecutaneum esse, ut totum terræ elementum simili motu cottidie circa axem suum reuoluatur. *Negas igitur consequentiâ*, inquis, *à motu terra physica desumptam*. Quis tam murcidam & plumbeam donare velit? Nonne eruditissimum Merfennum paullò antè negantem audiuisti? *Licet imaginarij filij Hermetis*, inquit, *in suis aquis, salibus, oleis, pulueribus, aut spiritibus motum aliquem deprehenderent, attamen ille non arguet terra motum*. Sed, ut consequentia necessaria non sit, ais, est tamen verisimilis. Non enim hoc argumentum ut demonstratum Lansbergius Tychoi obiecit, sed ut probabile. Rugiebas initidè instar leonis, ouicula iam tantum balas. Si argumentum verisimile iam solùm & probabile, quomodo antè parens tuus dicere ausus, *sibi non esse dubium*, nec hoc abnuisti? Sed, ut verum audias, ne quidem est verisimile, aut (ut phrasi tuâ loquar) *nullâ verisimilitudinis specie potest defendi*. Verumtamen ais, Ioannes de Sacrobosco vir eruditus & vulgò notus, in Sphærâ suâ, quam doctissimus Iunctinus, tuus Clavius, & alij Commentariis illustrarunt, ostensurus aqua totius Vniuersi rotunditatem, ex rotundis aquæ guttulis eam colligit, argumento desumpto à parte ad totum. Hinc etiam probabili ratiocinio vis colligi, totum terræ elementum circulariter motu diurno circumagi, quia *terra physica* tuæ putas id euenire. Homo incircumspècte, non vides aquæ guttulam esse eiusdem speciei cum toto suo elemento, ideoque speciem

speciem aliquam probabilitatis inesse argumento, à partis rotunditate ad totius elementi aquæ rotunditatem; *terram* verò patris tui *physicam*, in Chymicorum fornacibus tam diu coctam recoctam, differre specie à toto terræ elemento? Si enim eiusdem speciei est, cur similem operationem & motum in singulis terræ glebis non experimur? Hoc enim argumento antè, vexillarius ille Copernicanorum Gilbertus refellebat *terrella* Petri Peregrini circularem motum; quod in parte quavis elementi terræ non idem quod *terrellæ*, vsu veniret.

Itaque, quando totum terræ elementum in fornacibus tuis vaporaueris, & in *terram physicam* decoxeris, videbimus, an infiliet ei fortasse motus ille Copernicanus, & cottidiana reuolutio ab Occasu in Ortum. Ut verbo tibi dicam. Tam probabiliter à *terrà physica* parentis tui, quam à pilulâ aloës, argumentaris ad totum terræ elementum.

In mentem etiam iam redit, clamasse te alicubi antè, quod existimauerim *terram physicam esse lapidem magnetem & nautis & rusticis notum*. Sed erras profectò. *Terrella* enim Peregrini non quælibet tam obuia magnetis species est, opinor (nimius enim fuisset Peregrini stupor, si vulgari cuiilibet magneti tribuisset cottidie spontaneam vertiginem ab Occidente in Orientem, à quolibet nautâ & rustico Zelando tam facilè refellendam) sed arcana quædam, in qualitates vertiginosas & chimæricas easdem aut simillimas à naturâ transformata, in quas parentis tui & Chymicorum fornaces excoquant *terram physicam*.

Terrella, aut terra physica tã differunt specie ab elementari terrâ, quàm pilula aloës. Terrella vertiginosa Per. Peregrini non quilibet obuius magnus est.

TRACTATUS SECVNDVS.

VT omnia terrore & fugâ compleas, magnificè & basilico gradu ante aciem progressus, vires tuas iactas, & instar Virgiliani illius tauri,
 ——— *ventosque laceſis*

Ictibus, & sparsâ ad pugnam proludis arenâ.
 Aristoteles, Hipparchus, Ptolemæus, & ingens tot eruditorum exercitus fusus fugatusque est, si tibi credimus. Nam *friuola & nullius momenti quæ terra motui diurno obijciunt*, esse dicis. Ac licet negotium quod aggredior, inquis, non paucis arduum & difficile fortè videatur, eâ de causâ, quòd *quæstio hæc multis ab hinc annis infinitis ferè tricis & difficultatibus, etiam à viris magnis, fuerit implicita; tamen ab his omnibus nos expedire promptum erit, si modò leges quibus natura visibilem hunc mundum regit, perpendere animus sit, atque omnia ad certissimam & indubitatam rationis & experientie normam exigere.* Nec vereris talia huic tam erudito sæculo, tamquam horti tui peponibus loqui, mi Lansbergi? Quidam tamen ita sunt. *Non videntur cogitare cum hominibus se agere, sed prorsus quasi pecora forent qui eos audirent, vel scripta legerent; sic eorum imperitiâ abutuntur & tarditate ingenij, vel potius animi cecitate.* Etiamne sperasti rem omnium fabulosissimam, *certissima & indubitatae rationis & experientie fuco*, tot ingeniosis & perspicacissimis hodie hominibus obtrudere? Nimis æui tui, & patriæ securus es, si Zelandorum ingenia ad illud acumen sunt, quo eos nobilitavit conterraneus eorum Leuinus Lemnius. Sed ne solùm contempſisse videamur, vires tuas inspiciamus & periclitemur.

D. August.
 c. 4. contra
 Adimant.

Emm.
 lib. 4. c. 2.
 Decult.

C A

CAPVT PRIMVM.

Cælo nullum, terræ maximum periculum esse, ne tantâ Copernicani motûs rapiditate disſiliat. Nihil esse, quæ Ptolemæo reponunt Copernicus & Copernicani.

ROBAVIT Ptolemæus olim, & ANTARISTAR-
 CHVS post eum, turres, & ædificia, præsertim malè
 hærentia, dissoluenda ac dispergenda tam rapido terræ
 motu. Responderunt Copernicus, Gilbertus, & Lans-
 bergius, octauæ sphaeræ magis id metuendum esse, cuius, ait Co-
 pernicus, *tantò velociorem esse motum oportet, quantò maius est cæ-
 lum terrâ.* Reposui, cælum procul abesse periculo vt partes eius
 tam rapidâ vertigine disſiliant, quòd *cæli vitrei non sint, sed soli-
 disſimi, quasi are fusi, aut σιδήρεος ferrei, vt loquitur Homerus, &
 ita à diuino Opifice fabricati, vt illam, & longè fortasse maiorem ra-
 piditatem valeant perferre.* Solemni modestiâ & acumine respon-
 det Iac. Lansbergius. *Quod de cæli soliditate, Fromonde, profers, à
 naturâ cæli alienum est, & iam dudum explosum, vt vanum & futile
 figmentum.* Sed maiori & veriori plausu ab aliis ei replausum est,
 mi Lansbergi, & præter Aristotelem, Eudoxum, Calippum, Pto-
 lemæum, ac infinitos Græcos, Latinos, Arabes (& nonne octa-
 uam sphaeram testæ oui solidæ comparat etiam parens tuus?)
 SS. Patres etiam plerique, ex Firmamento illo, secundâ mundi
 die, *in medio aquarum* creato, affirmant fornicem ibi aliquem es-
 se solidum, quem propterea Interpretes LXX. *שֶׁבַע* ex Hebræo
שֶׁבַע *rakia* verterunt. Nam vox ista Hebræis significat non quam-
 libet expansionem, sed eam quæ tundendo & firmando fit; quo-
 modo ferrum candens malleis extenditur, & compressis poris fir-
 matur. Vnde etiam qui hodie Mathematici inter Hebræos cor-
 pus solidum, *rakia* vocant. Hinc iidem Interpretes Hebraicè
 scientissimi, vbi apud Isaiam noster habet, *Extendit velut nihilum
 cælos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum*, vertere
 maluerunt, *Qui statuit quasi cameram cælum, & extendit quasi ta-
 bernaculum ad habitandum.* Vnde ibi D. Hieronymus, *Cæli, in-
 quit, extenduntur quasi camera, sive vt in Hebraico continetur, quasi
 פַּדְיָא דַּק, quod vnum verbum nunc sputum, nunc cameram, id est, for-
 nicem*

Ant-ar.
 c. 10.

Nic. Co-
 pernic.
 lib. 1. c. 8.

Ant-ar.
 cap. 10.
 Job 37.

Isaïæ 40.

D 3

nicem Interpretes LXX. transtulerunt. & tantam eorum latitudinem, tamquam tabernaculum & papilionem extendit desuper, ut in similitudinem tecti operiret homines, & quasi in domo latissimâ habitare faceret. Simili imagine Psaltes Firmamenti extensionem pelli tabernaculorû comparat, quæ rigida est & aduersus. cæli iniurias durata: *Extendens cælum sicut pellem.* Plurimos etiam SS. Patrum citare promptum est, qui docent Firmamentum ex aquis *concretum*, aut *congelatum*, aut *compactum*, aut *crystallo solidatum*: vnde Theologi hodie nõ pauci existimant soliditatem Firmamenti *sine temeritate negari vix posse.* Vetustissimam etiam Philosophorum gentilium fuisse sententiam ab Homero discas, qui cælum *αἰθέρον ferreum* appellat. Et sanè, constans illa stellarum fixarum ab vno polo vsque ad alterum series, & concordia motuum, quos inter se ita librant, vt stellæ vicinissimæ polis breues suas periodos non citius absoluant quàm quæ sub Æquatore per maximum ambitum circumcurrunt, satis dicunt vnus communis orbis reuolutione vniuersas circumagi. Vnde scitè D. Ambrosius. *Cælum, quod ἄστρον Græcè dicitur, Latine, quia impressa stellarum lumina, velut signa, habeat; tamquam calatum appellatum; sicut argentum quod signis eminentibus refulget, calatum dicimus.* Igitur Firmamenti orbem mobilem & fixarum stelliferum, cum immobili Empyreo, Beatorum sede, *solidissimos & quasi are fusos*, vt eruditus ille Iobi amicus loquitur, affirmamus: neq; Bartholini glossema nobis allubescit, quo *cælos solidissimos, instar æris fusos* dici existimat, *non de duritie, sed duratione vel firmitate.* additque, *neminem esse qui id nesciat.* Ego sanè nescio, neque memini videre alium interpretem, qui hæc ad durationem solam referat. Nec enim ob solam durationem, rem aliquam solidissimam vocare solemus. Refelluntque satis Hebræa, quæ verbatim alij sic vertunt. *Expandes (tundendo quasi malleis) cælos fortes, sicut speculum fustum.* Soliditas igitur Firmamenti, cui illigatæ stellæ inerrantes, non est tam *vanum & futile figmentum*, quàm velles, Lansbergi.

Sed assertum tuum inconsiderantia & oscitantia plenum est, inquis. nam tibi ipsi aperte contradicis. Vbi, mi Lansbergi? Quia Cap. VII. ais, citasti D. Ambrosij testimonium, qui ex Isaiâ colligit, naturam cæli non solidam, sed instar fumi subtilem esse. & Cap. XVI. scribis, longè verius esse, nullum vsque ad stellas fixas occurrere solidum

Psal. 103.

Tanner. de Oper. 6. dicit.

D. Ambr. lib. 2. c. 4. Hexam.

Iob 37. Gasp. Bartholin. lib. 3. c. 29. Enchir.

dum fornicem. Et ibidem, Planetas traicere liquentes ætheris campos. Et Cap. XVII. Tyconicam mundi imaginem aliis omnibus præfers, quæ cæli orbis permeabiles facit. Quis hominis non misereatur, cui ira & indignatio sic mentem conturbauit, vt ante oculos posita aut non videat, aut videre se, ægrè ferat? Dixi enim, cælos mobiles rapiditate illâ diurnâ non dissilire & diffringi, quia instar æris & adamantis solidissimi sunt (quod de Firmamento, siue spherâ fixarum verum est, quam in verbis à te citatis, voco *solidum fornicem*, & si qui alij sunt supra fixas, orbis mobiles, vt Ptolemæo, Alphonso, & tot aliis est visum) & mihi tamen *aperte contradico*, dum cælos Planetarum cum Tycone, & tot SS. Patribus in liquidum æthera dissoluo? Non potest ergo Firmamentum solidum, & Circi illi per quos palantur Planetæ, liquentes esse?

Sed fortè offendit, quòd pluraliter, cælos solidos vocauerim, cum tamen, opinione meâ, solum Firmamentum inter cælos mobiles sit solidum. Sed homo vigilantissime, qui non magis oscitare soles, quàm ructare Poëta ille Pomponius, reuise iterum ad ANT-ARISTARCHVM, & *oscitantiam* nostram non accusabis. Ego enim palam Copernico & Gilberto respondeo, qui Ptolemæo obiectabant, potius metuendum esse primo mobili eius, ac Firmamento, & omnibus spheris quas solidas & mobiles facit. Itaque generatim dixi, cælos omnes, tantâ rapiditate mobiles, instar æris, aut speculi fusi, solidissimos esse, nec posse dissilire. Deinde, etsi Firmamentum cælos vocassem, Scripturæ sacræ phrasi vsus essem; quia apud Hebræos *קוֹמֵת cæli* non habent numerum singularem. Sciuisi hæc antè (vix est vt dubitem) & facilem veramque scriptorum meorum concordiam vidisti, sed animus irâ & amore parentis (quem à me in ANT-ARISTARCHO destriectum, aut læsum existimas) saucius, quidlibet obuium sine discrimine arripit, & sæuo dente dilaniat. Si atrocem istum tuum animum, & tanto impetu erupturum prouidissem, Christiana charitas parentis tui nomen apud ANT-ARISTARCHVM suppressisset, nec tanti fuisset, eum, cum isthoc tam graui tuo vulnere, refellisse. Pauca enim Theologica excipe, cetera eius Keplerus & alij etiam habent: quibus proinde reiectis, veritas aduersus tuum parentem satis erat tuta.

D. Ambrosium etiam Cap. VI. à me citatum (vt ostenderem SS. Pa-

Octava sphaera solidâ, cæli Planetarum fluxi & liquentes.

Plin. lib. 7. c. 19. Ant-arist. c. 10.

SS. Patres ex Scripturâ sacrâ conatos aliquid in rem naturalis scientiæ eruere) non intellexisti. Nam licet ipse, & Basilius (à quo ferè illud Opus Hexamer. transcripsit Ambrosius) negent cælos ex crassâ aquarum substantiâ, instar crystallo, aut lapidis specularis, concreuisse *δι' υπερβάλλουσαν τὴν ὕδατος πηξιν*, per exuberantem aqua congelationem; affirmant tamen ex vapore tenui ac instar fumi raro diriguisse, esseque naturæ tenuis quidem, attamen rigidæ & consistentis, non fluxæ. Quod satis apertè Ambrosius, dum cælo impressa stellarum lumina, & cælum appellari tamquam calatum, pauldò antè dicentem audiebamus. Vin' adhuc apertius? Si materiam elementorum, ait, consideres, quomodo inter aquas solidatum est Firmamentum? illa profluunt, istud constringitur, illa currunt, hoc manet. Et idem hoc Firmamentum disertè Basilius facit, *στηρῶδες φύσεως, ἐξ ἧν ὕδατος τὸ ὀλιγοπρόν καὶ ὀδύλιον ἐξαπρούσης*, solida natura, & ad coercendum aqua fluxum & dissolutionem idonea. Ac sententiam Aristotelis, Eudoxi, Calippi, aliorumque referens, nec refellens, ait, *ἐξ ἧν ἐννοῦντο φασὶν ἐτέρω ἢ ἕτερον, καὶ ἢ εἰκόνα τῆς κἀδ' ὡν ἢ εἰς ἀλλήλους ἐμβεβηκότων*, quos (cælos) aiunt concinnè admodum unum alteri inferi, ad imaginem quâ vascula minora maioribus inseruntur. Et eum Latine interpretans Ambrosius, *David cælos calorum*, inquit, *in illo laudantium Dominum constituit choro. Quem imitantes Philosophi, septem stellarum, Solis & Luna globorum consonum motum introduxerunt: quorum orbibus, vel potiùs globis (solida enim, non plana eorum figura est) connexa memorant omnia, quos sibi innexos & velut insertos versari retrò, & contrario ceteris motu, ferri arbitrantur.* Nec id ipse reiicit, sed tantùm sonitum & harmonicum mellos, quod orbium affricu putabant excitari. Cùm igitur Ambrosius, versionem LXX. Interpretum secutus, *ὁ οὐρανὸς ὡς καπνὸς ἐσπεώδης, cælum tamquam fumus firmatum est*, ex Isaiâ post Basilium colligit, *subtilem cæli naturam, nec solidam esse*, sine dubio, *solidum* pro crasso accepit, vnde etiam *subtili* opponit. Sed neque locus iste Isaiæ quidquam pro cælorum liquiditate facit, si textum Hebraicum, & vulgatam versionem Latinam Græcæ LXX. præferamus. Nam Hebraicè ad verbum, *Cæli sicut fumus consumpti sunt.* quod Latinus Interpres, *Cæli sicut fumus liquefcent.* Et Propheta non de conditione & initio cælorum, sed de dissolutione in fine sæculi, expressim loquitur. Vnde D. Hieronymus versionem

Basili. Homil. 3. Hexamer.

D. Ambr. lib. 2. c. 2. Hexamer.

Basilius Homil. 1. Hexamer.

D. Ambr. lib. 2. c. 2. Hexamer.

Basilio & Ambrosio cæli ex materia subtili, attramen non fluentes, sed conservati.

Isaiæ 51.

nem LXX. (*Calum sicut fumus firmatum est*) interpretans, cælorum soliditatem in iis verbis posse inueniri credit. *Omnis fortè, inquit, calorum firmitas, & robur, & fortitudo vento inanissimo & fumo qui in auras soluitur, coaquatur, iuxta Ecclesiasten, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*

Dixerat igitur ANTA-RISTARCHVS, non metuendam esse magnoperè cælorum mobilium tam firmiter hærentium, sed potiùs terræ Copernicanæ, dissolutionem. Nam *terra, inquit, plurimis locis, & maximè circa superficiem, ubi rapidissimus esset motus, puluerulenta, friabilis, & materia ad perferendum tantum impetum, pessimè coherens.* Quæ omnia aperta, & manu tangi possunt. Iac. Lansbergius tamen satis breuiter & succinctè, *Quod de terrestris globi malâ coherentiâ urges, futile est.* Euge. Nam licet terrestris globus tibi male coherere videatur, magis tamen soliditate coheret quàm celestis sphaera, qua omnino fluentis natura est, ac instar fumi subtilis: sicuti tu ipse scripsisti, & ex D. Ambrosio citasti, nec non res ipsa docet. De cælis Planetarum, non infiteor (& ex altitudine Cometarum, & ex parallaxi Martis, cum Tychone olim docui) de Firmamento, & si quæ sint Ptolemaicæ aut Alphonsinæ sphaeræ superiores, planè diffiteor. Cur verò D. Ambrosium attulerim, & quàm eum perperam ceperis, iam audiisti.

Pergis deinde. *Consequentia nulla est.* (quâ intuli, terram motu tam rapido dissipandam esse, quia partes eius tam infirmiter cohererent) & *calum te redarguit: cuius substantia, licet fluxa, tenuis, & dissipabilis sit; tamen te dicente, citra sui destructionem, tam rapidum motum sustinet, qui terra motu tantò rapidior est, quantò cæli ambitus terrâ maior.* Vidēs, opinor, te nihil dixisse, sed fucum dumtaxat legentium oculis obtendere voluisse.

Si dicere velim quod video: dico te hominum, quos vnumquam vidi, securissimum esse. nihil circumspicis. Pars enim cæli fluxa & tenuis (qualis illa sola, quæ exercita & calefacta est Planetarum curriculis) terebratur, impellitur, attrahitur, & mille modis disscinditur à solidis Planetarum corporibus, quorum etiam impulsu (an isto solo, quis nobis dicet?) in orbem incedit. Si tormentorum pilas, aut aues per aërem nostrum aliquando volantes, eius rei imaginem aliquam vidisti. Non est ergo sine collisione & partium fluctu ille ætheris motus. Similem verò nullum in orbe terrestris sentiscimus.

E

Non

Ant-arist.
c. 13.

Non esse etiam periculum, aiebam, ne celi soliditas rapiditate ista tanto maiori dissiliat, quia partes non colliduntur, nec una quam altera magis festinat, ut ab ea se valeat abrumper. Quam rationem pro terra se amplecti, ait Lansbergius; sed vereor, ut nubem Ixion. Vult ergo terram, aquam, aërem circumfluum in eodem agmine, ac pari celeritate, sine diuortio, aut vllâ collisione partium, motu diurno rapi. Et quia negaueram id satis posse intelligi in corpore heterogeneo & malè cohæso (qualis est ille ex terrâ, aquâ, aëre malè & fluxè concinnatus globus) reponit Lansbergius, Terra non magis ex heterogeneis partibus constituta est, quam caelum. Nam Planeta à suis orbibus longè diuersam habent substantiam. aitque deinde Lunam & ceteros Planetarum largiter differre à Sole, & innumerabiles fixarum exercitus à liquidis suis (ut putat) campis substantiâ & formâ multum dissidere, & tamen simul moueri. Tandem more suo concludit: Ergo quæ ad sistendū terræ diurnum motum profers, sunt infirma & refutatione indigna. Stultus igitur tu qui tam calidè pergis refutare, aut ego potius, qui cum tali capite velim arietare. Audi, & arrige aures. Stellæ, aut orbibus suis solidis firmiter illigatæ sunt, aut iis absolutæ, per liquidos ætheris campos liberè feruntur. Si orbibus illigantur, motu orbium, æquali velocitate necessariò abripiuntur, quia adamantinis vinculis, & firmitate corporibus illis cælestibus dignâ, sic adstringuntur, ut diuellere se non possint. Aut, si stellæ fixæ circum sua centra gyrentur, & in cauis quibusdam octauæ sphaeræ velut acetabulis immerfæ sint, ut quidam olim imaginantur, vna tamen velocitas stellæ illas & sphaeram totam aufert, veluti annulus & gemma inserta æquâ celeritate in orbem vertuntur, etiam si corpora heterogenea sint: quia, licet continuitate careant, tam firmiter tamen inuicem conferta sunt, ut vnum sine altero moueri non possit circa annuli centrum. Vnde heterogeneitas talis, & in partibus tam arctè deuinctis, nihil impedit quò minus simul stellæ istæ omnes eadem celeritate circumcurrant; quia celeriores & quæ plus impletus caperent (si solæ, & ab aliis abruptæ essent) alias tardiores secum trahunt, & pari velocitate incedere cogunt. Si verò stellæ sine solidis orbibus, per ætherem vagantur, fateor, hoc liquidum æquor non pari impetu & celeritate à sideribus impelli, veluti multæ aues gregatim volantes, non æquali velocitate aërem secum abducunt. Igitur, nec terra etiam aquam

*Stellæ fixæ
et si diuer-
sam à suo
orbe natu-
ram habet,
quæ tamen
firmiter il-
ligatæ, pari
passu ince-
dunt.*

&

& aërem ei circumfusum æquali impetu rapiet. Quia enim partes istæ heterogenæ sunt, non omnes eundem impetum capere possunt & aliæ aliis mobiliiores sunt; quia verò solutiles nec tenaciter cohærent, facillè abfiliunt, & pars velocior tardiores, id est, terra aquam & aërem, post se relinquet. Ad hæc tamen tam facillè respondet Lansbergius, *quàm facillè pirom volpes comest.*

Quot sententias, tot ineptias profers, inquit vir vrbaniſſimus. Primum enim, dum hæc scribis, Librum tuum insigniter refutas & tibi contradicis. Est namque tui Libri titulus, ANT-ARISTARCHVS sive, TERRA IMMOBILIS. & pag. 87. multis contendis, terram propter grauitatem ad motum ineptissimam esse. Hic contra metuis, ne nimiam mobilitate aërem & aquam prauertat, & inter partes dissidium faciat. Apud Trogloditas feruntur homines esse sine ceruice, oculos in humeris habentes: nescio an ex isthoc fortasse sis genere, ita auersè & peruersè omnia mea adspicis. ANT-ARISTARCHVS, & pagina illa 87. dicit aduersus Copernicanos, terram esse re verà immobilem, & grauitate ac ponderibus suis ita in medio librari, ut hemisphaerium vnum alteri resistat, & contrario in centrum nisu ac incubatione satis graui, inuicem se sustentent, (vnde Phil. Lansbergium verum non esse, qui terra globum in aëre tam leuiter pendulum credit, ut celi raptu, imò minimo impulsu possit in orbem conuerti:) & tamen insigniter, si Deo placet, me refuto, & contradico, si iam dixerò: supposito motu Copernicano, quo terra rapidissimo impetu in orbem torqueretur, aërem & aquam non posse pari celeritate raptum eius assequi; quia, tamquam densior, impetûs etiam (si quis ei imprimatur) capacior erit, & ante aquam aëremque euolabit. Sic enim in sphaerâ ex ferro partim & ligno cohæsâ, tormento explosâ, vsu venit. Pars namque ferrea celerius præuolat, & ligneam retrò relinquit. Deinde, quod caput est, Copernicani passim (Keplerum & Gilbertum consule, qui inter eos Principes) globum terræ (non aquam aut aërem) grandem magnetem esse autumant, eiq; ad gyrandum se in orbem, fibras quasdam in visceribus occultas tribuunt. Igitur, quidquid retardet terræ Copernicanæ grauitas, rapidissimus in eâ erit circularis ille & magneticus, ex mente Copernicanorum, motus, & reliqua duo attigua elementa tardius trahentur & tantum in sequelam.

Quòd deinde de partibus cæli heterogeneis adiciis, iam te

E 2

præ-

præuenimus & diximus in antecessum. De nauis, promittis, in sequenti Capite ad oculum ostensurum. Nos ergo etiam te sequimur, & tantisper oculos præparamus.

Ant-ar.
c. 10.

Sed quia Copernicani quidam latebram in motu terræ naturali quærebant, aiebantque partes istâ rapiditate ideò non dispergi, quia naturali motu in orbem mouerentur, obiecit iis ANTARISTARCHVS, quòd gleba terræ ex alto naturaliter decidēs, dissiliat in lapsu, quia corpus heterogeneum est, & partes aliæ aliis ponderosiores sunt, quæ ideò festinant eas quæ minus ponderis habent, præuerrere; à quibus proinde motu citatiore se diuellunt. Iac. Lansbergius, cui non magis ANTARISTARCHVS potest aliquid bene philosophari, quàm * γεωρε. & χορρευει, quasi magnum aliud naturæ arcanum nobis proditurus, Erras, inquit, ignoratione causâ. Dissiliat enim gleba ex alto præcipitata, non quòd heterogenea, sed quòd soliditate non satis cohereat. Nam pari pacto quæ in naturâ maximè heterogenea sunt (homogenea, voluit dicere) ut oleum, aqua, argentum, vinum, ex alto præcipitata diuelluntur; quòd minus solida, non satis cohereant. alliduntur enim ad aërem, neque collisionem soliditatis defectu sustinent. Nihil nouum, aut improuisum dicis. Dispositio ex parte subiecti requisita, ut gleba dissiliat, est infirmitas illa vnionis integralis inter partes, causâ efficiens partim est allisio ad aërem per quem cadit, partim heterogeneitas partium (velis, nolis) quæ facit, ut ponderosiores plus impetûs rapiant, & præcurrant leuioribus. Vnde ut hoc suggereret, addidit ANTARISTARCHVS: Et id etiam, opinor, eueniret (ruina glebam dispergeret) etiamsi sine vllâ ad aërem allisione, per vacuum rueret. Quod est longè quidem petatum, ut dicis (quandoquidem petatum ex vacuo, quale nullum in vniuerso reperiri potest) sed idoneum valdè ad explicandam aliam causam, cur gleba motu naturali ruendo dissipari possit, præter allisionem aëris.

Corpus
omnino ho-
mogeneum,
etiam flui-
dum, non
dissolue-
tur, caden-
do per va-
cuum.

Sed, quod gleba in vacuo, inquis, id quoque maximè homogeneis in vacuo continget. Homo circumspicte, diruis quod iam ædificaueras. Oletum & homogenea, ut statim dicebas, non satis firmiter hærentia, ideò dissiliunt in lapsu, quia alliduntur ad aërem; & tamen etiam iam per vacuum (vbi nullus aër cui illiduntur) labentia, perinde ac heterogenea gleba, dissoluerentur. A quâ igitur efficiente causâ? Nam laxitas illa, & infirmitas vnionis partium, est solùm dispositio subiecti, ut partes, vrgente aliâ causâ efficien-

efficiente, faciliùs absiliant. Dic igitur cum ANTARISTARCHO, ne nihil dicas, motum partium heterogenearum inæqualis ponderis, vnicam causam efficientem futuram istius dissolutionis; ac proinde in corpore vsquequaque homogeneo, in quo partes vniuersæ pari celeritate per vacuum incederent, nullam collisionem, nullam dissolutionem partium euenturam. Nolim tamen de tuo oleo, vel aquâ respondere: nam heterogenea etiam ista esse solent, & partes propensiores in fundum subsidunt. Non enim ignoras, veteres (& ex vero) ideò solitos dicere, τὸ μὲν οἶνον τὸ μέλι γλυκὺ βέλπιον, τὸ δὲ ἐλαίου τὸ ἀνωτάτω, τὸ δὲ κατωτάτω τὸ μέλι τῶν, medium vini, supremum olei, infimum mellis, optimum est.

Oleum inter homogenea malè recenset Lansbergius.

Ex quibus liquet, quàm meritò timuerit ANTARISTARCHVS, ne duobus rapidissimis motibus (vno diurno, quo singulâ quâque horâ, punctum terræ sub Æquatore 225. milliaria Germ. & altero annuo, quo 740. milliaria Germ. in Zodiaco, eodem tempore peruolat) terræ & aquæ globus dissiliret. ne etiam totum aquæ elementum relinqueretur retrò, & à montibus, & durioribus terræ partibus (utpote maiorem & constantiorem impetum rapiantibus) præuerreret versus Orientem. Id tamen Iac. Lansbergio, homini ἀγαλᾶς, qui ringi tantum & mordere nouit, visu potiùs, quàm refutatione dignum visum fuit. Nam videris ignorare, inquit, quod experientia non tantum, sed S. Scriptura expressis verbis docet, mare & flumina terræ alueis contineri & eminentiis à Deo factis tam fortiter cohiberi, ut neque terram cooperire, neque suos à Deo præfixos terminos transilire possint, nō magis quàm aqua, quæ nauis alueo contenta vnâ cum nauis per totum terrarum orbem circumducitur. Postea, ut mihi Theologo Theologicè, Medicus & futor vltra crepidam, satisfaciat, iubet Dei Spiritum apud Iobum, loquentem audire. Clausit ostiis mare, &c. quæ nemo nescit. Itaque audimus, Lansbergi, & Deum tertio mundi die, mari, & fluminibus multis alueos suos excauasse, & plurifariam rupes, aut arenam furenti, aut lubrico elemento obiecisse confitemur; sed numquàmne idcirco claustra sua molitur, & littoribus se superfundit? Legisti, & ipse oculis didicisti fortassis, quid de Zelandiâ vestrà ad Erasimum Cutbertus Tonstallus. Tota planè regio, inquit, duobus passibus est mari humilior in summo æstu: & nisi aggeres arcerent, marine beluæ in comessantes atque inuicem propinantes incolas irrumperent. Et aggeres quidem isti ab arte, non

Erasim.
lib. 3. Ep. 2.

Bricot.
lib. 2. Me-
teor.

à naturâ facti, quod nosti, & Thomas Bricotus olim aliis narravit. Deinde lacus multi, aut flumina ad summum vsque labrum plena & exundantia sunt, ac minimo succussu excuti & superfluere possunt.

Si igitur mare, lacus, flumina non sint tam altè intra alvei sui profunditatem reducta ac depressa, quin effundi aliquando possint, non de nihilo dixit ANT-ARISTARCHVS, tam rapidâ terræ ab Occasu in Ortum vertigine, ea omnia ad Occasum retrò deferenda, ac in parte alvei Occidentali sic aliquando accumulanda, vt littoribus superfundantur. Nam principalis & torrentissimus motus, vt etiam adfarentur Copernicani, non est in aquæ, sed in terræ elemento (terra enim est magnus Gilberti magnes, terrellæ Peregrini, & terræ physicæ tui parentis, vti nuper contendas, similis,) igitur aquæ elementum quod à magnetico illo terræ vehiculo attrahitur, quia lubricum est ac futile, nec virtutem se mouendi magneticam, aut saltem non parem cum terrâ, habet, pigrius & inconstanter sequetur circularem terræ raptum. Et quia Keplerus terræ vertiginem turbini puerilium trochorum satis concinnè comparauerat, ego exemplum secutus, dixi, si pueri inspuant, aut humorè alium rotanti se trocho instillent, illicò excuti & extergi quidquid non adheferit tenacissimè: igitur non ab simile euenturum elemento aquæ, quam tergo suo molliter & lubricè insidentè terra Copernicana rapidissimè circumgyrat, & quantum potest, fundum suum ei subripit. Vnde quod de naui aquam vehente addis, simile non est. Naui enim non sic trahit aquam, vt terra Copernicana suum mare. Nam veluti cum vter vino plenus transfertur, vter non est principale mobile, quod impetum & motum præcipuè excipit, etsi cohibeat vinum ne diffuat; ita aqua tua, intra alueum nauis transuecta, quia grauior est ligno, quod ipsa pondere suo firmat, & superficiei subiecti fluminis aut maris imprimit, principaliter transportatur, nec propriè sequitur tamquam accessoria ad tractum aut impulsus ligni. Quemadmodum etiam in pilâ lusoriâ, aluta potius est accessorium tomenti quod pilam facit, quàm tomentum alutæ. In motu autem Copernicano, terra est præcipuum mobile, quod proximè & principaliter impetum recipit, & aquam maris tamquam accessoriam secundariò in consequentiam sui rapit. Deinde terræ Copernicæ vertigo rapidissima est, & multò maiori impetu fundum

Terra Copernicana aliter trahit mare & flumina, quàm nauis portet aquam.

fundum suum elemento aquæ subripit; nauis verò longissimè segnius humorem suum portat. Vnde si nauis celerrimè & subito attrahatur, aqua quam continet, recedit paullulùm ac terga crispat, quia lubrica est, nec ligni motum pari statim celeritate assequi valet. Vnde hoc exemplum nauis in te regeri potest, & ostendit quid fieret, si nauis, instar animalis aut magnetis Copernicani se proriperet rapidissimo impetu, & fundum suum subduceret aquæ incubanti: quod maximè appareret in naui planâ & valdè capace, id est, quæ similis esset Orbi terræ. Iam verò in vulgari nauium motu, aqua pondere suo carinæ nauis firmitus se affigit, quàm vt motu tam segni (comparatione motus terræ Copernicani) fluctus aliquis eius retrogrediens animaduerti valeat. Si tamen nauis aperta, aquâ repleta quantum potest, ocyssimo volatu, & motu soli ligno proximè ac principaliter impresso, agatur, fortasse fluctuum, aut leuem aliquam dorso crispantis vibrationem videbis, si acutè videas. Certè non dubito, quin aër qui aperto pontone vehitur, retrocedat, nec nauigij motum consecutetur pari passu. Vnde, quod *friuolum* ANT-ARISTARCHVM facis, quia dixit, *aërem terræ contiguum, cum fluxi & lubrici corporis sit, non posse pari celeritate comitari terræ raptum* (vnde putat montes, ades, arbores, & vniuersa in superficie terræ eminula, allidenda ad aërem Orientis tardiolem) ipse friuola nobis vendis Vcalegon. Sed *terra & aër simul mouentur*, inquis. Petis principium. Nam id est quod toties pernego, nec tu probasti. Aër, inquam ego, relinquetur, nec æquo passu sequi poterit rapidam illam Copernicani magnetis vertiginem. Ex eadem tuâ Dialecticâ principium repetis, quando sine probatione ais, *velocem quidem esse terræ motum, esse tamen aquabilem, & à concussione liberrimum*. Hoc enim est, quod Ptolemæus & alij omnes vbique negant, nec intelligere Tycho potuit, qui tamen aliquanto plus ingenij & Mineruæ habuit, quàm Copernicanorum vulgus. *Cum vni terræ corpori, inquit, duplex sic inesse debeat motus, sine villo rectore, mirum sanè erit, quòd alter alterum nihil prorsus impediatur, quò minus omnia ita exquisitè eueniant in tam concitatâ motione terræ, ac si eadem prorsus quiesceret*. Scio tamen quid Tychoni responent, & demus iam gratis, à *concussione liberrimum* esse illum terræ motum; nego tamen aquam terræ dorso insidentem futuram sine fluctu, quia non potest (nequidquam remurmuras) aquæ & terræ par esse

Ant-arist.
cap. 10.

esse velocitas. Verum, motus terræ circularis est, inquis, ac proinde ex naturâ suâ nullam aquæ partem à centro terræ longius abducere, neque etiam propius adducere potest. Non dubito, quin magnâ hîc inuenti subtilitate tibi mirificè blandiaris. Sed different tua gaudia venti, si cogites, neminem tam esse blennum, vt velit motu perfectè circulari aliquid abduci aut adduci versus circuli centrum, sed nimîâ tamen rapiditate terrestri globi, liquida ac lubrica aquæ & æris elementa turbari & confundi oportere, quia (quoties dicendum erit?) non tenaciter ei adhærent, nec passibus æquis valent affectari, quidquid vos festinare, & tranquillitatem ac constantiam in tantâ rapiditate seruare, sine argumento, iubeatis. Pythagoræ enim discipuli non sumus, nec in re naturæ, solemnè illud, *αὐτὸς ἔφην* nobis sufficit. Auctoritate maiori & diuinâ, aut argumentorum viribus, tam incredibilis terræ sub pedibus nostris raptus, tot Philosophis melioribus & humano generi extorqueri debet.

Sed his nugis omisis, inquis (nempe tuis) ad alteram partem venio. Reddidit D. Lansbergius tres rationes, cur pericula quæ Ptolemæus ex terra diurno motu timet, euenire nequeant. Secundam & tertiam rationem ne attigisti quidem: quas propterea vt confessas prætereo, eas suprâ proposuisse contentus. Si proposuisti, ergo iam reiecimus. Quænam verò tres illæ capitales rationes? Primam, & alteram apud parentem tuum video, tertia vbi delitescit? Si dicis te in numerum istum imputare, quod antè de octauæ sphaeræ ridiculâ (vt putat) rapiditate præmisit, ANT-ARISTARCHVS risum istum eius abundè derisit. Hanc igitur quam mox subiiciâ, vnicam rationem, tam formidabilem scilicet, non attigi, ideoque pauorem meum confessus, abiecto ferro, Arenâ defugi. Ædificia, inquiebat Lansbergius pater, motu terræ tam rapido non differuntur aut corruunt, quia quidquid terra gestat, vel impositum sibi habet, quomodocumque moueatur, normaliter semper ei insistat. Quare istam autem attigissem, quæ tam euidenter (vt tu, patrem vbique regenerans, soles) principium petit? Hoc enim est, quod Ptolemæus quærit: an turis, normaliter & angulo recto superficiæ terræ quiescentis insidens, in eodem perpendiculo, si terra motu Pythagorico abripiatur, permansura sit. Deinde rationem alteram, de motu naturali, non à parente tuo (nomen enim Phil. Lansbergij toto eo Cap. non inuenies) sed à Copernico, Keplero & Gil-

* ipse dixit

Lansbergij, vt solent, petunt principii.

Ant-arist. c. 10.

& Gilberto hausi: cur enim è riuo velim, vbi è fontibus possum? Nec sanè de Phil. Lansbergio vlla tunc cura aut cogitatio mihi fuit: & vniuersim ANT-ARISTARCHVS Keplerum & Gilbertum præsertim in oculis habuit, qui satis eruditè & diffusè sparserunt, quæ compendio ferè collegerunt alij, fugabanturque spontè, ducibus illis in fugam (sic spes erat) coniectis. Theologica tamen quædam, præter alia pauca non magnæ rei, addidit, & naturalibus permiscuit parens tuus, & tam lepidè (sic mihi videbatur; & videbimus pauldè post, an tu tantus mango in alium vultum refingere eum poteris) vt in hanc scenam etiam produci sit promeritus. Serò aliàs & casu mihi visus est, & volante oculo alienum exemplar (rem factam simpliciter & Belgicâ fide tibi denarro) paucis horis decurrens, noscitare volui, quid à Keplero & reliquis Copernicanorum fortasse demutaret; ac præter, vt dixi, Theologica, non fuit cur magnopere debuerim frequentare mentionem eius. Itaque pro Keplero magis, quàm pro ipso, iam te depugnantem spectemus.

Dixerat Keplerus, & ante eum Copernicus, terram, etsi tam fragilem, raptu isto non dissolui, quod metuebat Ptolemæus; quia motus eius esset naturalis, non violentus. Quæ verò secundum naturam sunt, contrarios operantur effectus his quæ secundum violentiam. Quibus enim vis vel impetus infertur, dissolui necesse est, & diu subsistere nequeunt: quæ verò à naturâ sunt, rectè se habent, & conseruantur in optimâ suâ compositione. Respondit ANT-ARISTARCHVS, vtrumque motum (diurnum & annuum) esse terræ naturalem, nemo facile dederit. Ille ergo qui contra naturam mobilis erit, frangere, aut dissoluere ipsum poterit. Quod solito tuo ore friuolum cauillum vocas, ad quem facilis & expedita responsio sit. Quæ autem? Nam vtrumque, ais, motum naturalem dici posse, quod à naturâ fiat, quibus facile concedet. Atqui tamen Philosophi & Astronomi passim pronunciatum illud Aristotelis, Vnius corporis simplicis vnicum esse motum secundum naturam, pro axiomate habent: vnde, vbi cælum duplici motu agitur, vnum à naturâ esse, alterum aliunde impressum palàm affirmant. Et tamen homo optimæ frontis, audes dicere, calum, Fromonde, tuum cauillum egregiè retundit, quasi nempe, Solem duobus motibus à naturâ moueri, diurno & annuo, vt ais, quibus sit facile concessurus. Amabo te, mi Lansbergi, crepidam tuam fu-

Copernic. lib. 1. c. 8.

Ant-ar. c. 10.

F

tor,

tor, id est, rem Medicam tracta. ut quid enim nubes & inania, imò cælestia captas, antequam eos legeris per quos ascendere & ista capere debuisti? Quia igitur Philosophi & Astronomi qui cælum mouent, motum Solis annuum, proprium & naturalem dicere solent, diurnum verò imprimi à mouente externo, elige tu etiam alterutrum terræ motum pro naturali; nam utrumque talem esse, non facile concesserint.

ANT-ARISTARCHVS deinde, inquebat, sit uterque naturalis: motus tamen localis naturalis nonne aliquando mobile dissoluit? Nonne gleba terra motu naturali deorsum præcipitans dissoluitur & dissilit in ipso lapsu? Et quia Keplerus terram magnum quoddam animal, & motum diurnum ab animâ eius fieri existimabat: Nonne motus animalium progressiuus, naturalis est, inquebam, & tamen membra nostra laxat, luxat, & dissoluit? Quid ad hæc Lansbergius? Respondeo, inquit, hæc naturaliter quidem moueri, sed non sine insigni violentiâ; quia partes valde concutiuntur, & collisione nimia destruuntur. Sed cur non hoc etiam in motu terræ valet? Quia, inquis, in sphericorum corporum sphericis motibus res longè aliter se habet. Horum enim motus à violentiâ & collisione maximè sunt liberi. At vir bone, τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι λαμβάνει, quod in principio petatum fuit, assumis.

Aristot.

Negamus, laxum, malè cohæsum, & multis locis in puluerem aut arenas dissolutum terræ elementum, posse sine collisione tantam perferre rapiditatem; tu verò pro ratione affers, quòd motus eius sit à collisione maximè liber, id est, contradictorium fumis: quod Dialectici vocant, *Principium petere*. Sed tu ipse, ais, adeò ab omni collisione motus sphericos liberos putas, ut scribas, *Superficiem elementaris spheræ glabram, glabrum ætheris concavum leuissimè destringere, ac mox deserere*. Amphiboliâ implicas, quæ explicatè ANT-ARISTARCHVS. *Superficies, inquit, cali glabra glabrum ætheris dorsum leuissimè destringit, & mox deserit*. Sed, quid hoc, quæso te, ad nostrum Bacchum? Sphæra cælestis vna alteram, aut ætheris liquidi dorsum leuissimè destringit, quia nullis inter se asperitatibus confricantur & colliduntur; igitur terræ & aquæ globus, partibus tam malè hærentibus compactus, rapido illo Copernicanorum turbine non dissilit? Quis te Cleanthes, ὄλμος ἀτλῦ, docuit istam consequentiam? Et tamen per Ptolemæi stragem gloriosus incedens, *Iacet ergo, inquis, Ptolemæi*

Ant-arist.
c. 16.

lemæi argumentum primum, & stat immota D. Lansbergij responsio, neque hanc Fromondus ullâ sophismatum vi potuit conuellerè. O Suet. c. 46. Caligulæ imaginarij & Caligulæ triumphum, de Oceani tui conchis!

CAPVT II.

In motu terra diurno, aues, nubes, missilia reuera redirent versus Occasum. Ptolemæus defensus. Terra Copernicana nauis aperta, non clausa, habet imaginem.

Ptolemæus Pythagoricum terræ motum refellit, quòd nec nubes, nec aliud quidquam volitantium, aut proiectorum, ad ortum ferri unquam cerneretur, sed terra omnia illa præueniret motu rapidiore, motuq; eorum versus ortum ita resisteret, ut cetera vniuersa progredi ad occasum derelicta viderentur. Respondet Copernicus, Non solum terram cum aqueo elemento sibi coniuncto sic moueri, sed non modicam quoque partem aëris, & quacumque eodem modo terra cognitionem habent.

Ptolem.
lib. 1. c. 7.
Almag.Copernic.
lib. 1. c. 8.

Negauit tamen cum Ptolemæo, aërem & nubes pari passu consequi posse terræ raptum. Nam licet tota atmosphæra (siue, aër terræ proximus in quem se expirant terræ & aquæ halitus) aliquam cum terrâ & aquâ cognitionem habeat, trahi tamen eam (nec diffitentur principes Copernicani) à terrâ oportet, tardiusque sequetur quòd longius à terrâ abscesserit, nubesque non omnes æquâ velocitate terræ vertiginem sectabuntur, sed quæ excelsiores; segruius mouebuntur. sagitta etiam per axem horizontis directè in zenith excussa, quòd altiùs ascenderit, eò languidiùs comitabitur terræ raptum, ac proinde non tam præcisè recidet in idem terræ punctum, quàm si expulsa fuisset in minorem à terrâ distantiam. Hinc Peripatetici, qui elementum ignis & supremam aëris partem à sphærâ Lunari rapi in orbem credunt, segruius moueri partem à cælo remotiorem, nec eodem cum cælo tempore ambitum suum absoluere docent. Quid tibi igitur vis, quando inquis, *Secundum Aristotelis & Peripateticorum sententiam voluntur simul diurno motu pars quadam aëris supremi, elementum ignis, stellarum fixarum innumerabiles myriades cum octauâ sphærâ; ac tandem Planeta omnes cum suis orbibus & epicyclis*? Illane omnia simul, id est, pari celeritate (ut planè aliquoties ibi signifi-

cas) ab Ortu in Occasum circumuectari, ex mente Aristotelis? Falsum omnino est; nec mirum, quod, ut casci illi dicebant, *vara sequatur vibiam*, & ex illo antecedente inferas hoc consequens: *Ergo magis possibile est, unicum elementarem globum pari celeritate secundum omnes suas partes moueri posse.* Mi Lansbergi, vino dilutiore utere, calore peccas, tibi *quodcumque repertum Rimanti telum ira facit.* delectu utendum est, nec quidquid obiter in manus venit, statim valet in vulnus. Ridiculum etiam est, quod de Ioue & Iouialibus astris, quasi nuper nobis ex cælo Iouis descendisses, loqueris, & rem tenebricam per tenebras maiores infuscas. Quis enim tibi, obsecro, reuelauit, *Iouis & Iouialium Planetarum systemata, neque continua esse, neque inter se contigua, & neutrum ab altero contineri?* Certè enim qui Mediceorum periodos nobis describere cœperunt, inæquali ambitu ac celeritate ambire Iouem, & interiorem exteriore contineri existimant. An autem à naturâ, an aliâ causâ moueantur, siderum consulti dissentiant. Quæcumque ea est, gemella est illi quæ astra Borbonia (alij Austriaca appellare malunt) Mercurium item ac Venerem agit circa Solem. Vnde, quia remotiora à principe astro quod circumludunt, tardiùs periodos suas absoluunt (Venus enim nouem mensibus, Mercurius solis octoginta diebus, in systemate Copernicano, Solem exambiunt) exemplum istud cæli possumus in te retorquere, & inde conficere, partem aëris à terrâ remotiorem segniùs circumduci. Keplerus enim autumat Planetas illos vi magneticâ à Sole circumagi, veluti aërem telluris motu.

Quia vis attractiua in calo corpora remotiora tardiùs trahit, terra etiam Copernicana nubes segniùs quàm aërem sibi proximum in orbem rapiet.

Sed cælo & terrâ à Ptolemæo victi, ad bellum nauale prouocare solent Copernicani. Et Iac. Lansbergius animosè. *Nauis, inquit, exemplo id ad oculum ostenditur. Nam cum unicum systema sit, & aërem sibi inclusum, nec non leuia & grauia pari celeritate ducat, certè natura idem potest circa elementarem globum, qui unicum systema est.* Contendis igitur vniuersam elementorum compagem, instar nauis & eorum quæ nauis vehuntur, esse. Dic autem, sodes, quisnam sit huius nauis fornix, siue tabularum? Nam solidum Lunæ fornicem destruitis, & plerique vestrùm diffringunt octauæ sphæræ firmitatem, cælum Empyreum, *otiosorum monachorum* vocatis inuentum. Itaque carinam Copernicanæ nauis, id est, terram inuenio, non inuenio tectum; sed omnia supernè libera & aperta, solumque tegi spatio chimærico quod supra cælos imaginamur.

Videant

Videant igitur, ne fortasse nauis eorum eueniat quod Poëta ille metuit:

— ignis rectâ per inane subiret
 Materies sursum, nulloq; coërcita vallo,
 Externis nullis offensibus indupedita,
 Difflueret per inane vagum, & dispersa periret.

Buchan.
 Sphær.

Ne, inquam, omnia elementa leuia euolent ex illâ suâ nauis, ut ignis aut fumus è camino. Quamquam tamen etiam cautio sit, nec ego ipsis id magnoperè metuam, si callidè trutinemus naturam illorum elementorum. Demus tamen nauis Copernicanæ pro tecto (quia SS. Patres id iubent, & longè verius est) solidum Firmamenti fornicem, pateantque omnia à tellure vsque ad fixas. Hoc igitur in istâ nauis est inprimis admirandum, quod tectum non sequatur carinæ motum. nam terrâ gyrante se rapidissimè in orbem, Firmamentum immobile manet, secundum Copernicum, aut tardigrado & morosissimo motu paullatim se promouet, si Phil. Lansbergij sequimur hypothesim.

Terra non est instar nauis clausæ, quia caret tecto quod pari motu incandat cum carinâ.

Hinc ergo liquet, nauem Copernicanam non esse instar onerariæ aut bellicæ nauis vndique clausæ, in quâ tectum vnâ cum carinæ fundo nauigat, sed instar celocis, aut pontonis, qui cælum tantùm pro tecto habet: vel potiùs instar nudæ ratis, quæ nullis lateribus & marginibus circumsepta sit. Itaque si velimus periclitari, quid euenturum sit, si terra, siue nauis Copernicanæ fundum, nullo sequente eam tecto, ab Occasu in Ortum raperetur, fumere oportet periculum in ratibus, aut nauibus supernè patulis. Iam verò compertissima res est, & *ad oculum ostenditur*, ut Iac. Lansbergij phrasi utar, telum, aut quodcumque missile è nauis aperta in cælum directè excussum, non recidere in eam nauis velificantis partem, in quam recideret quiescentem. Verumtamen terra cum circumiacentibus elementis nauis, aut cistæ vndique, nullis etiam dehiscens rimis, conclusæ comparari debet, non apertæ, inquit Iac. Lansbergius. *Nam licet, ait, elementaris globus neque lignis, neque parietibus sit conclusus, tamen Deus omnes eius partes tam admirabili artificio disposuit, collocauit, atque etiam tam firmiter coërcuit, ac si valuis & fasciis inuoluta essent.* Probat deinde, quia *terra densum ac solidum corpus* (valde scilicet, ubi cœnosa præsertim est, aut puluerulenta) *ex naturâ suâ alienos terminos non querit.* De mari etiam valuis suis incluso, iterat quæ

nihil ad rem & ad firmam illam ac adamantinam elementorum compagem, quam toties frustra inculcat, cum terræ, aquæ, aëris nexus tam fluxus sit & solutis, quam experimur & Cap. superiori ostendimus. Vnde fasciæ illæ quas paulò antè iactabat, ad inuoluendos solùm & fascinandos pueros reptæ, ac nugæ sunt quidquid hîc & alibi de adamantinâ elementorum firmitate, contra oculorum sensum loquacissimè balbutit.

Aër, deinde inquit, *terram & aquam ambiens, extra spheram suam nullos alios limites affectat, sed intra illos manet sponte ac inuolabili natura lege.* Verum est, mi Lansbergi, extra cælos effluere non potest, sed intra istam suam spheram lubricus est & fluctuans, facillimè densatur ac rarefcit, in omnem faciem & figuram mutabilis. Itaque, cum non portetur in nauî vndique clausâ, sed attrahi debeat tamquam à rate, vel carinâ aperti pontonis (à terrâ, dico, circa & supra quam liber & apertissimus aër, nullo mobili tecto coërcitus, euagatur & fluit) non sequetur carinæ motum diu nec æquali passu. Nam licet rates, aut carinæ pontonum aërem contiguum nonnihil atrectent, & secum paulisper ducant, mox tamen deserunt & retrò relinquunt. Similem, & adhuc propiorem imaginem habemus in ligneo globo per puluerem rapidissimè gytrato. Is enim contiguum puluerem leuiter secum abripit, & mox destituit. Sic igitur aëri terræ contiguo etiam eueniet: vt meritò dixerit ANT-ARISTARCHVS *terram mobiliorem, aërem ad motum illum pigriorem esse, nec pari celeritate utrumque ferri.* Sed huic obiectioni, inquis, *precedenti Cap. abundè à nobis satisfactum fuit.* Et à me abundissimè tibi, mi Lansbergi. Addis deinde. *Cum graua per spatium aliquod feruntur cum sui allisione ad aliud corpus, certum quidem esse, graua celerius & longius moueri, quam leuia (vt lapis proiectus celerius & longius mouetur, quam pluma impulsâ) tamen hac luctâ & collisione cessante, & leuia & graua, pariter impulsâ, pariter procedunt: vt nauis exemplum manifestè monstrat, quæ leuia & graua suo alneo continens, ea pari celeritate ducit.*

Verùm, frustra tuæ nauî, bone Argonauta, vt polypus saxo, adhæres. Tene hoc semel, quæso, & memori mente repone, ne toties tibi reddere oporteat: *Aër non portatur à terrâ, vt in nauî clausâ, aut in Vlyssis vtre, sed attrahitur, vt aër qui nauem extrinsecus ambit, à naue.* Veluti igitur aër extrinsecus nauem inuol-

Aër non portatur à terrâ, tamquam à nauî clausâ, sed attrahi debet, vt à ratibus aut pontone aperto.

uens, paulisper attrahitur & statim deseritur, ita aër terræ contiguus, numquam cum parte terræ quam attingit, circulum totum ab Occasu in Ortum absoluet: sed Louanio (exempli causâ) versus Ortum fugiente, aër attiguus mox ad Occasum relinquetur, & Bruxellæ aduolanti occurret, ac parùm deinde ab eâ attractus & iterùm desertus, à Gandauo excipietur, postea à Bruggis, & ita perpetuò ab Ortu in Occasum recedere parebit.

Probas tamen aërem, cælum terramque interfluum, tamquam nauî concludi, eaque vehi, quia *terra tota aëri inclusa est, & aër terram ambiens suâ superficie summâ globosâ cum fornice cæli ambientis (te scribente) non luctatur, sed dorso suo glabro glabram cæli superficiem leuissimè destringit & mox deserit.* Res prorsus amœnissima. An igitur credis, quidquid est liquidorum corporum inter terram & proximum cæli fornix, à terrâ diurno motu abripi? Igitur Planetæ & Cometæ omnes vnâ rapiuntur, nec redire (contra oculorum & communem sensum) videbuntur ab Ortu ad Occasum: nam Planetæ in liquido æthere tibi pendent, qui nobiscum diffringis solidos orbes Planetarum.

Circumspectior Copernicus, qui aërem satis profundè infra Lunam, negat terræ motum comitari, ideoque sublunares etiam Cometæ refugos apparere in Occasum, ritu Planetarum. Vnde manifestè iam aduertis, aërem istum mobilem non concludi supernè villo fornice, quandoquidem motus eius elanguescat & deficiat tam longè citra Lunam. Deinde, fac aërem attrahi sanè & moueri à terrâ, vsque ad proximi fornix (siue is cæli Lunæ, siue Firmamenti, siue Æmpyreî sit) contactum, & *glabro suo dorso* (quæ mea verba tam sæpè perperam in me reiicis, & longè extra scopum) *leuissimè destringere glabram fornix illius superficiem;* quia tamen fornix non comitatur terræ motum, ab Occasu in Ortum, vniuersus aër (siue ignis partim, aut quodcumque aliud corpus fluxum & liquidum ibi est) non portatur pari passu tamquam in nauî, aut Vlyssis conclusus folliculo, sed trahi debet, tamquam si coquus (exemplum vile est, sed honestius non est Kepleri veru quo terram assiat ad Solem) molam quâ terit sinapi circumagendo, vnâ conuerteret pari celeritate vniuersum culinæ amplissimæ aërem vsque ad summum lacunar. Quod an coqui vestri faciant, inquire, obsecro, ab ipsis. Quid dicturi sint, nescio, certè nostri me crederent dementire. Veluti ergo, inquam, coquus iste molæ suæ

Ant-arist. cap. 16.

Aër longè infra Lunam non rapitur pari passu cum terrâ. Copernicâ ab Occasu in Ortum.

Veluti molâ culinæ non rapit secum in orbem totum culinæ aërem: ita nec terra vniuersum aëris elementū.

Cir-

circumactu, non rapit in orbem æquali passu vniuersum culinæ suæ aërem; ita neque terra Copernicana totum elementum aëris vsque ad proximum cæli fornacem. Verumtamen, hæcenus captauit me tantum Lansbergius, hinc verò planissimè (si triumphum & clamores eius audiamus) captus sum. Inter argumenta quibus ANT-ARISTARCHVS aërem negat posse pari passu terram ab Occasu in Ortum comitari, vnum hoc erat à sufficienti diuisione.

Ant-arist.
6. 8.

Causa mo-
trices Co-
pernicana
telluris.

Triplex maximè probabilis causa fingi potest, cur aër circa terram vaporilentus cum terrâ in orbem vertatur. Vel, quia propter solam contiguitatem attrahitur: Vel, quia terra magnus quidam magnes est, qui vniuersa circa se, terrâ aut aquâ cognitionem habentia, rotat: Vel denique, quia omnibus corporibus grauibus & eorum effluuiis in aëre suspensis, vis magnetica inest, quâ seipsa sponte incitent & moueant in terrâ sequelam. Cum verò causas omnes istas repulisset, addidi: *Quando aliud nil reliquum est, si me audiant Copernicani, aliquot Angelorum & Geniorum myriadas per inferiorem aërem, quousque philosophiæ Copernicana expedit, disponent, qui nubes, volucres, tela, & omnia in altum proiecta illic excipiant, & versus Orientem pari cum terrâ celeritate ferant, id est, maximas nugas agent.* Primus autem modus non potest magnopere displicere Iac. Lansbergio, qui vbique inculcat & reculcat aëris elementum vehi à terrâ, tamquam à nauî, aut Vlyssis vtre inclusum. Secundum modum elegit Keplerus, tertium Gilbertus. Sed cum Iac. Lansbergius cerneret (ita ex scriptis eius suspicari est pronissimum) omnes sat bellè ab ANT-ARISTARCHO reiectos, *Vt tibi in terminis, inquit, respondeam, scito argumentum tuum procedere ab insufficienti enumeratione causarum: quia alia causa quàm tu enumerasti, ad elementarem globum mouendum sufficiens, excogitari potest.* Quis hinc non expectet lactis gallinacei haustum? Ex intimo meo sensu loquor, ingenti spe ad noscendam nouam hanc causam & grande naturæ arcanum, me subito existi, mi Lansbergi. Putaui, inquam, parturire montes: sed ecce partus qui nascitur, *Causam illam & ego, & tu fortè ignoramus.* Nonne egregiè * *ἠνδρονέωρδρ ὕραρ πῶ λῆτῆνῆναι*, vt olim Socrates, simili spe delusus, id est, inani? Sed eum se diffundentem exaudiamus.

* Somnio
ditari vi-
desmur,
Plat. in
Lyfid.

Non est necesse, ait, vt Geniorum myriades, aut magnetismos & huius generis friuola (benè habet: Keplerus igitur & Gilbertus, Copern-

Copernicanorum Principes, friuoli sunt) *magis in auxilium vocemus, quàm vos qui totum calum quotidie semel circumuolui dicitis. Nam siue id animatâ, siue inanimatâ vi, siue ab Intelligentiis, siue ab aliâ causâ moueatur, quàm & ego, & tu fortè, ignoramus, certum est, nullam causam, neque aliquem modum excogitari posse de calo, qui non vnâ in terrâ seu elementari globo locum habere possit.* Hinc isti antè in me clamores. *Quàm inconsideratè argumentum illud à te excogitatum fuerit, senties Fromonde.* Ac postea. *Vides igitur te causam tuam insigniter prodere, & cæli motum sistere, dum terrâ motum oppugnare contendis.*

Nihil sentio tamen, mi Lansbergi: & blandis matribus similis mihi videris, quæ filioli solempne illud, *senties*, minantur, nec postea repræsentant ictus, linguâ meliores quàm manu. Quod ego etiam *preuaricator, & diuersam partem adiuuerim proditâ meâ causâ*, iudicium tuum recuso, & incompetens es in istâ causâ.

Vlp. l. r.
D. de præ-
tanticat.

Quid autem peccaui? An quia dixi, *tres solùm causas maximè probabiles*, aërem mouentes, *fingi posse?* Ecce, neque tu quartam inuenire potuisti, præter illam quam deinde tibi suggesti, de Angelorum & Geniorum aduocando ministerio. Sed quæcumque ex istis causis cælos Planetarum mouet, inquis, etiam aërem mouere potest.

Vndique falleris. Nam si spheræ Planetarum solidæ essent, fortasse per contiguitatem à primo mobili abripi possent, vt multis nobilibus ingenis hodie & olim visum fuit. Aër verò, quia liquidus & fluxus corporis, non ita, nec in tantam sursum altitudinem, rapi à terrâ potest. Verum, quia Planetarum vias peruias esse credimus, nec etiam ætherem pendentem; in eo Planetas, ab imminente Firmamenti fornice longè abduci existimamus, probabiliter, aut saltem longè maiori specie verisimilitudinis virtutem ibi magneticæ similem, quàm magneticam Kepleri in terrâ, quis finget. Si quis, inquam, ætherem & corpora Planetarum per virtutem fixarum tractoriam ab Ortum in Occasum abripi dixerit, propius à vero aberit, quàm si aërem sic à terrâ ab Occasu in Ortum circumuehi putabit. Causam ipse fortasse videre poterat, nisi ita, & animi tumultus lucem tibi eripuisset. Vis enim magnetica, & omnis influentia cælestis (vt experimento constat, & Gilbertus egregiè demonstrauit) tractu spatij elanguescit, & in vicino semper, quàm in remoto, est intensior. vnde magnes auidius &

G

velo-

Quia vis
magnetica
languidius
operatur in
remoto,
terra Co-
pemicana
aërem su-
periores
& nubes
segniùs
trahet.

velociùs ferrum ad se rapit, quò propinquior fuerit. Vis ergo magnetica terræ (vt docet ANT-ARISTARCHVS, nec diffinetur Keplerus) sparsa per aërem sursum, paullatim remittitur, ac tandem euanescit. Trahet igitur aërem superiorem (vt eum, in quo fluctuant & vehuntur nubes) tardiùs & languidiùs, quàm aërem terræ proximum & attiguum; cùm tamen ille velociùs trahi debeat, quia maiori circulo terram ambit, & proinde æquali tempore plus spatij, quàm infimus aër, conficere debet; aliàs retrò ad Occidentem redire omnes nubes cerneremus. Contrarium verò omnino virtuti cæli attractrici eueniret. Nam pars ætheris & Planetæ fornici fixarum propinquiores, per maiorem circulum & rapidiùs circumuehi debent quàm remotiores & terræ centro viciniore, quæ incedunt per angustiores circulos. Vnde motus isti viribus virtutis attractoriæ contemperati esse possunt. Veluti enim virtus tractoria à sphærâ fixarum deorsum effusa, paullatim extenuatur, ita etiam debiliùs operari debet, & per minorem ambitum eodem tempore partem ætheris inferiorem in quam incidit, circumducere. Vides ergo iam, opinor, quomodo vis magnetica, aut magnetica cognata, probabilior sit in cælo, quàm in terrâ. Et alia quæ ANT-ARISTARCHVS Keplero obiicit, si paullulùm ingeniosus es, facile auertes ne oppugnent & cadant in virtutem illam cæli tractoriam. An tamen vis aliqua talis sit in cælo superiori quæ inferiores trahat, nemo homo scire potest, & impedimenta video, quæ dicere iam non attinet: sed quid in cælestibus illis, & tam longè absentibus, fatis vnquam expeditum erit?

Phil. Lans-
berg. Pro-
gym. c. 21.

Tertius modus, qui Gilberti est (imò parentis etiam tui, vt primulùm iam videre mihi videor) aëremque cum nubibus & aui- bus, ac omnia missilia, propriâ sponte terram comitari iubet, omnino etiam probabilior est in Planetarum corporibus. Quod facile intelligitur, si quis Planetas animatos esse dixerit, quæ multorum olim SS. Patrum sententia, aut dubitatio fuit. Nec enim in Vigilij Papæ & Synodi V. fortasse censuram incidet, reputabitur- ve inter errores Origenis, nisi quis rationalem animam stellis dederit. Habeant igitur astra animam quâ se moueant, modò ea non sit rationalis. Animam verò metallis, lapidibus, animalium cadaueribus, & omnibus vniuersim in aërem missilibus, ipsiq; aëri asserere, plusquam Stoicum est, & inter desita veteris æui somnia. Verum-

Verumtamen sidera animâ etiam irrationali animare, valdè displicet. Communis enim SS. Patrum, Græcorum præsertim, aduersus Platonem & Origenem sententia est, cælos omnino exanimos esse. Aliæ rationes etiam me auertunt, quas hîc extra locum & oleas nolo spargere. Itaque modestia & circumspectio Lipsij nostri hîc placet. *Posteriores Iudeos & Rabinos secutus*, inquit, *quidam nostro æuo* (Bodinum fortasse in oculis habuit) *stellas animalia caelestia audacter asseruit, & ipsum Mundum animatum. Nobis modesta sententia sedeat, quæ est Theologorum: qui animas quidem aut potiùs intelligentias coniunctas adtribuunt, sed non vt * eidem & eidem, nec quæ faciant vnum corpus.* Sed de Intelligentiis mox. Si igitur cælos inanimos, & tamen à propriâ formâ moueri omnino velis, imaginanda est vis quædam inanimata, quâ se, admirandâ naturæ subtilitate, impellant per tot gyros & liquidi ætheris labyrinthos; ita vt vnusquisque Planeta, qui motus suos ad aliam normam modulatur & expangit, differentem etiam à naturâ virtutem motricem insitam habeat.

Lips. lib. 2.
dissert. 14.
Physiol.

* formas
essentiales.

Sed simili virtute aër, nubes, aues, & quidquid in aëre pendulum est, inquis, mouere se potest, & terræ vertiginem assequi. Non potest tamè, mi Lansbergi, & causam ANT-ARISTARCHVS tibi in oculos ingessit, nisi claudere maluisses. Nam aëris, & omnium in aëre pendentium vis in orbem motrix eiusdem speciei esse debet, quandoquidem eodem prorsus ingenio ac circa idem centrum per eosdem circulos vniuersa circumferantur, aut circumferri possint ab Occasu in Ortum. In corporibus verò secundum qualitates primas, item densitatem, raritatem, aliasq; secundas diuersissime dispositis (qualia sunt lapides, metalla, sagittæ, aues, muscæ, &c.) non potest virtus motiua eiusdem speciei esse æqualiter intensa, nec vniuersimodi celeritatem efficere. Nam neq; omnes magnetes parem vim ferri attractoriam habent, & Gilbertus fatetur, ferrum largiùs de virtute se mouendi magneticâ, quàm cetera metalla bibisse. Hinc ergo fiet, vt non omnia eodem passu terræ raptum valeant affectari. nam illa in quibus vis magnetica intensior erit & ad motum expeditior, leuiùs citatiùsque se mouebunt, alia segniùs, & à terrâ manifestè relinquentur. Deinde hoc admirabile eueniet, vt eadem res, prout viciniore aut remotiore à centro terræ fuerit, remittat etiam aut intendat motus illius circularis celeritatem, nullâ factâ in virtute motiua mutatio-

Longè probabiliorem speciem veritatis habet, astra à seipsis in orbem moueri, quàm aërem & proiecta spontè se-qui motum terræ.

ne, nec attracta ab aliquo toto, cuius motum debeat sequi. Vt v.g. missile aliquod, aut avis, quod altius à terrâ in aëre constiterit, spontè ab eadem virtute suâ motrice, rapidius ab Occasu in Ortum in terrâ sequelâ se excitabit, quàm si terrâ sit propinquior, quia maiorem iam circulum circumcurrere eam oportet. vnde vt terram pari passu comitetur, nec retrò deseratur, debet gradus suos grandire, & incitare celeritatem. Scio posse hæc in speciem eludi exemplo cælestium, & quia Planetæ nunc incitant nunc tardant suos morus, & mille gyros lusufque ludunt in æthere, vt delphini in vitreo suo marmore. Sed discrimen est in promptu, ac (præter alias rationes, quas iam subterhabeo) per mutuos siderum aspectus & exstimulationes res ista vtrumque potest expediri. Quòd idem graue etiam ex alto decidens, impetum in lapsu colligat, & in fine celerius quàm initio moueatur; parùm refert, nec minuit motûs circularis admirationem. Nam graue decidens, nisi antea motum fuerit, non rapit maiorem impetum, sed motus eius vires acquirit eundo (aut, quia aër à tergo affluens, sapius plagas iterat, & accelerare cogit, siue aliâ de causâ quam alibi explicauimus) at verò in Philosophiâ Copernicanâ quando idem corpus graue (sine vllò antecedenti motu quo se excitet, aut ab alio per impulsum vel attractum excitetur) in altiori à terrâ distantia locatum fuerit, illicò motum circulem incitatioem rapiet, quasi admoneatur & quispiam ei aurem vellice. iam accelerandum esse, ne terrâ comitatum deserat, ac ne videatur retrò in Occidentem reuerti. *Quæ ad oza* & absurditatis plena sunt. & licet ab ingeniis pertinacibus & contradicere paratis, per obscura quædam alia naturæ miracula vtrumque declinari posse videantur, facilè tamen, opinor, ex hac fugâ retrahi possunt, & vbi paulisper intenderimus animum, alia apparebit ratio & satis euidentis discerniculum.

Est etiam aliud, cuius iam in mentem venit. Si glebæ terræ & omnia grauiâ in aërem abiecta, spontali naturæ impetu sequuntur telluris motum; cur non etiam sponte reuoluuntur vnumquodque circa suum centrum? Certè enim, vt imitentur naturam & ingenium totius globi terrestris, etiam circa sua centra (saltem cum in aëre pendent, imò cum in superficie terræ etiam iacent) circummagi debent. Terra physica enim tui parentis, vt nuper contendebas, gyrat se in orbem, & guttæ aquæ in sphæriculas se colligunt,

Tract. 1.
cap. 5.

ligunt, vt totius elementi sui in se exprimant indolem & imaginem. Itaque, cum gleba terræ non gyret se spontè circa suum centrum, non est cur potius sequatur spontè totius elementi motum ab Occidente in Orientem.

Quòd denique, Intelligentias aëri & aëris missilibus, in terrâ sequelam impellendis, tam præfici posse dicis quàm cælis; noli, quia ridiculum est, mi Lansbergi.

Sidera enim ab assistentibus Intelligentiis in orbem torqueri, non Aristotelis tantum & excellentissimorum humani generis ingeniorum, sed multorum etiam SS. Patrum sententia fuit, qui ordinatissimæ prouidentia diuini Conditoris & Rectoris interesse putauerunt, vt elementarem mundum per sidera, & hæc per Genios & Intelligentias gubernaret. Et sanè admirabiles illi ac tam certâ lege, per tot ambages & labyrinthos in liquido æthere fugitui & refulgi circuitus, (an autè epicycli, an alio simili instrumento hîc vsus est, *Deus scit, cui est scientia veri*) vehementem suspicionem faciunt aurigarum spiritualium, qui incredibili mentis acie, & extra defatigationis metum, illos cælestis Circi flexus & reflexus administrant. Sic enim etiam facilius est eorum intellectus, quæ aliquando futura sacrae Litteræ significant. Nempe post *πύρωσιν* & vniuersi conflagrationem, cessatura tempora, & fræmandum calorem cursum, quod sine vllâ violentiâ ac decentissimè fieri potest, si corpora cælestia, non impetu naturæ (vt lapis præcipitat è sublimi) sed aurigantibus & incitantibus Geniis reuoluantur. Cessent enim tantum Genij motores ad imperium Conditoris, ecce illicò vniuersa stabunt. Viderint verò Keplerus & Gilbertus, quomodo duplici tunc terræ raptui naturali (vti credunt) sufflamen & quietem iniiciant. Si enim isti duo motus nunc nobis dies & annos faciant, stare tunc, id est, in fine vniuersi, debent, quando tempora nulla amplius current. Deinde si Regnis & Prouinciis præferti sunt Angeli, vt Scriptura sacra fatetur, æquâ profectò aut potiori ratione debuerunt, aut certè potuerunt cælis, causis videlicet illis vniuersalibus, quarum in fluxibus & nutu pleraque in hoc mundo inferiori gubernantur. Et omnes pænè Philosophi, qui diuinam prouidentiam & Intelligentias agnouerunt (id est, Academici, Peripatetici, Stoici) ita censuerunt. Ex motibus enim illis inenarrabilibus, quibus in mortaliu, non in sua commoda, eunt toties & redeunt, sidera animata,

*Longissimè
verius est,
astra Intel-
ligentiis
auriganti-
bus guber-
nari, quàm
nubes,
aues, proie-
cta ab iisdè
in terra se-
quelam
impelli.
Scaec.*

*Si Angeli
moueant
calos, faci-
lè intelli-
tur quomo-
do natura-
liter stabit
horum mo-
tus in fine
saeculi.*

& quidem ratione prædita esse dixerunt. Qui autem altiùs in mentem eorum intropexerunt, ingenioq; illorum magis fauent, putant non animas informantes, sed assilentes, id est Intelligentias Angelicas sideribus inseruisse. Nam aliàs, sidera veris animis rationalibus, vt formis constitui, error esse putatur, damnatus olim in Origene. Soli igitur ferè Epicurei, aut quicumque sublata Dei prouidentia, omnia in casum dabant, negauerunt siderum gyrationes à mente aliquà aurigante administrari.

Intelligis igitur iam, opinor, quàm non de nihilo cælestibus motibus præficiantur Angeli aurigæ. Vt autem, aërem, nubes, aues & muscas volantes, ac omnia quæ in altum expuimus, aut eiicimus, statim è manibus nostris excipiant, vt pari motu in terræ consequentiam portent, aut propellant, quis non illicò videat esse perperum & stultitiæ plenissimum? Et diuinos enim illos spiritus id dedecet, & diuinam prouidentiam nugacem facit; certè tamen id necessarium non fuit ad stabiliendum decentem illum vniuersi ordinem, quo inferiora gradatim per superiora gubernantur. Et aliæ causæ satis promptæ sunt, cur talis Angelorum opella ab inferiori hoc mundo debeat respui. Nec ignarus sum, te fugâ Copernicanæ nauis hinc euasurum. Angelus, inquires, tantum moueat terræ elementum, aër & reliqua in eo pendula, sponte sequentur; veluti motus nauigij inclusum aërem & quidquid in ipso pendet, aut per ipsum decidit, secum abducit. Sed quàm non conueniat hoc nauis exemplum, nec aër noster à terrâ ducatur, vt ille naui inclusus, nauigij motu, sub huius Capitis calcem explicabitur.

Sed Io. Bap. Morinum etiam in partes deinde sollicitas, & vix continuisse risum, ais, dum mea isthæc legeret; quasi causam meam proderem, & argumenta quæ in terræ motum iaciebam, regeri possent in cælum. Vellem etiam tam vrbanus esses. sed ridere nescis; irasci tantum & inspuere. Scientiæ, mi Lansbergi, liberaliores sunt, nec debent tali ore tractari.

Iterum deinde nauis exemplum retractas, & durateo illo Copernicanorum equo inueheris, sed nullo successu (quidquid victoriam clamites) Ilium nostrum oppugnas. Si nauis, inquis, summâ celeritate moueatur, ipsa non solum, sed etiam aër ipsi inclusus, & lenia & grauiâ pari passu & celeritate ducentur. Docent id candelarum flamma & fumi qui à candelis expelluntur. ardent enim quietè

sine

Irasci tantum & iurgari, ridere nescit Iac. Lansbergius.

sine declinatione vllâ, eundemq; modum & situm seruant nauis motâ, quem quiescente nauis tenebant. Hinc colligis nubes, in mediâ aëris regione pendulas, pari velocitate cum aëre & terrâ fluere versus Orientem. Et ne cui dubium de grauib; superesset, solemnia parentis tui & Copernicanorum experimenta reuocas. Primum est. Si quis sagittam pari impulsu intra nauis foros primum emittat Orientem versus, deinde in Occidentem, vel aduerso, vel comitante nauis motu, semper eandem, vel circiter, distantiam attinget; plus nec minus, quàm si nauis quiesceret. Alterum est, de pondere ab altissimo nauis tabulato dimisso, quod cadit ad perpendicularum, non aliter quàm si nauis immota iaceret. In hanc scenam etiam hominem benè crassulum, 200. librarum, in naui tuâ saltantem inducis; quem ab aëre nauis incluso (interea dum saltat & in eo pender) abduci facis. Et breuiter, omnibus istis experimentis (quia grauiâ quæcumque, vt sagitta, pondus delabens, homo exiliens, vehuntur pari passu cum aëre nauis concluso) conficis, id etiam debere aëris extra nauem liberi & aperti missilibus euenire. Sed argumentum istud in quo tam magnificè ampullaris, venti plurimum, rei minimum habet, mi Lansbergi. Nam etsi antecedens daremus, consequentia tamen est penitus nulla. Aër enim mundi elementaris tangit terram, non tamquam fundum nauis clausæ, sed tamquam apertæ. In nauis enim clausâ, quia rectum omnesque vndique parietes simul nauigant & pari celeritate feruntur, necesse profus est, aërem firmiter & sine respiratione parietibus inclusum, deportari & vnâ auferri. Non sic verò aër terræ contiguus deportatur, quia nullo tecto supernè clauditur, quod pari passu cum terrâ incedat, & vnâ cum ipsâ aërem interclusum portet. Vnde, quidquid respuas, experimentum D. Gallæi à me allatum, est maximè ad rem. Is enim in mari Adriatico, vt mihi narravit, è culmine altissimi mali triemis Venetæ, plumbeum pòdus demitti iussit, viditque, non quò perpendicularum collineabat, sed manifestâ declinatione versus puppim cecidisse. Nec tanti moliminis experimento est opus. Quilibet in nauis apertâ expuat, aut graue in altum excutiat, non recidet, sine dubio, in illam nauis motæ partem, in quam recideret, si nauis fuisset sine motu. Motus enim nauem subducit & aliò abducit, antequam graue in eam relabatur. Nec D. Gallæi experimento vsus sum tamquam argumento ab apertâ nauis ad clausam (quasi pondera decidua in clau-

Argumentum à nauis clausâ ad terram, futile est; quia terra nauis aperta, non clausa habet imaginem.

Ant-arist. cap. 8.

sâ

sâ perinde ac in apertâ versus puppim declinarent;) sed vt ostenderem,causam cur *non ita retrò agantur* in naui clausâ, esse petres aërem conclusum nec liberè diffluentem; quandoquidem, D.Gallæi experimento, res aliter eueniat, cum pondus è culmine mali per laxum & patentem aëra decidit.

Sed contendis tamen aërem elementarem esse terrâ cæloque conclusum vt naui. *Falleris, inquis, si aërem elementaris globi absolute liberum credis. Est ille quidem liber & apertus, quod neque lignis, neque parietibus conclusus sit; tamen, vt nuper audiisti (ita: voces inanes, mi Lansbergi, quibus aures, non mentem impleuisti) ita firmiter per Dei potentiam suis terminis & limitibus cohibetur, ac si ligneis & ferreis muris vndique munitus esset.* Dixi tibi, & adhuc itero. Nihil ad rem nostram omnino refert, aërem vltimis mundi limitibus coërceri, nisi testum illud vniuersi eodem motu cum terrâ ambulet, & interclusum aërem vnâ portet. Nam ecce, si globus in medio cubiculi vndique conclusi, circa centrû suum rapidissimè conuertatur, non secum in orbem abripiet totum aërem vsque ad cubiculi fornicem. Pari modo, si naui fundum rotundum & versatile esset, & circumageretur, non conuerteret secum vniuersum naui aërem, præsertim si naui ex maiusculis sit. Igitur nec terra Copernicana circa centrum suum se rotans poterit aërem quantumuis repagulis vniuersi clausum, in tantam altitudinem solitare, & velociori etiam, quàm seipsam (vt antè ostendi) motu, rapere in orbem. Hinc exempla tua, à naui clausâ debes in apertam transferre. Excute igitur sagittam nunc secundum, nunc contra naui apertæ motum: videbis illicò ictum à prorâ ad puppim (contra scilicet nauigij motum) esse altero breuiorem, quia puppis sagittæ motui venit obuiam. Pondus etiam è mali culmine in carinam apertam deciduum manifestò deuerget retrò versus puppim. Salter etiam tuus ille crassulus saltator, longiùs saltabit contra quàm secundum nauigij cursum; quandoquidem saltanti versus puppim contra naui motû, pars fundi apertæ naui sub eius saltum intret, quam proinde videtur saltu suo emetiri; saltanti verò versus proram secundo naui motu, pars fundi quam saltu attingeret, elabitur, fugitque ante ipsum, fitque, comparatione subiectæ naui, saltus breuior. Quæ omnia in motu terræ Copernicano, eodem modo euenient, vt diffusè ab ANTARISTARCHO est ostensum. Circumfluus enim

Terra Copernicana est instar fundi naui quod in orbem conuertitur immobili setto.

enim terræ aër non magis valet sequi æquo passu terræ vertiginem, quàm aër pontoni aut naui apertæ contiguus, naui cursum. Quod optimè intelligens Princeps & acutissimus Copernicanorum Keplerus, vincula quædam magnetica fabricatus est quæ tellus iniiceret aëri, vt eum sibi deuinctum magis traheret, quàm naui aperta (in quâ nulla vis eiusmodi magnetica) contiguum sibi aërem. Eamdem virtutem magneticam telluri inculcat eruditissimus VVendelinus noster, qui etsi Philosophiâ Copernicanus, Lansbergium tamen ridet, miratur Keplerum. Nimis enim cæcus est, qui in terrâ Copernicanâ non videt naui apertæ (nullo modo clausæ) apertam imaginem: & proinde vim magneticam, aut quid simile in terrâ imaginandum esse, quod vires suas in orbem diffundat, & veluti manus iniiciendo, aërem & vniuersâ in eo pendula raptet cum terrâ ab Occasu in Ortum. Itaque velis nolis, mi Lansbergi, cæli terræque interfluus aër (concessio etiam terræ motu Copernicano) non portatur, vt in clausâ vndique naui, aut Vlyssis vtre; & citiùs pulmones ruperis, quàm hoc impetrassis, vt soles, conuitiando. Igitur, quod ais celerrimâ & volante naue, pondus in eam demissum, ad totos 15. pedes recessurum, si pondus eadendo scrupulum secundum (siue tuâ phrasi, vnum horæ momentum) consumat, in apertâ naui ferè verum est (nisi quantulum aër naui attiguus, & ab eâ paullisper auectus impedit istû recessum.) An verò etiam in clausâ recessus aliquis, etsi longè minor, deprehendi valeat, ambigunt eruditi. Et negare aperte videtur Tycho, cui ANTARISTARCHVS simpliciter credit, quia ad causam parum referebat, cum terra à similitudine naui clausæ longissimè abfit. *Quod quidam existimant, ait Tycho, tellum è naui sursum eiectum, si intra naui latera id fieret, casurum in eundem locum motâ naui, quàm pertingeret hac quiescente, inconsideratè hac proferunt; cum res longè aliter se habeat. Imò quò velocior erit naui promotio, eò plus inuenietur discriminis.* Additque. *Pariter & in circuitu terræ, quoad magis vel minùs hac euenire oportet. Licet enim omnia grauiam terram, adeoque eius centrum, si attingere possent, petant; id quidem respectu eiusdem centri intelligendum est ad quod omnes eius partes vergunt, & cui innitentes conquiescunt. At motâ intereà circumferentiâ terræ, non eandem in superficie partem attinget id quod ab eâ altè emissum est, quam peteret hac quiescente.* Copernicani tamen exerrè affirmant.

Ant. ar. cap. 8. Tycho Epist. ad Rothman.

H

Et

Et sanè demonstrationem, aut probabilem eius speciem habeo, cur ita fieri oporteat, in quam ratiocinatio quædam nuper me deduxit. Sed quia per multa principia & in longum decurrit, hîc subterhabebimus: ad rem quippe nostram & Copernicanorum parum aut nihil facit. Demus igitur, in naui vndique clausâ perinde atque quiescente omnia euenire, vt antè diximus; nego tamen terram Copernicanam esse naui conclusæ similem, sed potius rati, siue carinæ naui (sine costis, parietibus, & tecto) pariari eam oportet. Vel, si ingentem quamdam nauem imaginatione tibi deformas, cuius carina sit terra, sphaera verò fixarum, aut fortasse cælum Lunæ, tectum eius & parietes; imaginari tamen oportebit, solo motu & circumactu rotundæ carinæ (id est, terræ) in medio naui quasi pendulæ, aërem inter tectum & carinam circummagi. Et visne experimentum huius rei manifestarium? Suprema aëris regio, & exhalationes quædam in eâ nantes, *destituuntur ob magnam à terrâ distantiam*, vt fatetur ipse Copernicus, ideoque videntur, ait, more siderum oriri & occidere motu ab Ortum in Occasum. Vnde planè apparet (& experientia etiam sublunarium quorundam Pogoniarum adfatetur) quò longiùs à terrâ sursum receditur, eò tardiozem esse aëris ab Occidente in Orientem raptum (si vera est sententia Copernicanorum;) proindeque non aliter quàm terræ circumactu raptum illum fieri. Sic enim terra proximum & contiguum sibi aërem rapidiùs, superiorem verò languidiùs paulatim corripit, donec tandem, distantia crescete, omnis omnino aëris motus euanescat: & quidem adhuc intra effluvia terræ hærendo; quandoquidem Pogoniarum sublunarium exhalationes terrâ expirauerint, nec tamen eius motum assequantur, eoque minùs ac segniùs quò excelsiores fuerint. In naui verò vndique conclusâ, contrarium manifestè euenit. Nam pars aëris suprema & tecto nauigij intrinsecus attingua, celeriùs mouetur & orbem circumnauigat, quàm inferior quæ carinæ fundum attingit: quia videlicet vniuersus ibi captiuus aër, velut vtre conclusus circumportatur, ideoque pars à centro terræ remotior, velociùs in orbem circumferri debet. Cùm ergo captiuitas illa aëris in aluo naui vndique conclusi, sit sine dubio caussa, cur nulla pars aëris à motu naui deferatur, imò vt celeriùs circumferatur, quò longiùs à fundo carinæ sursum recedit, ideoque in naui clausâ pondera ad perpendicularum recidunt,

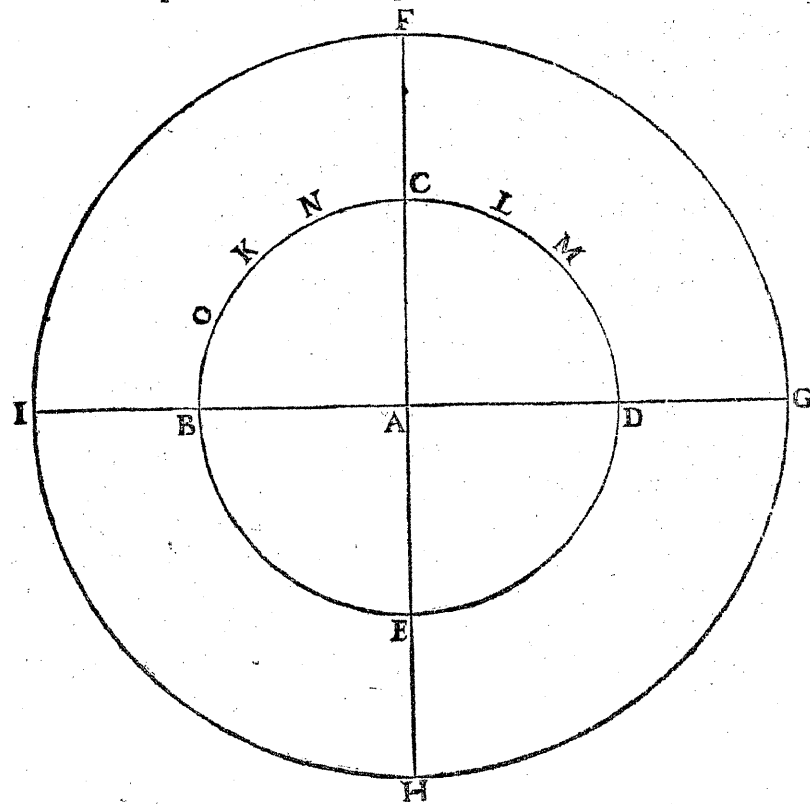
Copernic.
lib. I. c. 8.

dant, ceteraque perinde eueniant, atque si naui quiesceret, certissimum est, naui exemplum motui terræ Copernicanæ non conuenire, & proinde omnia tela quæ hoc bello nauali in Ptolemæum ex naui istâ spargunt, in irritum & ludibria ventorum cadere.

CAPVT III.

Aristoteles perperam à Lansbergio reiectus. Pondera non recident in eandem terræ partem, si sit nullus terræ diurnus motus. Tormenti ietus in Occasum quàm in Ortum re verâ longior in superficie terræ apparebit.

Hic imbellem argumentorum meorum aciem omnino dissipas, inquis. Maeste, magnanime Alcides. Dixeram autem post Aristotelem, pondera non recasura in eandem terræ partem, si terra iis furriperetur motu Copernicano. Sit enim in istâ figurâ

orbis terrestris BCDE. & summa aëris à terrâ distantia ponatur
H 2 natur

natur. I F G H. Si lapis ex puncto C. eiiciatur sursum in F. dico non recasurum versus A. centrum terræ, per lineam rectam F C A. siue, non recasurum in punctum terræ C. vnde erat eiectus, sed in punctum magis deurgens ad Occasum, puta N. vel K. vel O. Nam eo tempore quo lapis iuit ex C. in F. & rediuit, punctum terræ C. motu Copernicano inde versus Ortum effugit, & punctum N. aut aliud remotius, in locum eius successit. Igitur in N. non in C. necessariò recidere debet. Quid tu ad hæc? *Argumentum, ais, falso fundamento innititur, quia leuia & graua in aëre hærentia, terræ motum possunt comitari.* Attamen, mi homo, in naui apertâ non comitantur, vt euidenti experientiâ patet; terra autem nauis apertæ, non clausæ imaginem habet, vt antè toties tibi ostendimus, nec pars aëris superior, æquo passu terram (Copernici etiam opinione) sequitur; vnde ponderibus ex alto recidentibus terra in Ortum, tamquam aperta nauis, se subducet, & ea versus Occasum manifestè recidere conspiciamur.

Miraris etiam, si Deo placet, D. Fienum, virum doctissimum, hic tam turpiter lapsus: quia nempe tam parum Copernicanus fuit. Sed si omnes mirari velis longè ipso doctiores, qui etiam pro hypochondriacis Copernicanos habent, fatigaberis, aut instar Niobes in saxum stupore admirationis obrigesces.

Sed decipit Fienum fortè, inquis, Aristotelis & Ecclesiæ Romanae auctoritas; quæ multi irretiti, non quid ratio & veritas, sed quid auctoritas suadeat, perpendunt. Eheu! Ecclesiæ Catholicæ ergo auctoritas, & Aristotelis, qui *humani ingenij finis* appellari olim solet, quàm Nic. Copernici aut Pythagoræ, vilior erit? Sed *ratio & veritas* stant à Copernicanis. Vtraque eos longissimè deserit, mi Lansbergi: ἀλογία & falsitas militant in illis castris.

Georg. Buchanani etiam elegans in primis poëma adscripseram, quo Copernicanos exercet & refellit. Sed *quæ Buchananus scripsit, parui pendenda sunt, inquis, quia, vt Poëta, vulgi opinionem secutus fuit.* Tantumdem de Empedocle, Arato, Manilio, Lucretio posses, qui rem philosopham aut astronometricam versibus sunt complexi: nempe non suam, sed vulgi opinionem carmine suo illigasse. Quasi verò Poëta in re etiam maximè seriâ, & quam suscepit enarrandam, debeat perpetuò mentiri, & nihil ex sua mente dicere.

Sed

Sed si aues ad pastum per aëra auolantes, nidos (quod metuebat Buchananus) abeuntibus cum terrâ filuis, non reperiant, *glires etiam, ais, è latibulis suis noctu vagantes, nidos suos in nauibus non reperient; nam paruo temporis spatio ad longam sæpe distantiam cum nauibus abducuntur.* Cum glires alatos nobis dederis, tibi hoc etiam accedemus. Probabilius vespertilionem in naui nidulantem, & vesperi ad muscas euolantem aucupatus fuisses. Vt enim aër naui extrinsecus circumfluus, non diu sequitur cursum nauis, & dum in eo muscarum studium vespertilionem tenet, facile elabi extra conspectum eius potest nauis; ita terræ & filuis contingens aër deseretur etiam retrò, & recessu manifestiore, quò altius a terrâ distat.

Argumentum deinde Tychonis & meum, quo demonstramus ænei tormenti ictum, in Occasum contra terræ vertiginem, futurum longiorem, breuiorem verò in Ortum, terrâ ante globum fugiente, refellis sanè egregiè. Si enim in illo eodem præcedenti schemate, aiebam, B C D E. sit ambitus Orbis terræ, & ex puncto C. explodatur instrumentum versus G. Orientem, impetu qui terrâ quiescente valeat expellere pilam in punctum superficiæ terræ M. si terra iam in orbem circumcurrat versus eandem mundi partem, pila cadet, non in M. (sicuti terrâ quiescente) sed citius, in punctum L. Quia dum pila in aëre volat ab Occasu versus Ortum, terra Copernicana fugit ante pilam, & punctum C. aufertur vsque in L. & L. vsq; in punctum mundi imaginariū quod terrâ quiescente occupabatur ab M. Vnde fiet, inqueiebam, vt euanescente pilæ impetu, & emenso toto spatio imaginario quod potest, pila in punctum terræ L. cadat, non autem in M. Quia punctum imaginariū, quod est terminus quò pertingere potest volatus pilæ, non occupatur amplius à puncto reali terræ M. quod inde versus D. aufugit motu telluris, sed à puncto terræ L. in quod proinde pilam decidere sensu manifesto deprehendemus; eritque ictus iste versus Orientem tantò breuior, quàm esset si nullo motu terra in Ortum ante pilam fugeret. Contrà verò, si tormentum ex C. versus Occasum. I. explodatur, terrâ Copernicanâ obuiam occurrente, ictus erit longior, & pila quæ in punctum terræ quiescentis K. decideret, cadet in O. quia punctum reale O. intereà dum pila volat, accurrit vsque in punctum imaginariū K. vbi est vltimus terminus.

H 3

nus.

Ant-arif.
6.8.Plurimi
viri ele-
gantes &
eruditissi-
mi existi-
mant hy-
pochondria
sæcra Co-
pernicanis.Aues ad
pastum
auolantes
non repe-
riunt nidos,
abeuntibus
motu terra.
Copernica-
no filuis.
Dissimile
est in glires
naui
non euo-
lantibus.Ant-ar;
c.9.

nus quousque impetus pilam auferre potest. Quomodo autem hæc refellis? Egregiè, vt dixi, & tuatim. *Tua collectio, inquis, est falsa, neque quidquam habet consequentia. quia dum globus in Orientem tormenti ictu dirigitur, terra & aëris motu in tantum contra impellitur, quantum terra interim mouetur. Et cum in Occidentem globus excutitur, in tantum eodem tempore communi aëris & terra raptu abducitur, quantum terra diurno motu in Occidentem vergit.* Innitimini hoc tibicine, Copernicani, si stare vultis. Nonne tibi antè prædixi, pulsus arteriæ, quàm Copernicani motus te calidior esse? Quid cum fidibus graculo? Relege tua verba, in quem mundi cardinem terra Copernicana moueatur, te nescire fateberis. Itane, *dum globus in Orientem tormenti ictu dirigitur, terra & aëris motu in tantum contra impellitur, quantum terra interim mouetur?* Scio, quid repones. Bonum Homerum hîc dormitasse, & perpetuò *Orientem* pro *Occidente*, ac retrò permutasse. Hunc igitur tibi somnum condonabimus; quamquam tu mihi nihil soleas, tam Rhadamanthus es & inexorabilis. Iubes me deinde in naui clausâ contra & secundum eius motum saltare, aîsq; vtrumque saltum vnus longitudinis fore: sed salta tu potiùs in apertâ, & miraberis à prorâ versus puppim, id est, contra nauigij motum, te longius saltasse. Terra autem, vt toties antè tibi inculcauimus, apertæ naui, quàm clausæ est similior. Itaque, si tormentum in magnâ & aliquot milliarium conclusâ naui exploderetur, non pertinaciter abnuo, ictum contra & secundum nauigij cursum, habiturum in superficie carinæ eandem proximè longitudinem: sed destrue, amabo, tectum & parietes decumanæ huius nauis (id est, terræ similem efficias) faxo, ictum à prorâ versus puppim, intrante videlicet sub ictum naui motu, longiorem apertè videas. Sic ergo in superficie terræ res etiam eueniet, ictusque ab Ortu in Occasum contra terræ vertiginem, multò longior erit, verissimaq; erunt quæcumque toto illo Cap. ANTARISTARCHVS differit. Et tamen intrepidè & sententiæ suæ securus, Cato noster Censorius, *Nunc liquido constat, inquit, futilia esse omnia ac planè ad decipiendum excogitata, quæ Fromondus cumulatè adduxit Cap. IX. imò refutatione indigna esse; quia communi sensui & experientia reclamant.* Quid hîc eloquar? cachinnari magis iuuat. * Ω̄ χαλιδόνων μουσεια;

* O biron-
dinum mu-
seal
Aristoph.
Ant. anti.
cap. 9.

Rides deinde, quòd tranquillo aëre segniùs nos in Occasum ambulaturos,

bulaturos, dixerim, & candelarum flammulas, si versus Occasum, contra aëris torrentis fluxum, transferantur, reflectandas in Ortum: & iterum me euocas, vt videam quid in naui Zelandicâ agatur. Sed non intro naues clausas: error aliquis in iis latet, & dolosus Vlysses. In apertas tu veni, quæ telluri Copernicanæ sunt gemellæ, & tam quàm ouum ouo similes. Sed ne quid tamen etiam diffimulem, fateor argumenta ista mea de segniori in Occasum ambulatione, & candelarum in Ortum reflexione (velut etiam aliud infra, de sono ab Ortu in Occasum difficiliùs & breuiùs diffundendo) nõ semper fortasse valere, sed solùm vbi aër Orientalis duplici terræ impetu montibus & ceteris telluris asperitatibus duriter illisus, aliquamdiu fugit ante terram ab Occasu in Ortum. Nam vbi impulsus iste aëris relanguerit, in longis terræ ab Ortu in Occasum planitiebus, & terra aërem præuerrere iterum inceperit, omnia opposito modo euenient, & segniùs, tamquam aurâ reflante, in Ortum ambulabimus, & candelarum ac lampadam flammæ in partem occiduam annuent, quia aër contiguitate apertæ naui auctus, retrò relinquetur, nosque in eum, velut à cardine illo Ortiuo reflantem, impingemus, quandoquidem æquali celeritate sequamur terræ vertiginem. Cuius etiam ANTARISTARCHVS te admonuit, cum alibi dixit, *uentum perpetuò nobis à cardine Orientis afflaturum, aut certè venti imaginem; quia aër qui cursum terræ affectari non poterit* (in sententiâ eorum qui terræ contiguitate impelli & comitari volunt) *videbitur reflare in Occasum.*

Ant-arist.
cap. 11.

Aëre non
valente
equo passu
terra raptu
sectari,
ventus ali-
quis per-
petuò ap-
parebit fla-
re ab Ortu.
Ant-ar.
cap. 11.

Sed lepidè etiam excusas meam in re nauali ignorantiam. *Verrum*, inquis, *hæc Fromondo incomperta fuisse non est mirum, quòd fortè caballis equitare potiùs, quàm nauigare solitus sit.* Fac, fac sæpiùs, mi Lansbergi. ô sudum & lucidum interuallum! Perfunde me subinde molli isto & lepidò imbre, vt interquiescam à faxatili nimbo, quo perpetuò me lapidas. Non sum tamen fortasse homo tam mediterraneus quàm putas: quamquam mentiar, nisi pontonibus aut scaphis Mosam aut Scaldim sæpiùs traiecisse fatear, quàm equitauerim in ligneorum vestrorum caballorum ventribus: id est, nauium telluri similibus visitator sum; vt iuxtà ferè tecum rescire possim, quid è nauibus possimus transferre ad terram in quâ nos Copernicus nauigare iussit.

De

Terra Copernicana
simillima
trocho.

De trocho, quid similitudinem respicit? non fungus fungo magis similis est, quàm trocho Copernicana tellus. Vt enim trochus turbine suo contiguum aërem in orbem conuoluit, & tamen aquam & quidquid capiti eius inspueris, dissipat, & ad aërem se tergit; ita terræ, simili turbine se rotanti, vsu veniet, & maria, flumina, puluerem in auras exsperget. Sed *aër*, iterum inquis, *cum terrâ mouetur*. Ita, mi Lansbergi, veluti cum trocho: sequitur, sed dispari & vacillanti gradu.

Argumento deinde cælesti ac planè Iouiali probas motum terræ annum, quo singulis horis 740. milliaria Germ. per Zodiacum terra Copernicana euolat, nihil adiuuare motum alterum terræ diurnum ad dispergenda maria & quidquid ei non pertinacissime adhæserit; *quia circumioniales Planeta primùm, ais, diurno torius cali, dein Iouis periodico, atque tandem propriis suis motibus celerrime in calo feruntur*. Sed quando in cælo Iouis fuisti, vt hæc tam scitè & graphicè nobis describas? Quia tamen ais *meam hypothesein* esse, fortassis alicubi (iam enim memoria non est) quidpiam affine diuinavi. Demus igitur, motus Iouialium Mediceorum sic administrari: attamen epicyclis forsitan illigati sunt, aut certè prouidus Conditor tantâ firmitate eos fudit, quanta necessaria fuit, ne triplici illo motu, & liquidi ætheris affricu dissoluerentur. Qualem verò telluris orbem condiderit, oculis & manibus tangimus. Partes quippe eius plurifariam malè hærentes, superficies puluerea, aut aquis, fluxu & solutili elemento, operata; vt proinde tantam duorum aut trium motuum rapiditatem perferre non possint, quin diffiliant, aut saltem aëris circumfusi attritu fluctuent ac confundantur.

Astra Medicea, & uniuersim omnia sidera durissima & firmiter concreta substantia sūt, vt facile possint aliquot motuum rapiditatem perferre.

Non sic partes terra sabulosa, puluerea, & male hærentes.
Ant-ar.
c. 11.

Præcinente Buchananò dixerat ANT-ARISTARCHVS: *Silua & iuga montium aërem ibi pigriorem rapidissimo impetu secabunt, sibilos & mugitus ciebunt, & calum ac terram implebunt tumultu. eritq; sonitus iste vocalior, quò omnia ista excelsiora erunt: quandoquidem motus aëris iuxta terram velocissimus sit, & scansim sursum ita paulatim elanguescat, fatente Copernico, donec in suprêmâ aëris regione planè euanescat*. Cùm enim aër terræ circumfluus non portetur tamquam in vtriculariâ alutâ, aut nauì Lansbergianâ, non potest, dicebam, pari celeritate terræ raptum comitari, nisi ab Angelo aliquo, aut Deo immediatè impelli dicant, id est, nisi nugas maximas nudentur Copernicani. Quid tu ad hæc? Tamquam homo

homo marinus, & cui — *tortâ cannabe fulio*
Cæna sit in transtro, —

semper, etiam cùm in terrâ es, in nauì te esse somnias, & aërem nostrum pari velocitate à terrâ deportari. Quòd etiam dixerim Copernicanos nugas acturos, si seiscant ab Angelo, aut Deo immediatè sine causâ secundâ, aërem in terræ sequelam compelli, *putidum cauillum* homo mellitæ linguæ & fragrantissimi oris appellas, aîsq; *precedenti Cap. abundè satisfactum esse*, quando dixisti terram ac aërem perinde atque cælum & cælestes orbes, ab Angelis posse moueri. Verùm, quantò probabiliori specie sidera & causas illas vniuersales, SS. quidam Patres putauerint ab Intelligentiis gubernari, affatim tibi reposuimus, & Cap. illud reuise. Deinde, etsi terram ab Intelligentiâ circumgyrari quis censeat, aërem tamen solo affricu, aut virtute saltem magneticâ terræ, vnâ abripi, existimare debet cum Keplero & Keple-Copernicano doctissimo nostro VVendelino. Terra enim sola est, quæ principaliter moueri desiderat, vt ipsa & incolæ eius, Solis & siderum ex propinquo aut remoto excipiant influxus. Vnde aër segniori & titubanti gressu sectabitur, nec assequetur raptum telluris. Sic enim etiam qui sidera ab orbium soliditate absoluunt, & Intelligentias iis aurigas donant, solo eorum impulsu liquidum & interfluentem æthera moueri & circuire credunt: veluti in Circo, non suo, sed circumcurfantium quadrigarum impetu, aër in gyros circumuoluitur.

Verumtamen nihil tibi cum Intelligentiis istis siderum, aut terræ aurigis, qui nuper Cap. proximo, operam eorum tam longè spreuisti, vt *frivolam*, cum Kepleri etiam *magnetismis*, appellares. Tibi igitur alia quercus excutienda, vt causam aliam aëris motricem reperias. Video autem, nisi me oculi fallunt, eam vnice tibi vbique placere, quæ aërem nauibus Zelandicis, aut alutis lusoriis inclusum vehit, id est, contiguitatem locati ad locum vndiq; ambientem; quomodo etiam moto vase continente, vinum etiam vnâ auehi oportet. Attamen iam toties à me audiuisti, nauem Copernicanam nullo supernè tecto esse clausam: aut si proximū cæli fornicem tectum eius appelles, hic non sequitur carinæ, siue terræ motum diurnum aut annum; imò, Copernico & omnibus vobis adfatentibus, nec aër ipse vsque ad proximum cælum rapitur cum terrâ ab Occasu in Ortum. Et tamen totum vni-

uerfim, & quidem pari omnino passu, emoueri oporteret, si à simili causâ moueatur quâ aër alter mouetur in naue clausâ, aut folle lusorio. Crede mihi, mi Lansbergi, hanc salebram nunquam transiies, quantumuis bonus sis saltator. Vnde liquet, quanti sit tuus Liber, qui totus pænè nititur hoc misello fulcro:

Lansbergij
Apologia
contra inadi-
ficata huic
falso &
futili sua-
do, Terram
Copernica-
norum si-
milem esse
naui clau-
sa; cum po-
tius simil-
lima sit
aperta.

Elementum aëris terram ambiens, moueri ut aërem in clausa nauis aluo, vel (sicut vulgus nostrum loquitur) ut felem in sacco. Itaque, quod negas nos experturos, in editioribus præsertim locis, tamquam ventum ab Ortu contrâ reflantem, si duplici terræ volatu, vno per 225. milliaria Germ. altero per 740. singulis horis rapiamur ab Occasu in Ortum, perperam facis, uti & in ceteris ad finem vsque Cap. exemplis. Nam perpetuò hoc falsum supponis, Aërem pari omnino & ad amissum gradu cum terrâ versus Ortum, & tamquam in sacco captiuum asportari.

Quod verò de Ioue tuo & Circumiuualibus *πευλογοῖς*, tibi iam aliquoties ad nauseam diximus, quid vis iterum audire? Plurimæ, inquam, causæ motrices bellissimè in cælos & sidera cadere possunt, quarum nulla potest in aërem terræ proximum. *Somnium* deinde *febricitantis*, tamquam experiens Medicus, esse iudicas, quod subridendo dixerim, terræ dandas esse alas quibus per orbem annuum volet, si motu animali, ut credebat Keplerus, orbem illum circumcurrat: dandas etiam aëri pares, ut eadem circumcisè volatûs pernicitate terram valeat comitari. Nam *si terra animal sit*, inquis, *terra tamen & aër, duo distincta animalia non erunt: non magis quàm caput & pes tuus duo distincta animalia sunt.* Argutè. Nescio, quibus tu basibus insistas, certè mei pedes continui cum reliquo corpore sunt, non tantum contigui, tamquam basis cum suâ columnâ, aut terra cum aëre. Itaque terra & aër, licet contigua, duo tamen animalia erunt, volabuntque quaternis alis, ut grus cum proximâ grue, in eodem comitatu. Sed siue aër propriis, siue solius terræ alis volet: imò, siue alata, siue alarum remigio destituta sit terra, modò volucris, aut animali motu circa centrum, aut orbem annuum se libret, ut plerique Copernicanorum credere soletis, illud adagiale fiet, * *ἢ γὰρ ἴστα*): quod veteres dicebant in absurdissimis.

In calce Cap. quæ de sonis & circulis aëris inculcas, iam antè distinximus, quandonam breuiores futuri sint in Occasus (tamquam vento illinc in Ortum reflante) & quando breuiores in Ortus.

Ortus. Vtrumuis enim, ob aspera aut plana terrarum, ut diximus, euenire potest. Cum enim terra nauis apertæ sit similis, nec aër circumfusus vehatur, tamquam in nauis aut vtre captiuus, sed impelli debeat ad motum telluris, idcirco in illis regionibus quæ ab Occidente vallantur & præcinguntur montium catenis, aër impulsu montium in Orientem actus, & terræ motum celeritate aliquantum præuertens, imaginem cuiusdam Zephyri ab Occasu flantis nobis dabit, & circuli aëris, in campanarum ac in omni sonitu, ab Oriente in Occidentem, quasi contra venti flatum, erunt breuiores. Vbi autem ab Occidente omnia plana, aut sine insigni montium asperitate sunt (quemadmodum in Oceani Flandrici littoribus) contrâ eueniet. Nam quia ibi aër nullâ montium plagâ versus Ortum impellitur, sed simplici terræ contactu attrahitur, idèò segnius sequitur, & retrò relinquitur à terræ motu: ut proinde necesse sit, aërem Orientalem à terræ motu destitutum, obuiam nobis occurrere, instar auræ Subsolani ab Ortu aspirantis.

CAPVT IV.

Terra non pendet in aëre, ut corpus leue, sed grauissimo pondere in centrum suum undique incumbit. Motu ergo circulari resistit. Vana esse omnia, quæ ex facilitate mouendi onera nauium in aquis, argutatur Lansbergius.

Hic iterum solemni titubantis stili petulantia undique me circuis. Næ, si parens tuus, uti vis, *non ex sua, sed Ptolemæi* Ant-ar. c. 16. *sententiâ scripsit, terram perinde in aëre pendere, ac si corpus leuissimum esset*, egregiè Ptolemæo imposuit. Ptolemæus enim nunquam opinatus est, terram ut corpus leue suspensam esse. Suspenduntur enim propriè corpora in sublimi, terram verò deponit in centrum vniuersi. *Si quis, ait, causas motus grauium ad medium* Ptolemæ. lib. 1. c. 7. Almag. Terra pro- *querat, frustra mihi facere videtur; cum reipsâ manifestissimum sit, & terram medium mundi locum possidere, ponderosâq; omnia ferri ad ipsam.* Itaque sententiâ eius in Aristotelis & omnium qui verè pridè non suspèditur in suo centro, cum in infimo vniuersi loco ibi sit. Philosophi, sensum cadit. Terram videlicet ponderibus suis libratam, & hemisphæriis graui vndiq; incubitu in centrum idem nitentibus & inuicem resistentibus, in meditullio, id est, infimo vniuersi loco, suâ grauitate acquiescere. Vnde ex eo quod naturali suo

* Terra
volat:

fuolo loco sic librata quiescat, inferre, posse etiam eadem aut maiori facilitate per aëra volare, nemo, nisi perperâ & vanissimâ consequentiâ potest. Nam sine impetu aliunde impresso, sed ex naturæ suæ internâ propensione in centro mundi se tenere potest, extra verò ipsum euolare aut emoueri, sine vi maximâ extrinsecus incusâ, non potest. Nam dicere terram magnum quoddam animal esse, quod nullo alarum remigio, nullis, quæ intelligi possint, naturalibus instrumentis, per aërem se moueat, & spatio tantum horario 740. milliaria Germ. traiciat, nimis est melancholicum & deridiculum. Vnde, quod ad minuendam admirationem aïs, *animalia magna & ponderosa, æquè ac leuia, moueri subtilium quorundam spirituum beneficio*, verum quid est, nam aquila non segnius quàm hirundo per aëra remigat; attamen alas, neruos, & spiritus animales à naturâ satis validos habet, quibus corporis sui grauitatem vincat & in altum leuet, talibus verò instrumentis, aut omnium mortalium oculi cæci sunt, aut terra caret. Vnde cum aïs: *Grauitas terræ non ita resistit motui eius, Fromonde, quin paruo negotio à naturâ moueri possit*; velim à te rescire, Lansbergi, quodnam illud *paruum negotium* sit. Magna enim animalia magnas etiam alas & neruos habere oportet, vt tantâ præsertim rapiditate, corporum suorum grauitatem per aëra traiciant.

Sed maioribus etiam neruis & viribus opus est, inquiet parens tuus, vt in aëre quieta sine motu terra libretur. *Gravia enim, ait, in aëre moueri minus nouum; nec miratur aliquis lapidem sursum iactum, per aërem ferri; sed ea in sublimi quiescere, nemini vquam visum; & si contingeret, meritò mirarentur omnes.* Et tu patrifians, *planè portentosum est, inquis, corpus graue in aëre suspensum hæere cum quiete, in aëre autem motum hæere nemo miratur.* Ego verò nec mota, nec quiescentia in aëre suspendi tantopere, quantum vtriusque *μετεωπλαν*, & humanæ mentis tenebras miror, quæ Ptolemæo, tamquam in mediâ luce deprehenso, tam futili argumenti genere audet insultare. Cogitate, quæso, terram à Ptolemæo & verâ Philosophiâ, non *in sublimi* extra mundi centrum *quietam suspendi*, vbi vos Copernicani iubetis eam volare, sed in infimo loco, tamquam vniuersi basim & sedimentum iacere, & propriâ grauitate naturaliter ibi conquiescere; & pueri estis, si quietem istam pergitis admirari, & nisi nobiscum admiramini & ridetis Copernici motum.

Sed

Sed non est tanta, aïs deinde, terræ grauitas, quin Archimedes se emoturam eam centro suo sperauerit, si locus ei extra terram dari potuisset, in quo ad mouendam eam stare posset. Hoc vis dicere, quod Regi Hieroni olim, inuento Charistio Pancratico Archimedes, *Δός μοι ποῦ εἶπ, ἢ κινῶ τὰν γὰν, da mihi vbi consistam, ac instrumentum meum defigam, & terram mouebo.* Et inde probas, quàm *paruo negotio* terra possit moueri, vt non sit mirum, motu Copernicano tam leue corpusculum volare. Sed scisne, quot libras terrestri globo donet Stevinus vester? Totas 2|400|000|000|000|000|000|000|000. quod pondus, inquit, iugi decem annorum noctu diuque spatio, ab homine, qui singulâ quaq; horâ manubrium machinæ quater millies reuolueret, emoueretur tantum ad $\frac{10512}{2400000000000000}$. vnius pe-

dis. Et hoc est illud leue pondus quod *paruo negotio*, singulis horis motu diurno 225. motu annuo 740. milliaria Germ. iubetur circumuolare:

*Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. ille actus habenâ
Curuatis fertur spatiis: stupet in scia turba,
Impubesq; manus, mirata volabile buxum.*

Virgil.

Duplex enim ista trochi vertigo, vna circa suum axem, altera vacua atria circum, graphica & gemella imago est duplicis motus telluris. Næ igitur frustra & fatuus fuit Archimedes, qui inuenti sui gloriâ sic exultauit, cum multis sæculis vno pede molem illam emouere non valeat, quam vnâ horâ tot centenis milliariibus Germ. volare instar trochi, fecit Copernicus.

Verumtamen terra motui circulari non resistit, inquis, ideoque *paruo negotio à naturâ potest moueri.* Nempe hoc est quod ANTARISTARCHVS dixit, ex sensu tui patris, *terram minimo etiam digitulo impulsam in orbem posse circumagi.* Si enim nulla ei ad motum circularem resistantia, quælibet minima vis illata eam superabit & mouebit. Quod enim motus capax est, nec contrario impetu aut vi vllâ ei resistit, mouenti statim & ad primum ac minimum impulsus obedit. Hinc, si vera sententia Phil. Lansbergij, aiebam ridiculum hoc posse euenire, *Vt pede vno in murum impacto, aut globo tormenti saltem in saxum montem excusso, totum*

Instrumentum Archimedis multis sæculis Orbem terra vno pede non emouebit.
Ant-ar.
c. 16.

I 3

terra

terra orbem conuerteremus, & illicò ex die noctem, & retrò, ex nocte diem crearemus. Cur enim non possumus, si nulla in globo illo terrestri ad motum circulare est resistentia? Dixi, nec poenitentiam ago. Et tamen, quæso, camelum hinc saltantem spectate. *Hac cum lego, inquit, me continere nequeo, quin exclamem: Accurrite Hispani, Lusitani, Galli, Angli, Hollandi, Zelandi, & quotquot per maria longinquos terminos quaritis. Namque nouus Archimedes Louaniensis hinc se offert, qui telluris exemplo, ac inuento prorsus nouo & hactenus inaudito modum monstraturus est, quo, deficiente vento & languentibus velis, haud difficile vobis erit, naues vestras propellere & incitare. Quandoquidem enim leuissimâ venti aurâ mobiles sint, & mobile ac liquidum aqua elementum illis facile cedit, huic si creditis, manibus pedibusq; in proram irruite, & nisi vnus sufficiat, decem aut plures ex robustissimis concurrant, atque hic manibus, ille pedibus in proram irruendo nauem impellat: & nauigatio ex animi sententiâ procedet. Quis credat huic homini sanum esse sinciput? Et tamen ad risum ostentare volui, & vt omnes videant cum quo Pancratia ste luctam suscepi. Verumtamen audi, Iac. Lansbergi. Gloriam naualis istius inuentionis meritò tibi relinquo, qui terræ nullam ad motum resistentiam, nauis minimam tribuis. Si enim nauis tam facile in liquido elemento mobilis est, excita fatuos illos tuos proræ arietes, fortasse ventosa tua inuentione pro vento illi erit.*

Sed bellum & acutum est, quod etiam addis. *Videris certè, inquis, Archimedi Syracusano inuentis tuis palmam præripere voluisse. Hic enim pro mouendâ terrâ extra terram sibi locum dari petiit, tu verò in terræ globo permansurus id promittis. At imaginatione ludicrâ & Philosopho indignâ. Tales imaginationes non à me natæ sunt, sed ex tuis parentisq; tui imaginosis principiis. Dicitis terram motui circulari nihil obistere; ego intuli, igitur vno pede, aut saltem tormenti ænei ictu, potest in orbem conuerti. Quomodo tu consequentiam refellisti? Clamore tantum, vt ferè soles, & aduocando Zelandos aliquot nautas, qui incurrerent in stultæ, nescio cuius, nauis proram. Debebas, tamquâ parentis tui in Scholâ Copernici successor, & magnus Magister, demonstrare (aut saltem conari) tam vastum terræ corpus non posse perfunctorio vnus pedis incussu conuerti circa suum centrum, aut aliud affine balbutire. Sed neque sic bellè defungi poteras. Nam vastitas corporis,*

Ridicula
scena Lans-
bergij.

corporis, nisi ex multitudine partium resistentiam mobilis au-geat, non retardat motum: vobis verò placet, terræ, quantumuis vastæ, nullam inesse ad motum circulare resistentiam. Vides igitur iam, mi Lansbergi, quomodo tu ille Archimedes Zelandus, ille Briareus, qui Orbem terrarum, tam leuiter centro suo innitentem, vno pede valeat circumagere, & ex die noctem & somnum nobis facere.

Quòd verò me etiam laudas, quasi affirmarim elementari aëris sphaeræ nullam ad motum circulare resistentiam inesse, facis lepidissime. Dixi enim alicubi (hoc enim asylum est, in quo sæpè te abscondis, *Atque oculis capti fodere cubilia talpæ*) *superficiem calî glabrâ, glabrum aetheris dorsum leuissimè destringere, & mox deserere.* Nempe quia concavus proximi orbis cælestis fornix, putatur esse glaberrimus, & quia in eodem semper vestigio circumuoluitur, non impellit sanè contiguum subiecti aetheris dorsum, quasi spatium eius nitatur inuadere: vnde destringit solum leuissimè, & nihil, aut minimum in sequelam suam trahit. Estne hoc, ætherem nullam ad motum circulare resistentiam habere? Imò potiùs aliquam habere diceris, quia raptum glabri fornix nihil, aut non longè sequitur. Deinde, leuissimus æther, estne grauissimum terræ elementum?

Sed videris etiam inde remoram aliquam quærere, ne vester Orbis terræ tam facili pedis vnus impulsu valeat circumagi; quòd hic impellens sit in terrâ, Archimedes tamen postulauerit locum vbi confisteret extra terram. Verùm alia est tua, alia Archimedis causa. Ipse enim grauissimum & verum Orbis terræ elementum, immani pondere centro suo incubans eleuare; vos imaginarium tantum, & centrum suum leuissimè ambientem quemdam Pythagoricum globum gyrare debetis. Instrumenti etiam machinâ vsurus erat Archimedes, quam oportuit extra mobile ad eleuandum defigere: vobis tanto molimine nihil opus, qui tam leuem & spontaneam ad motum circulare tellurem creditis, vt nullâ resistentiâ vel minimâ ei obstat. Nec mirum, aut in mechanicis insolens est, vt quis circularis, quam insidet, machinæ circumactu, se etiam ipsum vnâ circumducat. Deinde, idcirco tormenti ænei volante, nec telluri insidente, pilâ excussâ in montem saxeam, tantum miraculum faciliùs vos patraturos dixi.

Sed hoc etiam non debet effugere. Argumento à parte ad totum

Ant-ar.
cap. 16.

Pede vno,
aut saltem
ænei tor-
menti im-
montem
saxeam
ictu, Orbis
terra cir-
cumagi po-
terit, si sub-
la ei ad
motum cir-
cularem
resistentia.

Ant-arist.
cap. 16.

totum dixerat ANT-ARISTARCHVS, *falsum & contra experimentum esse, terram suâ gravitate non resistere motui circulari. alias enim pars terre à ceteris auulsa, sine renisu & difficultate posset in orbem duci, nec caballi nostri tanto anhelitu curulia onera circulari tractu mouerent in terra superficie.* Quid ad hæc noster Aristarchus? vix dignatur linguam, aut calamus mouere. *Nolo rationibus, inquit, tecum agere, ipsi sensus te doceant. Videmus enim naues aded vastas hominum industriâ parari, que septingenta aut nongenta onera portant. Intra harum foros si quis duo aut tria tantum onera caballis tuis mouenda obiiciat, non sine renisu & insigni anhelitu id efficiant, neque ad id perficiendum paruus caballorum numerus sufficiat. Si quis tamen unicum dumtaxat atque alterum caballum extra nauem in littore collocet, non tria tantum aut quatuor onera, sed nauem & nongenta onera, & caballos & homines qui in nani sunt paruo negotio duces, quia nauis fluido aquæ elemento incumbens minorem resistantiam habet. Quid futurum censes, si adhuc minor vel nulla resistantia adesset, ut in elementaris sphaera motu contingit?*

Hoc igitur, opinor, voluisti dicere. Caballi curules maiore anhelitu paruum onustrahunt in superficie terræ, quàm nauem longè onustiore ducant per aquam: igitur si onus non in aquâ, sed in aëre leuiore nataret (vt Orbis terræ Copernicanus) Pegasus alatus, etiam vnus, iniecto leuiter vnco, sine anhelitu auheret. Hem, quàm legisti & intellexisti Archimedesem * *περὶ τῶν ὀρυμμένων ἐφ' ὑγρῶν?* Scin' enim cur nauis, etsi tam onusta, in aquâ tamen natet? Quia leuior est, quàm aqua eiusdem molis, docebit te Archimedes, aut etiam Seneca, si ex Latio auctorem mauelis. *Aliquid graue & leue est, inquit, non aestimatione nostrâ, sed comparatione eius quo vehi debet. Itaque ubi aqua grauior est hominis corpore, aut saxi (nauem potuit addere) non sinit id quo non vincitur, mergi.* Igitur non merguntur naues, quando vniuersum ex ligno, oneribus, & aëre intercluso concinnatum nauium, vt Statici appellant, volumen, leuius est quàm solidum corpus aquæ, quæ implet istud idem spatium. Eadem prorsus Staticâ ratione, si quid in aëre natat, & ab eo sustentatur, veluti nauis ab aquâ, debet esse leuius aëre. Cùm ergo elementum terræ sit infinites quodammodò aëre grauius & propensius, nemo, nisi fatuellus, existimare potest, ipsum in liquido & mobili aëris elemento, ceu nauem

* de iis quæ
vehuntur
humido?Seneca.
lib. 3. c. 25.
Natural.

nauem in aquâ, niti & fluctuare. Vnde patet iam vanitas & fatuitas argumenti, quo ex mobilitate onerariæ nauis, innixæ liquido & lapsabundo aquæ elemento, colligitur eadem aut maior facilitas mouendi totum terræ elementum in aëre. Nam terræ grauitas non aëreo & futili fundo incumbit, sed vndique in centrum suum conuersa, molem illam in meditullio mundi continet, sine periculo casus. quò enim vis cadat id quod spatium nullum habet se inferius? Vnde verissimè Spiritus sanctus, *terram super nihilum* (audin' non super aërem) *appensam* dixit. Hinc ergo opinor, vides, quàm elumbis incedat isthæc parentis tui ratiocinatio. *Videmus grauia, ait, vt lapides sursum proiectos, pilas ferreas tormentis bellicis explosas, cessante motu, necessario aërem deserere, atque in terram recidere. quin imò, ne ipsis quidem auibus, quamquam alarum remigio à Deo instructis, diutinam esse in sublimi mansionem. cessante enim alarum & corporis agitatione, aliorum instar, in terram subsidunt. Terra igitur, cum sit corpus grauissimum, sine motu in aëre pendere nequit, sed ex lege perennis librationis, semper in eo mouetur.* Vbi vir optimus metuit, ne, quemadmodum alia grauia euanescente motu in terram recidunt, ita terra ex aëre in seipsam (quò enim aliò posset?) decidat. Sed nimis timidus fuit. Terra enim non habet quò cadat, quandoquidem in imo sit; cetera verò grauia, extra terræ globum in aëre peregrinantia, in terram, nisi motu suspendantur, recidunt, quia terra mundi & omnium grauium centrum est.

Itaque imaginatio illa quæ terram in aëre, tamquam lapidem in sublimi, suspendit, anilis & lippientium aliquot ex vltimâ antiquitate Philosophorum fuit, quos collyrio olim Aristoteles reduxit ad sanitatem. Thales aiebat eam ab aquâ sustentari, Anaximenes, Anaxagoras, Democritus malebant ab aëre suspendi, & latitudinem eius esse causam cur non posset decidere. Xenophanes radice quadam infinitâ infernè eam firmabat, Empedocles vertigine cæli vndique ambientis in medium repelli canebat. Quidam per spatium infinitum perpetuò deciduam, Pythagorici & vos per circulum annuum circa Solem, volantem fecistis. Sed omnia hæc vetustissimorum ægrotorum somnia sunt: vigilate tantum, diffugient, & ad mentem & veritatem redibitis. Reponite solùm terram in centro suo, ecce ibi spontè acquiescet, nec opus tot choreis & motibus eam contra lapsum fatigare.

Fatuum est,
existimare
terram in
aëre, vt
nauem in
aquâ susti-
neri.
Iob. 26.Phil. Lanf-
berg. Con-
trou. 1. de
motu diur.Arist. lib. 2.
c. 12. de
Cælo.

K

Si

Si igitur terra non suspenditur & fluitat in aëre, sicuti nauis in aquâ, profectò ingentibus viribus opus est, ad moliendum & mouendum, etiam tardissimè, tam enorme & ponderosum corpus, firmandumque perpetuo motu, vt dicitis, ne ex sublimi in nescio quod centrum decidat. Quod hinc licet æstimare. Nam ex disciplinâ Archimedis & compertissimâ constar, corpora graua in humido aut quocumque liquido graui mota, tantum amittere grauitatis siue propensionis ad motum deorsum, quanta est grauitas liquidi per quod mouentur. Hinc natatus piscium in aquâ est longè, quàm volatus auium in aëre, facilior. Nam auis volando totum pænè corporis sui onus sustinere in sublimi debet, quandoquidem aër furripit ei solummodò tantulum ponderis, quantula est grauitas aëris, paris quoad molem corpori auis volantis. Elementum verò aquæ, tantò densius & grauius aëre, multò magis leuat piscem; quia furripit illi pondus equale ponderi aquæ, quæ impletet locum quem in aquâ occupat corpus piscis. Vt, exempli causâ, fac piscem esse grauem vt 6. aquam verò vt 4. grauitas piscis in aquâ est solum vt 2. & ab istis tantum duobus gradibus corpus piscis deprimitur. vnde virtus natatrix debet solos illos duos gradus superare, cum alij 4. in aquâ non grauitent, nec nitantur piscem in fundum detrahere. Et hinc etiam liquet, quantò maiori tractabilitate onera in aquâ, quàm in aëre regi possint & moueri: ac proinde, vt iterum antè dixi, argumentum Iac. Lansbergij, quo ex facilitate istâ nauem mouendi in aquâ, demonstrat facilitatem (& quidem maiorem, si Deo placet) motûs & volatûs terræ per aërem, vanum & pseudomenum esse. Si enim Orbis terræ per aëra volat, vis mouens, vniuersum prope modum eius pondus ferre & sustinere cõtra ruinam debet, quandoquidem minimam particulam aër ei detrahat, vt de auibus pauldò antè monebamus. Quænam verò est ista tanta vis terræ motrix? Non est eius anima, quia terra corpus inanime est, nec apparent vlla in eâ instrumenta animalis motus. Non virtus magnetica, quia terra magnes non est, & satis ANTARISTARCHVS virtutem illam à terrâ spreuit, tuque Kepleri & Gilberti *magnetismos* derides & respuis. Geniorum, siue Intelligentiarum, hinc operam in friuolis etiam habes. Et sanè multas huic operi myriades pænè nugaciter admoueri oporteret, quæ non tantum singula ædificia, plantas, aut animalia, sed singulas terræ arenas aut pulueres,

Pisces minus ponderis natando periam in aquâ, quàm aues volando in aëre.

Causa secunda mouens Copernicanâ terram nulla probabilis affertur.

res, singulas aquarum guttas contineant, ne tam rapido & infano terræ turbine diffiliant; aut certè, quæ singulas fluidi & fluxi aëris atomos vbique distinctis officiis & curis sic regant & impellant, vt numquam vel latum vnguem (nisi ventis, aut aliter aliò propulsæ) terræ comitatum anteuertant, aut segniùs sequantur; quoniam nullum est solidum huius terrestris nauigij tectum, quod superne aërem includat, & eum cum terrâ æquo passu nauigare cogat, vt fusè antè disseruimus. Quære igitur aliam causam secundam, si vis, numquam, aut mentior, inuenies. Deus tamen per causas secundas, solemnes istos in rerum naturâ motus efficere & administrare solet. Quiescat igitur terra, & sensui nostro faueamus, quandoquidem causam eius motricem nullam reperire valeamus, nec vlla ratio hæctenus, nisi sophistica, sensus nostros correxerit.

Sed *calum, ais, octauum, te volente, omnium corporum naturalium maximum, 24. horarum spatio semel circumducitur.* At enim iam toties tibi dixi, à quibus causis cælum moueri possit, à quibus tamen terra non possit. Nec vastitas corporis est semper immobilis, quando non resistit motui (vt si cælum nec graue nec leue sit, quod Aristoteli placet) aut causa satis ad mouendum potens ei admouetur: qualis in cælis bellissimè potest, in terrâ non bellè potest.

Attamen fluxu & refluxu cottidiano multa maria, inquis iterum, à *subtili Luna influentiâ* ducuntur; igitur *terra grauitas laudat* quaquam *nature obest, quò minus illam mouere possit.*

Sed aliud est, molle & multo spiritu turgidum falsi maris elementum fundere & leuiter inflare; aliud, terræ Orbem cum omnibus aquis, plantis, animalibus, metallis, lapidibus, ac vniuersis grauibus, tantâ rapiditate, duplici infano motu per aërem raptare. Deinde fluxus & refluxus maris cottidie in oculos incurrit, & causam parabilem ac promptam in motu lunari habet, cuius leges obseruat; motum verò terræ sensus omnes respuunt (certè tamen nullus agnoscit) & quidquid hæctenus ingenia sua fatigauerint Copernicani, nullam terrâ cæloque probabilem eius causam potuerunt reperire. Iam, Lansbergi, & virili supercilio dic argumenta mea *meram infantiam sapere*, cum languidum & puerile hoc totum tuum Caput in cunis vagiat.

Causa marini astus in promptu est, causa volatus Copernicana terra, ex nullis naturæ arcanis erui potest.

TRACTATUS TERTIVS.

PTOLEMAEI & ANT-ARISTARCHI magnâ strage, vt credis, editâ, cum Scripturâ sacrâ nullum Copernicanis esse bellum iam ostendis. *Ostendimus*, ais magnificè, *Solis & cæli motum diurnum absurdum esse, & à ratione alienum.* At verò nos absurdissimè Soli & cælo detrahi, & dari terræ ostendimus. *Deinde omnes argutias, quibus tamquam tenebris doctrina hæc à variis variè impedita fuit, discussimus.* Veritatis lucem clamoribus magis quàm argumentis perturbare, aut tenui quarundam argutiolarum caligine obnubere voluisti, quæ spontè ac sine magno studio tactæ diffilierunt. *Adeò vt nihil scrupuli huc usque manere possit illi, qui cum ratione & iudicio volet agere.* Hoc peponibus, non Philosophis oportuit te scribere.

CAPVT PRIMVM.

ACIE M hîc solùm & ordinem instruis, quo parens tuus Scripturæ sacræ testimonia, quæ agminatim in Copernicanos immittuntur, dissipat. Quàm viriliter, spectatores mox erimus.

CAPVT II.

Ex Scripturâ sacrâ lucem aliquam scientiis naturalibus accendi posse. Qui negant, impij sunt. Hoc enim est, Deum rei naturalis ignarum, aut mendacem facere.

S. Paul.
2. Tim. 3.

QVia Apostolus dixit, *Omnem Scripturam diuinitus inspiratam, vtilem esse ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitiâ, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus, negavit Phil. Lansbergius, vtilem esse ad institutionem*

nem qua est in Geometriâ & Astronomiâ. ANT-ARISTARCHI-
CHVS multis SS. Patrum Latinorum, Græcorum testimoniis ^{cap. 7.}
ostendit, plurima in Scripturis sacris sparsim inueniri, quæ in rem naturæ, & humanarum scientiarum lucem valere possint. Verba SS. Patrum iterùm hîc rescribere, nihil vsus; Medicum iam potius loquentem audiamus: fortasse enim Iac. Lansbergius Medicus auctoritatem eius vilem non habebit. Franciscus Vallesius est, ^{Franciscus Vallesius Procem. Philol. sacra.}
inter Æsculapij filios ingenio & eruditione (sic censent vniuersi) summus. Is in limine SACRÆ PHILOSOPHIÆ, quam ex variis carptim Scripturæ sacræ locis contexit, *Cùm quadam*, inquit, *in ipso sermonum* (Scripturæ sacræ) *ductu texantur naturalia, ea omnia verissima esse existimo: utpote quæ à summè vero Dei spiritu dictata sint, & ab ipso Auctore natura fluxerint, quem latere nihil potuit. Velut profectò contexta sunt in his libris quàm plurima pertinentia ad historias, quæ & ipsa aliorum spectant, quàm vt antiquiorum facta & gesta prælia homines nouerint. Nemo tamen ^{Res naturales Scripturis sacris intertextæ non magis à veritate recedunt quàm historica.}
pius & Catholica Ecclesiæ filius putauerit, vel latum unguem à veritate deuiare, aut rem aliter, ac narretur, gestam esse. Cur non ergo eodem modo censeas de historiâ naturali? Nolit enim nos Deus naturales rerum causas & ortus docere, utpote quas nos certò scire, non adeò referat ad eternam salutem, atque ob id, de illis ne edisserat, sed cùm obiter aliquid attingit, cur nos decipiat? Certè decipi non potest neque decipere: siquidem summè sapiens & bonus est. Atqui naturales rerum causas scire, vt non est ad salutem eternam necessarium, ita neque quidquam ledit. Ac post pauca: *Veterrimi Philosophi horum lectione sunt plurimum adiuti. Proinde ego, perfectus iam in omnes Auditorios Aristotelis de naturâ, & quàm plurimos Hippocratis & Galeni de re Medicâ libros commentariis, quod Deus concesserit vite reliquum, statui in his philosophari: tum quoniam nullâ aliâ ratione censeo certi quippiam de naturalibus (arrige aures Lansbergi) haberi posse; tum quia nescio, quomodo eorum lectio, etiam historica, aut physica, animum pietate imbuit latenter. Quare huic lectioni consecrare senectutem æquum est putare, scripta esse mihi hæcenus Philosophica ad opinionem, hæc autem scribi ad veritatem. Satin' disertè? Nihil sanè velim, aut possim addere. Et hæc grauiissimi & eruditissimi viri, tanto iudicio & affirmatione pronuntiata, satis esse possunt ad difflanda quæcumque contrà tenuiter nescitis & causificamini. Et tamen terres me, quòd Apostolo, si Deo placet, expressè li-**

tem intenderim. Cur ita autem? An quia dixit, *Omnem Scripturam diuinitus inspiratam, vtilem esse ad docendum, arguendum, &c.* sequitur, ad disciplinas humanas docendas, aut intelligendas inutilem esse? Quis te Chrysippus docuit tam varam consequentiam? Si quis Iac. Lansbergium medicinæ Zelandorum vtilem affirmauerit, ad ceterane dicit telluris inutile pondus? Quid attinebat omnes ibi Scripturæ sacræ utilitates tam explicatè enarrare? Non volebat Apostolus Timotheum ad Geometriæ aut Astronomiæ studium impellere, sed ad comparandam scientiam muneri Episcopali necessariam, *ut homo Dei, siue Episcopus, perfectus & instructus esset ad omne opus bonum.* Non est, fatemur, principale propositum Spiritus sancti, disciplinas humanas (vt nec historias) per Scripturæ sacræ campum disseminare; semina tamen quædam earum, diuinis illis permixta, excidunt quandoque; quæ nec ipsa falsa esse possunt, quia veniunt à tali & diuinâ manu. Spiritus sanctus ybique sanctus & verax est, nec in minimis iuxta ac maximis potest vllum ei mendacium excidere. Sed *nuquam, ais, Apostolus alium Scripturæ sacræ usum agnoscit, quàm illum quem Lansbergius ei tribuit, doctrinam, redargutionem, &c.* Cur enim id fecisset? an quia Geometriam venerat docturus, *Prædicator & Apostolus, Doctor Gentium in fide & veritate?* Sufficiat tibi dixisse, *Deum non mentiri, & Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis.* Postea ex proportione diametri circuli ad circumferentiam, non secundum omnem præcisionem à Spiritu sancto expressâ, colligis cum patre tuo, Scripturam sacram nihil ad Geometriam & disciplinas humanas conducere. Næ profectò odiosus homo, & nimis nugatores. Cur igitur tu antè Tract. 11. Cap. 1. vt probares elementum aquæ non posse exundare & transilire fines suos, iussisti me Spiritum sanctum apud Iobum audire? *Audi, clamabas, Dei Spiritum loquentem: Clausit ostiis mare, posuit nubem vestimentum eius, & caliginem fasciâ, &c.* Quid enim vis eum audiam, qui in re naturæ, te iudice, nihil certi & comprehensi dicit? Cur deinde pater tuus, tot congestis Scripturæ sacræ sententiis, ternarium cælorum numerum comprobauit? Nempe vobis solis Scriptura ista facta est, alij non ampliùs inde decerpere in rem naturæ possunt, quàm ex Æsopi fabulis.

Quantò circumspetiores & prudentiores vobis alij Copernicani, & inter eos primos Clar. VVendelinus noster, qui ex Scriptu-

Non fuit
necesse. Ti-
motheo om-
nes Scri-
ptura sa-
cræ vti-
litates ab
Apostolo
enarrari,
sed necessa-
rias mune-
ri Episco-
pali.

S. Paul.
1. Tim. 2.
Tit. 1.
1. Tim. 3.

Iob. 38.

Phil. Lanf-
berg Com-
ment. de
exercit. cæl.

râ sacrâ verissimam & cælo consentientem Chronologiam hinc vsque ad Diluuium deducit, plurimâq; cottidie naturæ arcana indidem eruere non cessat. Nam ecce etiam nuper, vt vobis, saltem in speciem, suppetias veniret, ex Iobo per istas ambages & argumentationis labyrinthos, Copernicanum terræ motum educebat. Vbi enim S. Hieronymus vertit, *Numquid Hesperum super filios terræ consurgere facis?* Legebat ipse, *Numquid axem, siue, polum super filiabus suis quiescere facies?* Nam $\omega\gamma$ siue $\omega\gamma$ putat significare axem & polum, à radice $\omega\gamma$ quod *congregare* significat; quia circa polum coeunt & congregantur omnes Meridiani. Non quiescit igitur polus (mihi inquebat) super filiabus suis, id est, super stellis; quæ proinde sunt immobiles eo motu quo mouetur polus. Quis autem est iste polus, aiebat, irrequietus super quiescentibus stellis? Profectò, non cæli polus; igitur polus terræ: ac proinde totus terræ Orbis cum polis suis & axe, cælum & stellas fixas circuit annuo motu. Ingeniosa sanè, sed nimio acumine exerrans ratiocinatio. Nam in primis $\omega\gamma$ non significat *quiescere facies*, sed, *consurgere facies*, aut potius $\alpha\gamma\gamma\epsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\nu\omicron\nu$, *duces eum*, vt LXX. aut ad verbum, *duces eos*, vt Pagninus & alij verterunt. Deinde insolens est, $\omega\gamma$ *axem* aut *polum* intelligi, cum non tantum S. Hieronymus, sed LXX. *Hesperum* hinc redderint, alibi verò *Pleiadas*, & S. Hieronymus *Arcturum*. Vnde certum est, $\omega\gamma$ stellam, aut constellationem aliquam ex illustrioribus esse, non verò *polum*, præsertim terrestrem. Omnia enim de quibus Iobum ibi interrogat Deus, cælestia sunt, nec nisi postea descendit ad terram. Non de nihilo tamen S. Hieronymus & LXX. *Hesperum* interpretati sunt, quia proximè præcessit, *Numquid produces stellas orientales*, aut, *Luciferum in tempore suo?* vt ei videlicet opponatur Hesperus, qui paret ab Occidente. Verumtamen si Lector acutè circumspiciat, intelliget tres istas voces Hebræas, $\omega\gamma$ $\kappa\epsilon\iota\lambda$ $\kappa\epsilon\iota\lambda$ *Ghas, Circa, Cæsi*, quæ apud Iobum, & aliquando in Prophetis reperiuntur, significare propriè tres constellationes maximè nobis conspicuas, Booten cum suo Plauastro siue Ursâ maiore, Hyades siue Pleiades in Tauro, & Orionâ. Permutantur tamen interdum ista nomina, imò aliis etiam sideribus illustribus (vt Hespero, &c.) quandoque tribuuntur; quia, vt optimi Interpretum aduerterunt, Hebræi rei sideralis minimè curiosi, cælestium nominum penuriâ etiam laborant. Itaque st-

Iob. 38.

Ingeniosa
D. VVende-
lini ratioci-
natio.

Iob. 9.

Ghas apud
Hebræos
non signifi-
cat polum,
sed aliquâ
stellarum
congrega-
tionem.

Amos 5.

fixum.

râ

fixumq; sit, *uy* non significare *polum* (præsertim terrestris globi) sed illustrem illam iuxta cæli *polum*, *Vrsæ* maioris cum suo *Arctophylace* seu *Boote*, constellationem. In quâ, quia *Arcturus* solus primæ magnitudinis est, & velut ceterorum minorum siderum pater, idcirco eodem nomine, quo tota constellatio, *uy Ghas* (quomodo etiam ludicissimam in *Lyrâ*, *Lynam* appellant *Astro-nomi*) solet appellari, & vicina, ac eiusdem quasi familiæ sidera, ipsius filij vocantur. Vnde locum istum ex *Hebræo* graphicè & verbatim sic transtulit *Pagninus*: *Numquid Arcturum cum filiis suis duces eos?* Nam *uy* quod *S. Hieronymus* vertit, *super*, læpè poni pro *uy cum*, ex variis *Scripturæ* locis nimis est compertum. Quia verò filij isti, siue stellæ minores Principem suum quodammodò criniunt, & instar comarum hæc illac laciniatim disperfarum videri possunt, idè Interpretes *LXX. loco*, *cum filiis suis*, *εως νόμους αὐτῆς*, *sub*, aut, *cum comâ suâ*, bellissimè verterunt. Itaque licet in vestigandis naturis rerum, quæ in fertili sacrarum *Scripturarum* agro sparsum delitescunt, aliquando aberretur, quia verum *Scripturæ* sensum quandoque non assequimur, id tamen ceteris eius dogmatibus est commune. Vbi verò de legitimo eius sensu constiterit, omnia, siue dogmata *Fidei* necessaria ad salutem, siue *historica*, siue *res naturæ* fuerint, pari & diuinâ auctoritate stant ac firmanur, quia pariter *uniuersa illa Os Domini locutum est*.

3. Reg. 7.

2. Paral. 4.

Sed *Scriptura*, inquit, narrat *Salomonem fecisse mare fusile decem cubitorum à labio vsque ad labium, rotundum in circuitu, & tamen resticulam triginta cubitorum cinxisse illud per circuitum*: vbi non exprimit *circumcisam* proportionem *diametri* ad *circuli circumferentiam*. Si enim *diameter* fuit 10. cubit. *circūferentia* erat 31. cubit. & paullulum amplius. Quid ergo vultis? *Spiritum sanctum* debuisse nobis illam proportionem cædere, & naturæ arcanum euulgare, quod nec *Archimedes*, nec vllus hactenus mortalium inuenit, & multi in ambiguo ponunt, an inueniri possit? Satis ergo fuit *Spiritui sancto* obiter & aliò tendenti, nihil falsum dixisse. Vbi enim sunt 31. sunt etiam 30. & solemne est in numeris, minutias quasdam excrecentes contemni. Deinde, cum *Scripturam* iam reuiso, non ait summum labium & circumferentiæ marginem fuisse 30. tantum cubitorum, sed *resticulam*, siue, *funiculum*, qui mare æneum cingebat, fuisse 30. cubit. *Cinctura* verò

verò ista erat aliquantulum infra supremum labium vbi vas illud erat maximè patulum, & vnde paullatim in angustias se arctabat versus fundum. Hinc de altero inferiori & insculptili circulo narrat: *Et sculptura subter labium circuibat illud, decem cubitis ambiens mare*. Vides ergo iam (quando sic tricari amas) *Scripturæ* veritatem reddi posse, secundum omnifariam *Geometriæ* præcisionem. Nam *resticula* illa, vt dixi, non coronabat summum & latissimum maris ænei labium, nec circumferentiæ par erat, sed aliquantum infra, vbi vas angustius ipsum circumligabat. Denique, vt fila araneorum, quæ texis hinc & retexis, simul & semel excutiamus; nobis ad euincendos *Copernicanos* sufficit, *Scripturam* sacram in omni materiâ, etiam *historicâ*, aut *naturali*, esse veram, & id in sensu maximè proprio, nisi circumstantiæ, aut ratio euidens flagitet traduci ad metaphoram. Vnde quòd ais, eam negligere quasdam in *Mathematicis* præcisiones, & relinquere artificibus, quis id nescit? sed isto mantelo numquam se satis tegent *Copernicani*, modò (quod *Christiani omnes* confiteri debent) *Spiritus sanctus* eloqui falsum non possit.

Falsissimum quoque est, *Augustinum* (& quare eum non legis, vbi loci indicium tibi fecit *ANT-ARISTARCHVS?*) *errasse occasione Scripturæ in questione naturali & Astronomicâ*. Non enim negavit, aut *Orbem terrarum* esse rotundum, aut homines aduersa nobis recalcantes vestigia posse ibi sine lapsu consistere (in quo pueriliter, non ex *Scripturâ sacrâ*, sed ex imaginatione suâ allucinatus est *Lactantius*) sed errore *Aristoteli*, *Ciceroni*, & toti ferè antiquitati, communi lapsus est, negavitque noui *Orbis* terras, aut solibus exustas, aut aquis obrutas, aut certè deniq; hominibus ex vno *Adamo* progenitis, interiectâ *Oceani* vastitate, impenetrabiles, habitari. Estne hoc in *Astronomiâ* aberrasse? *Falsitatem* certè istam non *Astronomia*, sed *Columbi* & *Hispanorum* nauigatio confutauit. Qui nisi tamen ætatem meam antecessissent, *σβυλλιάς* & spiritu prophético mihi edicis, negaturum me fuisse *Antipodas* cum *Augustino* & ex meis *Bibliis*. *Fit mihi omnino verisimile*, ais, quòd si experientia nunc tandem, *Antipodes dari*, non docuisset, *Theologi* quamplures *Astronomis* cedere noluisissent (non contendissent potius, mi homo: nam *Astronomi* plerique *Theologis* in *Antipodum* negatione consentiebant, neque ex solâ *Astronomiâ* eos certò discere potuerunt;) sed fortè in

D. August. non erravit in re Astronomicâ, occasione Scripturæ sacræ.

Lactant. lib. 3. c. 23.

D. August. lib. 16. c. 9. Ciuit.

hunc usque diem ex suis Bibliis, de Antipodibus cum Astronomis disputassent. Et tu, Fromonde, qui inter alios, verâ rationis luce abnegatâ, Scripturis adeo mordicus inhaerendum censes, iurares, credo, Antipodas non dari. O te vatem! imò, betam & blitum! ita omnia languent & betizant.

CAPVT III.

Malè quibusdam exemplis, Scripturæ sacræ, ad rerum naturalium intelligentiam, inutilitas à Iac. Lansbergio ostenditur.

Perfeueras Scripturam sacram ad res naturæ intelligendas inutilem facere: & cum dixissem, Moysen scientiam naturalium, quam Genesi suâ nobis descripsit, partim ab Aegyptiis, aut traditione Hebræorum, partim à Spiritu sancto infusam accepisse, tu vis totam à magistris Aegyptiis habuisse, metuens opinor, ne quid veri dixerit in totâ illâ historiâ naturæ. Diuinam scientiam, inquis, quæ ad salutem ducit, à Spiritu sancto infusam habuit, humanas autem scientias similiter habuisse infusas, non tantum incertum est, sed etiam falsum: quia Scriptura dicit Moysen scientias illas non ex reuelatione habuisse, sed ab Aegyptiis. Act. 7. Quid ais? Negatne Scriptura ex reuelatione quidquam scientiarum humanarum habuisse? Lego enim solum: *Et eruditus est Moyses omni sapientiâ Aegyptiorum.* An non potuit omnem eorum sapientiam veram ac falsam iuuenis hauisse, & adultior ac scriptioni sacræ iam destinatus, veriore ac sinceriore à Deo perfusus esse? Et vnde tibi constat, sapientiam Aegyptiorum fuisse illam quam de cælo & elementis nobis tradidit in suâ Genesi? Nónne deinde, si sapientiâ Aegyptiorum vti vellet, à Spiritu sancto sacri Scriptoris stilius ita regi debuit, vt nullibi extra veritatis terminos exerraret? Sed tantum scientiam quæ ducit ad salutem, infusam habuit. Quasi verò scientia naturalis, & historia illa conditi vniuersi, ad cognitionem & cultum Conditoris, mortaliumque salutem nihil referat. Denique, quantulum ad salutem nos ducunt tot vbique sacrorum voluminum dispersæ historiæ? Et tamen nemo Christianus tam audens est, vt vilius, quantumcumque obscuræ historiæ fidem suspectet. Tibi dixi nuper: Spiritus sanctus, sui vbique similis est, nec in luce nec in tenebris, non in magno aut in paruo,

Ant-arist. e. 7.

Act. 7.

paruo, non in re diuinâ aut naturali mentiri potest.

Quid mihi deinde SS. Patrûm testimonia recinis, quæ tibi præiui? Quis nescit, non esse curam sanctis, axem cali & elementorum spatia Philosophico more, numerosq; describere? Non fuit etiam sacrorum Scriptorum princeps cura, res naturæ aut historiarum nobis spargere, multa tamen istiusmodi certâ & diuinâ fide intersperferunt, quod SS. Patres ab ANT-ARISTARCHO interscripti tibi dicunt. Sed ad vulgi captum se demittit Scriptura, inquis. Si velis eloquium eius vulgare esse, & per omnes pedestris sermonis figuras incedere, verum dicis. Alias altissimi & abditissimi sensus sæpissimè est. Et Augustinus de initio Libri Geneseos loquens: *Vt volet unusquisque, ait, accipiat, quod ita profundum est, vt ad exercitationem legentium à fidei regulâ non aberrantes plures possit generare sententias.* Vnde Hebræis olim propter insignem altitudinem non licuit ante annum ætatis tricesimum initium primi capitis Genesis attingere.

Quia tamen rudibus Iudæis scribebat Moyses historiam mundi, Interpretes illi probabiliore sunt, inquit SS. Patres, qui per cælum cælum, per terram terram, &c. intelligunt, nec ea omnia ad sensus allegoricos, vt olim Origenes, traducunt. Regula enim generalis est: *Quantum fieri potest, à proprietate verborum in sacra Scriptura interpretatione, minimè esse recedendum.* Quæ profectò regula Copernicanis egregie os batuit, & silentium indicit, vbi Scriptura tam sæpè & disertè affirmat, terram quiescere, Solem moueri, sine vllò improprij sermonis indicio aut suspitione. Loquitur ergo vulgariter sacra Scriptura, sed tamen verè, & propriè, nisi circumstantia textus, aut manifesta ratio ad metaphoram deducat. Alias enim quid certi & affirmati ex eâ rescire possemus? Itaque Auctores ex superuacuo congeris, vt extorqueas (quod ANT-ARISTARCHVS vltro tibi suggessit) Scripturam quandoque vti metaphoris, & paginam illam totam lucrifacere poteras, quam implesti Caluini tui Commentario in Cap. 1. Genesis. *Hanc sententiam, inquis, (tamquam rem ingentis moliminis superaturus) Reformata religionis Theologi quoque tuentur. Pro quibus omnibus, vnicus Calvinus noster dixisse sufficiet.* Mæprop ille nempe ἐν Διὶ δέλων, qui Quadragesimam, Quatuor Tempora, & Vigilias (sed sicuti Hispani Capitaneos suos solent) vobis egregiè reformauit, & tantam vndique bonorum operum fugam & stragem

D. August. lib. 11. c. 32. Ciuit.

Scriptura vulgari sermone, sed vero & proprio vti- tur, nisi circumstantia aut aperta ratio ad metaphoram trahant.

Hispanis Capitaneos & milites reformare, est discernere & ex-pungere albo militari.

stragem fecit. Quam tamen reformationem non valdè probant, quicumque etiam inter vestros plusculum ingenij habent & bonæ mentis. Et pro omnibus sufficiat Clar. & eruditissimus Vir, Musarumque delictum, Daniel Henfius.

Aliter, inquit in primo THEOPHANIÆ suæ limine, *sanctissimi illi Patres, quorum lectione oblectari vehementer me confiteor. Vbi que in iis pietatem, ubique ieiunia, ubique elemosinas, ubique sanctas meditationes, commendari videas.* O verè, & diuinè: Perge, lege, Vir doctissime, legite cultiores quotquot ibi in mediâ Batauiâ & minimè Batauæ animæ. Breuî (spondere audeo, si modò tantillum affulgeat diuinæ lucis) videbitis veterem & castam SS. Patrum religionem adulteratam, & subærato auro mendosum tinnire quiddam interpolatum ab istis mangonibus. Per Deum immortalem, si qua salutis, si qua beatæ æternitatis vobis cura, hoc feriò & cum curâ facite.

Nugas deinde quasdam & pueris nuces Iac. Lansbergius spargit. Quòd S. Iobus omnes piscatores à piscatu balænarum deterreat, cum eam tam formidabilem bestiam facit. Quòd de tonitru, tamquam re inexplicabili, interroget, *quisnam possit tonitruum magnitudinis eius intueri*, siue, intelligere? Cum tamen *nunc*, inquit Lansbergius, *inuento puluere pyrio, id explicare non sit valdè difficile.* Quòd deinde simplicior quispiam ex Scripturâ aliâ facile existimet, Lunam omnibus sideribus maiorem, quia ipsam & Solem *duo luminaria magna* appellauit. Quòd alius *omnia Aristarchi, Hipparchi, & Ptolemæi præclara inuenta, unico quasi ictu cum Fromondo exploderet: quòd scriptum sit, Altitudinem cali, & latitudinem terra, & profundum abyssi quis dimensus est?* Si quis de motu Solis ex Psalte vellet sententiam aliquam concipere, putaret totâ nocte dormire, & *manè tamquam sponsum è cubili prodire*; cum tamen de sponsâ & nuptiis eius nihil vquam, nisi in Poëtarum fabulis, sit hæctenus inauditum. Ac tandem concludit, *esse perspicuum, Scripturam sacram ad dirimendas Astronomorum & Geometrarum controuersas prorsus inuilem esse.* Et licet sparsim quædam de naturalibus misceat, ruditer tamen id facit, imò *rei veritatem sæpè negligit, & sermones suos falsis hominum opinionibus non rarò accommodat.* Exempla sunt: *Oua aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt.* Vbi alludi videtur ad historiam, quam multi pro fabellâ habent: quòd in partu aspidis, viscera rumpantur

tur filiorum nixu. Et alibi dicitur *aspis obturare aures ut non exaudiat vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* quòd tamen etiam fortasse falsum, & ex medio errore vulgi sumptum est. Quò verò hæc omnia properant? Nempe, vt quoties Scriptura dicet nobis, terram in quiete, cælum in motu esse, Copernicani interpretentur similiter eam ex errore vulgari nobiscum balbutire.

Sed nequidquam. Nam vt omnia à Iac. Lansbergio iam contexta à nouissimo breuiter retexamus, aliud longè est, prouerbium aliquod errore vulgi temerè vulgatum, in Scripturam sacram assumi, aut comparisonem aliquam ex tali sententiâ vulgari & falsâ instituere; aliud in planâ & clarâ narratione, voces apertas & proprias, sine vilo improprietatis indicio, tantum quia sic expedit Copernicani, in sensus obscuros & improprios detorque. Priori enim loquendi modo, Scriptura nihil affirmat, sed vulgare tantum adagium aut sententiam refert. *Furor illis, quasi dicat, secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surda & obturantis aures suas*, vt vulgus dicere solet. Et iterum: *Oua aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt*, vt vulgare prouerbium habet. Cum verò Scriptura ait, *Oritur Sol & occidit, & ad locum suum reuertitur.* Ac mox, *Omnia flumina intrant in mare, & mare non reuertat, ad locum unde exeunt flumina, reuertuntur*: nullum hîc adagium, aut solempne vulgi dictum affert, sed simplici ac proprio sermone rem narrat, & eodem modo Solem, ac flumina reuertit dicit. Flumina autem vero & suo motu in mare decurrunt & reuertuntur; igitur & Sol vero, non imaginario motu, ab Occasu ad Ortum per mediam noctem redit. Quando verò, *tamquam sponsum de thalamo suo procedere* dicitur, vox, *tamquam*, similitudinem tantum & comparisonem euidenter significat, nec magis appellatur *sponsus*, quam mox, *gigas*, vbi subditur, *Exultant ut gigas*, &c.

Aristarchi deinde, Hipparchi, Ptolemæi, Alphragani, Copernici, Maurolyci, ceterorumque de cælestium dimensione præclara inuenta, incerta sunt, ipsorum etiam confessione, & tot millia milliarium, quibus eorum mensuræ inter se distant, fluctum & incertitudinem satis publicant, vt ANT-ARISTARCHVS ostendit. Verus etiam terræ ambitus in incomperito est, & Eratosthenes, Posidonius, Ptolemæus, Alphraganus, Alhazenus, Fernellius,

Scriptura aliquando prouerbis vulgi utitur, ex falsâ historiâ vulgatiâ.

Eccle 2.

Ant-ar. cap. 19.

Eccli 1.

lius, Io. Bapt. Benedictus, Tycho, Snellius satis largiter à se abeunt. Denique abyssi profunditas plurimis locis incognita, nec vllâ solide penetrabilis. Verissimè igitur, *Altitudinem cali, & latitudinem terra, & profundum abyssi quis dimensus est?* Astronomorum tamen *praclara inuenta*, mi Lansbergi, non *explodo*, quibus à iuuentute meâ mirificè semper faui. Sed sint opiniones tantùm, inter quas princeps sit & palmaria, quæ proximè aberrat à vero.

Fieri etiam potest, quod dicis, vt quispiam Astronomiæ rudis ex Scripturâ, aut oculorum fidem secutus, existimet Lunam inter sidera amplitudine proximam Soli. Sed quid mirum, cum tot vera & recta possint in prauum ex ignorantia detorqueri? Interim verum est, Lunam esse *luminare magnum*, & omnibus sideribus, excipuo Sole, *maius*; quia virtute nos illuminandi, etsi mole corporis minus, vniuersis antestat. Vnde dialectico more dixit ANT-ARISTARCHVS, *magnum* appellare formale, non materiale significatum *luminaris*; quemadmodum, cum Aristotelem Philosophum magnum dicimus, non mole corporis, sed Philosophiâ magnum accipimus. Quod interpretamentum subtile, & à me commentitium, postea Cap. vltimo dicis, cum sit Interpretum commune, imò Caluini tui (ybi est tua memoria?) in Commentario illo isto quo iam iam me oppugnasti. In ista enim verba, *Fecit Deus duo luminaria magna*, disertè ait, *Non hinc Philosophicè differi, quantus sit Sol in celo, & quàm magna vel parua Luna, sed quanta lux ex ipsis ad nos perueniat.* Hoc habe & retine, Lansbergi.

Gen. 1.

Quòd facilem tonitruum, post inuentum puluerem pyrium, explicationem dicis, rei istius difficultas, vt video, adhuc te fugit. Nam Io. Bodinus & alij quidam illustri ingenio & eruditione viri negant, pulueris & tormentorum æneorum exemplo, rem satis extricari. *Id probabile esset in nubibus*, ait Bodinus, *si materia nubium aenea aut ferrea esset, & fuga vacui pulueres sulphurei ac nitrosi concluderentur: sed cum nihil sit vapore mollius, nihil exhalatione leuius, cum nulla sint angustia, quibus aer quasi carceribus quibusdam concludatur, sed patentissimis regionibus excurrat, quis tam hebes, tam cæcus qui rationes istas sine risu audire possit?* Itaque puluerem tuum, non in æneo tormento, sed in mensâ aut aère libero accende, Lansbergi, & similitudinem fulguris nubium habebis; sed non tonabit. Vides igitur, non de nihilo difficultatem intel-

Bodin. lib. 2. Theatr.

Difficile est intellectu, quomodo in tam rara nube sic crepet fulminum exhalatio.

intellectûs tonitruum (quamquam alia & verior est illius Scripturæ enarratio) exaggeratam à S. Iobo. Aut si tu vir es, aggredere Bodinum, *illum aspice contra*, & puluere pyrio risum ei & os compeisce.

Quantum ad piscationem balænzæ, ne desperent piscatores Zelandi: scis enim, opinor, omnium Patrum & Interpretum consensu, vires & artes diaboli, sub typo Leuiathan siue balænzæ, ibi describi. Ipse enim est, qui *omne sublime videt, & rex est super vniuersos filios superbia.* Et alibi perspicue. *Visitabit Dominus in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathan serpentem vectem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum qui in mari est.* Ac ne te auctoritatibus fatigem, lege tantùm primum limen libri S. Hieronymi contra Vigilantium. *Iob*, inquit, *Leuiathan & Behemoth mystico sermone describit.* Denique, vt semel hoc bellum duello finias, *Si tibi, Fromonde, hæc non satisficiant, prodi*, exclamas, *& omnes sacros codices euolue, ipsoq; facto hanc rem experire. & Astronomicum, vel etiam Geometricum problema tibi elige, illudq; vt par est, ex tuis Bibliis demonstra. sed ipso facto redarguet te irritus labor tuus.* O te audacem, aduersus eum quem antè sciuisti tam stulto certamine nolle tecum experiri! Sic solent, qui linguâ boni, *sed frigida bello dextera.* Dixit tibi in antecessum ANT-ARISTARCHVS, sparsa tantùm quædam hinc inde obiter & rarerer, ex illis disciplinis per sacræ Scripturæ paginas, & vis tamen iam, *problemata aliqua Astronomica aut Geometrica, vt par est ex Bibliis meis demonstrari.* Non faciam, Lansbergi; sed sententias tantùm quædam, non in contextum demonstrationis illigatas, sed singulares & auulsas dare possum, quibus omnes scientiæ, siue potius opiniones humanæ, non nisi falsissimè possint aduersari; quod ex D. Augustino te docuit ANT-ARISTARCHVS. Vis autem pauca quædam raptim & ex tempore congeramus in experimentum?

Iob. 42.

Isaie 27.

Ant-ar.

c. 7.

D. Aug. lib. 1. c. vlt. Genes. ad litter.

Genes. 1.

2. Petr. 3.

In principio creauit Deus calum & terram. En fluctus Aristotelis compositus, & omnes errores correcti de mundi æternitate. Eius verò inuouationem & Stoicorum *ἐπιπέσοι* narrat D. Petrus. *Cali magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem & qua in ipsâ sunt opera, exurentur.* Quia alibi deinde Scriptura ait.

Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Falluntur Democri-

Gen. 2.

tus,

tus, Epicurus, & quotquot animæ humanæ immortalitatem ademerunt, eamque putauerunt è materiæ potentiâ educi; veri autem Plato & Aristoteles, qui *ὅτι ἐξ ἀέρος ἐστὶν ἐξωστὸν ἐκ τῆς ἐξωστῆς ἀνεμῆς* extrinsecus aduenire, & in corpus inspirari. *Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus vestisti me,* &c. vbi Vallesius vester naturalem hominis ortum putat exactissimè explicari. Ac pro Medicinâ suâ ex Prouerbiis, Isaiâ, Ecclesiastico nonnulla congerit, & quis omnia exequatur, quæ pro disciplinis naturalibus & humanis vniuersim possunt? Quædam tamen etiam addamus, quæ ad rem Copernicanam propius alludunt.

Iob. 38. *Super quo bases terræ solidatae sunt?* Non super aërem nempe natando, vt nauis in aquâ solet, & Iac. Lansbergio placuit, sed *super nihilum*: nam ponderibus librata suis, sine aliâ basi, in medio pender, id est, in imo iacet & quiescit.

Iob. 38. *Numquid nosti ordinem cæli, & pones rationem eius in terrâ?* Et mox: *Quis enarrabit calorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?* Hæc omnia tamen, si iis credimus, Copernicani possunt. Nam vno motu terræ annuo, omnes epicyclorum rationes liquidò se explicare autumant, & excitatâ terrâ, motuum cælestium admirabiles concentus dormire faciunt. Cetera de motu Solis, & statu terræ iam vulgata, nil attinet ex superuacuo cumulare.

CAPVT IV.

S. Ambrosius perperam accusatus, quasi sacrâ Scripturâ ad probandas naturæ quæstiones sit abusus. Zacharias Papa à Lansbergiorum censurâ iterum vindicatus.

Accusas hîc SS. Patres, qui multa ad rerum naturam pertinentia, ex Scripturis sanctis, probarunt frigide, inquis, & consequentiis longè petitis. Duo deinde D. Ambrosij ex ANTARISTARCHO (nam vt plura alibi legeres, pugnæ huius ardore nimis turbatus & occupatus eras) loca sumis, vt in vno omnium imperitiam castigares.

Iob. 26. *Primum, cæli rotunditatem,* ais, colligit ex loco Iobi, Suspendit terram in nihilo. *Qua tamen consequentia in rigore nulla est.* Hem! vbi tua fides? Redi ad Ambrosium, & respice identidem. *Cæli rotunditatem inde colligit?* Non facit profectò, sed eâ suppositâ, terram

Iob. 10.
Franciscus
Valles. c. 45
Philos. fa-
cræ.

terram nulli fundamento, sed soli suo centro innitentem, in meditullio cæli constituit, & Copernicanos refellit. Si sat feriatu non sis, vt eum adeas, totum eum tibi adducemus. Explicat verbum istum non valdè Copernicanum: *Fundasti terram, & perma-* P. sal. 112.
net. Ac sic enarrat: *Quomodo fundauerit Deus terram, Scriptura nos docuit* (audis, res aliquas naturæ etiam à Scripturâ doceri?) *dicente Prophetâ, Deus sapientiâ fundauit terram, parauit autem* Prou. 3.
cælos in intellectu. Terra autem tamquam fundamentum est, in quâ consistimus: licet ipsam vel in hemicyclo cæli esse & is qui foris est sermo (Philosophorum) *concelebret, & Scriptura significare videatur,* D. Ambr. rectè colligit, terram esse in medio & centro orbis cælestis, quia suspensa est in nihilo.
dicente Iobo, Suspendens terram in nihilo. Includitur ergo orbe cælesti, & idè Sol noctibus non videtur, quia gyrando, in inferiore inuenitur orbis parte cælestis. Ain' verò iam, consequentiâ istam nullam esse, aut frigere: Terra suspensa est in nihilo (id est, nulli alteri fundamento innixa est,) igitur includitur orbe cælesti? Quod enim grauitate suâ non alteri, quàm centro sui corporis incumbit, in medio sanè ac centro circummeantis cæli esse oportet.

In altero D. Ambrosij testimonio enarrando, ne hilo felicior es. *Colligit cæli substantiam subtilem & instar fumi esse,* inquis, quòd apud Isaiam scriptum sit, Cælum instar fumi interiturum. *Qua* I. Isaiæ 31.
certè consequentia nulla est: quia terra, licet vestis non sit, dicitur tamen eodem loco, vt vestis veterascere. Fidem hîc iterum tuam desidero. nam in ANTARISTARCHO vidisti, Ambrosium & Pa- Ant-ar.
tres illius æui, non *interibit,* aut, *consumptum est,* vt Hebraica habent, sed legisse *ἐστερωθήναι firmatum est,* vt Interpr. LXX. verterunt. c. 7.
Si igitur, *cælum instar fumi firmatum est,* quis neget non ineptâ consequentiâ colligi, substantiam eius ex subtili quadam materiæ naturâ contextam esse? Cetera quæ hîc de Ambrosij sensu possem, reuise, si lubet, Tract. II. Cap. I.

Addis deinde, tamquam magnum quid & arcanum: quòd, qui inter Patres prudentiores fuisse, non in eum finem qua Philosophica sunt, ex sacris Scripturis probarint, vt vera & certa Philosophorum dogmata ex Scripturis refellerent. Ne Carneades quidem id dubitet. Quis enim velit, aut possit veritatem veritate refellere? Non vera igitur, sed falsa Philosophorum dogmata ex Scripturis reiciunt, & falsitatem eorum, diuini verbi contrarietate explorant. Nam quidquid de naturâ rerum veracibus documentis, inquit optimè D. Augustinus, demonstrare potuerint, ostendimus nostris litter.

SS. Patres non vera, sed falsa Philosophorum in re naturali dogmata ex Scripturis reiciunt. D. Aug. lib. I. c. VI. Genes. ad litter.

nostris litteris non esse contrarium. Quidquid autem de quibuslibet suis voluminibus his nostris litteris, id est, Catholicae fidei, contrarium protulerint, aut aliquam etiam facultate ostendimus, aut nullam dubitatione credimus esse falsissimum. Credamus igitur Solis statum & terrae Copernicanum motum falsissimos esse, quos non solum S. R. E. Cardinalium Congregatio, sed tot illustres Scripturae sacrae Interpretes, litteris nostris & fidei Catholicae contrarios existimant. *Posses etiam, inquis, pluribus exemplis probare aliquos Patres & Theologos, optimam Augustini regulam (quae te refutat, & iam proximè adscriptimus) neglectam, & scriptis veris Astronomiae documentis, ex sacris Scripturis quaedam dogmata ad Astronomiam pertinentia male extruxisse.* Et in tanto, ut fingis, exemplorum delectu, tam infelix es, ut ad unicum illud protritae iam antè falsitatis, de Lactantio, manum extendas. Nam Lactantius ex propria & varà imaginatione, non ex Scripturae ullà sententià (de Scriptura enim ne mutit verbum) aberravit in negatione Antipodum.

Ant-ar.
cap. 4.
Lactant.
lib. 3. c. 13.

Postea veterem de Virgilij Salaburgensis Episcopi, ob Antipodum affirmationem damnati, querelam nobis recinis. Et tandem veritate ab ANT-ARISTARCHO tibi extortâ, amice mones. *Noli te fatigare, mi Fromonde; non enim contendit Lansbergius, quod tu suspicaris, Pontificem Romanum pro solio sedentem, sententiâ destruitinâ Antipodes damnasse.* Habeo gratias, mi Lansbergi. Quidam tamen inter vestros simile quidpiam miffitabant. & tu ipse statim postea haud multo mollius censes, & parenti tuo assentiris, qui disertè scribit, *Theologos (Zachariam Papam, & S. Bonifacium Episcopum Moguntinum, te interprete) post Augustinum sententiam, qua negat Antipodas, amplexos esse, contrariâ reiectâ & haereseos damnata.* Et iam etiam *vix risum compeasco, ais, eum te in re planâ pro labore sudantem & quasi anhelantem video, ut Papam tuum in hoc casu omni culpâ & crimine liberes.* Non facerem autem, pro Ecclesiae Catholicae Capite, & quasi parente filius? Ipse sentis, quanto animi & lucubrationum æstu parentem tuum, leuiter ab ANT-ARISTARCHO destrictum, biennium iam totum defensites; quod mihi sæpè etiam risum, aut misericordiam interdum fecit. Volui deinde omnes historiae in fusco illo quo tenebras, in quibus perpetuò se abdunt contra Scripturam sacram, & Apostolicam Sedis auctoritatem, Copernicani, semel dispellere, quod in antecessum te monuit ANT-ARISTARCHVS; ut proinde

mirer,

mirer, quomodo tu tantus Heraclitus, fueris risus tam incontines.

Sed quodnam, quaeso, Pontificis Zachariae crimen? Quod nimis properè, ais, Bonifacij Episcopi Moguntini (qui Virgilium, tamquam alterius mundi assertorem, ad Zachariam detulerat) accusationibus auscultauerit, & bonum Virgilium indignis modis tractauerit, cum eum, tamquam de pessimâ heresi male suspectum, à Sacris & Ecclesiâ suspendi iussit. Si enim Pontifex ille non nimium suis Bibliis inhaesisset, & Astronomiam peritus, ex Astronomiam fundamentis rem omnem aestimasset, certè aliter iudicasset, & Bonifacio potius scripsisset comminatorias litteras, & Virgilium, ut par erat, omni crimine & culpâ liberasset.

An Astronomiam consultus aut sciens fuerit Zacharias, fanè nescio: hoc scio, in Virgilium videri nihil peccasse. Quod enim peccatum, ut Virgilius, si erroneus fuerit inuentus (sic scribit Zacharias ad Vtilonem Bauariae Ducem) *canonicis decretis condemnatur?* Nec enim à Sacris suspensus est, sed suspendi iussus, si errorem de hominibus in altero Orbe, sub alio Sole, Lunâ, astris, caelo, degentibus confiteretur. Sed si *Astronomiam peritus fuisset*, inquis, *aliter iudicasset.* Vis eius rei periculum facere, mi Lansbergi? Hodie Zachariae post annos fermè 900. successorem, Sanctissimum D. N. Urbanum VIII. Astronomiam, & omnium diuinarum humanarumque disciplinarum scitissimum cultissimumque habemus. Fac iam Catholicum quempiam Episcopum, aut Doctorem (ut plurima nunc Democriti, Epicuri, Diagorae, aliorumque; è veteri & mucenti illo æuo, fugitiua olim somnia, impiâ saeculi nostri curiositate, reuocari videmus) alios nouo Orbe & fideribus inclusos homines praedicare, aut certè doctrinam eius (etsi aliam) sic temerè accipi, & ad Pontificem usque Max. auctoribus fide dignis euulgari: putasne rem istam insuper habiturum, neglecturumque; examen, ut, si eum in errore fortassis isto inueniat pertinacem, poenis Ecclesiasticis compellat in viam veritatis redire? Itaque, officium hinc solum summi Pastoris, nullum verò crimen in Zachariâ reperire poteris. Certamini verò Virgilij & Bonifacij modus & finis est impositus, ubi de veritate & doctrinâ Virgilij, solum in Orbe hoc eodem nostro Antipodes aliternus collocantis, enituit, ut ex Velfero tibi ANT-ARISTARCHVS narrauit. Qui etiam existimat (& verba, quae ex Epistola Zachariae ad Bonifacium citavi, faciunt fidem) doctrinam Vir-

Zacharias
Papa nihil
peccauit in
Virgilium
Episcopum
Salaburg.

Velfer.
lib. 5. Boi-
car.

gij de Antipodibus, *ignoratione audientium, perperam acceptam detortamq;*, longe alio sensu ad Bonifacium perlatam, & hinc ad Pontificem: quasi assereret *alium mundum & alios homines sub terrâ, aliumq;*, Solem & Lunam, vt Pontifex ad Bonifacium scribit. Cùm itaque cernerem & probauissem, nec à Zachariâ, nec à Bonifacio sententiam Antipodum reiectam (sed nouum cum alio Sole, Lunâ, & sideribus mundum) multò minùs hæreseos damnatam, rogavi: *Quid igitur mussat Lansbergius, dum ait, sententiam Antipodum à Theologis hæreseos damnatam? Quinam illi? Veteres, an nouitij? Nullus enim mihi suspectus iam in mentem venit, præter D. Augustinum & Lactantium.* Quæ verba mihi videbantur ab homine vigili & memorioso dicta, Expertissimus tamen D. Iac. Lansbergius, nescio ex quo Hippocratis sui Aphorismo, censet, non potuisse, nisi à lethargico & veterioso exire. *Ignoro Fromonde, in clamat, quot tandem tu stupore correptus fueris, cùm hæc verba promeres. Hic enim, quasi veterino correptus rogas, quinam illi Theologi fuerint, veteres, an nouitij? Quid igitur? An ergo Episcopus Moguntinus & Zacharias Papa, Theologi non fuerint? Sternuta tu, ex Galeni tui præscripto, aut periisti, mi Lansbergi; ita cranij medullam in lethargo, aut aquis ipsis Lethæis natantem habere videris. Sunt enim sanè duo isti Theologi, sed ex Velfero, ex parentis tui celebri Historico, Io. Auentino, aliisque argumentis ANI-ARISTARCHVS proximè te docuit, nec hæreseos damnatam nec reiectam ab ipsis veram sententiam Virgilij Salæburgensis de Antipodibus, sed falsam aliam, de mundo altero, cum inusitato nobis Sole & sideribus. Pergis tamen dormire & somnare. Hæcine (quòd Virgilius Sacris excludi, & suspendi iussus, si in errore alius Orbis inuentus esset) tibi Fromonde, ab hæresi omnino libera videntur?*

Non longam te Iuri Canonico operam nauasse apparet, mi Lansbergi, qui ob solam hæresim Clericos à Sacris arceri existimas. Maculosæ aliæ infra hæresim sententiæ sunt (vt *temeraria, malè sonantes, hæresim sapientes, scandalosa, &c.*) in quas poena ista cadere etiam potest. Nondum tamen taces. *Næ tu ex illorum numero videris, inquis, qui (vt est apud Cornicum) neq; quod ius, neque quod æquum est, censent. velis, nolis, profis, obsis, nihil vident, nisi quod lubet. Quid hic dicam?*

Aëre sic pendent nemorum conuicia pica.

C A

C A P V T V.

*Frustrà Scripturæ sacre & D. Augustini nodos iactat,
& conatur excutere Lansbergius.*

Nescio, ridere, an miserari labores tuos hîc debeam, mi Lansbergi, qui per tot gyros & anfractus te reuoluis & conspiras instar serpentis, vt inter densas & comprimentes SS. Patrum sententias elabaris. Sed

Nequidquam patrias tentasti lubricus artes.

In summâ, quæ tu longo verborum circuitu, verbulo immediate expediri possunt: Scripturam sacram multa de rebus naturalibus dicere, sed quæ naturaliter sciri non poterant. Vt quòd mundus à Deo conditus, stellæ in cælo defixæ, & alia id genus. Sed largiter aberras: nam ea etiam sæpè dicit, quæ naturali ratione, imò oculis etiam ipsis cernimus. Veluti, *omnia flumina intrare in mare, & mare non redundare.* Item, *Facere ventis pondus, & ligare aquas in nubibus.* Quia nempe, exhalationes refrigeratæ & densatæ, ex alto in ventos defluunt; aquæ verò calore solis rarefactæ in nubes sustolluntur, & per leges æquilibrij ibi suspensæ, quodammodo, ne depluant, alligantur. Deum etiam *appendisse terram super nihilum,* Aristoteles, Ptolemæus, & Astronomi passim naturali ratiocinatione intellexerunt: quemadmodum, *terram stare, Solem oriri & occidere, ad locum suum reuerti, gyron per Meridiem, & ad Aquilonem flecti.* Numquid etiam isti à diuinâ prouidentia fuisse factum cognouerunt, vt mare alueo illo capace conclusum sit, circumiectis ferè vbique ad castigandam inclementis elementi ferociam, montium aut rupium catenis? Hoc tamen idem deprædicat apud Iobum Dominus. *Circumdedi mare terminis meis, & posui vectem & ostia, & dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Quod tu etiam videns, & effugium vindique quaritans, negas ex causis secundis posse intelligi, quomodo *mare, furiosissima, vt ais, creatura ad cõ valeat caberi, vt præfixos sibi limites nequeat transilire.* Vnde addis, *huius miraculi solutionem meliùs & certius peti à causâ primâ & Theologicâ, quàm à causis secundariis & Philosophicis. quia illa est potentissima, & omnium causarum causa, ac proinde sola nos securos facere potest.* Hæcine à Zelando dici, qui cottidie videt, ter-

M 3

RENO

Ant-ar.
cap. 4.

Zacharias
& Bonifa-
sius Mo-
guntinus
non dam-
narunt hæ-
reseos sen-
tentia Vir-
gilij de An-
tipodibus.

Non solùm
propter er-
rores con-
tra Fidem,
Ecclesia
aliquos ex-
communicat,
aut à
Sacris sus-
pendit.

Eccle. 1.

Iob. 28.

Iob. 26.

Eccle. 1.

Iob. 38.

reno aggere humanâ manu aggesto, non diuinâ omnipotentia immediatè, furentis Oceani iras contemni? *Quò moriture ruis?* Persuade Zelandis tuis demoliantur tam impendiosos aggeres, si sine istis obicibus & caussis secundariis, Deus aquarum moles sustinet, ne Insulas illas obruant. Deus Oceani ceterorumq; marium ferociam, mi Lansbergi, domat, adhibitis rupium aut littorum claustris; quæ idèd altiùs circumquaque extulit, ne fluctus superfundit & mediterranea longè valeat obruere. Aliubi etiam, vt in Zelandiâ vestrà, humanâ industriâ mare summouendum reliquit. Quâ verò ratione per caussas secundas, id est, per obiectas rupium, littorum, aggerum moles, id fiat, nemo pænè naua Zelandus, opinor, est, qui non satis comprehendat, quod tu iam scire te dissimulas. Vis deinde etiam ex Scripturâ sacrâ, de Medicinâ tuâ aliquid degustare? *Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.* Et postèa. *Date siceram merentibus, & vinum bis qui amaro sunt animo.* Fœctum deinde imaginatione matris variari, exemplo ouium Labani docebit te Iacob, coagulationem, fermentationem, & totam pænè humani partûs conformationem Iobus graphicè enarrabit; quæ tamen omnia discere etiam potuisti à Galeno & Hippocrate.

Prou. 25.

Prou. 31.

Gen. 30.

Iob. 10.

Multa de naturalibus narrat Scriptura, quæ naturaliter poteramus scire.

D. August. lib. 1. c. 9. Genes. ad litter.

Ant-ar. cap. 7.

Frustrâ igitur es, & in ventos verba & operam spargis, dum nihil de naturâ à Spiritu sancto euulgari contendis, quod per naturam ipsam à Philosophis valeat resciri. Frustrâ etiam SS. Patrum certas & liquidas sententias in omnes figuras Proteu versas, & clarissima fuscis quibusdam interpretatiunculis obscuras. Talpis te scribere putasti? Oculis nostris, non tibi credimus. Sed effusissimè risimus, vbi ludos, quibus D. Augustinum circuis & in sententiam tuam vellicas, & in fine desperationem tuam aduersus pertinacem, conspeximus. Obicit enim sibi Augustinus: *Quomodo non sit contrarium iis qui figuram sphaerae calo tribuunt, quod scriptum est in litteris nostris, Qui extendit calum sicut pellem?* Et statim respondet: *Sit sanè contrarium, si falsum est quod illi dicunt. hoc enim verum est quod diuina dicit auctoritas, potius quàm illud quod humana infirmitas conicit.* Vbi palàm Scripturæ sacræ auctoritatem, in re naturali Philosophis anteponi, dixit ANT-ARISTARCHVS. Quid hîc agat? quâ ingenij lubricâ volubilitate hunc nodum Lansbergius eludet? Sudat tantum, & aquâ hæret. *Dici hîc posset, ait, Augustinum obiectiunculam hâc mouere, non in propria perso-*

personâ, aut hominis cuiusdam Christiani, sed in personâ hominis Philosophi & profani. O acumen! Etiamne tam fungino capite nos credidisti, vt nō sentiremus hunc fungum? Sed alias Augustinus sibi non contentire videtur, inquis; cum alibi dicat, *Scripturas ita interpretandas esse, vt quidquid Philosophi de naturâ rerum veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus nostris litteris non esse contrarium.* O iam egregium disensum! Harmonia cæli non æquè sibi consonat, quàm isthæc, mi Lansbergi: *Falsa ea esse quæ contra Scripturam dicunt Philosophi, quæ autem vera, Scriptura non repugnare.* Vt, exempli gratiâ, falsum est, quod de statu Solis & motu terræ, contra Scripturæ auctoritatem vulgavit Copernicus, quia tamen, Solem esse terrâ maiorem, veracibus documentis demonstrat, idèd hoc Scripturæ non repugnat. Vnde inania, & sensu vacua sunt quæ deinde addis. *Haudquaquam induci possum, ais, vt credam, Augustinum loco à Fromondo citato, id voluisse quod Fromondus contendit. Nam si id voluit, non equidem video, quo pacto à contradictione & errore poterit saluari.* Quid autem contendo, mi Lansbergi? *Scriptura verbis, inquis, potius, quàm verisissimis Astronomorum & Philosophorum documentis fidendum esse.* Egone vmquam id somniaui? Hoc volo & contendo, & memoriæ, quælo, semel reconde. *Scriptura verbis potius, quàm falsissimis Astronomorum & Philosophorum documentis fidendum esse.* Nam, vt statim ab Augustino audiui: *Hoc verum est quod diuina dicit auctoritas, potius quàm illud quod humana infirmitas conicit.* Copernicana autem infirmitas Solem quiescere conicit (non veracibus documentis demonstrat) diuina auctoritas moueri dicit. Et nuper monebat te iterum idem Sanctus, vt *crederes falsissimum esse, quidquid litteris nostris contrarium, de suis voluminibus Philosophi protulissent.* Vnde cernis, opinor, vtrumque cornu spontè excidere languido illi dilemmati, quo me arietas & petis. *Hunc in modum tecum disputo, inquis. Augustinus eo quem tu citasti loco, vel contradicit veritati, sibiipsi, & Theologis; vel non contradicit.*

D. Aug. lib. 1. c. vlt. Genes. ad litter.

Vera dogmata Philosophorum non repugnant Scripturæ, sed falsa sunt tamen quæcumque Scripturâ reicit.

Non contradicit veritati, sibi, aut Theologis, mi Lansbergi. verissimè enim ait, falsissimum esse, quod contra diuinam Scripturæ sacræ, etiam in rebus naturalibus, auctoritatem humana infirmitas conicit. Nec alibi dissentit, aut vlli verè Theologi possunt. Ait tamen, *Quidquid Philosophi de naturâ rerum veracibus documentis*

mentis demonstrare potuerint, nos debere ostendere, litteris nostris non esse contrarium. Nam falsæ profectò essent litteræ nostræ, si documentis veracibus contrariæ essent. Hæc autem prioribus non contradicunt. Quis enim sanus dicat ista compugnare, *Falsa sunt quæ Scripturæ aduersantur, & Vera quæcumq; sunt, nequeunt Scripturæ aduersari?* Sed vin' scire, vnde hæc tibi in Augustini verbis tam aperta allucinatio? Quia supponis quod numquam probasti: Motum terræ Copernicanum esse euidenter à parente tuo & Copernicanis demonstratum, ideoque verba Scripturæ trahenda iam esse in illam sententiam. Abige ab oculis allucitas & muscas istas, spondeo, allucinari desines. Cogita, inquam, Copernici sententiam, vt minimum, dubiam esse, ac proinde, non oportere, iuxta obseruatas à SS. Patribus interpretandi regulas, clara Scripturæ sacræ verba, propter tenebras obscuræ & incertæ opinionis, infuscare. Imò cogita (sic enim omnes iudicant, quibus ingenij maior aliqua lux aut serenitas obtigit) vniuersa Copernicanorum hætenus argumenta (exceptis paucis, quæ aliquo fuce blandiuntur & simplices decipiunt) si rectè æstimentur, vix casâ nuce pendenda esse. Hic tibi (mores tuos noui) mascula bilis in nasum & oculos emicabit, solemniterque in me despues.

Sed ira cadat naso, rugosâq; fanna.

Res ita habet, mi Lansbergi, & omnia vestra plus fulguris & flammæ, quàm fulminis habent. Irâ, inquam, & bile splendens, aut atroci interdum eloquio tonant, nullo, aut irritò teli iactu.

Admones tandem nos concionabundus, ne talibus Scripturæ sacræ, quæ Solem moueri, terram quiescere iubent, interpretationibus, abigamus à nobis Copernicanos, ne ad Ecclesiam & fidem veniant. *Cùm enim illi qui extra Ecclesiam sunt, inquis, quicq; natura luce firmiter tenere possunt, terram, non Solem moueri, iuxta Scripturas sacræ, Solem non terram moueri audient, idq; illorum calculo approbati qui Scripturas tuentur, & de illis interpretandi summum ius sibi vendicant, quomodo à risu se continebunt? Illorum igitur salutis & fidei oberitis, quorum fidem & salutem debebatis sollicitè anhelare.*

Non solet Ecclesia, fauendo erroribus, & sacræ Scripturæ sensus in falsas eorum qui extra sunt opiniones deprauando, in Petri nauem pellicere. Ecclesia Christi, veritatis Schola est, & falluntur quicumque in eâ falsitatis patrociniū sperant inuenire. Cyni-

ci,

ei, Stoici, Epicurei, Athei (non soli Pythagorici & Copernicani) querelas istas mittere possunt, & vanâ religione illigare Catholicos, ne quidquam aduersus eorum errores ex sacrâ Scripturâ depromant, metu scilicet fugæ, aut ne longius ab Ecclesiæ limine abstineantur, si intelligant in eâ falsas suas de Deo, diuinâ prouidentia, & virtutibus opiniones condemnari. Hoc verò erit, Scripturam sacram Vertumno mutabiliorem facere, & formosos diuinusque eius vultus, in omnes errorum deformitates transfigurare. S. Paulus *omnibus omnia factus est, vt omnes saluos faceret*, 1. Cor. 9. non tamen eousque Protea egit, vt Scripturam sacram falsâ & à sensu Spiritus sancti abhorrenti interpretatione ad humanos errores transferreret.

Verumtamen, si solus metus deserendi Copernicum, te ab Ecclesiâ Catholicâ alienat, nimio fortè terrore, mi Lansbergi, à summo bono & spe æternæ felicitatis abstineris. Nam Catholicum & Copernicanum esse fortassis adhuc licet: & ANT-ARISTARCHI verba ista vidisti. *Copernicum aperta hæreseos condemnare nondum ausim, nisi à Capite ipso Ecclesiæ Catholicæ expressus aliud videam: nam Scripturæ sacræ auctoritatem, licet imbecilliter, utcumque tamen defensitant.* Ant-ar. cap. 5. et si Serarius & alij quidam Interpretes, etiam ante Cardinalium censuram, aliquid asperius loquantur. Redi igitur ad Ecclesiam in quâ Maiores tui, in quâ Copernicus ipse feliciter vixerunt, & vnde parentes nuper infelici fugâ elapsi sunt. Vir eruditus es, & historias, non dubito, præteriti æui perlustrasti, & quibus de causis vexillarij vestri Ecclesiæ Catholicæ castra deseruerint. Prudens etiam es, vt cogites, post vitæ præsentis breuitatem, manere æternam, & ad huius felicitatem vnicâ iri viâ, quæ per Christi Religionem, non nouitiam & in tot capitalibus Fidei Articulis interpolatam, sed veterem, sinceram & orthodoxam.

Quod ex D. Thomâ Aquinate in me iacis, in te & Copernicanos potiùs redit. Nam omnium Philosophorum & Astronomorum Scholæ, ac totus pænè mundus, exceptis pauculis è ludo Pythagoræ & Copernici melancholicis, Ecclesiam Christi delirare existiment, si velit Scripturæ sacræ verba ad statum Solis, & terræ insanam illam & duplicem vertiginem deflectere.

N

CA

CAPVT VI.

Copernicanos pessimos sacrae Scripturae interpretes esse. Psal-
ten à Jac. Lansbergio malè & insolenter enarrari.

Solem nem parentis tui & Copernicanorum cantilenam reci-
nis. Omnia quæ Scriptura sacra de motu Solis loquitur, non
secundùm verum, sed veri apparentiam accipienda esse, quæ
Cap. III. iam reiecimus, & aliàs satis diffusè aduersus Keplerum
ANT-ARISTARCHVS. Exempla quædam, & muscas centies ab-
actas iterùm reuolare facis, ac præsertim sponsum illum Solis, è
thalamo suo in scenam reducis. Vno verbo antè silere te iussi-
mus: Psaltes diuinus non vocat Solem sponsum, aut gigantem,
sed *tamquam sponsum, & ut gigantem*: ait verò alibi, eum, *ad lo-*
cum suum reuerti, gyrari per Meridiem, flecti ad Aquilonem, nulli-
bi *tamquam reuerti, tamquam gyrari, tamquam flecti*. Vero igitur
motu locali, non solâ imagine motûs, de loco in locum transit.
Vanissima igitur sunt quæ tu & Keplerus ante te ex Virgilio aut
Metamorphosi Nasonis actatis. Ille enim,

Tithoni croceum linquens aurora cubile,

Ille — vigil nitido patefecit ab ortu

Purpureas aurora fores, & plena rosarum

Atria, dantque simpliciter Soli & auroræ domum ac cubile;
Scriptura verò aliter. nam Hebraicè ad verbum, *Ipsè tamquam*
sponsum egrediens de thalamo suo: gaudebit ut validus ad currendam
viam. Ab extremo calorum egressio eius, & reuolutio eius super ex-
trema eorum. Vbi primò similitudinem tantùm sponsi egredien-
tis, & validi currentis Soli tribuit, deinde absolutè veritatem egres-
sûs ab extremo cælorum, & reuolutionis; quæ postremæ voces
propriè verum, non imaginarium motum significant.

Sed motum tamen istum solùm esse apparentem, ipse Psalms
introitus satis demonstrat, inquis. *Celi, inquit David, enarrant glo-*
riam Dei, dies, inquit, post diem eructat. Atqui realem Solis vel terra
motum neque calum enarrare, neque dies post diem eructare potest.
Ergo non loquitur David de reali Solis motu, qui videri, aut oculis
(nempe Copernicanorum) dignosci non potest, sed de motu appa-
rente, quem calum enarrat, dies post diem eructat, & quem indocti pa-
riter ac docti solo visu cognoscunt. Mirabor profectò, si hæc in vi-
giliâ

Ant-ar.
cap. 6.

Psal. 19.
Eccle. 1.

Virgil.

Ouid.

Mirabile
& ridiculū
Lansbergij
interpreta-
mentum.

giliâ scripseris. Somnium enim audire mihi videor; ita inconse-
quenter omnia, & mutuo conflictu dissilientia dicis. Scriptura,
& tu ipse initidò ais, *calos enarrare gloriam Dei*, mox dicis, eos
enarrare motum apparentem Solis, non verò realem. Quid au-
tem istud est, *Celi enarrant motum Solis*? Scriptura deinde ait,
Dies eructat diei verbum, siue, *sermonem, & nox nocti indicat scien-*
tiam, tu verò vertis, *dies post diem eructat*. Quam rem autem dies
iste eructat? Motum apparentem Solis, ut significas, sensu nullo,
aut à Scripturâ alieno. Cur autem cæli vobis enarrare, aut dies
eructare non potest motum realem Solis, amabo te, nisi quia So-
lem re verâ moueri non creditis? Nobis sanè enarrare & eructa-
re potest, oculisquæ nostris ingerit. Itaque non ex Scripturâ didi-
cisti motum apparentem Solis, sed imaginatio tua secum attulit,
& ad eam Scripturæ verba attraxisti. Breuiter, omnia conturbas
& deformas, quæ pulcherrimâ imagine composita & dicta sunt à
Spiritu sancto.

Cæli, inquit, motu suo & compositissimo illo siderum agmine, *Vera inter-*
annuntiant hominibus gloriam & maiestatem Conditoris. Nec *pretatio*
semel tantùm, sed cottidie. Nam veluti in *λαμπαδὸς ἐπιμῆα*, qui *Psalmi 19.*
cursum excurrerat, lampadem alteri ad currendum porrigebat;
ita dies antecedens finito cursu, diei sequenti quasi lampada tra-
dit, ut etiam currat in laudem & gloriam Creatoris. Et quia dies
diei similis est, & sequens antecedensque eodem tono & modo
cantant laudes Conditoris, idcirco dies antecedens videtur loqui
sequenti, ac ei sermonem eructare, docereque, quo pacto celebrare
oporteat nomen & laudes Omnipotentis. Et simili modo, nox
præcurrens sequentem docet & scientiam ei indicat. Hic est ve-
rus, formosus, & tanto Auctore dignus verborum illorum sensus,
quem præferunt Hebraicus, Græcus, Latinus textus: in quo, valdè
subtilis eris, si reperire valeas motum tantum apparentem Solis.
Quia verò deinde dixeram, *Insolentissimum esse in Scripturâ sacrâ,*
ut verbum quod motum localem significat, ad imaginem tantum mo-
tûs localis, sine leuissimo eius insolentia indicio, perpetuò transferre-
tur, addidisset quæ Deo quidem aliquando motum metaphori-
còs tribui, sed ex ipsâ subiecti (siue, Dei qui vbique est) naturâ,
metaphoram statim denudari; cum sit euidens, eum qui im men-
sus est & omnia spatia replet, non posse, nisi metaphoricòs, lo-
cum mutare; Iac. Lansbergius, prorsus lepidissimè, contendit,

Ridiculum est, metaphoram se ipsam manifestare, cum dicitur Sol moueri, & terra quiescere. *metaphoram non minùs se denudare, cum Scriptura de Solis motu & terra quiete loquitur. Quid ais, mi Lansbergi? Tam nudum & apertum esse, Solem non magis posse vero motu locali moueri, quàm Deum? En, quò te ardor & pertinacia defenfitandi parentis euexit. Ita, tamen, inquis. Et ostendis duplici argumento.*

Primò, ex rei naturâ, quæ veracibus documentis ab Astronomis probatur. A quibus Astronomis? A paucis vertiginosis, dicere debuisti, qui imaginationis suæ vertiginem putant esse telluris. Aut à Zelandiæ aliquot nautis, qui nauigationis solentes & ferè continui, nauigare etiam & moueri se credunt, dum quiescunt in continente. Documenta quoque eorum inania sunt, & vento pleniora quàm vllâ micâ veracitatis. Deinde, fac esse veracia: an idcirco legentibus Scripturam loquentem de motu Solis, statim se nudat & ingerit natura illa Solis quiescentis, & terræ mobilis? Paucissimi eam intelligunt, & somnare potius conuincuntur, tantâ diuinarum humanarumque auctoritatum mole obruti, tantâ argumentorum luce obtenebrati.

Secundò, addis, metaphora se nudat, ex vsitato Scripturæ loquendi modo, quo vtitur, cum de astris nobiscum agit. Igitur quidquid Scriptura de Sole aut astris nobiscum loquitur, semper secundùm apparentiam tantùm, numquam secundùm verum, illud ebalbutiet? Ecce, dicitur alicubi, Sol in ortu suo splendere. Sensus igitur erit, videri quidem splendere, sed reuerà nihil habere veri splendoris. Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas stellarum. Id est, ex lege interpretandi Copernicanâ: apparet esse alia claritas Solis, &c. etsi verè non sit alia. Si hæc ergo & infnira alia quæ de astris, aut de terrâ dicuntur, nemo, nisi fatuus, improprie & secundùm oculorum apparentiam tantùm accipit; cur specialiter, vbi motus localis mentio iniicietur, statim relicta vocis proprietate, ad metaphoram, relicto vero ad veri vmbra (nullo alio mutata locutionis indicio, quàm quia placet & sic expedit Copernicanis) decurrere oportebit? Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor, ait Scriptura aliubi. dic quibus indiciis, Solis egressum magis imaginarium fuisse, quàm Loti ingressum, Scriptura significet? Dices, opinor, sic oportere accipi, quia Sol est immobilis. Ecce, petis principium. Id enim est, in quo disceptamus. Nam nondum demonstraui Solem immobilem esse, sed futilibus partim, aut tenuissimis ratiociniis facere tantùm conatus

natus es: Ptolemaici verò inuictas tot rationes contrà obiiciunt, munitique sunt insuper sacra Scripturæ præsidio, quæ ab ipsis disertè loquitur, neque quidquam causæ est, cur in motu locali siderum improprie loqui interpretemur, cum tam multa alia de sideribus dicat proprie.

Telas denique araneorum circa Lunam nobis retexis, quas iam Cap. III. difflauimus. Tibi enim, ex tuo etiam Caluino, ostendimus, Lunam non alio significato *luminare magnum* appellari, quàm quia multum luminis nobis fundit. Quod hinc etiam euidenter intelligi potest: quia Sol dicitur *luminare maius*, & Luna *luminare minus*, quod ad apparentem disci vtriusque sideris diametrum referri nequit; nam Luna pleno disco, apparenti magnitudine Solem excedit. Sol ergo *luminare maius* est, quia radiorum & luminis flumen abundantius effundit, ideoque diei præfectus, Luna verò nocti, quam minùs illustrem esse oportuit. Sed etsi daremus, Scripturam ad apparentem Lunæ diametrum aspexisse, cum eam *luminare magnum* appellauit, an ideo quidquid de eius motu diceretur, non ex vero, sed ex apparenti tantùm dictum existimabimus? Si ita est, igitur cum dicitur Luna metiri menses, & à Deo *facta in tempora*, oportet de apparenti solùm motu id intelligi. Et tamen certum, nec infitetur Copernicus, Lunam vero, non imaginario motu per menses suos volui & reuolui. Si nullum ergo inde argumentum pro apparenti Lunæ motu rapi potest, cur apparentem Solis motum hinc astrui, aut verum motum destrui, aut debilitari posse existimabimus? Vtrumque sidus vnâ phrasi & indiscretim narratur, *factum in tempora, dies, & annos*, ac Luna suo veroque motu tempora sua decurrit ac metitur; quo iam indicio nudat & manifestat se discrimen illud Copernicanum, quòd Sol non similiter suo motu tempora sua diesque ac annos administret, sed sic appareat tantùm; terra verò sit, quæ vicem eius, dies & annos perambulet?

Oppressus tandem mole auctoritatis, suspiras tantùm in fine. Si Patres & Theologi antiqui, ais, *veritatem cognitam habuissent, sic uti nos hoc seculo, tot editis Astronomorum libris, eam perspectam habemus, procul dubio interpretationes suas facile Astronomorum placitis accommodassent. Quis tam ferreus, ut hinc à risu se contineat? Isti homini est perspectum, terram vero, Solem imaginario solùm motu moueri. Si dixisses, aliquâ probabilitate & cum flu-*

Gen. 1.

Quo significari Luna luminare magnum.

Psal. 103.

Gen. 1.

Sol dicitur eodem modo factus in tempora, quo Luna. Hac autem vero motu tempora sua administrat.

Et sic opinor, ferendum esset. Et vnde tibi *perspectum*, mi Lanfbergi? Tot editis *Astronomorum libris*, inquis. At isti plerique Copernico infelti, & eum atrâ bile delirare credunt. Imò Commentatores Copernici, quiq̃ue ei fauent tam enixè quàm per vires illustri ingenij sui possunt, aiunt *Copernicum difficultates à Ptolemao aduersus motum terræ productas, ingeniosè magis quàm solide soluisse*. Et Copernicus ipse pro tuâ certitudine tam *perspectâ*, formidinem potiùs ostentat; nam opinionem suam solùm pro probabiliori, non pro certâ, nobis venditat. *Vides ergo*, inquit post omnia argumenta octauæ illius Cap. *quod ex his omnibus probabilior sit mobilitas terræ, quàm eius quies, præsertim in cottidianâ reuolutione, tamquam terræ maximè propriâ*. Vbi etiam cernis, quomodo motum terræ annum, magis quàm diurnum & cottidianum suspectet. Quo semel euerso, in sententiam Origani recidimus, & omnia debilitantur quæ pro motu etiam cottidiano struitis. Si enim Sol proprio & vero motu circulum annum conficit, iam quies eius excitata est isto motu, & facillimo negotio intelligitur, quomodo alterum motum adiicere possit, & vnâ eademque operâ cottidie circa terram reuolui; vt necesse iam non sit, terram fatigare, & cottidianâ vertigine centrum suum circumcurrere, quod etiam ANT-ARISTARCHVS tibi dixit.

Non ignoro tamen Copernicum inconstantem esse, & alibi amplius quàm probabilitatem, sententiæ suæ tribuere, dicereque magnificè: *Quæ omnia cum difficilia sint, ac panè inopinabilia, nempe contra multorum sententiam, in processu tamen fauente Deo, ipso Sole clariora faciemus, Mathematicam saltem artem non ignorantibus*. Sed hyperbole (nec inusitatâ, vbi rem aliquam persuadere volumus) sine dubio, est vsus. Nam doctissimus Mulerius, ex aliis eius ibidem istis verbis, *Quod (sphæræ octauæ immanem illam amplitudinem, & totum Copernicani mundi systema) faciliùs concedendum puto, quàm in infinitam panè orbium multitudinem distrahi intellectum: quod coacti sunt facere, qui terram in medio mundi detinuerunt*, coniectat non ignorasse Copernicum systematis sui absurditatem, sed voluisse hypothesi aliquâ imaginariâ simpliciori, quàm epicyclorum Ptolemæi, colligere & adiuuare humani intellectus distractionem. *Non ignorauit*, inquit Mulerius, *ingeniosissimus Copernicus sententiam istam videri & esse * ἀβουρον, sed excusat eam dicens, Faciliùs hoc concedendum, &c. Vbi vide-*

Nic. Muler. Medic. & Mathes. Prof. Groning. in lib. 1. c. 8. Copernic.

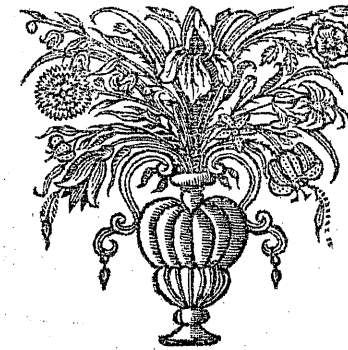
Copernic. lib. 1. c. 10.

Muler. lib. 3. c. 15. Copern.

* ἀβουρά, absurdâ.

re

re est, ait, *humana mentis imbecillitatem, explicare nequeuntis admirandum Dei opificium, siue mundi machinam, sine occursum ἀβουρον*. Si autem sententia tibi magis, quàm Copernico sedet, dic vnde acceperis incrementum illud certitudinis. Non per oculorum fidem (fallor enim, si vmquam in Sole fueris) nec diuinâ reuelatione, opinor. An ex Kepleri, Gilberti, & paucorum aliquot Copernicanorum libellis? Sed ego & tot mecum oculi eos etiam vidimus, & simplicis ac angusti ingenij es, si argumentis eorum tam facillè acquiescere & impleri possis. Vnica igitur restat pater-na reuelatio, quæ te perspicere facit quæ non perspicias, cuius delicia & amor oculos tibi eripiunt, & in tot vbique absurditates impingunt, quas toto hoc Libello collegimus. Iste ipse etiam paternus & cæcus amor fluctus illos animi & intemperias excitauit, quas in ANT-ARISTARCHVM, tamquam parenti tuo iniurium, exeres. Et fateor, veritatis amor, quam ab eo videbam nimis alto supercilio despici, animum & stilum mouit, vt aliquid in eum paullo dicerem asperius, ignotum aliàs, & extra omnes causas irarum longissimè positum.

TRA-

TRACTATUS QVARTVS.

HACTENVS pænè in focco, iam cothurnatus incedit, & tragica omnia loquitur Iac. Lansbergius. Atreum in scenâ ambulantem diceres. Tres autem, Io. Bapt. Morinus, Pet. Bartholinus Mathematici, & ego durissimè, vt soleo, vapulamur. Causa tantæ tempestatis, quòd ego demonstrationem quamdam *ἐπισημονίην* Phil. Lansbergij parentis, cui nullâ ratione poterat contradici, nimis audacter *puerile sophisma*, Morinus *vanam* & *viro Mathematico indignam*, Bartholinus *non vnus flocci*, vocauerimus. Hic ultra liberalem, & pænè humanum modum excandescit, iurgatur, rixatur, fulminat, despuir, & ferè viscera in nos euomit filius Lansbergius. Omnia quippe sus deque voluit ac reuoluit, vt diem turbet, & parentem in clarissimo demonstrationis pseudographæ errore deprehensum, nebulâ aliquâ tegat. Quisquis rei istius statum animo antè non vtrumque præcepit, nihil cernet in istis tenebris & fluctuum quos excitat procellis, putabitque nos tres ab vno in triumphum abduci. Nulli enim clamorior & magis triumphator, quàm hîc noster Lansbergius. Sic enim ferè feruidi illi argumentatores solent: vbi ratiocinationis suæ improuisam imbecillitatem subito deprehendunt, clamore disputationem incendunt, & omnia perturbant, ne omnibus appareant succisæ suffragines argumenti claudicantis. Aut veluti inter fæminas in foro poma putrida vendentes, illa vincere se putat, quæ vocalior & animosius conuicia spargit. Ego enim Lansbergio, *histrionicam pro meis Cardinalibus ago, sum inuerecundus nec ingenuæ frontis*, vbique

*Modestia
Lansbergij,
non doctrinam,
sed
homines re-
mordentis.*

cauilla-

cauillator, fabulosus, malignis dentibus, &c. Morinus etiam *cauillator, momus*, & omnia *Astronomo indigna* dicit, Bartholinus *phalangij more*, *dulcissima quæque in venenum vertit*, in eo *crassi ingenij stupor*, & quasi de boue Dano loqueretur, *animam pro sale habet*. Breuiter, in tribus nobis *vix est lucula ingenij aut rationis*. Estne hoc Musas colere, an Bacchas imitari? Abscede paullisper & obtege verecundam frontem, mi Lansbergi, digere ruborem, si quid ingenui pudoris habes. Non debent virgines & pudentes Musæ sic tractari. Aliis sacra ista relinque. De nauis, aut plaustris, non de Parnasso & domicilio Musarum ista veniunt. *Λοιδορεῖσθαι ἐ ἀρετῆ φιλosophου, ὡς περ ἀρετῶ λυδαί, non* Aristoph.
debet Philosophos conuiciari, tamquam pistorum uxores. Viros illos non nouisti, & (Dei munere) melius à naturâ, spero, compositi sunt, nec tam bruti, quàm eos inuerecundâ tuâ metamorphosi transfigurasti. Parentis tamen tui demonstrationem illam, in quâ sic insolenter ampullabatur, *puerile sophisma* vocaui; quia auctoritatis sacrae Scripturæ & veritatis intererat, modico aliquo contemptu supprimit eum, qui tam altè se supra eam efferebat, vt diceret debellatam & prostratam esse *demonstratione scientificâ à priori*, cui nullus posset contradicere. Et vt videas, quàm iudicij istius me non pœniteat, appello publicam humanæ rationis lucem, si iam iam non euidenter ita esse demonstrauero.

O C A

CAPVT PRIMVM.

Demonstratio Lansbergiana ab apparentiis Lunaribus sumpta, pseudographa est, & euidenter principium petit, aut à potentiâ ad actum, vt Logici loquuntur, sophisticè procedit.

RES istas figuras Geometricas tui parentis poteris omittere & lucrifacere; nihil enim nos docuisti quod non rescueramus ab ipso. Demonstratio autem sumitur ex motu Lunari, & hoc conficit: Quod si terra vnà cum orbe Lunari, motu annuo incedat sub Eclipticâ, possit dari caussa proxima & necessaria coniunctionum Solis & Lunæ, quæ solemnibus temporum interuallis redire solent. Et nemo est qui hoc diffiteatur. Sed neque tamen etiam istud inficiantur Copernicani, & ipse disertè affirmas, *Ex hypothesi terræ quiescentis Lunarium apparentiarum caussas fingi posse.* Si ita est, igitur apparentiæ istæ Lunares, sunt effectus qui à duabus caussis prodire possunt. Sed vbi effectus est talis, non potest per demonstrationem à posteriori colligi altera caussarum determinatè, vt ex Dialecticâ, & lumine naturali constat. Nam, exempli gratiâ, si conspiciam inter tenebras noctis lumen aliquod per rimam in cubiculum radians, nequeo ex solo conspectu luminis, per infallibilem consequentiam, colligere Lunam eius caussam esse; quandoquidem idem effectus possit etiam à face produci. Igitur neque ex coniunctionibus luminarium possumus, aut determinatè terræ motum in Zodiaco, aut etiam Solis certò coniectare. Nam, tam ex Solis, quàm ex terræ motu potest effectus iste prodire. Siue enim Sol, siue terra Eclipticæ longitudinem circumcurrat, luminaria leges suas seruabunt, & iisdem temporibus ad cœtus suos & coniunctiones redibunt. Hinc consequaneum est, vt neque Ptolemæi, neq; Copernici systema, ex istis luminarium coniunctionibus valeamus infallibili consequentiâ colligere & assequi.

Verùm Lansbergius demonstrationem inuertit, & vnâ ex duabus illis caussis assumendo, demonstrat à priori illum effectum; vanè prorsus & pueriliter. Assumit enim terræ motum in Zodiaco, tamquam coniunctionis luminarium caussam, id est, manifestè petit principium. Illam enim caussam negamus esse in rerum ratione, & circa eam versatur & circumagitur tota nostra

velita-

velitatio. Itaque aliis argumentis, id est, omnibus Copernicanorum machinis asserenda fuit terræ in Zodiaco mobilitas, & ex eâ deinde certâ & confelsâ, procedere oportuit ad demonstrandas à priori luminarium coniunctiones. Vnico verbo igitur, Lansbergiorum demonstratio supponit, non colligit terræ in longitudine Zodiaci motum. Vnde liquet, quàm facili spiritu tota illa inaniū figurarum supellex diffletur. Si quid autem vtiliter in rem suam & Copernici meditari volebant, oportebat potiùs ex effectu illo & legibus coniunctionis luminarium, colligere à posteriori certam & determinatam eius caussam, aliam esse non posse, quàm annum terræ motum. Sed id non possunt, quia publicâ omnium confessione, effectus idem enasci potest, si terræ adimamus, & Soli reddamus annum illum motum.

Numquid igitur iam puerile petitionis principij sophisma est, vt probes terræ motum, in antecedente terræ motum, tamquam confessum assumere? Hoc enim est, quod Logici nostri vocant, *Idem per idem probare.* Aut si possibilem tantum terræ motum, non actu existentem, assumant, alio iam sophismate se apertè intricant. Argumentantur enim à potentiâ ad actum, vt loquuntur, cum potiùs debuissent ab actu ad potentiam. Actus enim potentiam supponit, non potentia actum. Vnde hæc consequentia (possibile est terræ motum, si in rerum naturâ existeret, esse caussam apparentiarum Lunarium, ergo actu & ipso facto est caussa earumdem) simillima & gemella est isti (possibile est Deum aliud cælum & alia astra creasse, igitur actu ipso & reapse sunt creata.) Sed caussæ per quas parens meus apparentias Lunares probat, *sunt proxima & necessaria*, ait Iac. Lansbergius. Ita, mi Lansbergi, sunt proximæ & necessariae, hoc sensu: Si ponantur in rerum ratione, proximè & necessariò producent illum effectum. Veruntamen, motus Solis & Lunæ Ptolemaicus etiam est sic caussa proxima & necessaria coniunctionis luminarium, si is in rerum ratione ponatur. Sed vniuersa difficultas & disceptatio inter nos est, vtra ex istis caussis, ipso facto, in rerum ratione existat, & non possit tantum (nam vtraque potest) sed reipsâ efficiat coniunctiones luminarium.

Quin per motum terræ annum valeant etiam stationes, directiones, retrogradationes superiorum Planetarum bellè enarrari, quod tertia tua figura demonstrat, nemo ponit in ambiguo; &

Ex effectu qui duas caussas habere potest, alteram certò colligere non licet.

Demonstratio Lansbergiana non colligit, sed supponit terræ motum.

Lansbergij aut per unum principium, aut sic argumentantur. Potest hoc esse, ergo est.

hoc vnicum pænè argumentum est, quod specie aliquâ probabili ludit, & æstimari potuit ab ANT-ARISTARCHO. Sed in epicyclos tamen Ptolemaicos, aut similem aliam causam, quæ motus illos & lusus Planetarum administret, quemadmodum ad influxus in mundum elementarem expedit, referri possunt. Nam *effectus iste à pluribus causis esse potest*, vt monuit te ANT-ARISTARCHVS, & *unicam, quia concinna videtur, ita amplecti vt ceteras nolis in aspectum venire, ingenij pertinacis est & fatuelli*. Et tamen ad calcem Cap. quasi victor solemnem suam tubam inflat. *Est ergo evidens, solam hypothesin qua terram in Eclipticâ mouet, ex veris, certis, & necessariis caelestium apparentiarum (Lunæ & Planetarum) causas necessarias ostendere posse*. Quænam autem sunt illa vera & certa, mi Lansbergi? Nempe, quod terra in Eclipticâ moueatur, inquires: ex hoc enim principio posito sequentur necessariò illæ Lunæ & Planetarum apparentiæ.

Sed ecce, mi Dialectice, iterum principium petis. Nam pro vero & certo sumis id de quo nobis altercatio est. Nam Ptolemæus eodem iure Solis motum assumere, & inde apparentias Lunares tam necessariâ, quàm tu, consequentiâ deducere potest. Motus deinde Planetarum veros, & spiras illas per quas sursum deorsum gyranur sumit Ptolemæus, & sine vilo terræ motu, stationes, directiones, retrogradationes Planetarum expedit. Nam ab vtraque causâ effectus isti effluere possunt, nec ex ipsis ad alteram determinatè causam, consequentia valet. Alterutram verò causam ad demonstrandos illos effectus assumere potes, & per eam explicare caelestes apparentias; sed id ad demonstrandum terræ motum ne hilum te adiuuat, quia per assumptionem alterius causæ quam è duabus eligis, incertus manes, an talis causa potiùs quàm altera in cælo reuerà sit, an solùm imaginata. Nam *propter tuum cogitare & assumere*, canent tibi barbari nostri Logici, *nihil mutatur in re*. Attamen *nihil fingis*, inquis, *vel assumis, quod ex cælo certissimè cognitum non sit: & ex vi consequentiæ, terræ motum in Eclipticâ, inuestigatione verâ & scientificâ, qua ex veris & necessariis procedat, scientificè inuenis*. Credis, opinor, perplexo isto verborum conuolutorû vortice, caput & oculos in vertiginem nobis dare, ne in turbido liceat veritatem cernere. Inspiciamus enim, sodes, an non sint carbones pro thesauro. Quod est inprimis, illud *ex cælo certissimè cognitum, quod assumis*; & vnde

terram

terram moueri in Eclipticâ, ex vi consequentiæ scientificè inuenis? Sine dubio, est, *terram moueri in Eclipticâ*: nihil enim aliud hactenus à te audire licuit. Igitur, terra mouetur in Eclipticâ, quia mouetur in Eclipticâ. Et tamen tibi tanto elenchorum artifice, ego, Morinusque *ignoratione elenchi hîc laboramus*. Verùm, terram moueri in Eclipticâ, *est ex cælo tibi certissimè cognitum*, vt ais. Ex quo cælo? Quando inde rediisti? Nam ex apparentiis Lunæ & Planetarum quas hinc è terrâ suspicimus, id à posteriori *certissimè cognoscere non potes*; cum effectus isti alligari & dependere possint ab aliis causis, quàm ab annuo terræ motu.

Sed *nihil fingendo*, ais iterum, reddimus *causam immediatam, necessariam, & unicam apparentiarum Lunæ & Planetarum*. Vnde tibi constat, à te nihil fingi? Nam Ptolemæus & omnes nos, fingi vanissimum quemdam terræ raptum, quo singulis horis 740. milliaria Germ. sub Eclipticâ volat, tam sæpè iam diximus. Igitur hic est cardo in quo totam controuersiam nostram circumagimus. Tu ais, nos fingere Solis & Planetarum motus, nos verò te motus terræ figulum facimus. Ille autem reuerà nihil falsum & chimæricum finxit, qui veram & quæ reapse in cælo est, causam coniecit. Sed quis iste est? Tu affirmas Copernicum, nos Ptolemæum, Aristotelem, & tot alios summi ingenij & solertiæ viros malumus.

At, fortasse inquires, causam quæ Solem & Planetas sic moueat nondum exploratam habemus. Sed neque tu, mi Lansbergi, hactenus à quâ causâ motrice raptetur terra Copernicana, scire potuisti. Nam aliqui vestrûm animam, alij vim quamdam magneticam, aut quiddam aliud affine, & vobis ignoratum diuinastis. Imò nuper ostendimus, omnes causas mouentes quas telluri vestræ admouere potestis, longè probabiliùs in cælum & sidera competere. Malè igitur & præcipitanter terræ motum *unicam causam* apparentiarum caelestium, paullò iam antè vocasti. *Vnica* demum erit, cum debellatum, & tota causa Ptolemæi victa & prostrata fuerit: quod eueniet, *quando terra volabit*, vt vetus adagium dicit, id est, *ad Calendas Græcas*, si hoc Augusti Principis meliùs intelligis.

Tractat. 2.
cap. 2.

CAPVT II.

Clamores & iniuria in Fromondum ac Morinum sparse, Lansbergios demonstrationis suae pseudographae laqueis irretitos, nequeunt liberare.

Hic verò primam partem argumenti scientifici tui parentis à Fromondi & Morini cauillis (nam totà vità nostrà nihil aliud facere didicimus) egregiè vindicas. Morinum primùm aggredieris, sed ita vt ei concedas quantum postulat (sic opinor, nam Morini librum, quamuis studiosè quæsitum, videre nondum licuit,) certè quantum mihi sufficit. *Vides Morine*, inquis, *licet Ptolemæus, Tycho, & Copernicus easdem in calo apparentias ponant; tamen, vt Lansbergius scribit, secundùm causas, toto calo differre* (illi enim Solem, iste terram moueri iubet:) & proinde D. Lansbergij argumentum quod à caelestium apparentiarum causis deducit, rectè procedere: vt nobis erat demonstrandum. Bellè sanè procedit inelytum illud & verè iam famosum argumentum, cui pro pedibus *nec vera, nec prima, nec notiora consequente*, sed ipsum consequens probandum, in antecedente subiecistis. Nam terræ motum in Eclipticà tamquam vnicam causam apparentiarum caelestium assumitis, vt terram moueri in Eclipticà demonstratis. Aut certè, si non causam actū, sed solùm causam potentiã, vt Physici loquuntur, assumere mauultis; alio iam sophismate æquè puerili vos inuoluitis, & à potentiã ad actum demonstratio vestra procedit, vt Cap. proximo monuimus. Sic enim argutimini: Motus terræ in Eclipticà potest esse causã apparentiarum caelestium; si ponatur in rerum naturã; igitur reapse est in rerum naturã, & actū ipsoque factū, apparentias illas efficit. Tamquam si hoc pseudographo pueros circumuenerim: Sol quidam alius imaginarius quem Deus condere potest, diem nobis perinde producere posset atq; iste quem cottidie manè orientem conspiciamus; igitur Sol ille imaginarius reuerà nobis cottidie diem producit.

Relicto Morino, statim me repetis. Sperabam longiorem commentum, mi frater. Non, inquis; quia *naturã mordacior es quàm Morinus*. Ideo, *faxo propediem, mi Fromonde, vt mundus intelligat, te pro tuis Cardinalibus histrionicam egisse*. Verùm, saltare nescio, mi Lansbergi, neque delicias istas discere vniquam curauit.

Tu

Tu salta potius, ego *calamos inflare leues, aut dicere versus*. Quòd *mordacem* appellas, falleris; mordico, & ludo tantùm. Cur verò demonstrationem tui parentis & totam illam figurarum supellectilem, * *σβδδεια κατατέξιμδρα*, post Platonem (vnde & molliùs debueras accepisse) appellauerim, iam antè audiuisti. Sed *Thrasonem* etiam nominauit. Hoc verbum mihi excidit, mi Lansbergi, quia quædam in eo notabam germana illi Plautino, quem ætate iuuenili meminera gloriosè ambulanti in prosenio. Non potui, inquam, ista bono stomacho digerere. *Demonstrationem sumam à causã proximã rei demonstranda: cui, utpote scientificæ, nullã ratione contradici poterit.*

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

(tuos enim tibi reddere versus, ne nescias, etiam nouimus) cogitabam tacitus. Igitur, aiebam, veritas quam in Scripturã sacrã, ac in tantã argumentorum luce videre oculis pænè ipsis hætenus putauit, phantasma & *μορμολύκη* tantùm fuit. Itaque inspicio auidè demonstrationem, video elenchi fucum, obstupesco oculos auctoris potuisse effugere, & in fine iterùm magnificè recantari: *Hæc est demonstratio nostra ἐπισημονικῆ, cui nullã ratione quis contradicat*. Postea aliquoties, tamquam de Ptolemæo & veritate triumphans, se *apodicticè ostendisse, motum annum non conuenire Soli, sed terræ*, sublimis & in cothurno iactat. Quid facerem? Tam patiens non sum, vt hæc in apertam veritatem dici, ferre potuerim. Quod etiam addit, *Lunæ motum non esse calo consentaneum, si terra in centro mundi quiescat* (& tu aliquando submurmuras, & libenter diceres) falsum est. Nam iam fateris, *In hypothesisi terræ quiescentis aliquas saltem Lunarium apparentiarum causas fingendo excogitari posse, neque id dubium esse, neque nobis contra Phil. Lansbergium probandum fuisse*. Cælo igitur etiam Ptolemæico, non tantùm Copernicæo, consentit motus Lunaris. Sed *fingimus istas causas, & motum Solis*, inquis. Imò vestras, & terræ motum à vobis fingi, omnes clamamus, mi Lansbergi: & hæc est Helena, propter quam Ilium vestrum obsidemus.

Quod de Antipodibus iterùm retractas, dissimile, vanum & nihili est. Quòd nos verò existimas de *vano hominum genere esse, qui vix micam habent ingenij*; Deo pro micã nostrã gratias agimus. Certè, dum hæc tua lego, dubito, an natura etiam in te fuerit valdè liberalis.

Sed

Plat. in Alcib.
* *Scruta deivis*,

Phil. Lansberg. Controu. 2. de motu terræ.

Sed lepidissimum prorsus est, quòd parentis tui demonstrationem alteri comparas & parias, quâ Astronomi demonstrant *interpositionem terræ inter Solem & Lunam*, eclipsis Lunaribus unicam causam esse. Et quia hæc demonstratio certa, nec puerile sophisma est, exclamas: *Fromondus tamen, licet Theologus, quem verecundum & ingenuum* (vbi veritas superbè pessum datur, nimia verecundia nocet) *quem animo sedatum* (nullos sensi animi fluctus. utinam tu tam tranquillus esses!) *ac minimè in asserendo temerarium* (temerarius non est, qui lucem humanæ mentis, & Scripturam sacram ducem habet) *esse oportebat; Lansbergij demonstrationem isti Astronomorum* (de eclipsi Lunæ) *demonstrationi simillimam, atque eodem prorsus medio utentem, puerile sophisma vocat, scuta detrita, &c.* Hęcine à viro scribi qui micæ aliquas ingenij & eruditionis hîc & ibi sparfit? *Simillimam, atque eodem prorsus medio utentem*, tui parentis demonstrationem, Lansbergij? Per Deum immortalem, aperi oculos, videbis quod quilibet puer potest. Componamus enim inter se istas demonstrationes.

Ant-arist.
cap. 19.

Demon-
stratio ecli-
psis Luna-
ris firma
legitima,
ac dissimil-
lima Lans-
bergiana.

Astronomi primùm, conspicientes Lunæ eclipsin, & requirentes causam, animaduertentur accidere in plenilunio, quando terra interposita est inter Solem & Lunam; ac deinde, numquam extra illud plenilunij tempus, similem defectum sideri accidere. Collegerunt igitur à posteriori & euidenter, unicam Lunaribus eclipsis causam esse, telluris inter Solem & Lunam interpositionem. Vnde à causâ postea redeunt ad effectum, demonstrarunt redituram & futuram eclipsin, quoties talis causa rediret & in rerum ratione poneretur. In demonstratione Lansbergiana omnia dissimillima. Nam nec ex apparentiis Lunaribus potest à posteriori certò & euidenter colligere earum unicam causam esse, telluris in Eclipticâ motum (quandoquidem omnia eodem modo euentura sint, etiam si cum Ptolemæo arbitremur terram quiescere & Solem moueri;) nec à priori etiam potest assumi terræ motus tamquam causa certa, & quæ reuera in cælo sit, & actu efficiat coniunctiones & apparentias Lunares; quia istæ fortasse, non motum terræ, sed motum Solis pro causâ habent. Non enim euidentius est, terram quàm Solem sub Eclipticâ incedere: imò si sensum sequimur, terrâ quiescente Sol circumulum annum solus circumuoluitur. Itaque cernis iam, quantâ dissimilitudine demonstrationes illæ inter se comparatæ, à se dissiliant. Quæris deinde

deinde feruidè, *ex quo calo didicerim, in hypothesisi terra quiescentis, Lunam posse Solem sub Eclipticâ incedentem, debito tempore assequi.* Ex cælo Ptolemæi, & eorum quos ANT-ARISTARCHVS adnotauit ad marginem, mi Lansbergi. Ex parente tuo, & ex teipso etiam iam, qui dicis, *hypotheses Ptolemæi & Copernici, quoad caelestes apparentias, non magis inter se differre*, quàm viam quæ Athenis Thebas, & quæ Thebis Athenas ducit; *etiamsi toto calo differant quoad apparentiarum causas.* Deinde, est lumine naturæ tam euidentis & compertum, simili vtriusque sideris motu, posse luminaria regulariter mota, ad suas coniunctiones, constitutis temporum interuallis redire, quàm duos veredarios eadem viâ currentes oportere alicubi coniungi, si posterior sit velocior priore. Nec tamen ex cælo didici, aut discere potui, hanc esse reuera, & ipso facto, causam apparentiarum Lunarum; sed solùm contendo, has apparentias in similem causam posse referri, ac proinde, vos ex istis apparentiis ad alteram causam, siue terræ motum, inualidè argumentari. Itaque tecum sum & sentio: solas apparentias nos aspiciere in cælo; sed quia effectus isti à variis causis dependere possunt (id est, à motu Solis, aut terræ) nego te, aut me, ex iis solis effectibus, alteram determinatè duarum causarum posse solidè coniectare.

Ex appa-
rentiis Lu-
naribus,
nec motus
terra, nec
motus Solis
determina-
re potest
causâ colli-
gi, sed al-
terutro con-
fusè.

Corrigis etiam raptim nescio quem meum errorem, quasi dixerim Lunam *in suo circulo*, spatio mensis grad. 389. &c. conficere, cum tamen debuerim, *in longitudinem Eclipticæ* dicere. Sed ad ANT-ARISTARCHVM redi, si lubet: aut oculi me valdè fallunt, aut non reperies, *in suo circulo*. Deinde exertâ voce interrogas: *Dic etiam Fromonde, vbi locorum Ptolemæus Astronomorum omnium facile Princeps* (fidem igitur potiùs huic Principi habe, quàm Copernico) *tria illa quæ tu liberaliter assumis & pro Ptolemaicis venditas, tamquam ex calo certa, & demonstrata proposuerit?* An tria sint, an duo, an vnum, cæde tu & computa vt vis, ego quod dixi repetam. Parens tuus asseruerat (quod tu obnixè files, quia non habes vnde defendas) ex doctrinâ Ptolemæi, quâ docet motum Solis adiiciendum motui Lunari, vt sciamus, quot gradus Luna vno mense conficiat, consecutaneum esse, vt orbis Luna simul cum Sole circumuoluat; quod tamen impossibile est, & præter Ptolemæi ac Tychoonis postulata. Nam quia, inquit, orbis Luna idem centrum habet cum orbe Solis, scilicet centrum terra; nequit

Ptol. lib. 4.
cap. 3. Al-
mag.
Phil. Lans-
berg. Con-
trou. 1.

P

etiam

etiam illo amplius promoueri. Atqui orbis Solis non mouetur, sed penitus quiescit (vbi iterum, principium egregie petit) ergo & orbis Luna. Deinde ostendit, ob interiectos Mercurij & Veneris orbis, Lunam non posse epicyclo ambire Solem, tam longè remotum, quemadmodum astra Medicea, Galilæi inuento, ambiunt Iouem. Respondi (quod etiam iterum) parentem tuum manifestâ allucinatione circumuentum esse, & quemadmodum in systemate Copernicano videbat Lunam cum terrâ eodem communi motu, per longitudinem Zodiaci incedentem, ita vt vniuersa regio elementaris videatur Lunam vnâ deportare, veluti nauis suâ nautam; idcirco putasse, idem Soli & Lunæ in systemate Ptolemaico debere contingere: quasi verò motus luminarium eodem prorsus modo, in vtroque systemate administrarentur, Solem & terram tantummodo inter se commutando. Sed fallitur. Sol enim non debet eodem motu secum auertere Lunam, quemadmodum terra Copernicana circumducit eandem, vt vera sint quæ Ptolemæus loco citato disseruit. Ptolemæus & Astronomi passim, aiebam, *solum docent, vt Luna mensem suum absoluat, & ab vnâ cum Sole coniunctione ad alteram redeat, non satis esse 360. gradus, id est, totam Zodiaci longitudinem proprio & suo motu emensam esse, sed motum in super 29. grad. (& quod excurrit) adiiciendum; quia Solem non inuenit in eodem Zodiaci loco, vbi cum in proximâ coniunctione reliquerat, sed inde versus Orientem ad gradus 29. motu proprio sub Eclipticâ promotum. unde vt eum iterum assequatur, debet etiam suo motu spatium illud conficere, & in supputatione temporis integræ Lunationis, oportet 2. circiter dies, quibus hoc spatium emetitur, addere ad 28. dies, quibus Zodiaci longitudinem circumcurrit. Et hoc est, Lune integrum, ab vnâ coniunctione ad alteram motum, ex propriâ (id est, non Solis) circa totum Zodiacum periodo, & motu intereâ Solis (id est, particulâ motus Lune tantâ, quantus intereâ temporis fuit motus Solis sub Eclipticâ) compositum esse, vt ex Ptolemæi loco, quem citat Lansbergius, ex Albategnio, Maurolyco, Tycho, & omnibus à caluo ad caluum, est manifestum.*

Quid iam ex me quæris Iac. Lansbergi? Ex quo loco Ptolemæi hæc didicerim. Dixi tibi, ex illo citato à tuo parente. Sic enim incipit. *Si diurnum Solis medium motum 0.59.8.17.13.12.31. proximè, in dies vnus mensis 29.31.50.8.20. multiplicauerimus, & summa addiderimus, vnus circuli gradus 360. habebimus, quot in mense*

Ant-ar.
cap. 19.

Ptol. lib. 4.
cap. 3. Al
mag.
Lansbergius
Ptolemæum non
intelligit,
aut se in-
telligere
dissimulat.

mense vno Luna motu medio per longitudinem mouetur gradus, qui sunt 389, &c. Vbi gradus integri mensis Lunaris cõponit ex 360. quos Luna totum Zodiacum ambiendo emetitur, & auctario 29. graduum (& quod abundat) quos Sol intereâ conficit, dum Luna vniuersum Zodiacum circumcurrit. ideò enim iubet, vt *diurnum motum Solis in dies vnus mensis multiplicemus*, vt ex eius systemate & totâ Astronomiâ Ptolemaicâ est compertissimum. Nec ad hanc compositionem motus Lunæ integri mensis, magis est necesse, *Lunam à Sole aut à terrâ raptari, quàm opus mihi nauis, vt Louanio pedes Bruxellam vadam*, vt dicebat ANT-ARISTARCHVS. Numquam tamen dixit, aut venditavit, motum vtriusq; sideris esse causam *ex calo certam & demonstratam* apparentiæ illius cælestis, vt tu liberalissimè ei imponis, sed satis ei est ad tuam & parentis demonstrationem dissipandam, cælestem istum effectum & apparentiam facillimè tribui posse motui vtriusque sideris, etiam si vnum non trahat alterum, vt nauis nautam, aut vt terra Lunam, in systemate Copernicano; vt proinde non sit ideò necesse terram mouere, sed sufficiat ad Lunæ motum adiungere motum Solis concomitantem, non trahentem secum Lunare sidus. Vnde quod addis: *Ptolemæus vir solidus & iudicio incomparabilis, nihil hîc scripsit, quàm quod certissimâ demonstratione ex calo cognitum habuit: scilicet, Lunam motu medio in longitudinem Eclipticæ, mensis spatio moueri grad. 389. &c. hoc est, quot grad. Luna mensis spatio in suo circulo periodicè mouetur, & Sol in Eclipticâ procedit*; verum est, & hoc est quod vnice contendo. Nempe Solis, non terræ, motum sub Eclipticâ, comitantem, non trahentem secum Lunæ motum (de tali enim tractione Ptolemæus numquam somniavit) causam probabilissimam (non dico, *certam & ex calo demonstratam*, vt tu fabularis) Lunarium apparentiarum à Ptolemæo constitui. Igitur perperam & pessimè, vnica causam, & quidem *certam, scientificam* (& cetera quæ in ventos spargitis) Lunarium apparentiarum in vno motu terræ annuo collocatis. Quid igitur clamas? *Videte insignem Theologi Louaniensis audaciam, & in asserendo temeritatem, qui tria illa signenta* (mi homo, illa sunt turbati tui capitis) *non Tychois & Maurolyci solum pallio, sed tamquam certa & vera* (fallis & imponis. effectus certus est, sed ex eo non potest, vt toties dixi, certò inferri motus terræ, aut Solis) *Ptolemæi auctoritate palliare ausus fuit.* Falsa nulla pallio, sed

vera quæ volui, etiam à te palàm iam accepi. Sed altiùs etiam, homo pudens & ingenuus, vocem tollis. *Judicet nunc Lector, an Fromondus bonos oculos* (iam vidisti antè, si tu oculos habes) *habuerit & ingenuam frontem, qui tot eruditis hoc sæculo, in quorum manibus Ptolemæus teritur, figmenta sua pro Ptolemaicis venditare ausus fuit. Sunt enim quæ assumit, aliorum inuenta, qui non ex celo, sed ex suis hypothesibus certam quamdam & scientificam Astronomiam nobis cudere voluerunt, quicquid omnia ad libitum fingentes; certa, incerta, verisimilia, absurda, vera, falsa assumpserunt, modò cum suis hypothesibus consentirent.* Lacon quidam ad Echo: *Das sine mente sonos.* O Morine, quæ mens tibi & cogitatio erit, dum hæc à Belgis (quos fortè æstimasti hæctenus) scribi, & in oculos eruditi huius sæculi mitti videris? Omnia verò quæ iam effutis, Iac. Lansbergi, ex vero data sunt parenti tuo ab ANT-ARISTARCHO, & in eum teque verissimè cadunt: habete, ut nacti, quid in alios ex irâ & vindictâ regeritis? Nihil finxi quod Ptolemæi non sit, nec ex solis apparentiis Lunaribus scientificam Astronomiam (nam hoc solo argumento nec Solis, nec terræ in Eclipticâ motum posse certò coniectari, ad rauim iam parè dixi) cudimus, sed vos inde *ἐπιστημονικῶς & scientificè, per causam proximam, certam, necessariam* (& alia, quæ sine rifu non possum dicere) Astronomiam Copernicanam totam iam *ἐπιστημονικῶς, & cui nemo contradicere valeat*, egregiè fabricati estis.

Quod sub exitum etiam obiter spargis, *Per hypothesin terræ quiescentis non posse dari causas necessarias caelestium apparentiarum*, aperte falsum est, & Magini, Origani, & tot aliarum Ephemeridum calculus te reuincit, qui per Solis & Lunæ (non terræ) in Zodiaco motus, Lunæ phases, & omnes luminarium aspectus explicant, tamquàm effectus per causas necessarias, siue, ex quibus necessariò resultant illi effectus. An autem causæ illæ veræ sint, id est, an reuerà Sol in cælo moueatur, an tantùm sic appareat, ex solis illis apparentiis sciri certò nequit, sed aliis aduersus Copernicanos plurimis argumentis, moueri eum euincimus, & terrâ quiescere.

Veterem autem cramben recoquis, & antiquum principium petis, dum iterùm ais causas Ptolemæi fictitias, Copernici veras esse. Id enim nondum probasti, & nos dicimus, causas Ptolemæi veras & cælo, ipso facto competere, vestrum verò terræ motum in spatia imaginaria & in chimærarum patriam relegamus.

C A-

CAPVT III.

Demonstrationem Lansbergianam à festinatione, statu, regressu Planetarum sumptam, eodem vitio laborare.

Quia aiebam, nullo argumento in speciem probabiliori, motum *Ant-arist. cap. 18.* terræ annum à Copernicanis astrui, quàm illo stationis, directionis, regressionis Planetarum, interrogas me, *Quid ergo dubitas Fromonde, motum terræ in Eclipticâ, ut veram amplecti?* Tibi dixi, Lansbergi: quia omnes isti Planetarum lusus, alio modo, aut per epicyclos Ptolemæi, aut per spiras Tychonis possunt expediri: quâ igitur certitudine, ex illo effectu possim colligere terram moueri, cum possit ab aliâ causâ dependere? Sed terræ motus annuus si ponatur, causâ concinna erit, inquires, cur Planetæ superiores appareant interdum stare, festinare, regredi. Sit ita, mi Lansbergi. Attamen multæ causæ ad eundem effectum concinnæ esse possunt, nec ego ex meâ mente (ut perperam refers) sed Copernicanorum, quorum argumentum proponebam, dixi, *causam concinnam huius phenomèni, in Ptolemæi aut Tychonis philosophiâ reddi non posse.* Potest enim sanè, etsi in ea plus sit artificij, & pluribus motibus res administranda sit. Deinde licet vnicus terræ motus videatur nobis causâ concinna, fortasse tamen reuerà inconcinnissima est, quia ex tanto cæli interuallo intelligere non possumus omnes modos & rationes, quibus corpora illa astrorum torqueri & retorqueri debent, ut secundùm leges & sapientiam summi Opificis, influentias suas dispensent per elementa mundi inferioris. Vnde statim apparet coniecturæ incertitudo ac imbecillitas, quâ ex tali effectu, terræ motum vnica eius causam esse colligimus.

Sed veteres tuas nœnias iterùm recantas: quæso tace, somnum mihi facis. *Plures causas, inquis, ex hypothesi terræ quiescentis prætendi & fingi posse: Nullas autem ex necessariis & veris scientificè deduci posse, quas ex hypothesi terræ motæ D. Lansbergius demonstrauit, & Fromondus hîc diffiteri non potest. Qui cum has scientificè inuentas reiciendas, illas verò confictas, recipiendas censet, vera rationi contradicit.* Vis igitur iterùm audire? Centies iam prope modum tibi inculcauimus. Demonstratio tua scientifica principium petit. Ut enim probes terram moueri in Eclipticâ, assumis

P 3

eam

eam moueri in Eclipticâ, vt inde tamquam ex causâ (quam tamen esse in cælo nescis) stationes , directiones , retrogradationes Planetarum explices. Quid hoc , ad ostendendum terram actû & ipso facto, in Eclipticâ moueri, te iuuat ? Probare debueras , à nullâ aliâ quàm à terræ motu, illos effectus posse dependere . Id autem compertæ falsitatis est, nam Ptolemæus, Tycho, & omnes non Copernicani per veros Planetarum , non terræ, motus, lusum illos expediunt, nec in designandis temporum , quibus recurrunt, interuallis magis aberrant quàm Copernicani. Vana igitur sunt,

Non quaeritur, An per motum terra imaginatum possint viscumque explicari motus Planetarum, sed an illa causa vera sit in verum ratione.

Quod prima fronte concinnum apparet, nõ statim est tale: & deinde concinno aliud clari potest concinnum.

Ant-ar. c. 18.

quæ de *inventione causarum scientificâ*, & cetera quæ hîc & vbi- que iactas. Ex motibus Planetarum non minùs quàm ex terræ annuo motu, possunt effectus illi scientificè demonstrari, nec hoc quaeritur, sed vtræ causarum reuera sint in cælo. Neque motus Planetarum sunt magis fictitij, quàm motus terræ. Sed causa solùm quæ Planetas agit in obscuro & ambiguo est; sed nõne etiam causa quæ terram Copernicanam per aërem volare facit ? Ecce enim ipse nuper fatebaris, causam terræ motricem à te, & à me forte ignorari. Quid igitur hîc certitudinis & causæ habes, cur Copernicum Ptolemæo aut Tycho præferas, & tantopere glorieris ? Quid etiam erat, quod me non diffiteri, iam statim dicebas ? Hoc solùm fassus sum: Argumentum Copernici à statione, directione, &c. Planetarum esse *in speciem probabile*, terræ motum etiam *videri causam concinnum* istorum effectuum. Sed multa in speciem probabilia, sunt falsa, mi Lansbergi (quale etiam istud vestrum Copernicanum paradoxum est:) multa deinde *videntur concinna* quæ non sunt, aut certè aliis concinnioribus cedere debent. Accipe meam confessionem, & istâ rem Copernicanam adiuua, si potes.

Quid etiam raptim & in fugâ de vi Solis magneticâ, Angelorum ministerio, aut choro Planetarum circa Solem submurmuras ? quæ omnia tibi *fabula*, & ab homine *fabuloso*. Sta paullisper, non tam perfunctoriè defungi potes, & tamquam vespa infixo aculeo auolare. Hoc est quod admordes. *Itaque vel Ptolemæi epicyclis, vel spiris (quod magis opinor) quæ non longè à Tychonicis abluunt, & proprio Planetarum motu, in acceleratione illâ eorum & retardatione, vti maluit Deus, quàm paradoxo telluris motu. Et quamuis spiræ, quas in altum exsiliendo & desiliendo describunt Planete ludendo circa Solem, perplexa sint, extricari tamen utcumque*

à no-

à nobis valent; & satis est Artifici suo, & Angelis fortasse rectoribus perspectas esse. Ostendo deinde omnia etiam apud Copernicanos intricatissima esse; quod satis clamant Kepleri, Gilberti, Origani, Lansbergij, aliorumque pugnae aut dissensus. Dicebam postea, si vera esset sententia Kepleri, omnium Copernicanorum sine controuersia acutissimi, Solem nempe reuolutione circa suum centrum, vi magnetica circumducere Planetas in orbem, posse hinc fortasse peti causam stationis, cursus, ac recursus Planetarum. Omnes hæ causæ tibi displicent, quarum tamen quædam ceteris Copernicanis tantopere allubescunt. Sed quid Ptolemæi se fatigant, vt tibi inueniant causas secundas motrices Planetarum? Quære tu ipse. Nam moues etiam vniuersos Planetas (vno Sole excepto) motu periodico ab Occasu versus Ortum. Dic ergo causam motus huius effectricem; tibi eandem facile reddiderimus, quæ vnâ eademque operâ, nunc incitet, nunc retroagat, aut stare faciat corpora Planetarum. Si dicas (quod folles, & credo) te nescire causam; patere ergo etiam aliquid in re istâ à nobis ignorari. Itaque si causæ istæ motrices fabulosæ sunt, veras tu inuestiga pro motu Planetarum periodico, & dicemus tibi quid reuoluat, sine motu terræ, epicyclos Planetarum. Sed, mi homo, frustra intra latebras causarum efficientium te abscondis, ex quibus te facile protrahemus in mediam lucem. Vide enim iterum causæ nostræ statum. Sidus Martis, exempli gratiâ, apparentem diametrum, siue magnitudinis speciem manifestè euariat. Aliquando enim vt primæ, aliàs vt secundæ, aut tertiæ magnitudinis stella apparet. In hoc nullus inter nos est dissensus, quia est effectus sensibilis. In causâ verò proximâ dissentimus. Nos enim arbitramur Planetam ipsum, vero & suo motu descendere versus terram, ideoque ex maiori propinquitate apparere quandoque ampliorem, vos existimatis terram potius euahi sursum, & oculus nostrum sideri propius admoueri. Itaque motus sideris nobis, vobis autem motus terræ est causa proxima huius effectus. Si verò remota causa inquiratur, id est, quæ motum ipsum sideris, aut terræ efficit, nobis & vobis perinde in abdito est. Nescimus enim certò quænam vis motiua corpus sideris summittat, aut in altum reuocet, vos autem ignoratis (& fatemini) à quâ virtute pellente tellus vestra circulum annum circumcurrat. Cernis igitur, mi Lansbergi, nos vndique esse pares. Vnde quem-

Omnia etiam apud Copernicanos nos perplexa & intricata esse, satis dicunt pugna eorum & consiliis.

Dicant nobis Copernicanis causam efficientem motuum periodicorum in Planetis, dicemus directionum, stationum, retrogradationum.

Causa proxima quæ mutat apparentem magnitudinē Martis, est motus ipsius sideris: causa verò remota, id est, quæ mouet sidus, in obscuro est: veluti causa quæ terram Copernicanam mouet.

quemadmodum difficultas reperiendæ veræ causæ quæ terram mouet, à sententiâ Copernici vos non absterret; ita neque ob perplexitatem causæ mouentis fidus, Ptolemæum deserere debemus.

Hinc liquet quàm miserabiliter ista in me expuas. *Vt autem argutiarum tuarum, inquis, ineptiam hîc magis videas: dic Fromonde, numquid mente captus, & primam tibi rationis luculam amisisse videretur, qui probatâ ex cælo eclipsis Lunarî causâ per interpositionem terræ, illi demonstrationi assentiri nollet, quod alias istius obscurationis causas, incertas tamen & sibi incognitas prætereundere possit: puta vim magneticam, vel interpositionem nebulosâ & tenebrosâ corporis, eo ipso tempore factam ab Angelo aliquo ad nutum sui Conditoris omnia dirigentis?* Ita, mi Lansbergi, tale sinciput non valdè sanum esset. sed quid hoc ad rem tuam? Nam ex effectu & à posteriori manifestè demonstramus, vnicam & solam causam Lunarî eclipsis, esse terræ interpositionem; quia quotiescumque accidit Lunæ deliquium, luminaria toto cælo distantia, etiam oculis ipsis cernere possumus, & inde certissimâ coniecturâ assequi, terræ globum inter vtrumque luminare interiectum esse, & Lunæ luminibus officere. Ex amplitudine autem Planetæ ad speciem variatâ, aut ex alio quocumque cæli phænomeno colligere certò à posteriori non potes proximam & vnicam causam esse terræ potius quàm sideris motum. Si verò de causâ remotâ quæstio sit, nescis, an à vi magneticâ, an ab Angelo, an aliâ causâ tellus Copernicana motu annuo circumcurrat; perinde atq; nos de causâ motrice siderum, in ambiguo & fluctu sumus. Quin imò, antè tibi ostendimus, longè citius nos reperturos causam probabilem quæ sidera, quàm vos quæ terram Copernicanam, agitet. Igitur probabiliori specie argumentum tuum sic formasses. Effetne is sani capitis, qui videns Solem & sidera mutare locum, terram verò pigram & immobilem desiderare, nec vllò solido aut probabili argumento, oculorum fidem refelleret, pertinaciter tamen imaginaretur id tantùm ita apparere, & sidera re verâ loco non dimoueri, ac apparentiæ causam esse in insensibili aliquo & rapidissimo terræ motu, qui ab occultâ, & ipsis opinantibus ignoratissimâ virtute, fortè animatâ, aut magneticâ, aut Angelicâ, &c. efficeretur? Crede mihi, mi Lansbergi, tale caput esset *Fromondo magis fabulosum*, & dispeream, si P. Ouidius Na-

Tractat. 2.
cap. 1.

so à mortuis existeret, cui olim
— *circumfuso pendebat in aëre tellus,*
Ponderibus librata suis, —

Ouid. Me-
tam. 1.

audiens iam à Copernicanis iussam in cælum auolare, nisi hoc prodigium, & tam crassi corporis metamorphosim collocaret in capite omnium fabularum.

Me tandem paullisper dimisso, Morinum repetis, & negas attingisse quidem D. Lansbergij argumentum, tantum abesse, ut illud destruxerit. Næ tu Morine, malus iaculator es, qui rem tam crassam & expositam tangere non valueris. Cur non autem? Quia D. Lansbergius, ait filius eius, *numquam negavit, ex hypothesi terræ quiescentis, apparentiarum cælestium causas fingi posse: unde, Morine, D. Lansbergij demonstratio, sicut apparet, tibi incognita fuit, neque vim eius percepisti, tantum abest, ut eam refutare potueris.* Quid Morinus hîc facturus sit, nescio: ridebit tamen, opinor, & dicit demonstrationem D. Lansbergij à se bellè inspectam & introspectam fuisse. Vis enim eius hæc est. Ex motu terræ posse à priori apparentias & phænomena cælestia demonstrari, & ceteras causas quæ à Ptolemæo, Tycho, & aliis passim afferuntur, fictitias esse: id est, petit principium & assumit quod oportebat solidè in antecessum probasse. Negant enim alij causas istas falsas & fictitias esse, aiuntque esse veros & positiuos motus siderum, fauente etiam oculorum sensu. Hi enim siderum motus tam possunt esse causæ proximæ, cur sidus nunc in isto, nunc in illo loco appareat, quàm motus terræ. Causæ verò remotæ (id est, siderum, aut terræ motrices) æquè arcanæ ac in incerto sunt, ut iam aliquoties inculcamus. Vnde cum clamas, *Si tibi, Morine, post hæc propositum sit, demonstrationem Lansbergij impugnare, doce ex hypothesi terræ quiescentis, istarum apparentiarum necessarias causas scientificè ostendi posse,* parere statim tibi potest, & pro causis necessariis afferre siderum veros motus, quos ad calculum vocant Ephemeridum conditores. Cur enim non tam ei hoc liceat, quàm vobis assumere motum annuum telluris? Vnde cum tritum & intercalare tuum epiphonema (*Manet igitur immota D. Lansbergij demonstratio, &c.*) iterum audio, non abest, quin cum Horatio exclamem, *O te Bollane cerebri felicem!* ita nos obtundis; nam ridendo iam dudum saturi & fatigati sumus.

Q C A

CAPVT IV.

Frustrà fumos alios & nebulas spargit, ut paterna demonstrationis mendum obscuret Jac. Lansbergius. Compendiosius & concinnius est, sidera omnibus necessariis motibus onerare, quàm horologio cælesti nouam terræ rotam inserere.

* Nihil
præter
coax, coax.
Aristoph.
in ranis.

VT nos tandem, opinor, tædio mactes, eadem iam iterum, ad aurium vsque furditatem reculcas & dicis. * *שׁוֹדֵי יָדוֹ יֵשׁ אֲדָלָהּ הִנֵּה נֹדֵי, נֹדֵי.* Vis per merissimam vim, D. Lansbergij *ἀνοδείξιδ & demonstratione controuersiam de terræ motu diremptam esse, ut nulla posthac dubitandi occasio iis saltem relicta sit, qui rationi cedere non grauabuntur.* Deinde Morinum & me, & id genus sciolos finis contemptim *in suis dubiis contabescere*, homo minimè Pyrrhonius, & qui non magis dubitas terram, quàm muscam volare. Postremò omnem lapidem moues, & nodum tentas, ut parentem laqueis mendosæ demonstrationis captum expedias. Sed vulpem videre mihi videor plagis inuolutam, quæ quò pertinaciùs retia iactat, aut secretiores exitus quærit, eò arctiùs & pluribus nodis se circumuenit. Non enim aduersus veritatem est consilium, mi Lansbergi. *Magna est terra, inquit ille, & excelsum est calum, & velox cursus Solis* (hic profectò non erat Copernicanus) *conuertit in gyro calum in locum suum in vnâ die. Nonne magnificus est qui hac facit, & veritas magna, & fortior præ omnibus?*

3. Eldr. 4.

Primum igitur dicis, posse ex terræ motu reddi *causas proximas & necessarias* (id est, ex quibus necessariò sequerentur illi effectus) *omnium* (multarum, voluisti dicere; scis enim non omnes à motu terræ pendere) *apparentiarum cælestium*: quod toties iam antè tibi dedimus. Sed quod addis, *solam illam hypothesin* id posse, nimisquàm est falsum. Per veros quippe siderum motus, iuxtà, imò suprâ ac longè meliùs concinniusq; ab aliis explicantur proximæ & necessariae istorum phænomenum causæ.

Secundò, *ex vi consequentiæ*, ais, *terræ motum in Eclipticâ, veram & adequatam causam istarum apparentiarum esse.* Ex eo quòd per terræ motum causæ apparentiarum reddi valeant, nullâ ratiocinatione sequitur, causas illas veras & adequatas, & ipso facto in rerum ratione esse. Nam cõsequentiâ à potentiâ ad actum, tam

tam apertè est clauda, ut vix villo apparenti fulcro valeat imbecillitatem suam sustentare. Perinde enim est, ac si dicas, Anti-christus potest esse, igitur est. Aut, mundus alius à Deo condi potest, igitur conditus est. Item, Sol quidam alius possibilis diem efficere nobis potest, ergo actu nobis facit diem; ut antè toties est tibi inculcatum. Desertis tandem Lunæ & Planetarum motibus, ad quædam alia commoda decurras, quæ nasci videntur ex annuo terræ motu. Sum ma ferè est (cetera enim non magnum pretium habent:) quòd duplex terræ motus, diurnus & annuus, plurium cælestium motuum vicem suppleat. Deus autem & natura amant compendium, & à superfluis abhorrent; nihil enim faciunt frustra.

Verumtamen in promptu est responsio. Frustrà enim aut superfluum non est, quod necessitatem, aut vtilitatem habet ad affectionem finis qui intenditur. Motus autem illi siderum tam multiplices & varij, ad modulandas & dispensandas eorum influentias, eâ mensurâ ac lege quæ diuino Opifici collibita est, fuerunt necessarij. Voluit præterea, dicebat ANT-ARISTARCHVS, *Ant-ar. cap. 18. in cælis, tamquam in horologio quod multiplici rotularum instrumento tempus regit, ingenium suum ostendere*, & inde admirationem ac reuerentiam apud creaturas omnes rationales, faberrimam illam cælorum machinationem intelligentes, sibi facere. Sed compendiosius influentiæ dispensari poterant, inquirunt, si terra sola subuehatur in cælum, & admoueat se astris, quàm si tot astra eant & redeant in officium & obsequia vnius telluris. Verùm hoc minimi momenti, & dudum iam antè reiectum est. Non enim elemento telluris propriè, sed homini in eâ degenti, famulantur astra: decentius verò est, ut famuli dominum circumcurrant, quàm ut dominus famulos accedere debeat, ut officia ab iis recipiat. Itaque homo quietus potiùs in centro vniuersi permaneat, & siderum famulitia circa se discurrentia tranquillus spectet, & in cælum mente potiùs quàm corpore, ac in admirationem Conditoris ascendat. Ut quid enim famulos aliquot motibus exuimus, ut iis dominum oneremus? Non solemus esse tam parci & verentes in discursibus & operibus famulorum. Seruiant qui debent, currant toties & recurrant, quoties expedit vtilitati dominorum. Igitur, non magis miror tot esse siderum motus, quàm tot esse sidera. Et veluti sine magnâ (quæ nobis appareat) iacturâ, cælum aliquot

Sideribus
tot motus
dare oportet,
quos
necessarij
ut famu-
lentur ho-
mini.

aliquot astris carere potuit, & tamen Conditor, ob arcanam quamdam vtilitatem, ea deesse noluit; ita etsi paucioribus fortasse siderum quorundam motibus, non magno damno mulctaretur mundus elementaris, sua tamen ratio Opifici constat, cur ab illis motibus cælos conquiescere, pro bono non iudicauerit: præsertim cum illa motuum cælestium multitudo, duplici rapidissimo terræ motu redimi debuisset. In his autem duobus terræ motibus tot sunt remora & impedimenta, tot absurditates & paradoxa, vt longè etiam pluribus cælorum motibus, si necessarij aut vtilis fuissent, ea oportuerit vitare & effugere. Clamat tamen Iac. Lansbergius, *certum & indubitatum esse, omnia aut falsa, aut ex falsis persuasionibus orta, quæ terræ motui absurda obiciuntur.* Alij iudices sunt. Non credimus tibi in propriam causam, mi Lansbergi, & tua certa nimis iam sæpè incertauimus.

Vt deinde ostenderem, non semper simplicissima, etiam perfectissima esse inter cetera, hoc etiam iucundè & renidendo interieci. *Ciconia & alia quadam & rapax & macilentissima aues unicum & simplicissimum ile à rostro ad caudam habent, an idèò merito gloriari, & homini cui tot flexuosissimis spiris & orbibus illa implicantur, obstrepere possint?* Hanc autem *ratiocinationem* Iac. Lansbergius, qui semper * *ὀρθρον βλέω*, nec magis ridere aut renidere nouit, quàm olim M. Crassus, *valde ridiculam* appellat. Sed quàm verum ridendo dixerim, inde liquet, quòd totam frontis asfeuerungatione, tam tenuem nodulum non satis valuerit dissoluere. *Possent ciconia equidem, Fromonde, inquit, homini obstrepere, & gloriari, si hoc unico intestino prædita ac carnosæ, non magis quàm homo, gula & aluo inferuire tenerentur.* Nempe, id est quod volumus, mi Lansbergi: Respiciendum esse finem, qui normam & legem medijs præscribit. Quia enim homo habitius & carnosius ali debuit, quàm ciconia, nec animal rationale decebat, toties cibum sumere & ventri indulgere, idcirco natura, humanorum intestinorum orbis & volumina multiplicare (vt cibis diutius ante exitum circularetur, & plus vtilis succi in iecur abiret) reuerita non fuit. Non enim quàm multa sint ad finem media, sed quàm vtilia & concinna inspicere oportet. Medium enim illud perfectius est, quod concinnius & accommodatius suo fini. Concinnius verò fuit, sidera in ministerium hominis creata, motibus onerare, quàm hominem ipsum: & alias tot antè rationes dissemi-

* *ornè
aspicit.*

disseminauimus, cur duos illos rapidissimos motus terra perferre non possit, ceteraque quibus Lansbergij fugas interclusimus. Veluti ergo cælos & sidera Deus ad humanos vsus numerosissimè multiplicauit; ita etiam tot iis motus, quot fini suo vtilis erant, vnà & facillimam operam addere potuit, & debuit. Addo etiam (quandoquidem compendia naturæ ita videntur & laudantur) hoc fuisse compendiosius. Nemo enim negabit, artificem illum compendiosè horologium fabricare, qui paucioribus rotis ipsum absoluit, etiam si vnâ eandemque rotam pluribus motibus ire iubeat. Ille verò artificij crassioris, & minimè compendiosus est, qui multa mobilia operi suo inserit, vbi per vnum facile & concinnè res expediri potest. Quandoquidem igitur in systemate Lansbergiano omnia sidera aliquos habeant motus, non amat compendium qui terram vnâ cum cælis mobilem facit; eum istud vniuersi horologium nouam hac rotam non indigeat, sed omnia concinnè administrari possint, si alij quidam motus iniiciantur veteribus & mobilibus rotis. Simplicius enim, sine dubio, & magis artificiale est horologium, quod paucas rotas multis motibus circumducit. Nam sola motuum in eodem mobili multiplicatio, præterquam quòd plurimum ingenij habeat, nihil aut leuissimè naturam onerat; cum plurimi & ferme omnes veteres Philosophi existiment motus locales nihil superaddere mobili internum; in Philosophiam verò nuperam sint solum puri modi, vt hodie loquuntur, tenuissimæ essentia & pænè nullius. Deinde, motus qui in cælis multiplicantur, plerumque distincti motus reuera non sunt, sed vnicus qui plurium imaginem habet, vt nuper dicebamus. Nam Philosophi iam passim desciscunt à Clauio & quibusdam alijs nimis liberalibus cælorum fabricatoribus. Et olim apud discipulos ostendi orbem fixarum esse primum mobile, ac vnico motu agitari (aut certè duplici, quorum vterque immediatè ei imprimi potest, si librationem quamdam octauæ sphaeræ, cum Magino & Clauio admittimus) licet trium aut quatuor motuum similitudinem ostenter. Totum etiam Planetarum officium paucioribus longè veris motibus explicari potest, vt aliquando etiam in Scholis Philosophorum differuimus. Vnde nimis, & vltra verum, opinor, multitudinem cælestium motuum exaggerat Lansbergius, vt tantam eorum numerositatem quietem terræ infamet. Sed penitentiorem horum inspectionem Clarissimo

Mathematico, Io. Bapt. Morino, cuius hæc est professio, relinquimus; præsertim cum ad destruendum Lansbergij argumentum, id necessarium non sit. Ista enim, ut dixi antè, cælestium motuum numerositas simplicius vniuersi horologiû relinquit, quàm si ei aliam mobilem rotam (quod faciunt Copernicani) adiiciamus. Vides iam, credo, mi Lansbergi, quomodo argumentum tuum in te resiliat; & quàm verè Deus compendium quæsierit, quando cælos tantum, non terram vnà moueri iussit. Nam & ipse, ut iam cerno, tuo te telo transfodiens disertè ais: *In fabricandis horologiis, non extollit artificis ingenium rotularum copia superflua, sed eius imperitiâ arguit. Nihil enim inter artifices aequè ingeniosum, quàm simplicissimo instrumentorum apparatu multa perficere.* Igitur imperiti artifices Copernicani, qui nouam terræ rotam cælo inuehant, & in Planetario systemate choros cum ceteris ducere iubent. Nobis verò Planetæ, sine vllâ eccentricorum aut epicyclorum (nisi imaginariâ) supellectile sufficiunt, & horologium, quàm Copernicani, simplicius concinnamus.

Multa deinde falsa, aut inter Astronomos ambigua pro veris & certis raptim interseminas.

Falsum est, in hypothesi terræ quiescentis, *multa assumenda & fingenda esse, quæ neque cum cælo consentiant, neque ex eo vllâ verisimilitudinis specie deduci possint.* Assumuntur enim veri siderum motus, qui tam consentiunt cum cælo & cælestibus phænomenis quàm terræ Copernicæ motus; quandoquidem parens tuque fatemini, *Sphæram Copernici non alias à Ptolemaicâ in cælo exhibere apparentias.* Quod verò motuum illorum causas non callidè teneamus, commune id vobiscum habemus, qui etiam causam terræ vestræ motricem ignorare non abnuitis. Quamquam parens tuus Deum nobis suggerat, terræ cælique motorem. *Nam uti nemo, inquit, terram mouere potest, nisi solus Deus qui eam condidit, Hagg. 2. Ego mouebo cælum & terram* (etsi tamen hæc verba, de motu cælestium sphærarum, aut terræ Copernicano intelligi non debeant, ut ex proximè sequentibus liquet) *sic nemo imensa ac prænialida hæc corpora (stellarum fixarum) commouere nouit, nisi Deus eorum Creator.* Si ergo *solus Deus* sidera mouet quæ condidit, iam fatis callidum & scientem artificem nacti sumus, qui fixas & Planetas per spiras illas & labyrinthos contorqueat, sicut mundo elementari expedire intelligit; nec vlla iam amplius

Horologiû cæleste simplicius & ingeniosius apud nos quàm apud Copernicanos, qui terram ex superuacuo ei adiciunt, ut quintâ rotam curui.

Phil. Lansberg. in delineat. a. cæli.

Phil. Lansbergio solus Deus cælum mouet.

amplius probabilis necessitas inferendi terram astris, ut motu suo annuo suppleat vicem epicyclorum aut motuum illorum spiraliu, quorum causam efficientem secundam tam difficulter explicamus. Nulla enim causâ secundâ opus, si causâ prima sola, eorum in se curationem suscepit. Verumtamen fortasse per causas secundas, ut alibi solet, motus illos siue siderum, siue terræ Copernicæ, Deus administrat, nec à parente tuo magnopere hîc adiuti sumus.

De inuisibili etiam sphærâ supra orbem fixarum, quod addis, falsum etiam autumo. Octo enim sphæræ mobiles Aristoteli & nobis abundè sufficiunt.

Maxima etiam omnium sphæra, breuissimo 24. horarum spatio reuolutionem absoluit, quia cottidie omnes suas fixas circumducere debuit, ad dispergendas earum influentias, iuxta leges diuini Conditoris. Nec amplius mirari debes, motum octauæ sphæræ esse toties motibus Planetarum rapidiorem, quàm sphæram ipsam tot partibus esse sphæris Planetarum imaginariis amplio-rem. Cætera quæ de cælo cumulas partim nebulosa sunt, & rectè explicata, nihil absurditatis habent; sed Morinus, si aliquod operæ pretium esse existimauerit, diutiùs hanc quercum excutere poterit. Sed bellius nihil est, quàm quod iam sequitur.

Ex primâ conclusiõne (quàm tu *verissimam*, nos sophisticam appellauimus, & ostendimus) *altera quoque nunc sequitur, ais, & quidem per consequentiam certam & necessariam, quæ scientiam veram producere possit in animis nostris. idq; ob tres rationes euidentis & necessarias, quas nunc adducam.* O focij, *Funditus occidimus, nec habet fortuna regressum*, siquidem iste minas in rem conferat. *Quis enim Hercules triplicem rationum euidentium & necessariarum laqueum diffringere possit?*

Pergis deinde. *Prima est, quod nemo sane mentis negare possit, vnicâ necessariâ causâ alicuius effectus ex necessariis inuenibili, ut ita dicam, eam ut vnicam & veram recipiendam esse. Atque terra motus in Eclipticâ est vnicâ necessaria causâ apparentiarum cælestium, quæ ex veris & necessariis per necessariam consequentiam inueniri potest, ergo, &c.* Iam rediit mihi sanguis. Et eratne hoc, mi Lansbergi, tam aperto ore primam ante aciem vociferandum? Ecce enim in primis, ut nos insanire dicas, maior propositio est falsissima. In infinitis enim naturæ effectibus vsu venit, ut vera eorum

*Esse nulla
alia causa
alicuius ef-
fectus pra-
ter unicam
excogitata
sit, ista ra-
men falsa
esse potest.*

eorum causa incomperta sit, etiam si Philosophi, aut Medici un-
cam sæpè causam imaginati sint, & per Academias vulgauerint,
ex quâ necessariò effectus ille sequeretur, si ipsa poneretur in re-
rum ratione. Et nihilominus causa ista adhuc incerta est, & po-
steriores aliam meditati, veterem reiculam non rarò, aut ambi-
guam faciunt. Ut, exemplo satis vicino, maris æstum pleriq; om-
nes hæctenus in Lunæ motum ac influentiam, tamquam in caus-
sam satis certam, retulerunt; Keplerus tamen vester, cum occasio-
ne Copernicani motus, terram animatam fecisset, etiam pulmo-
nes ei dedit, quibus solemnibus horis maris æstum efflaret aut re-
forberet. Alij etiam Angelum quemdam aquarum huic operi
præficere malunt, quia Kepleri pulmones ridet, neque quâ ra-
tione Luna aquas inflare & remittere valeat, non satis cernunt.
Itaque, si vnica causa necessaria alicuius effectus, studio & medi-
tatione tuâ, mi Lansbergi, potest inueniri, inconsequens tamen est,
eam veram esse ac effectum reipsâ ab eâ emanare. Fortasse enim
alius veriore aliam inueniet: aut sæpè etiam fieri potest, vt om-
nes à vero aberrant, & intimam ac genitiuam causam natura in
arcanis suis custodiat. Id tamen verum est. Quamdiu alia pro-
babilior non suppetit, ne obmutescamus, causam illam unicam
hæctenus inuentam, pro probabili recipiendam esse, pro certâ,
nullo pacto, nisi certis & vincentibus argumentis certitudo eius
demonstrata sit.

Sed transeat sanè tamen propositio maior, minor verò, nem-
pe, *terra motum esse unicam causam caelestium apparentiarum qua
inueniri potest, à quo est demonstrata?* A D. Lansbergio, inquis:
& quidem tam certò, quàm *interpositionem terræ inter Solem &
Lunam, esse unicam eclipsis Lunaris causam.* Sed calore, & amore
parentis, solens peccas, mi Lansbergi. Nam eclipsis Lunæ tam
evidenter in causam suam digitem, vt sic dicam, intendit, vt cæci
sint, qui non videant. Numquam enim, vt antè adhuc diximus
(sed calor tuus, quo sine fine, eodem nos telo repetis, paria etiam
iterare cogit) eclipsis euenit, nisi quando causa illa (quæ est inter-
positio terræ inter Solem & Lunam) in rerum ratione ponitur,
eamque tunc in rerum ratione positam esse, nobis aliunde cer-
tissimè constat. In motu terræ nihil simile. Nam positâ aliquâ
caelesti apparentiâ (vt, exempli gratiâ, Martis perigæi amplitudi-
ne) nec sensu, nec vllò aliò certo argumento, cognoscimus ter-
ram

*Ridiculis
pseudogra-
phis Lans-
bergij com-
paratur
cum demõ-
stratione
eclipsis Lu-
nae.*

ram in Zodiaco moueri, vt certò colligamus, motum quo terra
Marti appropinquat, esse causam incrementi apparentis ampli-
tudinis istius astri. Manet igitur in incerto, an terra motu suo
scanderit versus Martem, an Mars potiùs descenderit versus ter-
ram. Si hoc tam dilucidum non videas, mi Lansbergi, indiges
sanè potenti collyrio. Sed secunda tua ratio adhuc bellior.

*Altera ratio est, in his, quòd incompertum & incomprehensibile
sit, quomodo fieri possit, vt ex positione & causâ falsâ tot veri effe-
ctus necessariò consequantur, non autem ex positione verâ. Cum er-
go ad motum terræ in Eclipticâ, nulli quàm veri effectus ex necessita-
te consequantur, necessarium est, terra motum in Eclipticâ, veram
caelestium effectuum & apparentiarum causam esse.*

Verùm, ex falsâ positione motus terræ in Eclipticâ, non magis
possunt nasci effectus veri, quàm ex chimærâ veri catuli, mi Lan-
sbergi. Vnde si terra sit immobilis, nulla caelestis apparentia est
verè effectus motus terræ. Quomodo tamen similes apparen-
tiæ possent effici à motu terræ, si reuerà Deus terram extra
mundi centrum eleuaret & moueret sub Eclipticâ, facillima est
eius rei comprehensio. Nam, vt verissimè Aristoteles, οὐδ' ἐν δ' ἴσ-
τέρι, κινεῖν ἢ ὄψιν, ἢ τὸ ὁρώμενον, nihil interest, siue visus ipse, siue
res visa moueatur, & visui admoueatur. Vnde tam facili compre-
hensione id intelligimus, quàm quomodo equus ex longinquo
appareat nobis expressior & maior quòd propius ad nos accedit,
& id tamen eodem modo euenturum esse, si nos ipsi motu nostro
ad equum immotum accederemus. Et aliàs compertissimum est,
quòd etsi causa actu non existens nullos veros effectus produ-
cere valeat, si tamen existeret, omnes eosdem veros effectus produ-
ceret, quos iam alia causa producit. Ecce enim, Deus hunc So-
lem destruat, & alium quem iam solùm imaginamur, nobis creet,
iste diem, & omnia circa totum annum tempora, ver, æstate, &c.
perinde atque Sol noster nobis efficiet. Igitur vno verbo, mi
Lansbergi, motus terræ sub Eclipticâ imaginarius nulla cæli
phænomena producit, sed verus Solis & siderum motus ista effi-
cit. Motus tamen terræ similia etiam repræsentaret, si eam Deus
immois sideribus per Eclipticam transferret. Cernis iam, vt exi-
stimo, in quanto morbo cubet misera valetudo validæ tuæ, ne-
cessaria & euidentis rationis. O si risum sine stomacho ferre pos-
ses, quomodo iam Plautinos illos tuos versus, & totum MILI-

Arist. 2.
c. 8. Cæli.

*Cæli pha-
nomena à
motu sive
rum effi-
ciuntur, si-
millima ta-
men nobis
repræsentat
ret Coperni-
canus
terra mo-
tus.*

TEM GLORIOSVM tibi rescriberem! Sed non audeo, tu homo nimis asper es & malus.

Tertia ratio est, inquis, quod cum omnes causse apparentiarum caelestium, ex hypothese terra quiescentis excogitata, absurda & naturae impossibilia assumant vel inferant, sequitur ex vi conclusionis prima à D. Lansbergio demonstrata, terrae motum in Eclipticâ, non necessariam solum & proximam, sed unicam & adequatam istarum apparentiarum causam esse, neque aliam scientificè inueniri posse. Consequentia argumenti per se euidens est: antecedens ex veris & necessariis demonstratur. Quis puer ad talia *μορφοδύναξ* & *persona pallentis* hiatus non metuat? Quid enim euidenti consequentia, quæ ex antecedente necessario decurrit, satis validum opponi possit? Sed personam paulisper detrahamus, videamusq; an in sua fronte res ista sit tam terribilis. Ecce, mi Lansbergi, primo re statim inspectu, antecedens est omnino falsum, & consequentia deformi claudicatione insignis. Falsum, inquam, est, in hypothese terræ quiescentis, absurda & impossibilia assumi, aut inferri. Assumuntur enim veri siderum motus, quos tam (vt minimum) facile, quàm terræ motum, natura moliri potest. Contrà verò, hypothesis terræ Copernicanæ mobilis, infinitis propemodum contra sensum, sacrae Scripturae ac SS. Patrum auctoritatem, rationemque naturalem absurditatibus (testor omnia erudita ingenia, quæ extra turbidum & opinionum præiudicia vtriusque Libellos inspicient) est infamis. Quo autem sophismatis fucodeceptus sit D. Lansbergius, toties iam tibi antè ostendimus. Probas verò tu aliis iam mediis hypothesein terræ quiescentis assumere absurda, per *scientia naturalis prima principia*, ac *natura leges inuolabiles* (fuit enim vino minimè venali opus istà hederâ) vt magnificè loqueris: *Quia natura omnia ordinatè facit, praesertim in celo. Quod natura à superfluis abhorreat. Quod ubique compendium amet. Quod nihil faciat frustra.* Quæ omnia male, vt paulò antè tibi monstrauius, ad hypothesein Copernicanam applicas, & firmant potiùs, non labefactant hypothesein terræ quiescentis. Nam vos Copernicani rotam vnâ horologio caelesti (id est, terram, quam inter Planetas incedere & Planetam esse iubetis) ex superuacuo & superfluo adiicitis. Et quàm tamen etiam sit falsum, *Naturam ubique compendium amare*, ex Medicinâ tuâ botanicâ intelligere poteris. Quis enim infinita propemodum

Hypothesis terra quiescentis nullis absurditatibus, Copernicana innumeris scaturit.

modum genera herbarum & plantarum, simillimi nonnumquam remedij aut vsus, per terræ superficiem à naturâ sparsa non videt? quis parsimoniam illam, & non effusissimam potiùs in humanum genus benigni Creatoris liberalitatem appellet? *Immensa est per se tantum herbarum contemplatio*, ait Plinius, *si quis æstimet varietatem, numerum, flores, odores, coloresq; & succos ac vires earum, quas salutis aut voluptatis hominum gratiâ natura gignit.* Quis iam etiam innumerabiles animalium terrestrium, aquatilium, *ἐντόμων*, aut perfectorum species æstimare possit? Nihil tamen etiam in diuite istâ abundantia superfluit, etiamsi causas & finem, quod omnia properant, ignoremus. Certum tamen est, multa ad eundem finem (vt ad salutem aut voluptatem hominum) tendere, & proinde naturam non tam compendium, quàm viam, quâ certissime & commodissime ad finem destinatum perueniatur, quæsiuisse. Commodius verò, vt antè differebamus, influentiæ per veros siderum motus in terram & elementa sparguntur, quàm per eorum tantum imaginarios & verum terræ motum in Zodiaco. Plurima deinde (non ambigo) in caelestis illius horologii motibus administrantur, quæ si coram liceret cernere, appareret statim, non posse secundum omnes illas præcisiones legesque à Creatore positas per vnicum terræ motum suppleri. Sed pauca de caelestibus & tanto interuallo distitis comperta habemus, similesque pictoribus sumus, vt diuinè Plato, qui totam illam cæli machinam breui tabulâ circumscribunt, nec intimas eius particulas earumque omnes motus protrahere & in oculos adducere valent.

Tandem re tam præclare pro parente gestâ, me gloriosissime compellas, vt ipse iam *iudicem, an non gloriosi militis personam, & pro meis Cardinalibus histrionicam egerim, quando D. Lansbergij demonstrationem quam ignorabam, sophisma puerile, & scruta detrita dixi, & Lansbergium scientifico argumento certantem, Thrafontem vocaui.* Quomodo ergo vocari eum malebas? Pyrgopolinicen, mi Lansbergi? Ferre non potui, puerili argumento (quid *scientificum* toties ad nauseam intelligentium *quid distent era lupinis*, appellas?) tam basilicè veritatem conculcari. Tantum pro veritatis patrocínio debui. Doctrinam eius, non ipsum propriè tetigi. Tu verò cæsum, punctum, hominem, doctrinam, corpus, animam, omnia violas. Sed non sentimus tamen: & si retaliare, ac satyram simili bile rescribere voluisssem, ô bellam occasionem!

Verumtamen tam dehonestus & inficetus esse non potui. Denique mihi metuis, ne *exiguam apud meos Cardinales inuierim gratiam, quod tam friuolis ac tot detritis nugis, ipsorum decretum defendere ausus fuerim.* Metuo tibi ab eodem aut maiori frigore apud Potentes Zelandiæ tuæ Ordines, mi Lansbergi. Sed de meis Cardinalibus securus esto: ANT-ARISTARCHVM enim, opinor, numquam viderunt. Certè à me eò non iuit, nec ambiuit eorum gratiam. Veritas sumere & resumere iussit hunc stilum; & valde falleris, si conuitiis exterrere nos putasti ad deferendum eius patrocinium. De *pulueribus & fumis*, quos spargere & loqui me dicis, in Zelandos tabacobibulos verius competit; ego istam herbam numquam amaui. Profectò toto isto Libello nil nisi fumos loqueris, & vt Cacus ille Virgilianus,

*Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Euomis, inuoluisq; domum caligine cacà,
Prospectum eripiens oculis.* —

Lansberg.
fumo &
nube, pa-
rentis erro-
res oculere
satagit.

Nempe Veneris exemplum tibi placuit, & veluti illa in bello Troiano filium nube inuolutum, sic tu patrem periculo eripere cogitasti. At Lansbergius pater *ex naturâ suâ*, ais, *solida semper amant, non fucata.* Non refello, & vt Senecam, *credulam Philosophorum nationem* non de nihilo appellasse intelligas, testimonio filij in causâ parentis fidem habeo. Non igitur ex malitiâ, sed ignorantia, vel vt molliùs & propiùs ad stomachum tuum dicam (nefas enim est apud te, Phil. Lansbergium quidquam ignorauisse) ex inconsiderantiâ, aio peccasse. Hoc etiam tam lepidum non sic debet effugere. *Si tibi* (tamquam Medicus inquis) *responsione nostrâ dentes comminutos non sentias, verbulum non addam, sed diuini senis Coi iudicio te relinquam* (qui mihi videlicet Aphorismo isto non dentes tantùm, sed mentem excutiat:) *Quicumque dolentes parte aliquâ corporis, omnino dolorem non sentiunt, iis mens laborat.* At, nisi tu mi Lansbergi, vtrumque genuinum, molaresq; ac totum ἔργον ὀδόντων in ANT-ARISTARCHO reliqueris, siq; magis edentulus quàm Ælia Martialis, dicam te non hominis, sed caninos dentes habere, qui possis etiam ossa & ferrum arrodere.

Mart. lib. 1
Epigr. 19.

C A-

CAPVT V.

Quædam non inepta ex Cap. 1. Geneleos à Pet. Bartholino obiecta Copernicanis. Terram in centro, calum in circumferentiâ vniuersi in principio Deus creauit.

Petri Bartholini dorsum hîc calefit, tantisper meo succedaneum. Miser Bartholine, quis Genius in antrum hoc Cyclopi nobiscum te adduxit? Tantùmne es ausus, vt Phil. Lansbergij scientificas demonstrationes *vnus flocci* ne penderes? O multa passurum caput! Si Librum tuum videre licuisset, velitatione aliquâ longiori tibi præludere potuissem; quamquam principem aduersarij tui aciem, & argumentum illud ἑπισημασμένον, in quo spes tota inclinata recumbit, tibi fregerimus proximis iam aliquot Capitibus. Ex Libro Geneleos, quo aduersus Copernicanos & Lansbergium pugnas, ista etiam verba, *Fiat lux*, rapere poteras. Nam SS. Patres quidam, & in iis D. Dionysius Areopagita, lucem illam quæ motu suo tres primos mundi dies mensa est, Solem fuisse, sed ἀχηματίστον rudem & sine figurâ eâ quam iam in eo cernimus, existimant. Dionysius enim de Sole loquens: *αὐτὸ γὰρ ἔστι τὸ φῶς (ei & τότε ἀχηματίστον ἦν, ὅπερ ὁ θεὸς ἔφη Μωσῆϊ) καὶ αὐτὴν ἐκείνῳ ὁρίσαι ἔ πρότερον ἢ καὶ ἡμεῖς ἡμερῶν ἔειδα: Ipsa est lux*, inquit (etiamsi tunc adhuc rudis & indigesta, vt diuinus Moses dixit) *qua primam dierum nostrorum triadem definiuit.* Si verò tres primi illi dies, motu lucis super faciem abyssi, effecti & definiti sunt, reliqui iam dies, eiusdem lucis, non terræ, circumactu nobis currunt, postquam τὸ ἀρωτόντισον φῶς μεταχηματίσθη εἰς ἥλιον, *lux illa primigenia in Solem fuit transfigurata*, vt Maximus S. Dionysij interpres loquitur. Sed fortasse, dicetur etiam terram illam primigeniam, quam *totam liquidam, mollem, limosam, aquis mersam & diffluentem* fuisse, ex suo Paræo affirmat Lansbergius, motu diurno circumactam, lucem verò illam (vt nunc Solem) immotam mansisse: Quid illis hominibus facies, mi Bartholine, qui si Aristotelem in Lyceo & Peripato suo ambulantes, aut Nisum & Euryalum cursu certantes videant, iurent tamen tam immobiles, quàm Marpesias cautes, esse? Probabile etiam aduersus eos argumentum suggerunt prima verba Gene-

Gen. 1.

S. Dionys.
c. 4. de Di-
uin. nomi-
nib.

Lux cale-
stis initio
mundi tres
primos dies
suo, non
terra, motu
effecit.

R 3

leos.

feos. Per *caelum* enim & *terram* videtur diuinus Scriptor fundamentum & rectum vniuersi, siue centrum & circumferentiam voluisse exprimere. Si verò initio terra centrum fuerit, igitur non volat iam inter Planetas, tam longè extra centri locum; quia locum suum naturalem, in quo creata fuerat, sequentibus diebus non mutauit, vt rectè Bartholinus. Negat tamen Lansbergius *terram in principio fuisse centrum, quia, inquit, toti aquarum abyfso & massa permixta fuit*. Verumtamen id ita capi non potest, quasi elementum terræ per vniuersam illam aquarum abyfsum (quam D. Basilius & alij multi Interpretes ad vltimum vsq; cæli fornicem expansam fuisse credunt) diffusum tunc fuerit. Cùm enim totus terræ globus, comparatione talis abyssi, sit instar puncti indiuisibilis, partes eius in illam abyssi amplitudinem dissolutæ, fuissent veluti rarissimæ quedam atomi per ingentem aquarum molem, maximo inter se interuallo dispersæ. Quod Scripturæ sacrae repugnat, quæ dicit terram, *abyfso tamquam vestimento fuisse amictam*. id enim plerique, de terræ initio mundi sub aquis conditâ intelligunt. Itaq; si aqua totum terræ elementum (quod plerique tamen Interpretes refellunt) initio humore suo penetrauit; quia tamen terra propensior est & gravitate superat aquam, subfideri in centro abyssi instar luti debuit; veluti hypostasim in vrnali tuo, mi Lansbergi, non vndique permisceri, sed circa fundum desiderare & colligi cernis. Locus quoque Psalmi, *Qui fundasti terram super stabilitatem suam* (Hebraicè, *super bases eius*) non inclinabitur in seculum seculi, tam euidenter contra motum terræ annum apparuit Origano, vt motu illo reiecto, solam vertiginem eius diurnâ retinuerit, & ex Copernicano factus sit tantum semi-Copernicanus. ἀσφάλεια enim illa (sic verterunt LXX. Interp.) siue *stabilitas*, significare videtur, terram in centro mundi ponderibus suis libratam permanere, nec vnumquam in cælum inter Planetas euolare. Vnde non rectè me cum Bartholino hîc committit Lansbergius, quasi verba ista Psalmi ad terræ durationem referri possint, perinde atque illa, *Terra in æternum stat*. Hîc enim proximè præcedit, *Generatio præterit, & generatio aduenit, & mox subicitur, terra autem in æternum stat*. Vbi antecedentia manifestè loquuntur de duratione. Et aliud est verbum Hebraicum קָמַץ quod *stare, permanere*, apud Ecclesiasten significat, & aliud קָוֶה *firmum & stabile esse*, quod est radix illius nominis, quod alij *stabilitatem*,
alij

Psal. 103.

Terra initio mundi in abyssi centro subsidebat, non vndique ei permixta erat.

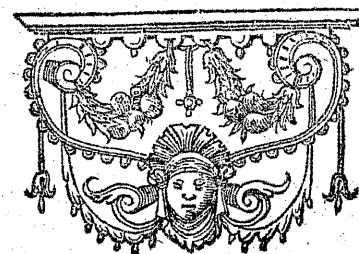
Psal. 103.

Eccle. 1.

alij *basim* interpretantur apud Psalmistam. Quod deinde Psalmus alius huc aduocatur, *Verbo Domini cæli firmati sunt*, vt ostendatur cælo stabilitas eadem hîc tribui, quæ alibi terræ; imperitè factum. Nam Hebræus textus, *cæli facti sunt*, non, *firmati sunt*, habet. Interp. LXX. tamen verterunt, ἐστερεώθησαν *firmati sunt*, vt modum indicarent, quo Deus initio mundi, Firmamentum & cælos fecit; nempe extendendo & firmando durandoque materiam eorum tamquam malleis (id enim vox ψῆκς στερέωμα, *firmamentum*, in principio Geneseos significat) non autem dando iis stabilitatem aduersus motum. Vnde apertè alia est firmitas quam terræ, & alia quam cælis Scriptura illis locis tribuit. Nec Iobus, cùm ait cælos *firmiter expansos*, vult eos esse similes terræ, stabiles & immotos, sed materiæ duræ, firmæ, ac consistentis. vtitur quippe simili voce, quâ Moyfes firmamentum appellauit. Hæc vox tamen etiam alibi terræ tribuitur, *Qui firmavit terram super aquas*. vbi textus Hebraicus & Græcus *firmam expansionem* dant terræ, qualem alibi cælis. Itaq; duplicem terræ firmitatem in Scripturis inuenimus, ἀσφάλειαν, *stabilitatem* in loco, & στερεότητα *soliditatem*, quia non est materiæ fluxæ & liquentis. cælo autem sola posterior conuenit. Et hoc satis sit pro Bartholino deflorasse, ceterum *ineptiarum eius florilegium*, vt appellat suo more Lansbergius, ei relinquamus.

Psal. 135.

Caput vi. etiam de triplici Cælo Phil. Lansbergij, quam distinctionem Bartholinus oppugnat, extra terræ motum & oleas nostras abit. Itaque compugnantes eos solum spectemus.

TRACTATUS QUINTVS.

ARGUMENTA quibus annum terræ motum oppugnauimus, vellicat & admordet Iac. Lansbergius, *Anticyrasque, tamquam indignos responsione, nos mittit, qui demonstrato scientificè à patre Lansbergio, terræ motu in Eclipticâ, audeamus aduersus tantam demonstrationis lucem rehiscere. Verumtamen chordâ eadem semper oberras, mi Lansbergi, veteremq; querelam canis, quam filere toties iam iussimus. Non demonstratio, sed demonstrationis fucus est, & si valdè prudens fuisses, suppressimenda fuit, ne veniret in oculos posteritatis. Parens tuus homo (vt nos omnes) fuit, aliquidque ei hîc elapsum humanitus, & tamquam Ixion, nubem pro Iunone est amplexus. Quid Camarinam moues? Quò diutiùs eam agitas, eò grauiùs omnibus olet, qui tantillum habent emunctæ naris. Incassum igitur & ruitura tam multa debili huic fundo iniicis & inædificas.*

CAPVT PRIMVM.

Argumentum Aristotelis, & alterum è tubo Belgico sumptum vellicat tantùm, non dissoluit Lansbergius.

Aristotel.
lib. 2. c. 14.
Cæli.

Ant-ar.
c. 12.

ARISTOTELES olim cum Pythagoricis pugnant, puerauit hoc argumento motum terræ annum posse refellere. Non tantùm Planetæ, inquebat, sed etiam stellæ fixæ videbuntur nuñc à terrâ refugere, nunc ei se inclinare & propiùs accedere, si terra circa Solem sursum deorsum, per circulum annum ambulet. Vnde mutabitur etiam earum species, & aliquando minori disco, aliquando maiori & pleniori apparebunt, vt in Planetis est cernere. Quando enim terra motu annuo euerit se supra Solem, fueritque, exempli gratiâ, in Ariete, mensè Septembri

Septembri (quando Sol Copernicanus apparet in Librà) stellæ Arietis maiores & ampliori disco nobis apparebunt, quàm vbi terra Libram mensè Martio perambulat, & totâ diametro orbis annui longiùs distat ab Ariete. Vt etiam hoc argumentum adiuuarem, addidi, mirum esse, nisi diameter orbis annui (siue altitudo à terrâ vsque ad Solem duplicata) nihil conferret, vt oculus tantò propinquior stellæ fixæ, eam paullo saltem ampliorem cerneret, quàm vbi pari interuallo est ab eâ remotior; quandoquidè tubo Batauico inspectæ fixæ, speciem suam euidenter amplient, & plurimæ per Firmamenti fornicem dispersæ, quæ oculos effugiunt, beneficio tubi in aspectum retrahantur: quis autem credat, accessum 2000000. milliariū Germ. (tantam enim Copernicus facit orbis annui diametrum) ad stellam fixam, nihil omnino ampliare sideris speciem, ne quidem ad tantillum, quantum videmus à tubo præstari? Respondet Iac. Lansbergius (& ad hypothesein Pythagoricorum & Copernici consequenter) lineam duorum millionum milliariū Germ. comparatione distantie fixarum à terrâ, esse ad sensum indiuisibilem, ideoque licet oculus tanto interuallo propiùs stellæ fixæ admoueatur, nullum in eâ cernere magnitudinis incrementum, quia non videtur sensibilibiter esse propinquior. In tubo verò dispar est ratio; quia species sideris in lente tubi refringitur ampliaturque, ex quantacumque distantia ad terram perueniat. Hæc aut paria ab Aristarcho & Pythagoricis reponi Aristoteles non ignorauit, sed existimauit τὰς ἀστὲς μᾶλλον ἀτόπους ἢ ἀπορίας, eiusmodi solutiones absurdiores esse ipsâ dubitatione & opinione quæ defenditur. Si enim tam immane est terræ & fixarum interuallum, vt linea duorum millionum milliariū Germ. & plurium (nam multi Copernicani largiùs adhuc multò ampliant orbis annui magnitudinem) eius comparatione sit tamquam indiuisibile punctum, oportebit corpora minimarum fixarum; quæ vix oculis teneri viderique possunt, amplitudine molis excedere globum qui repleret totum orbem annum. Imò ex doctrinâ tui parentis, tenuissima Firmamenti scintilla, mole corporis superat spheram constatam ex orbe Saturni ceterisque orbibus inferioribus ac vniuersis elementis vsque ad mundi centrum. Nam totum istud Planetarum systema dicit, puncto haud multò esse maius, comparatione orbis fixarum. Minimæ autem conspicuæ fixæ maiores

iores & pleniores nobis apparent quàm indiuisibile punctum.

*Minima
stella fixa
rotunditas
Lansbergio,
maior est
amplior est,
quàm uni-
uersa calis
Saturni
conuexa
superficies.*

Tantæ verò siderum moles Aristoteli, Ptolemæo, Tycho, aliisque pauldò attentius quàm vos diuinam sapientiam contemplantibus, monstrosæ & improbables videntur. Quid enim ad finem quo conditi sunt cæli attinebat, fixas interuallo tam infami à terrâ remouere, vt si lumen earum huc vsque pertingere deberet, oporteret minimæ cuiusque molem ad amplitudinem totius mundi Planetarij inflare? Potuit enim diuinus Opifex distantiam illam, & vnâ corporum molem diminuere, & pari vtilitate influentias in mundum inferiorem spargere ac distribuere. Cur ergo non metuitis, ô boni Copernicani, ne prima illa principia scientiæ naturalis, ac inuolabiles nature leges, axiomataq; Physica certæ ac indubitata veritatis, quæ per Metaphysicam solide demonstrantur, ceterasque ampullas quas in nos proicit hyperaspistes vester Iac. Lansbergius, in caput vestrum iam retorqueamus? Ista verò axiomata sunt, *Naturam à superfluis abhorreere, Naturam ubique compendium amare, Naturam nihil frustra facere.* Per hæc enim axiomata putatis non licuisse Deo, sidera aliquot motibus amplius onerare, ideoque debuisse terram in cælum euehi, & motu suo siderum influentias & beneficia quærere; & non veremini iam ne eadem naturæ præcepta diuino Architecto manus te- neant, ne tam infames, inutiles ac frustraneas cælorum machinas valeat machinari? Aliquot tenues stellarum motus magis naturam rerum grauabunt, quàm immanis illa, monstroforum astorum formis onerata sphaera, cuius *immensitas captum* Lansbergij *excedit*, vt proximo Cap. fatebitur nobis? Homines læui, qui ne parui & concinnissimi horologij rotulis vnum aut alterum motum superiniiciant, malunt immanissimam aliam horologij molem ædificare, cuius magnitudinem nullâ mente valent comprehendere!

Itaque tale cælum & astra non Deus, sed imaginatio vestra machinata est, quia alio mantelo non poteratis motus terræ annui absurditatem protegere. Quòd autem Cap. sequenti dicis, magnitudinem illam fixarum, *ex cælo demonstratam esse*; tace, quæso, hoc nimis deridiculum est, & pænè certum mihi, ex animi tui sententiâ non ista dicere. Scis enim quàm longè hîc euarient Principes Astronomi. Vides igitur iam argumentum Aristotelis tantum valere, vt Aristarchus & Copernicani defugere illud non possint,

possint, nisi velint in absurdas, deformes & frustraneas cælorum siderumq; machinationes impingere. Hæ autem, si intra modum & concinnitatem à Ptolemæo, aut Tychoe meditatam, aliâve non longè disparem, reuocentur, fateris *argumentum meum procul dubio demonstratiuè procedere, & coacturum vos fateri quod negatis*, vt tu ipse scribis. Sed finis propter quem machinæ illæ cælorum fabricatæ sunt, eas satis reuocat, mi Lansbergi, & coercet ne inutiliter intumescere sinantur in monstrosas illas moles, in quas eas inflant Copernicani, igitur argumentum tam Aristotelis, quàm meum sumptum à fixarum per tubum Batauicum dilatatione, cogit vos annum terræ motum abiicere. Vnde quod à me postulas, vt *se mihi propositum sit argumentum illud tibi Batauici in Aristarchum vibrare, ostendam imprimis mundum hunc visibilem, maiorem non esse, quàm hunc Ptolemæus & Tycho imaginati sunt*; ostendere id tibi possum ex causâ finali, ob quam creati sunt cæli. Nam *creauit eos Dominus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cælo sunt*: tam vastis autem & immensis ministris, quos tu cogitatione etiam concipere non potes, non fuit opus, sed melius & concinnius omnia per longè minores administrari valuerunt; si terram & dominum siderum hominem, quietum & tranquillum in medio vniuersi condiderit Deus, sollicitis & discurrentibus circa eum siderum ministeriis. Vnde quia finis creationis nobis fauet, tu potius ostendere ante omnia debes, cælum esse tam vastum & immane quàm imaginariis, Planetasque ac sidera non tot habere motus; vt proinde necesse sit, terram in Eclipticâ mobilem esse, longitudinemque diametri orbis annui esse insensibilem comparatione distantie fixarum à terrâ. Verumtamen omnia inuerso modo agitis. Non ex cælo, aut vllâ firmâ ratione magnitudinem illam struitis, sed leuissimis argumentis primùm terram inter astra ex centro mundi auehitis, ac deinde ne sententiæ vestræ vanitas sensu reuincatur, immensum & deforme inter fixas & terram in orbe annuo ambulanti, chaos interponitis. Ipse enim adfateris, *Aristarchum dissoluendo nodo à me proposito, commodum inuenisse remedium, asserendo mundum hunc visibilem multis modis maiorem esse, statuendoq; totum orbis annui circum quem terra singulis annis perambulat, comparatum ad sphaeram fixarum, instar puncti esse.* Ecce, quomodo nullâ certâ demonstratione, sed solum ad vnius argumenti fugam excitata est immensitas

Deuter. 4.

*Monstrosa
illa fixarum
& octaua
sphaera va-
stas, so-
lum con-
sista ad ef-
fugiendum
vnum ar-
gumentum
Aristote-
lis.*

tas illa sphaera fixarum. Hinc patet, quando ad dissolutionem mei argumenti, perpetuo assumis, *totum orbis annui circuitum, ad sphaeram fixarum esse instar puncti*, siue, *diametrum eius quae est 2000000. miliarum Germ. esse insensibilem ad distantiam fixarum*, te rapere id quod nulla ratione est probatum, sed ab Aristarcho ad eludendam vim argumenti gratis confictum. Hoc vero non est dissolvere argumentum, sed petere principium; nam assumis rem obscuram, & quam Peripatetici & Ptolemaici tam procul reiciunt quam terrae motum. Tu igitur & Aristarchus aliunde demonstrare debuistis, diametrum orbis annui nullam sensibilem proportionem habere ad immanem illam distantiam fixarum, & tunc demum ex isto antecedente ostendere, nihil mirum esse, quod oculus ex duabus stationibus, quarum una est 2000000. miliaribus Germ. propinquior quibusdam fixis, nullam tamen sentiat in iis magnitudinis ampliationem.

Argumentum autem tibi Batauici, magis quam tu, formidauit Io. Keplerus doctissimus & acutissimus Copernicanorum. *Arundineum & vitreum* vocas: & verè, si à vitrea lente Arundinis Belgicae, si fragile putasti, nae parum ab oculis valuisti. Cum enim spatium quo tubus oculum admouet obiecto visibili sit finitum, nec valde immensum, Keplerus reputans in systemate Copernicano immensitatem interualli inter fixas & terram, credidit spatium illud, quousque oculus adiuuatur & quodammodo in altum extollitur versus caelum, esse insensibile comparatione distantiae fixarum: vnde putat superficies fixarum non ampliores debere cerni per tubum, quam extra ipsum. Ego verò ex opposito consequentis, legitimam consequentiam, intuli antecedentis oppositum.

Nam fixae, inquebam, sensibilibus in vitrea lente refringuntur, & aliquanto maiori angulo aspiciuntur; igitur propinquitas quam adiicit tibi refractione, est sensibilis & ad distantiam fixarum non est instar puncti, sed magnitudinem habet quae aestimari possit, ac proinde terrae & fixarum intercapedo non est tam immanis quam imaginatio Copernicana eam facit. Octaua autem sphaera ex illo immenso interuallo reuocata, ratiocinatio Aristotelis vires suas resumit, estque incredibile, diametrum orbis annui ad distantiam octauae sphaerae non esse sensibilem; proindeque euenient omnia quae Pythagoricis obiecit Aristoteles, videbimusque

que fixas, instar Planetarum stationarias, festinantes, retrogradas, apogaeas, perigaeas. Simili argumento Batauicae Arundinis inuitati Marius, & alij passim iam prudentiores Astronomi, moles illas siderum etiam Ptolemaicas (quid igitur Copernicanis facient?) largiter minuunt & egregie castigant.

Ex his manifestum est, quidquid iactes & exagites, non dissolui tamen à te nostrum argumentum. Nam et si terrae diameter 1719. miliarium ad distantiam fixarum Ptolemaicam sit insensibilis, tamen propter hanc insensibilitatem necesse non est eoque sphaeram fixarum eleuare & submouere à terrâ, ut transcendat omnem sensibilem Arundinum dilatationem. Ut verò diameter orbis annui Copernicani quam facitis 2000000. miliarium, respectu interualli fixarum etiam euanescat & insensibilis efficiatur, fixas tam procul abigitis, ut nullis tuborum vitris superficies earum valeant ad sensum ampliari. Quod tamen falsum esse, ipsa vos reuincit experientia. Imò, si parenti tuo crederemus, tam infame inter Saturnum & fixas intericitur chaos, ut *lux fixarum usque ad terram non extendatur*, sed in sphaera Saturni deficiat & extinguatur. Quod ANT-ARISTARCHVS dixit esse *effusè ridiculum*: quia nisi lux earum ad terram perueniret, cerni à nobis, siue solis, siue tibi ope sublatis in caelum oculis, nullâ ratione possent. Oculus enim, nisi accipiat speciem ab obiecto, nequit ipsum cernere; lumen autem est species corporis luminosi, aut ipsam perpetuo comitatur. Tu verò obnixio silentio hanc patris tui reprehensionem & meum risum transiisti. Cur autem hic tam patiens & parcens, qui haecenus nihil impunè fuisti elabi? Nempe, quia nihil circumspiciebas, quo allucinationem in tam clarâ luce deprehensam posses obtegere. Si prudentia haec & astus citius in mentem venisset, potuisti sapius antè hac arte (id est, silentio) rebus tui parentis & Copernicanorum melius consulere.

Vides igitur, opinor, responsionem nostram inutilem esse Aristarcho, nec systemati Copernicano posse adaptari. Nam Copernicani tanto interuallo fixas à terrâ reiciunt, ut tubus Batauicus ex nullâ statione orbis annui eas valeat sensibili dilatatione refringere; in nostro verò & Ptolemaei systemate dilatate sensibilibus eas potest (quod oculorum fide cottidie discimus,) licet propter terrestris diametri breuitatem, ex qualibet Orbis terrarum parte

*Ex apparè-
ti per tu-
bum Bata-
uicum stel-
larum ma-
gnitudine
non esse
iãtas quàm
vulgò fe-
runtur, ea-
rum moles
hodie colli-
gunt Astro-
nomi.*

*Phil. Lanf-
berg. in
delineat.
2. caeli.*

refractio æqualis appareat. Vnde cum ais, *Ponamus Deum, quod potuit, telluris globum tam magnum fecisse, ut eius semidiameter fuerit milliarium Germ. 2000000.* Ponamus ipsum pro tuâ & Ptolemai hypothese sphaeras omnes & stellas tam errantes quàm inerrantes isti globo proportionales fecisse: an ergo istius terræ incolæ cum tubo & sine tubo, alias in cælo apparentias habituri fuissent, quàm nos habemus? Nemo certè nisi ἀγωμῆεντ & id affirmabit, parentem tuum ἀγωμῆτας infamas, qui isto posito, lumina fixarum ad terram peruentura negat; infamas maximum inter Copernicanos Geometram Io. Keplerum, qui speciem earum per vitream tubi lentem sensibilibiter diffundendam abnuat, ideoq; id iam fieri non credit. Sed experimenta tubi eum refellunt, & octauæ sphaeræ interuallum largissimè diminuunt, fixasq; reducunt versus terram. Itaque proportio illa semidiameterum terræ & interuallorum inter terram & fixas vtriusque systematis, parùm te adiuuat, si in systemate vno, terræ & fixarum interuallum ita enormiter excrescit, ut spatium quo tubus oculum fixis admouet, ad istud interuallum comparatum, insensibile redditum fuerit.

CAPVT II.

Immane illud Copernicanorum inter Saturnum & fixas vacuum chaos, molesq; fixarum monstruosas nequidquam conatur Lansbergius excusare.

Ant-ar.
c. 12.

Displicet tibi nostra Moriniq; ratiocinatio, quâ absurdum & nimis abnorme ostendimus, ut minima Firmamenti fixa, & puncta illa, ut sic dicam, lucis quæ sidereis noctibus cernimus, magnitudine superet, non tantùm Solem, siderum regem, sed vniuersam Solis sphaeram, siue (quod perinde est) orbem annuum, imò totum ambitum cæli Saturni, ut parenti tuo collibuit.

Negas verò id absurdum. Sed, bonâ fide, mi Lansbergi, viderurne bellum & concinnum, ut parvissima inter fixas lucis scintilla, si in cælum Saturni deprimeretur, totum istud impleret, & orbem Iouis vndique circumcingeret? Deforma enim & finge tibi animo, cælum Saturni cum vniuersis subditis sphaeris vsque ad mundi centrum, in ardentem quemdam globum transformari,

mari, & monstrum illud stellæ fixæ concepisti. Quid, quæso, innumerabilibus, per Firmamenti fornecem vbiq; sparsis, eiusmodi stellarum monstris opus fuit? Nempe, ut tenui earum luce serenæ noctes inalbescerent, Conditor ista moliri, nec aliter bellius horrorem tenebrarum mollire potuit. Nec probare Fromondus potest, inquis, *Solem omnium stellarum regem esse.* Si tot illustrium auctorum fidem reciperes, momento tibi probare possem: sed aut Poëtas (ingenium tuum dudum iam noui) aut Copernico alienos, ideoq; suspectos esse dices. Audiamus tamen quosdam, ut feriemur nos saltem taceamusq; tantisper.

— certis dimensum partibus orbem

Virgil.

Per duodena regit mundi Sol aureus astra.

Audis regem esse, & regere astra? Alias.

O lucis almae rector, & cæli decus.

Et alter.

Senec.

Sol non temporum modo terrarumq; sed siderum etiam ipsorum cæli

Plin.

rector. Græcus iste. Ἡλιος, μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ, *Sol magnus*

Plutar.

dux cæli. Narrat alius, Græcos in sacris Solis solitos mel, non vinum libare, quia deceret τὰ ἄλλα σωέχοντα καὶ ἀναετοῦντα δεδν, καὶ

Athenæus.

εἰς πολεοδοῦντα ἢ νόσμον, ἀλλότριον εἶναι μέθης, numen quod omnia

continet & regit, mundumq; perpetuò circumit, alienum esse ab ebrieta-

te. Et quid alios, sacros siue profanos ex superuacuo, in re tam

publicâ huc accumulem; præsertim, vbi dare tibi possumus, quem

refellere non audeas, tuum Copernicum? *Non ineptè, ait, quidam*

Copernic.
lib. 1. c. 10.

Solem, laternam mundi, alij mentem, alij rectorem vocant. Trismegistus

visibilem Deum, Sophoclis Electra, intuentem omnia. Ita profecto,

tamquam in solio regali Sol residens circum agentem gubernat

astrorum familiam. Ite iam Copernicani, & negate Solem regem

gubernatoremq; familiæ astrorum, ac Principi vestro os batuite, &

imperate silentium. Admiratio etiam quâ Scriptura sacra

Solem honorat, vocatq; *vas admirabile, opus Excelsæ,* satis indi-

Eccli. 43.

cat, regem esse, & inter sidera eximium. Et ut etiam sciremus, fi-

lium illum Sirachi minimè fuisse Copernicanum, mox addit:

Magnus Dominus qui fecit illum, & in sermonibus eius festinauit

iter. Igitur Eclipticæ iter à Sole, non à terrâ Copernicanorum

teritur.

Sed Sol fixarum Princeps esse non potest, inquis, *quia stella fi-*

xa adeò procul à Sole collocata sunt, ut ad illas ipsius radij non pos-

sint pertingere. Rem tamen incompetam assumis, nam multi

nobiles

nobiles Astronomi (& inter eos ipse Copernicus) stellas etiam fixas autumant à Sole accensas lucere, & lucem illam tam vibrantem & viuendam credunt ex tanto interuallo, à purissimis speculis posse rapi, etiam si Planetæ Soli & communi foco propinquiores dilutiùs & maligniùs eam bibant; quia nempe magis opaci, terrestres quodammodò, & minus capaces sunt puræ & digestæ illius lucis, quàm stellæ fixæ. Attamen demus sanè, fixas plurimum genitiuæ & suæ lucis habere, Sol tamen fortasse aliquid etiam iis superfundit. Aut, si nihil potest, regem tamen fixarum eum vocamus, non quia influit in ipsas, vt caput in membra, sed quia nobilitate & excellentiâ Princeps est: vt, præter iam dicta, colligi potest ex munere & sine primario ob quem data sunt mundo sidera. Is enim est, illuminatio terræ ad frugum animaliumque genituram ac alimoniam. Hoc autem munus nobilissimo modo & abundantissimè præstari videmus à Sole, qui non notham & alienam, sed suam è proprio fonte lucem vberimè in mundum elementarem, homini rerum corporearum Principi fundit. Hinc ab Hebræis $\omega\psi$ vocatus, tamquam princeps administrator luminis, cælique promus & condus. Huic ergo meritò statura, vt sic dicam, & amplitudo inter cælestes illos ministros maxima & principalis debita fuit, nec ferendum, vt ad minimam inter tot greges fixarum comparatus, ita decrescat & euanescat, vt vix puncti indiuisibilis rationem retineat.

Verum tamen nostra *argumentandi ratio est absurda*, ais: quia corporum cælestium mensura, non præiudiciis aut coniecturis determinanda est. Proinde argumentum illud, inquis, non aliter procedit, quàm si ex calo demonstratà Solis & Luna magnitudine, scilicet Solem terrâ maiorem esse vicibus 434. & Lunâ vicibus 19770. quis obüceret, id verum non esse, quòd magnitudo illa ad terram & Lunam nimia & enormis videatur. O rem egregiam! Quis vnquam, amabo te, ex calo demonstrauit, aut potest, fixarum magnitudinem? Scilicet, sine parallaxi, quâ fixæ carent, demonstratio hinc aliqua certa esse potest. *Demonstra*, quæ so, ex calo nobis, vel vnus fixæ veram magnitudinem, & supra Eudoxum, Hipparchum, Ptolemæum, Copernicum, & tot alia Astronomiæ columina altissimè te efferimus. Sed cælum istud, cerebelli vestri cranium est, ô boni: hæc officina est, in quâ imaginariæ illæ & monstrosæ euduntur siderum moles. Primum enim, leuibus quibusdam ratiociniis

Solis Copernicani magnitudo, si ad minimam stellam fixam comparatur, est instar puncti indiuisibilis.

tiociniis motum annum Soli ademptum, terræ donatis. Deinde ne sensus communis vos refellat, vt suprâ etiam diximus, intra fictitiam & immanem octauæ sphaeræ vastitatem, motum istum terræ absconditis: & denique, vt ex tanto chao & interualli immensitate aspici è terrâ fixæ valeant, ingentis & stolidæ magnitudinis corpora iis fabricare necesse fuit. Potentissima Dei sapientia, vt se hominibus commendaret, talibus monstris non indiguit. Sphaeræ Ptolemaicæ capacitas ei sufficit, quæ etiam tanta est, vt reuolutionem eius intra 24. horas, nullâ cogitatione te completi aut assequi posse conqueraris. Si maximarum rerum prima vbiq; dos & principatus sit, Polyphemus aut Gargantuas nos omnes creare Deus debuit.

Non maxima quæ, etiam optima sūt.

Quid etiam paullò antè de magnitudine Solis interspergebatur? Tibi in comperto & demonstrato, esse, Solem terrâ maiorem esse

434. vicibus? * $H'dd\epsilon$ est. Parens tuus præcior 433 $\frac{1}{4}$ vices do- * *Suanis hermo es.*
nat, Copernicus solùm 162. Tycho adhuc parcior, 140. Ptolemæus 166. Keplerus longè effusior, 3469. Sed omnes largissimè superauit Clarissimus totius Belgij Astronomus, & amicus *Dissensus Astronomorum, etiam Copernicanorum, circa magnitudinem Solis.*
noster D. Godefridus Wendelinus, qui terram 4096. magnitudine à Sole superari demonstrat; nec eum, opinor, *Abdoleg. Qued.* reuincere posset Lansbergius. Videte igitur, & ridete mecum, certitudinem illam cælestium demonstrationum, & quid comperti in dimensione fixarum iis esse possit, qui sic allucinantur & dissident circa proximum Solis sidus. Ac ne quis existimet Lansbergios nuper rediisse de cælo, & plus aliquantò attulisse certitudinis, nemo eorum omnium est, qui Lansbergianâ eloquentiâ, euidentissimè se rem istam demonstrasse, quotiescumque voles, iurare non sit paratus. Eiusdem vanitatis est, quod postea de demonstratâ distantia Iouis & Saturni à terrâ Lansbergius adiungit. Nam larga etiam inter principes Astronomos dissidia satis vulgant, rem istam in fluctu magno ac incomprehensam esse. Si igitur proxima terris spatia à nullo hætenus certâ demonstratione comprehensa sunt, quid de remotissimo illo & immani inter Saturnum & fixas arbitrandum? Nec mirum, hæc omnia tantâ ambiguitate nutare, cum experimenta parallaxeos plerumque vacillent, & plurima impedimenta sint (vt titubatio & motus instrumentorum, refractio, turbatio aëris, &c.) quæ solent eam perturbare.

Chaos Copernicanū inter Saturnum & fixas, monstruosum est & mundo inutile.

Tycho deinde & ego spatium illud immane inter Saturnum & fixas infami vacuitate interhians, ceu deforme & monstruosum accusabamus. Cum enim quidquid siderum & cælorum est, in utilitatem hominum ear & conditum fuerit, improbabile est, tantum ibi interualli otiosi & vacantis interiectum esse, ut inferius spatium à centro vniuersi ad Saturnum, instar nihili & insensibile sit, aded vt totum hoc vix minimam octauæ sphæræ stellam capere possit.

Argumenti verò huius solutionem non repræsentas, sed ad parentem nos mittis. *Inspice Lector*, ais, *genuinam cæli figuram à D. Lansbergio positam in Comment. pag. 34. 35. & absurditatem huius argumenti ipso sensu & oculis percipies.* Inspicio, mi Lansbergi, & imaginarium tantum mundi Planetarij systema video, de chao illo inter Saturnum & fixas, ne volam quidem, tantum abest, vt argumenti mei absurditas ad primum aspectum tam bellæ & formosæ illius monstruositatis, omnium oculos incurrat. Solùm ait, *Deum ædificium mundanum in tres calos distribuisse, & populo suo typicè proposuisse sub figura tabernaculi, in tria spatia distincti: quorum primum erat atrium, quod populus; alterum sanctum, quod Sacerdotes quotidie ingrediebantur; tertium Sanctum sanctorum, quod soli Pontifici semel quotannis licebat introire.* Vnde, si figura ista veritati respondet, spatium à centro mundi ad Saturnum (cuius imago fuit primum atrium in quo populus stabat) longè amplius esse debet, quàm Saturni & fixarum interuallum, quandoquidem atrium populi, quàm atrium Sacerdotum, multò fuerit capacius. Vides igitur, Lector, quò te mittat Iac. Lansbergius. Non enim ad visendam argumenti mei absurditatem, sed typum illum qui nouam ei probabilitatem & vires addit; & vt vnâ operâ omnes Copernicanorum machinationes luteas esse cerneret, quæ sic spontè à seipsis corruunt, vbi maximè ingypfantur, & quæ sito vndique fucò illinuntur à suis artificibus.

Quod deinde ais, *hominis præ arrogantia fatui esse, istorum spatiorum amplitudinem negare, quòd vsum ignoret, à te sum profus & sentio, vbi amplitudo illa demonstrata, aut aliter magno argumento asserta fuerit.* Spatia verò vestra inutilia, nullo rationis, sed varæ tantum imaginationis fulta tibicine, non ego tam fatuus vt recipiam.

Tres deinde fines confingis, ob quos tanta spatij inter Saturnum

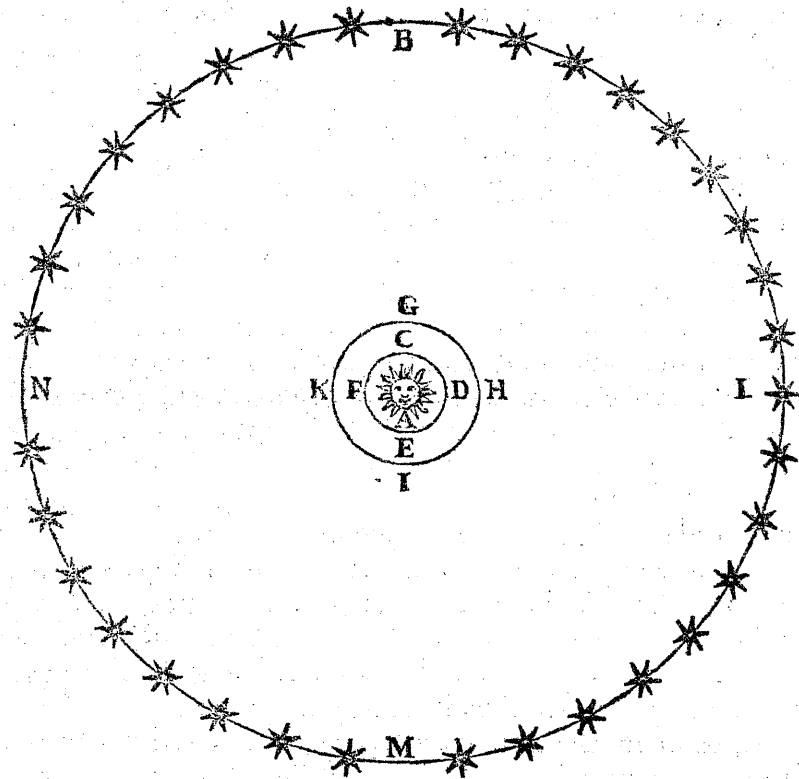
num & fixas intercapedo, inutilis non videatur; omnes vanos. Primò, *vt radij fixarum per tam amplum spatium paulatim elanguescerent.* Quia, si vnicum Saturni fides, ais, debuit tam longè à terrâ summoueri, multò magis fixarum orbis, innumerabilium luminum confixus gemmis, quæ in terræ & Planetarum orbis validissimè radiant.

Sed ad modulanda & paulatim extenuanda fixarum lumina quousque in terram deflyant, sufficere spatium Ptolemaicum, nemo non intelligit, si accidantur & minuantur monstruosæ illæ moles fixarum. Itaque, antequam spatij illius interuallum immanitatem persuadeas, enormem illam fixarum magnitudinem demonstrare debes, aliàs vtrumque, tamquam inutile monstrum abiiciemus. Saturnus verò, & quilibet Planeta in suo cælo singularis, tam procul à Sole & sodalibus Planetis reiectus est, quàm necesse fuit, vt ex certis aspectibus, eorum exciperet radios, & eâ lege ac mensurâ in mundum inferiorem regereret, quam diuinus Conditor ad temperandas elementorum qualitates vtilem esse censuit. Quod verò clamas, *Effugia hæc esse, quis non videt?* Vide tu ANT-ARISTARCHVM & reuide: cæcus es, aut videbis te fugas & nugas vndique quarere, nec verba eius aut sensum perfectè reddidisse; quæ non in parentem tuum eunt, sed palàm in Kepleri proportionem illam, quam eandem esse dicit inter semidiametrum orbis Saturni & fixarum, ac inter semidiametrum corporis Solaris & orbis Saturni. Secundò, spatium Saturni & fixarum *obsidetur*, inquis, *à creaturis inuisibilibus.* Sed spiritus incorporei spatia non replent, cum vniuersi possint simul in punctum vnum indiuisibile compingi. Quid igitur opus, dæmonibus (malos enim spiritus illic habitare existimas) tam immensas ibi regiones aperire, vbi tam angusta sufficit? Hæc enim propemodum est Copernicani mundi imago.

Spatium quod inter fixas & terram interiecit Ptolemaus, sas amplū est, vt temperet radios & influentias fixarū, si fixæ statuuntur esse concludat, non morosa magnitudinis.

Ridiculum est, prodigiosum illud inter Saturnum & fixas interuallum, factum esse tam immane, vt illud dæmones incoherent.

Typus Lansbergij systema Copernicanū destruit, dum conseruare punit.

In quâ C D E F. est orbis annuus quem terra quotannis circa Solem decurrit. Orbis Saturni G H I K. quem minima octauæ sphaeræ B L M N. stella fixa amplitudine æquat, si Phil. Lansbergio credere volumus. Immanis verò illa, & immanior quàm istâ papyro exprimi possit, inter G. & B. vacuitas, est regio quam dæmonibus, ne nimis compressè habitarent, Lansbergius aperuit, id est, maximas nugas egit. Itaque nisi alio sine spatia illa Deus in illam amplitudinem laxauerit, habitatio dæmonum sola non tantæ operæ pretium dignum fuit. Et quis, quæso, tibi etiam narrauit, *τοῦ ἠρόπουλου* & dæmoniorum patriam ibi esse? S. Paulus, inquis; quia *diabolum Principem aëris vocat*. Ac deinde, *locum ei assignat ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, in supercaelestibus*. Sed aër, cuius diabolus Princeps dicitur, est hic circa terram caliginosus, omnium Interpretum consensu, mi Lansbergi, in quo ad exercitium nostrum,

Ephes. 2. & 6.

strum, vsque ad extremum mundi diem, dæmones quidam reli-
cti, qui sub Principe diabolo Lucifero militant. In parte autem
mundi supra Saturnum, potius æther est, quàm aër. Dæmones ve-
rò isti habitant ἐν ἐπουρανίοις in caelestibus, vt passim omnes simpli-
citer vertunt, id est, in aëre isto eodem infimo, ex quo nos tentant
& oppugnant. Cælum enim, phrasi Scripturæ sacrae protritâ, pro
aëre nostrate, vbi aues & dæmones volitant, accipitur, & *caelestis*
pro aëreo. Apud profanos etiam Auctores.

Constituuntur in hoc calo, qui dicitur aër.

Et alius: *Calum appellauere Maiores, quod alio nomine aëra, omne quod in aëri simile, vitalem hunc spiritum fundit*. Si tamen ἐν ἐπουρανίοις placeat in *supercaelestibus* interpretari, res eodem redibit. Nemo enim hactenus inde collegit, dæmonibus super sidera errantia domicilium esse, sed supra capita nostra, & contiguam terris aërem, in spatiis superioribus, infra tamen Lunam versari, & supernè ac *è sublimi*, vt rectè enarrat Erasmi Paraphrastès, *nos oppugnare*. Monet enim nos Apostolus, vt *sumamus scutum, in quo possimus omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis, ac armaturam Dei*: quia non pugnamus *aduersus carnem & sanguinem*, siue homines corporeos (et si nonnulli, *membra carnalis concupiscentia*, malint interpretari) qui videri & comprehendi à nobis possint, sed contra spiritus incorporeos, qui in sublimi versantur, & inde inuisibilibus telis nos petunt. Quod eleganter expressit Poëta Christianus.

Lucret. lib. 4. Plin. lib. 2. c. 38.

*Sed cum spiritibus tenebrosis nocte dieq;
Congredimur, quorum dominatibus humidus iste
Et piger densus nebulis obtemperat aër.
Scilicet hoc medium, calum inter & infima terra
Quod patet, ac vacuo nubes suspendit hiatu,
Frena potestatum variarum sustinet, ac sub
Principe Belial rectoribus horret iniquis.*

Prudent. in Hamart.

Itaque nimis simplex & suavis es, mi Lansbergi, si ex isto Aposto-
li loco putas dæmones supra Saturnum euehere. Patria eorum
Infernus est, sed quidam ad virtutis nostræ exercitationem, vt di-
xi, permittuntur in humido & infimo isto aëre inter & supra nos,
aliquam diu peregrinari & discurrere.

Habitatio dæmonum est aër iste infimus, non æther inter fixas & Saturnum.

De Empyreo (quod frustra & otiosum non esset, etiam si à solis spiritibus incorporeis insideretur, vt ante Christi ascensum)

alia est longè ratio. Nam locus iste in summâ vniuersi apside & circumferentiâ beatis spiritibus ex destinato, tamquam eorum ciuitas, conditus est; veluti dæmonibus Infernus, non verò spatium illud vestrum, quod Saturno & fixis interfunditur. Ciuitas enim dæmonum longissimo interuallo & totâ vniuersi semidiametro, ab illâ beatorum abesse debuit. Vnde Copernicani, aiebat ANTARISTARCHVS, centro Solis, non terræ infodere debent Infernum. Scriptura tamen satis exertè indicat, Inferos subterraneos, non in Sole esse; ac proinde terra, non Sol Copernicanus, est vniuersi centrum. Et quare silentio ac surdâ aure transmissisti hoc argumentum?

Ant-ar.
cap. 12.
Inferna
qui sub
terrâ est,
debuisset
longissimè
abesse ab
Empyreo
Beatorum;
ergo terra
est
Empyreii
centrum.

Tertiò, inquebas, *in isto inter Saturnum & fixas spatio, quandoque nouæ stella oriuntur.* Et firmas, quia stellæ nouæ ferè circa *viam lacteam, primam apparitionem habuerunt, qui locus est supra Saturnum.* Bellè: sed pro ANTARISTARCHO, qui aiebat, Tychonis, Copernicanorum, & communè iam Astronomorum sententiam esse, nouas stellæ (quales illæ præteritis annis in Cassiopœâ, Cygno, Sagittario) in orbe octauo inter ipsas fixas effulsi. Si enim in Viâ lacteâ concinnantur, igitur inter fixas, aut proximè eas; nam via lactea nihil aliud est, quàm innumerabiles stellarum fixarum greges, qui confuso & pallenti lumine tractum illum inalbant, vt nuper certâ Batauicæ arundinis fide didicimus. Deinde vt noua sidera, inter Saturnum & fixas interdum fortasse, tamquam nodi quidam & vertices materiæ cælestis, conglobentur (nec enim fieri posse abnuimus) quid necesse est, tantum ibi tamque immanem hiatus aperire? Igitur quocumque ingenij aciem circumagas, nihil reperies, mi Lansbergi, quo monstruosi interualli infamiam expurgare valeas.

Capita duo sequentia, Morinum vnice, non me arietant. propulset igitur ea Morinus. Argumenta pauca quædam sunt, ingeniosè aduersus Copernicanos ab eo excogitata, non satis valitura fortasse contra pertinaces; sed sine quibus ego & ipse vincere eos possumus.

TRA-

TRACTATVS SEXTVS.

VIA ANTARISTARCHVS tam audens fuit, vt scriberet, *Scripturam sacram à Copernicani temerari, & infinitam Dei sapientiam quæ calos condidit, non ornari (quod videri volunt) nimia istâ, quam captant, motuum simplicitate, & intelligentiæ facilitate, sed discingi & euilescere; vltimo hoc Tractatu, & nouissimo arietè tam insignes Fromondi calumnias niteris repellere.*

Ant-arist.
ad Lector.

CAPVT PRIMVM.

Falsum est, Dei sapientiam, potentiam, bonitatem magis attolli & celebrari, si systema mundi potius ad Copernici normam, quàm Ptolemæi aut Tychonis condiderit Deus. Vranometriam Phil. Lansbergij imaginariam esse.

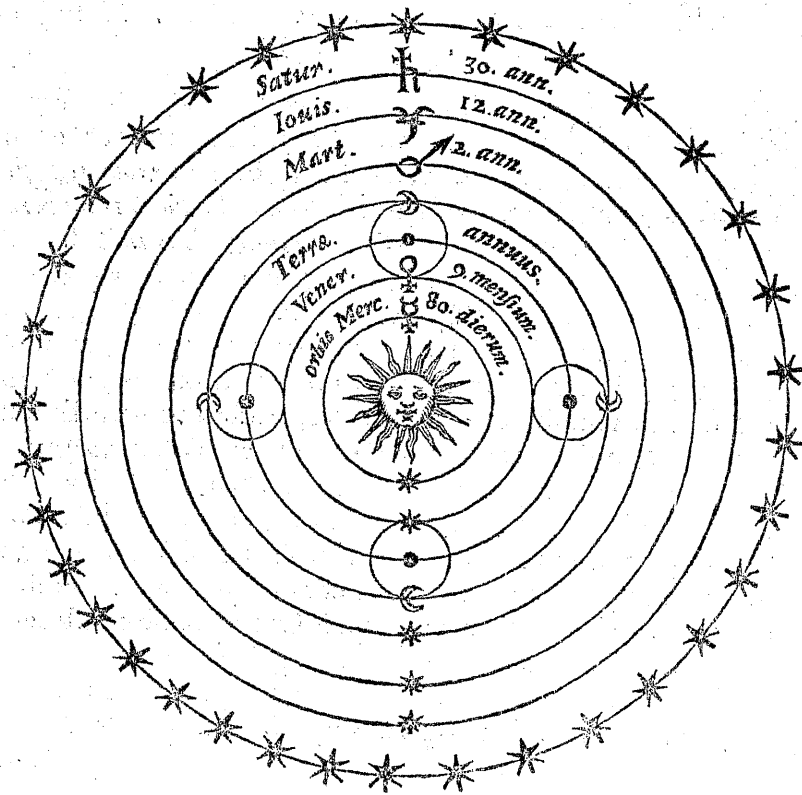

SYSTEMA mundi Copernicanum magis, quàm Ptolemæi aut Tychonis, diuinorum attributorum excellentiam attollit, inquis. Nam *Dei sapientiam exornat, Systematis Copernicani ornatus & pulchritudo. Potentiam, mensura celi amplissima. Bonitatem, telluris motus & situs in Eclipticâ.* Sed omnia retrò se habent, & *avns pépedz*, ac in te regeri possunt. Proportio enim inter membra giganteæ nec necessariæ molis, esse potest, non vera pulchritudo. Proportionem autem symmetriamque in systemate Copernicano miratur Morinus, non absolutâ, in tantâ membrorum enormitate, pulchritudinem. Et quis negare potest, multas proportiones quæ videntur nobis admirabiles & concinnæ, imaginarias tamen esse? Stellæ fixas alio ordine concinniori digeri potuisse quispiam dicet, alius superficiem orbis terræ aliis marium & fluminum alueis intercisam mallet, aut montibus exasperatam. Potentia etiam (præsertim infinita, quam clarum est, quantæuis capacitatis Orbem posse construere) vt mereatur laudem, ratione & sapientiâ gubernari debet, ne media deficiant aut exorbitent, sed circumcisè proportionem impleant, quam postulat finis in quem vadunt. Cùm igitur *Deus fecerit*

Psal. 138.
cerit

cerit calos in intellectu, non quàm grandes, sed quàm concinni ad terræ & animantium vtilitatem, oportet æstimare. Nihil autem concinnius, quàm dominum mundi hominem, in medio ædificij, immobile terræ solum, circumludentibus astrorum ministeriis, colere, vt antè nuper pluribus diserebamus. Quod de naso Tychohis addis, nugæ sunt: & si eligendum esset, nasum istum malim, quàm crassum illud & immane Copernici & Lansbergij caput. Descendant Mars ceterique Planetæ perigæi tam profundè versus terram, aut apogæi tam altè in cælum refugiant, quàm necesse ad hominis ministerium; nihil dissonat in hoc horologio quidquid vtilitatem affert ad finem quem posuit Conditor. Bonitas denique, non in motu terræ, & in hominis per Eclipticæ ambitum insanâ raptatione, sed in motu Solis & siderum elucet, quæ Deus in ministeria hominum diu noctuque, irrequieto cursu circumire iussit. Neq; hæc Copernicani systematis imago (quam ad blandimentum oculorum obtrudere soletis) deformitatem

Tractat. 4.
cap. 4.

eius

eius satis exprimit; quia abest abnorme illud & infame inter Saturnum & fixas vacuum interuallum, quod proximo Cap. tibi visendum dedimus.

Sed Deus terrâ per Eclipticam motâ, inquis, quotidie nobis hominibus præstat, quod de Israëlitis in specie dicit, cum testatur se Israël-
lem protexisse, & quasi gestasse, sicut aquila pullos transfert, aliisq; Deut. 32.
protegit. O te hominem iam lepidum! Naui, aut curru, opinor, transtulit Dominus populum suum per desertum, vt hodie Copernicanos per Eclipticam. Benignitas Creatoris in hominem
infernior est, si non ad astra famulantia, per motum terræ annum mittatur, sed famuli potius mittantur, accurrant & circum-
currant dominum. *Iustus est astra, cetera famulos, moueri, hominem vero, qui dominus est, quietè agere.*

Hominem etiam, in his, non in imum mundi locum demersit, sed in Eclipticâ collocavit: ex quâ tamquam ex altissimâ speculâ, altissima
contemplari, maxima meriri, & profundissima penetrare potest, diuinâ mentis acie. Nescio vbi antè dixeris (vestigia adhuc quædam videntur memoriæ adhæsisse) me abiecto Aristotelis pileo, Ciceronis togam callidè induisse: videris certè iam etiam artem istam didicisse. Sed neque sic falles, & breuî * γυνώσκον πατρίδου te, * nudiorum
spero, concinnabimus. Nam in primis, imus mundi locus, dignifimus omnium visus est Copernico tuo, qui regale solium esset re-
ctoris mundi, visibilis Dei, & omnia intuentis Solis. Quis enim, inquit, in hoc pulcherrimo templo lampadem hanc in alio vel meliori loco poneret, quàm vnde totum simul possit illuminare? Itaque locus iste Principe mundi visibilis homine indignus etiam non est, quia in circulo imum, medium quoque est; vnde homo ibi colens, ad cælum & vniuersam mundi machinam oculos & mentem ex æquo circumuoluere possit, & in eâ Creatorem admirari. Cæli verò lampades in sublimi pendent, vt inde in terram, quæ ædificij est pauimentum, earum lumina, in hominis & animantium com-
moda facillimè depluant. Locus etiam medius ad spargendam vndique Geometricam contemplationem longè concinnior, nec ad maximorum mensuram, profundissimorumq; quantum homini satis est, penetrationem, necesse fuit nos tot millenis milliaribus Germ. supra Solem euehi, & vnicâ horâ 740. milliar. in Eclipticâ volare; quandoquidem diameter orbis annui tam sit insensibilis comparatione octauæ spheræ Copernicanæ, quàm diameter telluris respectu Ptolemaicæ. Vnde nemo sentit aut existimat se in

V

altissi-

Tractat. 4.
cap. 4.

alissimam illam speculam hinc auferri, præter paucos quos eoufque abstulerunt somnia Nic. Copernici. Quod ad quædam meam iam antè respondiſſe te dicis, paria nos etiam fecimus. Redeat, si placet, eò Lector, si responsiones tuas reiculas velit videre.

Negas etiam in conficiendis horologiis, rotularum copiam superfluam, artificis ingenium extollere. Rem, & mentem quoq; meam attigisti. Ideò enim terræ rotulam spernimus ab horologio celeſti. Sufficiunt siderum rotulæ, quid opus terram iis adſubulare? Itaque, ut alibi monuimus, ſimplicius eſt Ptolemæi (ſi tantum imaginarij ſunt eius eccentrici & epicycli) aut Tychonis horologium, quàm Copernici. Paucioribus enim rotis, etſi pluribus vnus rotæ motibus, ingenioſè abſoluitur.

Ant-arist.
cap. 19.

Verum, quia ANT-ARISTARCHVS etiam dixerat, ad certitudinem menſura celi & ſtellarum, ne hilum intereſſe, ſive Sol, ſive terra moueretur; quandoquidem diſtancia eodem modo varietur, utrumlibet extremum accedat, aut recedat (cum tamen parens tuus mirificè deprædicaret duas in orbe annuo ſtationes, tamquam vnicum medium ad dimetiendas veras ſiderum altitudines & magnitudines;) hinc exilis, & in me expuis quidquid tibi ſplendida bilis ſuggeſſit. Quis, exclamas, Fromonde non videt, ingenium & ingenuitatem tibi deſuiſſe, qui aſſerere auſus fueris quæ ſunt abſurdiſſima? Quia nempe Ptolemæus, Hipparchus, & quotquot in hunc diem Aſtronomi fuerunt, numquam per duas in terrâ ſtationes, quinque Planetarum diſtancias & magnitudines Geometricè inueſtigare potuerunt.

Sed homo ingenioſiſſime & ingenuiſſime, negare ne potes, terrâ ſtante, à duobus Aſtronomis ex condicò, paribus instrumentis & arte, ex diuerſis ſtationibus & horizontibus, poſſe colligi ſiderum parallaxes? Quomodo igitur Tycho in coniectandâ altitudine nouæ Caſſiopeæ, non tantum ſuis in vnâ eademque ſtatione, ſed Auguſtæ Vindelicorum, Munofij in Hiſpaniâ, alibi que factis eodem tempore experimentis vtitur, ut collatione ſuorum eliciat veram ſideris parallaxin? Quamquam certiora ſint, ut rectè monet idem Tycho, experimenta, quæ in eadem ſtatione & aère, ab eodem artifice, eodem instrumento captantur. Nam in diuerſis horizontibus, inquit, & instrumentorum varietas & obſeruatorum non eadem ubique in adminiſtrando negotio diligentia & circumſpectio, non nihil à ſcopo petito diuagationis inferre poſſunt: quod quantum

quantum ad parallaxium ſubtilem perſcrutationem atinet, multum tamen in exceſſu vel defectu peccet. Sed etiam, dato motu terræ Copernicano, talia peccata facillimè euenire poſſunt, etiamſi idem Geometer eodem instrumento in duabus orbis annui ſtationibus metiatur ſideris alicuius parallaxin, ob instrumenti aliam atq; aliam diſpoſitionem alterationemq;, ait Tycho, aut etiam aëris diuerſitatem. Vnde hanc reddidit cauſam, cur Rothmanno Copernicano poli altitudo vno vel altero minuto aliter ſe aſtate exhibere quàm hieme viſa eſſet, atque etiam illis anni temporibus apparuerit aliqua varietas in interuallis fixarum. Aliàs, ait Tycho, nos ſanè ſive hieme, ſive aſtate (id eſt, in duabus ſtationibus oppoſitis orbis annui Copernicanorum) poli altitudinem & fixarum quarumvis diſtanciam, per noſtra instrumenta, quorum pleraque non ſaltem ſingula minuta, ſed etiam eorum aliquotam partem ſubtiliſſimè diſperſiunt, ſcrutati ſumus, nullam proſus in his (modo aëris ubique æqualis ſerenitas aſfulſerit, & refractioes, ſicubi irrepſerint, præcaueantur) diuerſitatem, crebrâ & diligenti adhibita exploratione, adinuenimus. Parallaxin deinde orbis annui, quâ inæqualitatem motus Planetarum explicat Copernicus, inutilem eſſe dicit, quandoquidem veteres tantumdem, terrâ quieſcente efficiant aſſumendo epicyclos, aut in ſyſtemate Tychonico, ſine epicyclis. Quorſum igitur opus eſt, inquit, id quod per ſe locum mereri nequeat, pro veritate aſſerendâ, incompetenter aſſumere (terræ ſcilicet annum motum) ut ut nonnumquam falſa hypotheſi vera ſuperſtruat inductio? Ex Planetis igitur, ait, terra mobilitas annua non ſufficienter probabitur, cum iſtæ diuerſitates quæ per hanc eorum apparentis quadrant, aliunde originem adipiſcantur. Ecce ut iſte multorum ſæculorum in ſpectandis ſideribus Princeps, nihil æſtimet duplicem illam in orbe annuo ſtationem, & omnem motus Planetarij inæqualitatem penes aliam cauſam ſtatui poſſe cenſet, quàm penes terræ motum. Quod ais, Tychonem Planetarum diſtanciam à terrâ ignoraffe, & ex hoc errore fixas infra Saturnum collocaffe, idque ideò quia duas ſtationes, quæ in Eclipticâ habemus, ignorauit, apud aures Midæ blatire hoc oportuit. Non enim duas ſtationes Copernicanorum neſciuit, qui dato ſtudio, hieme & æſtate (quando terra Copernicana eſt in oppoſitis orbis annui ſtationibus) faberrimâ illâ ſuâ instrumentorum ſupellectile periclitatus eſt, num mutata terræ ſtatio, aliquo indicio ſe proderet, &

Tycho de
Caſſiop.Vtilitatem
duplicis
ſtationis
Lansber-
giana ad
dimetienda
ſidera ſper-
nit Tycho.

nihil inuenit. Nam in altitudine poli, & fixarum intercapedini-
bus (quod ad stabiliendam Copernici hypothesin, somniarat
Rothmannus) discrimen reperit nullum, & quod in Planetis ap-
parebat, in veroseorum motus referri poterat.

Nesciuisse autem Tychonem *distantiam Planetarum à terrâ*
præut Copernicani iam sciunt, ridiculum est. Ex verâ enim (aut
certè non tam longè à verâ abludente) siderum parallaxi distan-
tias illas, vestris humiliores definiuit, vos verò ex imaginariis pa-
rallaxibus & chimærico terræ motu omnia metimini. Audi paul-
lisper parentem tuum. Vranometriam enim eius iam tandem vi-
di, quia eò me misisti. *Cùm nobis, inquit, Dei Opt. Max. beneficio,*
dimensio stellarum proposita sit, quæ cum rei veritate exactè consen-
tiat, opera pretium est, nos eam exstruere super hypotheses veras, &
quidem super terræ motum & quietem Solis. Non poterat alibi ædi-
ficare solidius, vt exigeret *monumentum* illud (quod gloriosè can-
tas) *ere perveniens*. Ego reuerà vobis non inuideo, & vtinam laus
ista in Belgam aliquem ex vero caderet; partem aliquam eius et-
iam ad me venisse existimarem & lætarer. Sed obstupesco, iudi-
cij eruditorum & humani generis tam securos, vos ista cantillare.
Quid si enim dubia est & fallax Copernici hypothesis? Quid si
(quod plurimi eruditissimi existimant) vanissima? Quid si, in-
quam, Solis quies & terræ motus vobis excutiantur, nonne tot fi-
guræ & calculi parentis tui, tanto labore concinnati, diffiliunt &
in ventos disperguntur? Cogitare, quæso, hæc, per Deum immor-
talem, & paullo modestius prudentiusque rem istam habete, ho-
noriq; vestro ac publico Belgarum consulite. Alios etiam sci-
mus gloriæ & iactationis in re simili nimis promptos & præcipi-
tes fuisse, & meministis, quid Ios. Scaligeri Cyclometriæ nuper
acciderit. Etiam Phil. Lansbergio fortasse inuenientur Ludol-
phi. Et sanè iudicium Clar. D. V. Vendelini nostri (Copernicanus
etiam hætenus est, ne aduersarum partium favore peccare existi-
mes) de parentis tui Astronomiâ, vix est vt audeam tibi perscribere.
Cùm primùm enim in eam incidisset, iratus & despuens do-
mum nostram accurrit. *Et quibusnam illi homines scribunt, inquit,*
hominibusne, an fungis? Profectò cum lumine orthodoxa Fidei, vi-
dentur naturale lumen intellectus amisisse. Vbi instrumenta, ubi ex-
perimenta, quibus noua ista paradoxa, destructis veterum sententiis,
oportebat struere & firmare? Nos sanè in alias longè celestium men-
suras

Phil. Lanf-
berg. lib. 3.
Vran.

Vranome-
tria Lanf-
bergij vana
& imagi-
naria, quia
tota inedi-
ficata est
in vano &
imaginario
terræ motu.

Nimis se-
curi iacta-
tores sunt
Lansbergij.

suras nostræ aliorumq; experientie deduxerunt, nec tam leuis ac fu-
tilis fidei sumus, vt Phil. Lansbergio, sine aliâ instrumentorum supel-
lectile & arte (aut si habet, depromat) credamus. Ecce igitur, mi
Lansbergi, quomodo mensuras vestras, quas tamquam cælo vo-
biscum lapsas, tot laudibus extollitis, Copernicani etiam confrin-
gant. Quædam etiam, quæ iam non commemini, è LOXIA suo
furtim transcripta coniectabat & querebatur. Hunc tamen vi-
rum, quæso, si sapias, ne minimo digito attingas. Solo eius aspectu,
quantumuis animo constes, percelli potes. Ore & toto corporis
filo, sed animo & Astrologiâ magis, Arabs est: ac plura de eo si
noscitare voles, Clar. & Ampl. Viri Eryc. Puteani, litterarum apud
nos Antistitis, OLYMPIADES interrogare licebit.

Tychonem deinde accusas *collocasse fixas infra Saturnum.* Ita,
mi Lansbergi, collocat fixas Tyconicas infra Saturnum Coper-
nicanum. Sed cape distantiam Saturni à terra Tyconicam, vi-
debis infra fixas recidere. Itaque Tycho vicissim Copernicanos
incusat, quòd Saturnum supra fixas suas Tyconicas attollant.
Saturnum cum suis, non cum vestris fixis contulit. Inscitiæ deni-
que me arcessis, quòd dixerim, *esse ridiculum, motum terræ annum*
quidquam conferre mensura fixarum; cùm terra, earum (vt aiunt Co-
pernicani) respectu, quasi in eodem semper puncto; ob ingentem di-
stantiam, permaneat. Et mittis ad Vranometriam tui parentis; in
quâ reperi cuius antè fati scius eram. Nempe, assumptâ stellæ
fixæ visibili diametro, & substernendo demonstrationi immanem
illam à terrâ distantiam (quam finxistis ad abscondendam mo-
tûs terræ intra orbem annum vanitatem) posse magnitudinem
aliquam fixarum construi. Sed veluti distantia illa ficticia est, &
sine probatione arrepta ab Aristarcho, in fugâ solùm argumentor-
um quæ obiciebantur Pythagoricis; ita magnitudines illæ sîde-
rum ei superstructæ, imaginariæ sunt & plenæ inanitatis. Negavi
igitur, motum annum quidquam ad veram fixarum dimensio-
nem conferre (quam ex parallaxi & instrumentis discere oportet)
quandoquidem fixæ propter motum annum nullam patian-
tur parallaxin.

Itaque cernis, opinor, parentis tui Vranometriam solis Coper-
nicanis, non ceteris tot Astronomis, aliquid contulisse. Et si for-
tasse (quod certissimum, & extra omnem fluctum ponimus) va-
nus sit motus terræ annuus, tam irritos & frustra labores eius esse

(excipio quædam quæ per luminarium eclipses coniectauit) quàm si spatia imaginaria extra cælos, pro chimæris & tragelaphis ibi stabulantibus esset dimensus. Quam enim veram Vranometriam nobis repræsentare potest, qui Middelburgi circa totum annum quietus & defixus, si tamen mense Martio cælum suspenderit ad dimetiendum, credit mense Septembri, duobus milliariis Germ. millionibus, cum ciuitate suâ & Zelandiâ totâ inde se ad alteram stationem in cælum & supra Solem auolasse? Antequam ad proximum decurras Caput, hac etiam obiter maculâ me aspergis, Quod prodam, valde exiguum pietatis sensum mihi superesse, qui Deo, cum Phil. Lansbergio, gratias enixè non agam, propter duas in Eclipticâ nobis datas stationes, quibus cælum & celestia omnia metiri possimus. Quid faciam, mi Lansbergi? Pro veris tantùm beneficiis Creatori gratias agere soleo: quòd autem tot chimæra, tragelaphi, hippocentauri per Scholas Philosophorum nostrorum discurrant, non memini vniquam in genua & gratias procubuisse. Infinitis beneficiis quæ sentimus, obruimur, quid opus imaginaria, extra omnem sensum & verum posita, in cumulum gratiarum accersere?

Pro veris, nō pro imaginariis beneficiis Deo oportet gratias agere.

CAPVT II.

Athei veris, non ludicris & tralatitijs armis expugnandi. Meditationes piæ, veritatis fundo debent inniti. Liber Sapientiæ sacer est. Empyreum sphericis mobilibus superstrui debet, sed non argumento oui & gallinæ. Vana, quæ de brutis ad finem vniuersi suspirantibus afferuntur. Iudex controuersiarum, præter Scripturam sacram, in Ecclesiâ à Christo necessario debuit institui.

Parentis tui zelum quo Epicureos & Atheos incessit, amamus & exosculamur, mi Lansbergi, si intra modum tamen est & secundum scientiam: Crede mihi, falsitatem falsitate oppugnare, præuaricari est, & causam suam prodere. Quid si enim Epicurei motum terræ Copernicanum quo petuntur, vanitatis manifestum faciant? quod facile possunt, vbi tot eruditos sibi in hanc rem præeuntes habent. Ecce, iam propter vnum argumentum tam facile victum, cetera etiam validiora contemnent, & vnius imbecillitate

Sat multis veris possumus, non oportet falsis rationibus conari Atheos aut hæreticos refellere.

cillitate omnia laborare credent, aut iactabunt. Aduersus hæreticos, aut cuiuscumque erroris professos id experimur: fatius & ad victoriam veritatis potentius esse, paucis & validis argumentis eos premere, nec grandinem spargere, vbi vno fulminis ictu possumus debellare. Nam ceteris neglectis aut contemptu conculcatis, vnicum & maximè debile argumentum oppugnandum eligunt, ac facili manu prostratum, aut multis argutijs obrutum, cum infamiâ veritatis, in triumphum ducere solent. Itaque non est, quòd Epicurei & profani nebulones, vt scribis, *Liberto Fromondo, Theologo Louaniensi ingentes gratias referant, quòd tam strenuè eorum causam defenderit*; non enim defendit qui vult sic vinci, vt resurgere in pugnam non valeant. Aliis, inquam, armis, veris & decretorijs oppugnandos esse, non ferulâ illâ leui & imaginariâ è Ludo Copernici. Qui enim sic pugnat, præuaricator est, vt dixi, & vinci vult, non vincere. Deinde, si Phil. Lansbergius per Vranometriam & cælestium mensuram, solùm voluit probare animæ immortalitatem, & post hanc, alteram vitam reliquam esse in æternâ felicitate ad quam omnes nascimur, vt eum iam videris enarrare & interpretari, ecce iungamus dexteras & amicitiam. rem enim pulcherrimam facit, & quam ante eum magnus ille Maurolycus. *Non possum non summopere laudare tale hominis ingenium, inquit. Vel hinc enim patet, quantum homo præstet ceteris animantibus. Hinc animorum nostrorum immortalitas arguitur. nec temerè ab ipso rerum Opifice solis nobis vultus datus est erectus, quo scilicet terrenis rebus calcatis, cælestia miraremur.* Cantatque deinde cum Poëtâ:

*Felices animas, quibus hæc cognoscere primis,
Inq, domos superas scandere cura fuit.*

Sed parens tuus aliquid amplius voluisse mihi visus est. Aiebat enim, Deum secretam illam rationem metiendi cælestia per duas stationes Copernicanas, reuelasse hominibus, vt doceat, non terram tantum, sed & cælum nostri causâ creatum: vt sicut nunc posidemus terram, ita certi simus, post hanc vitam obtenturos cælum. Deinde, Deus modum mensurandi siderum interualla ac magnitudines clementer manifestauit, vt tam certi simus de possessione cæli post hanc vitam, quàm certo nunc idem ad normam exigimus & mensuramus. Cui enim vsui ista cæli dimensio, nisi vt doceat hominem, quod tam aptè mensurare nouit, suo tempore quoque occupaturum? Nam quanta est scientia, tantus quoque sit scientiæ vsus necesse est: cum Deus

Maurolyc. Dialog 3.

in

in omnibus creaturis, scientiam ita accommodavit vsui, ut hic illa nusquam sit minor. Denique, Concludo, inquit, cum Deus homini scientiam mensurandi cælum dederit, vsuum quoque post hanc vitam concessurum. Nam si formica finem scientiæ suæ assequitur, qui est preparatio cibi per æstatem & collectio tempore messis, multo magis homo, præstantissima creaturarum, finem scientiæ assecutus, cælum ipsum post hanc vitam possidebit. Vbi omnibus hominibus, aut certè siderum saltem mensuris, occupandi aliquando cæli securitatem facere videtur. Quid enim ista verba, certi simus, &c. & quanta est scientia, tantus quoque sit scientiæ vsus, aliud significant? Ista igitur certitudo & æternæ felicitatis securitas, quam multi hoc æuo erronee iactant, mihi præcipuè displicita fuit, & consequentiam hanc pro perperâ & ridiculâ habui: homo metitur cælum, igitur mittetur post hanc vitam in cæli possessionem. Pias meditationes, impius sim, si contemnam; sed si aliquo veritatis fundo conceptæ. Pietas enim anilibus fabulis interspersa, in ludibrium aut risum apud prudentes abit. Itaque, quod tu de exitu Israël ex Ægypto, de terrâ Chanaan, Abrahamo, & SS. Patrum super ista allegoriis; extra oleas disseminas. Nimis magna & euidens est inter parentis tui meditationes & allegorias eorum aut anagogicas enarrationes, disparitas. Ipsi enim arcanos quosdam Scripturæ sacræ sensus, à Spiritu sancto, historiarum quarundam cortice absconditos reuelant; Phil. Lansbergius verò ex imaginariâ Nic. Copernici doctrinâ imaginarias cælorum siderumque fabricat magnitudines, & per simillimam consequentiam argumentatur, sibi certò deberi cælum, quod tam egregiè nouit dimetiri. Nónne hîc ei clamare possum, quod olim D. Hieronymus Iouiniano, *Angeli de calis descendunt, & Iouinianus* (Phil. Lansbergius) *de eorum possessione securus est?* Et non cogitat etiam, cælos tantùm sidereos ad mensuram & calculos vocasse, non Empyreum illud & tertium, quod nobiscum fatetur piorum & beatorum post hanc vitam, futuram sedem. Mensus igitur est cælos, propter vitam hanc mortalem, non propter alteram immortalem, præcipuè creatos. Metiri igitur debuit antè Empyreum, deinde certò sibi promittere eius possessionem. Hæc & id genus alia à Mathematico & Theologo tam securè in lucem & oculos eruditorum mitti, miratus sum primùm, deinde rei (sic videbatur) indignitas aut simplicitas potius, stilum mouit,

vt

D. Hieron.
lib. 2. contra Iouin.

vt doctrinam istam aliquot morsuunculis perstringerem. Parce, quæso, mihi: etsi enim non iudicij mei, facti tamen me pœnitet, quia tam splendidæ bilis tibi causa fui. Sed *Lansbergij axioma*, inquis, *nimirum, Naturam ubique cum facultate vsuum commixisse, nemo sanus in dubium vocat.* Demus hoc etiam tibi. Attamen Geometriæ aut Vranometriæ vsus, non est possidere cælum, sed metiri. quomodo igitur Vranometris tam certam cæli possessionem spondet?

Quòd etiam *helleborum* mihi præscribis, pro Medico facis, & gratias ago. Si tu quoque dragmas aliquot sumpsisse, è re tuâ meaque fuisset. bilem subduxisses aut præuouisses, quâ toties me aspersisti. Exemplum habebas in Carneade, qui aduersus Zenonem scripturus, superiora ventris candido helleboro antè dicitur purgauisse.

Negas quoque Belgas, & præsertim Hollandos Zelandosque, patrociniò meo indigere, qui tam vecorditer rem Ptolemaicam defensitè. Audi verbum in aurem. Eruditorum apud vos de ANT-ARISTARCHO iudicium, iuxtà fortasse tecum rescire possum, & quid palàm dicant, exceptis paucis qui vobis blandiuntur, aut in re Philosophâ & Astronomâ non valdè callidi sunt. Si quid tamen nomen meretur, Dei & Veritatis, non mea laus est.

Non ferebam etiam, sic efferri & tantâ gloriatione differri certitudinem illam mensuræ cælestium, quam videbam motui terræ Copernicano, id est, debili & inani fundo totam inniti. Copernicum præterea ac Keplerum in multis à Phil. Lansbergio dissentientes cernebam. Interrogavi igitur, vnde præ ceteris hausisset Lansbergius affirmatissimam illam suam certitudinem? *Ex natura libro, seu ex calo*, inquis, *non per extraordinariam reuelationem.* Sed librum etiam istum tot aliorum oculi legerunt, nec tamen certa & consentientia afferunt de mensuris siderum, quas ex ipso collegerunt. Nam Hipparchistæ, Ptolemaici, Tychonistæ nullam in eo terræ vertiginem inueniunt, & Copernicus duas terræ stationes ignorare non potuit, quarum etiam Keplerus & Rothmannus expressè meminerunt, & tamen in tam multis à Phil. Lansbergij mensurâ dissonant. Verumtamen, *Lansbergij Vranometria vnico ictu omnes tuas ineptias facillè disperget*, ais masculâ & solemni tuâ bile. Non potest, mi Lansbergi. *Non-entis nulla est actio*, inquiunt mustei & inuestes nostri Philosophastri, nec

Vanum est.
quòd ex libro natura
se certam
iam cælestium mensuram repperisse iactat Lansbergius.

X

ineptiæ

ineptiæ meæ sibi magis ab imaginariâ illâ Vranometriâ metuum, quam ab vnguibus chimææ, aut hirco-cerui cornibus. In imaginario enim motûs terræ fundo ædificata, imaginaria cælorum spatia, imaginarias siderum moles, deniq; imaginarium Nic. Copernici mundum, non illum diuini Opificis à Moyse nobis descriptum, metitur.

Sap. 9.

Quia deinde Sapiens iste qui dixit, *Difficile æstimari quæ in terrâ sunt, & quæ in prospectu sunt, inueniri cum labore: quæ autem in cælis sunt, quis inuestigabit?* non videbatur duas Phil. Lansbergij stationes cognouisse, sed de certitudine illâ Vranometriæ eius dubitauisse, idè Jac. Lansbergius *Apocryphum meum Sapientem* appellat, & ex Canone factorum expungit. Antecessit tamen eum in hac censurâ Caluinus. Sed nos Ecclesiæ Catholicæ & D. Augustino accredere maluimus. *Libri duo*, inquit iste, *quorum vnus Sapientia, alter Ecclesiasticus dicitur, propter eloquij nonnullam similitudinem, vt Salomonis dicantur, obtinuit consuetudo. Non autem esse ipsius, non dubitant doctiores: eos tamen in auctoritatem maximè Occidentalis antiquitus recepit Ecclesia; à quâ proinde Caluinus & Lansbergius defecerunt. Et alibi impressius: Oportet vt istum librum Sapientia omnibus tractatoribus anteponant; quoniam sibi eum anteposuerunt etiam temporibus proximi Apostolorum egregij tractatores, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere nisi diuinum testimonium (audite Caluine & Lansbergij) crediderunt.*

D. August. lib. 17. c. 20. Ciuit.

D. August. lib. 1. c. 14. de Prædest.

Tractat. 3. cap. 3.

An autem in balenarum piscatu aut tonitruorum crepitu Iobus infra piscatores vestros & bombardarios sapuerit, enarrauimus alibi. Similitudinem deinde mundi cum ouo, ceu delirantem, non accuso, sed in primis consequentiam istam: certum & euidens est, præter ouum, ad generationem pulli, necessariam esse gallinæ incubationem; ergo certum est, duobus visibilibus cælis tertium inuisibile insidere.

Si dixisset, ratiocinationem istam tenui aliquâ verisimilitudine ludere & blandiri, transuolasset, nec attigissem: sed ferre non potui homines sic sibi indulgentes, vt minimas suas cogitationes, verborum exaggeratione ad certitudinem euentium demonstrationum attollant, τὸν ὀβολὸν ὑπὲρ τοὺς θεοὺς ἀγορεύοντες καὶ τὸ ὄφρυον, *obolum vnum (imò, ouum) supercilio suo supra deos, efferentes.* Habui etiam cur dicerem, *indicasse tertium illud cælum tam esse spirituale, quàm ipsum Spiritum sanctum.* Comparat enim illud gallinæ

D. Nazianz.

linæ ouo incubanti, & materiam eius ad pullaginem præparanti, aitq; sphaeram fixarum ceterasque inferiores, *non magis posse opus generationis nouarum stellarum, cometarum, fulminum, grandinum, pluuiarum, ventorum, & animalium, absolueri sine tertio cælo (quod aliter Empyreum Catholici appellare solent) insidente & vires addente, quàm ouum sine incubatione gallina.* Deinde, *vt in creatione mundi, inquit, rudis illa & informis calor ac terra moles à Deo ante omnia creata, nec consistebat nec operabatur sine incubatione Spiritus Dei, hoc est, presentia & coniunctione qualis est gallina & oui; sic duo visibiles cæli occultas vires proderi nequeunt, nisi tertium potenter in eos operetur.* Hanc tamen tertij cæli operationem tribuit Spiritui Dei, quasi ipse sit tertium illud cælum & gallina sphaeræ fixarum proximè incubans, & vires ei ad generationem infundens. Nam *Cæli visibiles, inquit, non producant res in se genitas, nisi vis generatrix & viuificans eis indita, per Dei Spiritum excitetur.* Et tamen addit, *Qui locum habet in tertio præcipuè cælo.* Vnde lubricè & inconstanter loquitur, vt nescias, quæ mens aut cogitatio ei adfuerit. Probat enim tertium cælum ex actione quam in cælos inferiores, ad generationem omnium rerum, exercere debet, & tamen actionem illam Spiritui sancto attribuit, qui in tertio cælo habitat. Si enim Spiritus sanctus inhabitans (non verò ipsum tertium cælum) excitat ad generationem cælos inferiores, nullâ veri similitudine probat ex illâ excitandi & viuificandi actione, tertium aliquod inuisibile cælum duobus visibilibus, instar gallinæ, incubare; nisi cælum illud sit ipse Spiritus sanctus, cuius etiam incubitu, initio mundi fecundatæ sunt aquæ. Nam aliàs Spiritus sanctus, qui immensus & per omnia diffusus est, non indiget ad suam habitationem cælo aliquo corporeo inuisibili, vnde in cælos visibiles, *εμπυρεὸς* & actiones suas spargat. Si dicas, Spiritum sanctum assumere tertium istud cælum, tamquam instrumentum influxus in cælos visibiles, rem obscurissimam sine vllâ probationis luce offers. Nam cælis sidereis sufficit concursus Dei generalis ad perpetrandas rerum corruptibilium generationes, nec opus aut vllus vsus est, vt Deus alio cælo inuisibili, tamquam instrumento generali vtatur, quo siderum omnium influentias excitet & adiuuet ad effundendas suas actiones in elementa mundi inferioris. Dicitur autem Spiritus sanctus & Deus, *præcipuè in tertio cælo, seu Empyreico, locum habere, quia beatis ibi faciem nudat,*

Inconstanter & lubricè loquitur Lansbergius de tertio cælo inuisibili.

dat, & aspectus sui copiam facit, non quia inde per alias vniuersi partes operationem suam dispenfet. Nam quantum ad operationis suæ manifestationem, *in Sole*, potius quam in tertio cælo, *tabernaculum suum posuit*. Hoc enim *vas*, siue instrumentum illud *admirabile* est, ex quo præcipuè diuina potentia visibilem suum effluxum in cælos & elementa diffundit. Denique in ipsis illis verbis quæ in excusationem eius attulisti, actionem & concursum generalem, quo Spiritus sanctus *renouat faciem terra*, per nouorum animalium regenerationem, Phil. Lansbergius vult esse tertij cæli *ἐπεργείων* & operationem, quæ cæli visibiles *destituti nihil operantur*. Quæ verba (nisi quæsitâ interpretatione aliò auertas) videntur iterum nihil discriminis intericere inter Spiritum sanctum & tertium cælum.

Itaque placet omnino tertium illud cælum Lansbergianum, hominum Angelorumq; beatorum à Deo destinata sedes, modò corporale sit, displicet verò tantum ouï & gallinæ argumentum cum hac tantâ certitudinis asseueratione prolatum: *Quam euidentem est, ouo productioni pulli intento, desuper aliquid incubare à quo fouetur, tam certum est, duobus visibilibus calis, generationem quarumlibet rerum molientibus, tertium quasi insidere viresq; addere*. Nec hoc est *sacris Litteris, Patribus, & Theologis consentaneum*, vt tu affirmas; etsi aliquod tale cælum immobile omnibus mobilibus superesse, illis consentiat, sed argumentis validioribus construendum.

Tandem *sunt istorum Doctorum in disputando artes & pia fraudes*, inquis; *vt cum in aduersariis quod reprehendant, non habent, saltem aliquid ipsis affingant quod reprehendant*.

Quæso, mi homo, noli Calvinistarum & veterum omnium hæreticorum artes nobis transcribere. Olim enim vestrum hoc est: *Vt homines non intelligentes quomodocumque decipiant, non taceatis*. Et alibi: *Vulpes, insidiosos, maximeq; hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes & decipientes, odore etiam tetra putentes*. Extra tempus & locum iam est, fraudium vestrarum comperta & aperta retexere, quæ verbi apud vos præcones de Ecclesiasticis aut Religiosis viris, apud aures ignaræ plebis falsò confingunt, vt his *μορμολυκείων* & puerilibus terriculamentis simplices animas à regressu in Ecclesiam orthodoxam absterreant, vnde patres eorum malè discesserunt. Errores aut crimina mendaciter alicui affingere, *fraus pia* nobis esse non potest,

Empyreum non reiciimus, sed argumentum ouï & gallinæ, quo ceruò se illud probasse Lansbergius inactabat.

D. August. lib 3. c. vlt. contra Maximin. August. Psal. 80. Hæretici mendacis & fraudibus simpliciem plebem à reditu ad Ecclesiam Catholicam auertunt.

test, qui vera etiam, sed occulta detegere, in magnâ ponimus impietate. Parenti tuo nihil conscij imposuimus, sed enarrauimus simpliciter, quid ipse aut diserte, aut fuscâ & turbidâ elocutione visus est pronuntiasse. Aliàs, Deo laus, *non sum tam perditus* (cum magno illo Afro dicere ausim) *vt vltro exagitem stili libidinem, qua aliis scrupulum aut crimen falsum incutiat*.

Quòd me deinde *omni penè diuinitatis sensu destituis, elephantini corio circumtegis*, & instar Batti, in saxum, ô magne Mercuri, me deformas, negasq; *plus me sapientia habere, quam habeat lapis*, effusè rideo, eloquentiæ tuæ tam diu iam affluet, & nimis falleris, si tam bellâ & eleganti lapidatione credidisti cerebrum aut iram mihi excutere. Dum te etiam intus & in cute noscito, non videris mihi quoque valdè * *λεπτόδερμ*, & scio cuius animalis * *tenuis tergus* tibi inducam, si velim metamorphosin tentare. Sed extra Musas & Gratias nolim sic ineptire.

Obiter etiam & in transcurso Theologiam quamdam Phil. Lansbergij notaueram, quâ aiebat, *bruta animalia, imò res omnes inanimas, ad ligna & lapides vsque, presentis suæ vanitatis conscias in diem illum* (mundi extremum) *perpetuo intentas esse, sub spe quod & ipse tum vindicabuntur ex seruitute interitus, in libertatem gloria filiorum Dei*. Verba enim ista, *bruta animalia, imò res omnes inanima, ad ligna & lapides vsque*, tam impressè posita, videbantur significare, bruta etiam animantia extremo illo mundi die, in meliorem & diuiniorem statum reformanda, ac interpretari quod ait Apostolus, *Creaturam liberandam à seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei*. *Scimus enim, inquit, quod omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc*. Quali verò *omnis creatura* distribueretur, vt loquuntur Logici, pro omnibus rerum creaturarum indiuiduis, speciebusve. Nam communis SS. Patrum & Theologorum consensus est, bruta, plantas, & mixta illa quæ mortalis tantum huius vitæ vsibus destinata sunt, decineranda & absumenda igne conflagrationis, non transfiguranda formosius in aliam speciem. Vnde *πᾶσαν τὴν κτίσιν, omnem creaturam*, interpretantur *totum mundum*, siue *cælum & terram*, vt eleganter ex Psalte & Isaiâ enarrat D. Io. Chrysostomus. Tunc quippe erit *cælum nouum & terra noua*, non noui boues & elephantii. Mundus enim ille initio creaturæ à Deo conditus, & sequentibus diebus, animalibus & plantis ceterisque mixtis exornatus, id est, cælum & ele-

Tertull. lib. de Baptism.

** tenuis corij.*

Rom. 8.

Psal. 101. Isaiâ 51. Apoc. 21.

elementa in quibus homines viuunt & nutricantur, particulam gloriæ filiorum Dei delibabunt; quemadmodum nutritrix, vt egregiè D. Chrysoftomus, *regium puerum educans, quàm primùm is paternum Principatum est adeptus, bonis & parte regie felicitatis ipsa etiam participatur.* Quòd verò affirmas, *animalia, lapides, & ligna,* apud Tertullianum quem citauit, *ad terram & elementorum censum pertinere,* scito te falli. Elementaria enim illa, non elementa sunt; ideoque nec in censu & numero elementorum ab Afro illo comprehensa fuere.

Erasin.
Paraphr. ad
Rom. c. 8.

Simile etiam est Erasmi, in loco illo Apostoli, interpretamentum (si fortè eius non spernis aut deæstimas consensum;) nisi quòd sub *creaturâ omni* Angelos quoque ambiat & includat, præter cælos & elementa. *Cùm videamus,* ait eius Paraphraſtes, *omnia mundi elementa tot vicibus variari, tot esse obnoxia corruptelis, Solem & Lunam, præterquàm quòd in rebus semper caducis reparandis penè incassum laborant, sua sentire deliquia, sidera cum sideribus pugnare: cumq; dubium non sit, quin vniuersus Angelorum populus nostras calamitates ex alto contemplanſ, pio quodam erga nos affectu commoueat, & quoad licet, nostris malis condoleſcat, nonne vniuersa rerum natura nobiscum gemit, ac parturientis in morem optat laborum ac dolorum finem?*

Ant-arist.
cap. 19.

Non igitur Scripturam istam *sordidè tractari,* nisi etiam SS. Patrum & omnium passim sacrorum Interpretum velis accusare fordes: neque *macra mea Theologiæ* (sic enim me emacias, quia patris tui Theologiam nimis pinguem feci) *figmenta esse,* cernis, quod dixi, *Vulgare esse, nomine creatura, & mundi, intelligi cæli & terra compagem, quam in principio temporis Deus statim creauit, & sequentibus diebus exornauit.* Vides deinde, ex Phil. Lansbergij verbis (quod negas) *magis consequi, anseres, equos, mulos resurrecturos & reformandos in extremo illo mundi funere, quàm ex Apostoli contextu.*

Bruta in
extremo
die non
vindican-
buntur in
libertatem
gloriæ filio-
rum Dei.

Quòd bruta finem mundi suspirare significas, propter *spem liberationis à seruitute interitus,* quam *rationem desiderij eorum,* inquis, *addit Apostolus;* frustra tendis, nam mox etiam subdit (quod astutè siluisti) *in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Brutis verò nihil de gloriâ illâ filiorum Dei communicabitur; igitur ipsa creaturis illis accenſeri non debent, quæ ad diem illum & gloriæ participationem anhelant. Nec hilum refert, quòd quamdiu currit hæc vita

vita mortalis, bruta *ferè hominis nutu & arbitrio, morti quotidie adiudicentur,* vt ais: quia malunt nihilominus inter pericula ista viuere & esse, quàm omnino non esse. Nihil igitur causæ habent, cur desiderio diem illum suspirent, quo funditus & æternum, etiam secundum species suas, sine spe reditus in lucem, interitura sunt, sed magis cur omni odio & detestatione abhorrescant. Si etiam aliud quoddam ingeniosi Augustini præferimus interpretamentum, manifestius adhuc, vestra *bruta animalia, ligna, & lapides* à desiderio illius diei conuiescere iubebuntur. Nam *omnem creaturam* non aliud esse interpretatur, quàm hominem, qui omnis creaturæ cinnus quidam est & veluti compendium. *Omnis creatura,* ait, *in homine est, quia & intelligit spiritu, & sentit animâ, & localiter corpore mouetur.* *Omnis itaque creatura in homine congemiscit & dolet.* Non enim totam, sed omnem dixit; tamquam si quis dicat, quoniam Solem omnes homines vident qui sunt incolumes, sed non toti vident. Ita in homine omnis creatura est, quia & intelligit, & viuunt, & corpus habet: sed non tota creatura in ipso est, quia sunt præter ipsum & Angeli qui intelligant & viuunt & sint, & pecora quæ viuunt & sint, & corpora quæ tantummodo sint. Et alij etiam Patres omnem creaturam eodem sensu & modo, pro homine apud S. Marcum accipiunt, *Prædicare Euangelium ἄνθρωποι τῆς κτίσεως, omni creatura.* Non enim anseribus, equis, mulis, lignis, & lapidibus iussit prædicari.

D. August.
lib. 81.
quæst. 67.

Homo quomodo omnis creatura.

Marc. ult.

Tandem, vbi deformi glossemate doctrinam Apostolicam extra veram & communem SS. Patrum interpretationem detortisti, negas tamen Scripturas cereas, sed adamantinas, si Deo placeat, vos habere, & ea quæ vnicè in Ecclesiæ Catholicæ transfugas competunt, conaris in humeros nostros recellere. Sed olim vestræ sunt istæ artes, vt veri criminis à vobis suspicionem amoliamini, falso alios aspergere. Iuuat tamen oracula exaudire, quæ erectâ ceruice & ore rotundo fundis. *Vides, inquis, opinor, quàm tibi cerce sint Scriptura sancta, quantaq; eas socordia promiscuè tractetur.* Quod nemo mirabitur, cum fugax vobis & frustranea necessariò esse debeat omnis de sacris oraculis meditatio. Quippe qui communem controuersiarum Iudicem, præter Scripturas, agnoscat. Cuius fastidio si non arripserit quidquid tandem laude & pietate dignum concipisset, quando vos offa monet, intercidere necesse est. Rectè iudicasti Chreme. Nos nimirum in sacrarum Scripturarum tractatione

focor-

Trident.
sess. 4.

locordes, quia aduersus errorem, cautione sapientissimâ muniti sumus, *Ne sacram Scripturam ad nostros sensus contorquentes, contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra vnanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeamus.* Quippe etsi omnes legere, non omnes tamen intelligere sacram Scripturam possunt. Cur ergo vis Iudicem vnicum illum habere, cuius in multarum caussarum controuersis sententiam non satis vales intelligere? A cuius tribunali cum actor & reus discesserint, sæpè nescient, vtrum secundum hunc an secundum istum sententia pronuntiata erit? Et si ad tribunal eius reuertantur, vt sententiæ suæ obscuritatem, interpretationis aliquâ luce Iudex enubilet, nihil aliud tamen quam ipsissima eadem nebulosæ sententiæ verba respondebit. Itaq; vt omnis lis & controuersia tandem aliquando sententiæ alicuius claritate finiretur, Christus sapientissimus Reip. suæ conditor, præter mutum Scripturæ Iudicem (Libri enim omnes muti Magistri appellantur) vocale ac viuum aliud tribunal in Ecclesiæ suæ vertice debuit erigere; cuius Præses, mouente & regente intrinsecus Spiritu sancto, dubium & inter contrarias sententias fluctuantem sæpè sacræ Scripturæ sensum in vnam partem firmaret. Et nonne etiam sat euidenti significatione ad istum Iudicem Scriptura te remittit, cum illustrissimâ commendatione, Ecclesiam appellat *columnam & firmamentum veritatis?* Quomodo enim firmare infirmos & vacillantes potest, nisi in eâ aliquod tribunal est, quod lites, & Scripturarum pertinaci quandoque Interpretum contrarietate nutantium fluctus componat? Quàm enim id sit necessarium, vel isto textus Apostolici, de quo inter nos ambigimus, exemplo euidenter tibi possum demonstrare. Ais enim cum patre tuo, hæc Apostoli verba, *Creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, &c. de omni omnino creaturâ, etiam *vsque ad lapides & ligna*, accipienda esse. D. Chrysostomus & plerique, tantum de *caelo & elementis*, quæ asperfa aliquâ claritatis & incorruptibilitatis dote, in istâ nouitatis gloriâ perdurabunt in sempiternum. S. Augustinus *omnem creaturam*, hominem animâ & corpore constantem intelligit. Nec curat, quod mox subiungatur, *Non solum autem illa (creatura) sed & nosipsi.* Sic enim enarrat: *Non solum*

1. Tim. 3.

Rom. 8.

D. August.
lib. 83.
quæst. 67.

i 70

in homine corpus & anima & spiritus simul dolent ex difficultatibus corporis, sed & nosipsi, exceptis corporibus, in nobisipsis congemiscimus.

Quid ergo agimus? Quis huius controuersie finiendæ Iudex erit? Scriptura, inquis. Interroga igitur eam, quo sensu, *omnem creaturam ingemiscere*, dixerit. Ecce obmutescit, & nihil aliud quam quod scriptum est, idem tibi recantabit, *Omnis creatura ingemiscit*. Itaque nisi aliud tribunal à Christo in Ecclesiâ erectum sit, sine fine & remedio litigandum erit. Vos in sensu vestro pertinaces eritis, nos etiam SS. Patrum doctrinam non deseremus. An ad Spiritus sancti priuatum instinctum (ita enim vestri ferè solent) decurret is, & in capitulo potius vestro, quam in Ecclesiæ Catholicæ Capite, & SS. Patribus habitare eum existimabitis? O pulchelli & bellatuli, si sic vobis blandimini & placetis! Quid si etiam opinionis istius vestræ falsi, nec Spiritus sancti myrothecium estis? Eum enim in vobis, potius quam in nobis esse, nullâ sacræ Scripturæ auctoritate, aut magno & vincente argumento probare potestis. Cernis ergo iam, si oculos non amifisti, omnem Ecclesiæ Christianæ doctrinam in fluctum dari, & dum vnum Capitis Ecclesiæ tribunal declinatis, tot tribunalia condere, quot sunt crania in vestris capitibus. Et tamen *non est eiusdem hominis*, clamat nobis S. Hieronymus, *aureos nummos & Scripturas probare, gustare vina & Prophetas vel Apostolos intelligere.* Nam longè plures legunt, quam valent intelligere. *Nec sibi blandiantur*, ait idem sanctus, *si de Scripturarum Capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt; cum & diabolus de Scripturâ aliquid sit locutus, & Scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.* Quid enim? Nonne hæreticis tam facile est, ex Scripturâ sacrâ suas hæreses, quam Ausonio & cuius Poëtæ, ex castissimis Virgilij versibus, alludente sed diuerso tamen sensu, nequissimum centonem nuptialem concinnare? Dicit doctus ille Afer. *Habent vim, inquit, & excogitandis erroribus felicitatem, non aded mirandam, quasi difficilem & inexplicabilem, cum de secularibus quoque scripturis exemplum præsto sit eiusmodi facilitatis. Vis hodie ex Virgilio fabulam in totum aliam componi, materiâ secundum verbum, versibus secundum materias concinnatis? Denique Ouidius Getæ Medeam Tragediam ex Virgilio plenissimè expressit. Meus quidem propinquus ex eodem Poëta inter cetera stili sui otia, Pinacem Cebe-*

Necessitas
altioris
Iudicis in
Ecclesiâ,
præter
Scriptu-
ras.D. Hieron.
Epist. ad
Vigilant.
D. Hieron.
contra Lu-
ciferian.Tam fa-
cile est ex
Scripturâ
sacrâ con-
cinnare
hæresim,
quàm ex
casto Vir-
gilio impu-
dicum cen-
tonem.
Tertul.
cap. 19. de
Præscript.

Y

tis

tis explicuit. Homerocentonas etiam vocare solent, qui de carminibus Homeri propria opera, more centonario, ex multis hinc inde compositis in unum sarcunt corpus. Et utique fecundior diuina litteratura ad facultatem cuiuscumque materia. Audis igitur, quantum referat, non tantum Scripturae sonum, cuius olim estis maxime tinnuli & vocalissimi, sed verum & Spiritus sancti sensum tenere.

At enim in obscuris, inquis, & difficilibus locis (qualis ille est quem tu nunc sordide tractasti) maiestatem Scripturae sacrae reueremur: malumusque ad mediocritatem sapere, quam vano opinionum vento circumduci. O hominem derepente religiosum, & submissum animi! Postquam acerrime pro parentis tui glossificatione, & usque ad conuitia SS. Patrum (quorum interpretationes, nugae vocas) depugnasti, obscuritatem iam fateris, & maius venerari, quam interpretando errare. Sed quid facies, ubi non satis est *ἀποχρηστέ* & assensum suspendere, sed fides alicuius Articuli obscuri a te exigitur? Vnde petes legitimum sensum, cui te consensum dare oportet? Non enim solis Scripturae sacrae vocibus, sed maxime sensui, in quem Spiritus sanctus intendit, fides assensum praebere debet. Vnde etsi per fidem Deo credamus, alio tamen Interprete est opus, qui Spiritus sancti sensum & quid ipse nobis loquatur, enarret; quandoquidem veritas saepe profunda & in imo abdita sit, non in summo nater.

Cor. Iansen. c. 8. § 69. 70. Spong.

Si tibi haec raptim à me dicta non sufficiunt, adi SPONGIAM Ex. & Eruditissimi Viri Corn. Iansenij, Collegae nostri, qua nuper Gisb. Voetij Notas deterfit, ubi rem istam diligentius pertractat, & (vt cetera omnia solet) eruditissime. Sed ante omnia, vides triginta trium quaestionum Capitis VIII. nodos illos nobis dissipet; nam nisi id in antecessum perfeceris, nemo prudens tibi credet, omnes controuersiarum labyrinthos vnico sacrae Scripturae filo posse euadi.

Quid tibi etiam de offa illa Pontificia in mentem venit? Creditisne, mi homo, spe lucelli & beneficiorum nos in Fide Catholica & obedientia summi Pontificis retineri? Non existimo te tam simplicis & murcidae fidei, vt hoc existimes. Nimis enim multos vides aut audis, qui non solum spem ampliorum, sed amplissimas, quibus in saeculo poterantur, facultates, & saepe vna generis nobilitatem, cottidie abiiciunt, vt in paupere Fraterculorum coetu religionem purius colant, & onere isto leuati altiùs in caelum & Deum

Deum mentem attollant. Vnde in Ministrorum vestrorum caput potius haec tua offa recidit; in quibus non rari (hinc praesertim profugi) quos offa & lucellum, quo numerosam saepe familiarum pullaginem educare debent, inter vos & errores suos, ipsis quandoque non incomptos, defigunt, ne ad Ecclesiam Catholicam & veritatis lucem redire valeant. Quosdam praeterea metus abstinet, quia non propter virtutes suas hinc fugam ad vos elapsi sunt. Alios superbia haereticorum mater pertinaces facit, quia mutare sententiam, vt de talibus quibusdam Augustinus, quam defendere nequeunt, erubescunt.

Cur haereticus in errore suo pertinaces.

D. August. c. 6. contra Epist. fund. lib. 3. c. 18. Ciuit.

Sed in istos & vos omnes, non iam offam, sed validius aliud telum, cum magno meo gaudio & risu, subministras ex D. Basilio, quod in nos ire putasti, cum tamen in similes vobis torqueatur impressissime. Esse, nempe, manifestissimum infidelitatis argumentum, signumque, superbia certissimum, eorum quae scripta sunt, aliquid reuicere, & quae non scripta sunt, aliquid introducere.

D. Basil. de Fidei confess.

Igitur vos iam infidelitatis & superbiae manifesti, qui tantum cumulum sacrorum voluminum (Libros Machabaeorum, Ecclesiasticum, Sapientiam, &c.) reuicistis. Nempe, quibus fuit propositum aliter docendi, inquit egregie Tertullianus, eos necessitas coegit aliter disponendi instrumenta doctrinae. Alias enim non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent per qua docerent haeresim. Vestri etiam numerosis Scripturae versionibus multa finxerunt & refinxerunt, ac sincera interpolantes, adulterina quaedam interspererunt, quae Catholici controuersiarum Scriptores sparsim colligunt. Hoc enim putate olim vobis dictum. *Ista haeresis non recipit quasdam Scripturas, & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit integras, & si aliquatenus integras praestat, nihilominus diuersas expositiones commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus (ò auream gnomen!) quantum & corruptor stilus.* Pro nobis verò Catholicis istud verissime. *Sicut illis (haereticis) non potuisset succedere corruptela doctrinae sine corruptela instrumentorum eius; ita & nobis integritas doctrinae non competisset sine integritate eorum per qua doctrina tractatur. Etenim quid contrarium nobis in nostris? quid de proprio intulimus, vt aliquid contrarium ei & in Scripturis deprehensum, detractione, vel adiectione, vel transmutatione remediaremus?* Noua enim & propria dogmata non fingimus,

Tertull. cap. 38. de Praescript.

Cur haereticus negent aut corrumpant Scripturas.

Tertull. cap. 17. de Praescript.

Tertull. cap. 38. de Praescript.

mus, sed Ecclesiæ Catholicæ olim communia, & à maioribus accepta, Scripturisque sanctis consentanea custodimus, ut proinde ad eorum defensionem, nullâ sacrorum codicum cæde, aut immisso ad interpolandum ferrumine nobis sit opus. Apostolicas tamen quasdam traditiones, quæ perpetuo & continenti sæculorum lapsu in nos defluerunt, præter Scripturas, SS. Patrum exemplo, recipimus. Quidni enim faceremus, cum neque vos sine illis esse possitis? Dic enim, quâ reuelatione scriptâ, & in Bibliis tuis expressâ, accepisti, codices sacros quibus nobiscum utimini, diuinæ, non humanæ esse auctoritatis? *Et quamdiu per hanc lineam ferram reciprocabimus, clamat eruditus ille Afer, habentes obseruationem inueteratam, quæ praueniendo statum ferit? Hanc si nulla Scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est?*

Tertull.
cap. 3. de
Coronâ
milit.

Galat. I.
D. Basili.
lib. I. con-
tra Eunom.
Apologet.

Traditiones igitur, sed à Scripturâ sacrâ non dissentientes, amplectimur, omnem verò alienam à doctrinâ Domini vocem & sententiam, ut loquitur Libro illo quem citasti Basilius, spernimus, detestamur, & si *Angelus de calo* nobis eam euangelizet, non audiamus. *Sumus enim traditione Apostolorum & Fidei simplicitate contenti.*

Tandem ad fabulæ tuæ exodium peruenisti, & excusationem cantas, si nimis tragicus & feroculus in me fuisti. *Quod si tuâ dignitate & opinione, inquis, putas factum durius, ut olim Comicus, Responsum, non maledictum habe, nam lasisti prius.* Oh, nil duriter in me factum, mi Lansbergi. Lapidés quos toto Libro loqueris, non sanguinem sed risum mihi excusserunt, & iocos salésque nostros eodem tu, quæso, stomacho digere. Fatui enim simus, si pro motu totius etiam elementi terræ, tranquillitatem animi nostri moueri, & in iram & fluctus ire permittamus. Concordiam, inquam, Christianam inter discordes & reciprocos disputationum æstus retineamus: & si coràm cernerés, quo vultu ego ista tractem, torus ille, opinor, quo sic in me intumuisisti spiritus, naso tibi vniuersus excideret. Quod parentem à me læsum existimas, falleris: doctrinam eius nimio vento turgidam, non ipsum propriè defricui.

Denique, quia calcem tuam hætenus triui, ad metam etiam persequar, & ἀνακεφαλῶσω illam tuam, quâ res à te toto Libro

Libro feliciter gestas tibi & Musis cecinisti, contrariis tibi is cinemus.

ANACEPHALÆOSIS.

Primò, ostendimus diurnum terra motum improbabilem, fixarum verò & Solis probabilissimum, imò certum esse.

Secundò, argumenta pleraque ANTARISTARCHI hætenus inuicta esse, & veritatem, non tantum veri speciem habuisse.

Tertiò, Scripturas sacras penè, ut minimum, euidenter motum diurnum telluri adimere, & Soli ac calo reddere.

Quartò, motum terra in Eclipticâ vanum, & horologium caeleste ex superuacuo nouâ hac terrestri rotâ onerari.

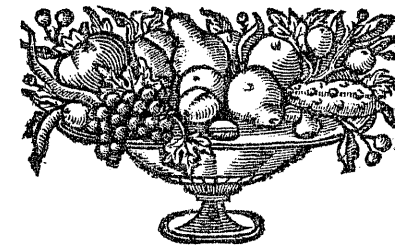
Quintò, rationes quibus ANTARISTARCHVS terra motum in Eclipticâ oppugnat, pugnacissimas esse, & euincere.

Sextò, statu terra, Solis verò ac siderum motu, Dei gloriam & benignitatem, qui totum cali horologium in usum hominis cottidie tantâ rapiditate reuoluit, mirificè celebrari; ac pias meditationes hoc vero & solido fundo conceptas, plenius & diuinius mentem pasce-re, quàm quæ aluntur vanâ & inani Nic. Copernici imaginatione.

Ex quibus igitur omnibus, ad maiorem Dei Conditoris, æternæ & sapientissimæ Veritatis, Bonitatisque infinitæ gloriam, concludimus

TERRAM IN MVNDI CENTRO QUIESCERE, SOLEM ET SIDERA IN EIVS ET HOMINIS MINISTERIVM MOVERI ET CIRCVMCVRRERE.

Louan. v. Id. August. MD. IXC. XXXIII.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.

M. DC. XXXIV.

